

DYAL SINGH PUBLIC LIBRARY

ROUSE AVENUE

NEW DELHI-I.

DYAL SINGH PUBLIC LIBRARY

ROUSE AVENUE, NEW DELHI-1.

Cl. No. 891.4391

7663

Ac. No. 773

Date of release for loan

This book should be returned on or before the date last stamped below. An overdue charge of 0.6 P. will be charged for each - day the book is kept overtime.

[illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم > 66 ق

(۱)

اے لال درشنائے صفاتِ زبانِ ما
وے در صفاتِ وحدتِ تو عقلِ نارسا
عاجز بود زبانِ ہمہ از شنائے تو
آن کیست کو بخورد تو گوید شناترا
بے چمن و بے چگونہ و بے مثل آمدی
در کُنہ ذاتِ تو نہ رسد عقلِ انبیا
موجود از وجودِ تو باشد ہر آنچہ هست
فانی شوند جبکہ و باشد ترا بقا

رولیف الف

ہرگز نباشد آنکہ نباشی تو لحظہ
ایں طرہ تر بود کہ نہانی ز دیدہا
گر تو جمالِ خویش نمائی بہیچ کس
از خوبی و لطافتِ خود می رسد ترا
ورز آنکہ رخ زپردہ نمائی بہندگان
دائم کہ سیچ کم نشود از تو اے خدا
سرگشتہ ایم ذرہ صفت در پوائے تو
شاید کہ کارِ ما رسد از تو بہ دعا
سرگشتگانِ بادِ یہ عشقِ خویش را
ہم خود دلیلِ باش کہ ہستی تو زینہا
از بحرِ خویش قطرہ بر قطبِ دین نشان
تو بادِ شاہِ حسنی وا و بنہ گدا

(۲)

اے از شعار وئے تو آفاق راضیا

وز حسرتِ جمال تو پشتِ فلک دوتا

خواہم کہ بر تنم سر ہر مو زبان شود

تا ہر زمان بوصفِ در گویدت ثنا

گر صد ہزار سال ثنا گویدت کسے

ہر گز زابتدائے رساند بہ انتہا

در کمنہ ذاتِ وحدتِ تو کے رسد کسے

ہم خود بہ ذاتِ وحدتِ خود گشتہ ہزار

حیراں بود بہ در گہ تو کل کائنات

نشناخت آنچنانکہ توئی ہیچ کس ترا

لال ست عقل و فہم و خرد در صفات تو

حیرانی است عاقبتِ کار کارِ ما

بر خاکِ در گہ تو سچ قطبِ دین

می ساید و شنائے تو می گویدے خدا

(۳)

اے از کمال صنیع تو خوابِ خوش لقا
 وزیرِ تو جمالِ تو خورشید را ضیا
 چون نورِ بخش دیدہ صاحبِ نظر توئی
 از لطفِ خویش دیدہ دلِ ابدہ جلا
 بردارِ پرده را از کمالِ جمالِ خویش
 عمرے ست کز برائے تو من می کشم جفا
 در ماندگانِ وادیِ خویائے عشق را
 بنواز از جمالِ خود اے یارِ دلِ ببا
 از ہستی وجودِ من اے آیت
 رفتم من از میان تو بلکہ دل اندر آ
 ماگم شدیم فترہ صفت در ہوائے تو
 زان سیچ کس نشان نہ دہد منزل ترا
 خوردیم زان شراب کہ خاصیتش ہفت
 دیدیم ساتی کہ ہمی گفت مرجبا

مارا بچشم کم منگر کر طریق عشق
جبریل را بہ خاکِ درِ ماست التجا
فانی شواز وجود خود و محض دوست باش
چوں هیچ کس فخر داتے ندید بہت ہے جدا
تر ساندم رقیب کہ عاشق بھی کشد
ما عاشقِ تم و کشتہ شدن نیست عارِ ما
چوں قطبِ دین نہ ہر دو جہان میلِ دلِ گل
پیوند سازِ رشتہ دل را بہ کبریا

(۴)

اے از شعاعِ روئے تو غورشیدِ تاباں راضیا
 آنی کہستی از شرفِ بالاتر از عرشِ علا
 در بارِ گاہِ عزتت بہرِ علو مرتبہ
 جبریلِ پنجوں خادمانِ شستہ ہست یکدم زیبا
 گرچہ بصورتِ آدمی بعد از ہمہ پیغمبران
 اما بمعنی بودہ نہ خیلِ جملہ نبیا
 تو پر دگی دلبری از ہر چہ گویم بہتری
 در دین و دنیا سروری ہستی تو دائم با خدا
 از عالمِ پاکِ آدمی مقصودِ لولاکِ آدمی
 بسجیت و چالاکِ آدمی جانہا فدایتِ حبا
 جانہا فدائے نام تو مستانِ ہمہ از جامِ تو
 مابندۂ انعامِ تو تو بادشاہ و ماگدا
 اے مہترِ آرزومانِ ہستی تو مارا جانِ جان
 اے پیشوائے انس و جانِ ہستی سپہ سالارا

رویف الف

اے بادشاہ معنوی در دین و دنیا خدای
چوں جانب حق می روی مگر از تو ما را بسپا
تا روئے خوبت دیدہ ام مہرا ز ہمہ بریدہ ام
بنشیں بیا در دیدہ ام لے نور بخش دیدہ ام
شہا بن عالم چاکرت ما بندگان خاک و تر
نور ہدایت رہبرت لے شمع جمع انبیا
ہرگز خواندی یک ورق خلق گرفت از تو سبق
آنگشت مرا کرد عشق اے خواجہ معجز مناس
روز قیامت بیگماں باشی شفیع امتان
ضوائی مثال خادماں خدمت کن از جان ترا
یاران تو چار آمدند پاکیزہ کردار آمدند
گلمائے بے خار آمدند از خویش فانی با خدا
اول ابو بکر تقی در دین و دنیا بے نقی
اعدائے او باشد شقی آں جملہ را دفن سنرا

او منظرِ رحمن بود شمعِ ہمہ خوبان بود
 اعداش بے ایمان بود، ستم غلامش بے ابا
 از خویش تن بگستہ بُد بیا و حق پیوستہ بُد
 بر جلے تو نبشتہ بُد و دو سال و دہ مہ پیشوا
 دہ سال و شش ماہ دیگر بر جائے تو بودہ عمر
 و ز نورِ عدلش چون قمر بگرفت عالم را ضیا
 ہر کس کہ بر باطل بود از حال او غافل بود
 و ان کس کز اہل دین بود داند مر اور مقتدا
 دینِ خدا مطلق گرفت اسلام ز نور و نق گرفت
 جائے ترا بر حق گرفت آن حق شناس و رہنما
 عثمان پاکیزہ گہر دہ سال و دو سال دیگر
 بر جلے پاکت بے ضرر بہ نشست از بہر خدا
 او جسمِ بُد تو جان در و راضی بُدی و ائم ازو
 دوبارہ شد و اما دتو آن منظرِ علم و حیا

اعدائے اور اروینہ اعمال شان جملہ تہ
 سرتابا غرق گنہ باشد جہنم شان جزا
 ایام یار چارین کاندہ طریقت بدایین
 بد چار سال اوہمی یعنی علی مرتضیٰ
 بنگرچہ نیکو منظر است بامان شیربے شہر است
 اہم شریفش حیدر است وز حق نباشد او جدا
 برجائے تو ہر چار تن می بودہ اند بے مکر و فن
 گشتہ ہمار ز خویش تن بیگانہ با حق آشنا
 گر تو بدی ختم رسل ایشان بدند جزو توکل
 بے حجب شان فرو از پل کس نگزر و باید عا
 چون قطب دین نعت تو گفت دُرخن بہر تو
 خندان شد و چون گل شگفت نگرتو این اخلاص را

(۵)

چوں هست لطفِ عامِ خدا تکیه گاهِ ما
کم طاعتی تا بود اینک گواهِ ما
بهر ساز روئے به محرابِ کعبه
جانے کہ روتے دوست بود قبلہ گاهِ ما
بے زاد قطعِ بادیہ حاجی نمی کند

بے زادی است در ره اوزادِ راهِ ما
جز وصلِ او بهر چقناعتِ کنیم ما
می دان که آن بود بحقیقت گناهِ ما
حاسدِ بروت و دیده بعیبِ خودت کشا
بینا مباحش با گنبر کوہِ کاهِ ما

تا چنند از تو تیر جفا بردلم رسد
می باش پر حذر تو ہم از تیر آو ما
هرگز بسایه دگر قطبِ دین
جز آستانِ دوست که باشد پناو ما

(۶)

تا عکسِ رویار در افتد بجایم ما
 ساقی بیار جامِ مے لعل فامِ ما
 دارم امید آنکہ ببالب بوددم
 خالی نہ گردد از مے عشق تو جامِ ما
 مار اجزایں ارادہ نباشد کہ دایسا
 اندر حریمِ وصلِ تو باشد مقامِ ما
 حاسد برو کہ تلخیِ ایامِ ما گزشت
 شیریں شد ز شربتِ دیدار کامِ ما
 چون قربِ ما ملائکہ دیدند بیگماں
 ہر دم ز نند کو س سعادت بنامِ ما
 ما ہم نشین یار و فادار گشتہ ایم
 اے بیخبر لذتِ وصلِ دوامِ ما
 ظلمت نہ اندر ہمہ آفاق ذرہ
 یکساں شد از فروغِ رخسِ صبح و شامِ ما
 اے قطبِ دینِ منال کہ از دولتِ وصال
 ایام شد ز روئے ارادت غلامِ ما

رویف الف

(۷)

آرزو گر بودت پر تو دیدارِ خدا
زنگِ ہستی بیرویدہ معنی بکشا
ہر کہ بے عشق بود کے رسد اندر وصل
عشق در بادِیہ وصل بود راہ نما
اندریں راہ حجاب تو ہمیں ہستی ناست
ورنہ کے مانع دیدار بود ارض و سما
تا ز خود و از نہ ہی نیست ترا ہیچ علاج
گر گنی طاعت صد سالہ بیک روز ادا
یک قدم بر سر نفس از بتوانی بنہاد
نیست حاجت کہ ریاضت کشی اندیشہا
نہ توانی کہ بہ تدبیر روی این رہ را
کہ بہ سویش نہ کشد رشتہ تقدیر ترا
قطبِ بینِ سیمِ دوزیانِ دجہانِ انہم ہیچ
گوشہ گیر و بجز ذکرِ خدا لب مکشا

(۸)

بیگانه ساخت عشق تو از مردمان مرا
 و ز بحر کرد وصل تو اندر امان مرا
 آثار روئے خوب تو هر گه طلوع کرد
 آثار کے گزاشت ز نام و نشان مرا
 اے دل چو باغبان گل روئے او توئی
 گلزار در برون در اے باغبان مرا
 بودم نشسته در وطن خود بخانمان
 عشق تو کو کرو غارت آن خانمان مرا
 بودم بسای لاله پزمرده زیر خاک
 وصلت رسید ساخت بنو تازہ جان مرا
 کردم زور در عشق تو کو تہ زبان و لے
 در گفتگوئے عشق تو دل شد زبان مرا
 در دل نشسته یار کند داستان عشق
 تو قطب دین ساین کن این داستان مرا

(۹)

دے کہ عشق تو ام آتشے رساند مرا
 ز حرصِ جنت و بیمِ سفر رہاندم را
 ربود و سوسوہ ہر دو کون از دل من
 ہمیں خیال و صالت بدل بماند مرا
 دمیڈہ درد دل من یار در عشقش را
 دے کہ شربت دیدار می چشاندم را
 چو خاک پست بدم باز سر بلندم خست
 کشان کشان بسوئے خویش می کشاندم را
 بنائے عاشقی او خود نہ ساد اول بار
 کہ شد مصورم و نزد خویش خواندم را
 چو سایہ محو شدم از ظہورِ نورِ رخس
 چنانکہ ظلمتِ ہستی جوئے نمساندم را
 زند سر از دل تو قطبِ دینِ محبت یار
 خودش چو تم محبت بہ دل فشاندم را

(۱۰)

آنی کہ جز تو نیست خدا نے دگر مرا
 سو گندی خورم بخدائی تو خدا
 در وادی طریق کسے کو مجر د است
 گوشا دماں بزمی کہ بود حق انورضا
 ہر کس کہ آشنا بخدای شود یقین
 بیگانہ می شود ز ہمہ خویش و آشنا
 آن کس کہ دید پرتوے از روئے یا رخویش
 دارد و رائے مرد ماک دیدہ ویدہا
 دانی کہ چہیت شیوہ زندان دُر دوش
 ہندی و بے خودی و بقا از پے فنا
 قابل شہید در غم عشق می شود
 ناقابل است آنکہ طلب می کند دوا
 اے قطب دین مجھے تو دربان در عشق
 کاں را کہ در نیست بود و ورا از خدا

(۱۱)

سوگندی خورم بخدائی تو خدا
 کاس را که درو نیست بتو نیست آشنا
 بر خیز از میان که خودت دشمن خودی
 هستی تست گشته حجابِ رو خدا
 در راه دوست دست جان شمع لے لے
 وانکه مشور و لبسِ خود لحظه جدا
 مقصود از دو کون بقائے خدا بود
 فانی اگر شوی بخدا باشد بقا
 او در درون جان و تو با جان قرین بود
 تو در بدر ز غیر طلب می کنی و را
 چندین جا بهائے که از هستی تو هست
 گر وصل یار بایست از خویشتن برآ
 ارض و سما حسابِ ره تو نمی شود
 چون قطب دین ز خویش اگر گشته فنا

(۱۲)

اے طبیبِ مہرباں ہیما تجھ سے رابیا
 از وصالِ خویش تن دردِ دلم را کن دوا
 تلکے از بزمِ وصلت و ربا شتم این چنین
 رحمت تو کن بر حالِ من بنما جمالِ خویش را
 بے جمالت دیدہ دل را نباشد روشنی
 چشمِ دل از لعلِ دیدار تو یابد جلا
 ہر کجا باشم نیم خالی دے از فکر تو
 گر بہ کعبہ باشم و گر بردتِ خفا نہا
 روئے دل سوئے تو دارم اے انیس جانِ من
 زندگی جانِ توئی از جاںِ مشو یک دم جدا
 نیست حد ہر ناقبوی را کہ بیند روئے تو
 روئے تو بیند کسے کو ز خویش تن گرد و فنا
 قطبِ دین در آرزو باشد کہ بیند روئے تو
 درد و عالم غیر ازین اورا نباشد دعا

(۱۳۴)

مگیر باز من اے نگار احسان را
 کہ می کشم ز فراق تو بارِ بجزان را
 دلم ز ہجر تو پردہ و جان فگار شدہ
 ز وصلِ خلیش شفا دہ تو دلِ نگاراں
 دورانِ زمان کہ نقاب از جمالِ بر قلنی
 ببادِ بردہم از شوقِ کفر و ایمان را
 قلندرانِ خراباتِ عشق را بنگر
 کہ می دہند ز شوقِ وصالِ توجان را
 برو ز عہدِ الست از تو ام قبول کیے ہمت
 درست دارم از ان روز عہد و پیمان را
 درونِ بحرِ غمِ عشق ہر کہ گم گر دید
 کند پُر از گہرِ عشقِ جیب و دامان را
 ز پر تو رخِ خوب تو قطبِ دین گم شد
 چنان کہ باز نداند وصالِ و ہجران را

(۱۴)

عقل از سرم ویدہ مجنون شد خدا را
 زنجیر زلفش آرید بر پانہیں مارا
 شاید بدیں بہانہ بنیم جمالِ دلبر
 او ہم بود کہ داند رسوائے باو فارا
 اے عاقلان کنارہ از من کنید ورنہ
 چوں در دِل بگویم گریان کنم شمارا
 مرغِ دلم پریدہ جانم بلب رسیدہ
 آن یارِ برگزیدہ شاید کند دوارا
 در رہ گزاری جانان ہر روز آیم از جان
 شاید کہ شاہِ خوباں ہوا ز داین گدارا
 مردم من از جدائی اے جانِ جانِ کجائی
 دانم کہ رونمائی آخر تو خونہسارا
 اے قطبِ دین ہی کاہ بانالہ باش باآہ
 از بہرِ وصلِ آن ماہ پیوستہ گود عارا

(۱۵)

دلادرقیدرستی تا بکے باشی بگو مارا

برون نہ از وجود خوشیتن بہر خدا پار

اگر مرد رہی از روئے قدرت تیغ لا بکیش

مسخر کن در تسلیم وجودت جملہ اشیا

بہم جنگ و جدل دازند لشکر بای نفس و روح

نشان بہر خدا این فتنہ و آشوب و غوغا

چو از ملک وجود خود برون آری عدو کیسر

و گر بہ نشین تماشا کن بسی سروان رعنا

حقیقت میں شوو دیگر ولے بشناشن نہ از گل

کہ سالک فرق نہ تواند کند از قطرہ دریا

اگر خضر رہت رہبر شو تا چشمہ حیوان

و گر شائستہ گردی و حقیقت بہر تجلّا

بکوئے دوست نہ بود راہ ہر ناشائستہ روئے را

لہ روئے یوسف کنعاں بود لذت زلیخا

روایف الف

اسیرِ عشق فہم این سخننامی کند ورنہ
کجا ہر ناقبولے می کند فہم این معمارا
ہر روز قطب دین از سہر عشق از پردہ بیرون
کہ شاید پے برد روزے عزیزان این سخنمارا

خواجہ غریب نوازؒ

کا

مکمل دیوان
بہترین کتابت طباعت

ملنے کا پتہ

کتب خانہ ندیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۱۶)

بعشقِ خویش چو دبر نوشت فتوے را
 بسا دادم ازان روز زہد و تقوے را
 فروغِ چہرہ او بوجہ جلوہ گر گشتہ
 کہ در لباسِ بجنون نمود لیے را
 زلمعہ رخِ خود پر توے بطور فگند
 ز عقل و فہم و خرد وار ہاند موسیٰ را
 ببین کہ از کرم و لطفِ خود چگونہ نشانند
 بر امتانِ محمد ہماں تجلی را
 کسے کہ پر توے از لمعہ جہالش دید
 بباد چون نہ دہد نقدِ دین و دنیا را
 بکوبش تا کہ شوی زان نگاہ برخوردار
 مکن تو بر دلِ خود خشک این تمنّا را
 گرت ہوائے ہیر کوئے اوست قطب الدین
 کشا تو در رہِ تحقیق چشمِ معنی را

(۱۷)

اگر خواہی کہ دریایی جمال آن دل آرا را
 برو بفرقِ نفسِ خود بنہ بہر خدا پارا
 اگر دلدار داده وعدہ دیدارِ خود فردا
 بی چشمِ دلت بکشا بہ بین دیدارِ فردا را
 حجابِ راہِ ہستی تو باشد ورنہ آن دلبر
 بود خواہانِ ازان دم کو مصورش دگلِ مارا
 بیا و عجز کن پیشہ اگر دیدار می خواہی
 کہ نبود راہ در کولیش گران جانانِ عنارا
 ملامتِ مشربِ ارباشی اسیرِ عشق می گردی
 کہ در کولیش ملامتِ سارِ سدِ عشاقِ شیدا را
 حریمِ وصلِ او را مرد می باید ز خود رستہ
 کہ نبود در حریمش راہِ ہر بے دردِ خود را را
 برو نہجِ مدہِ پندش کہ قطبِ الدینِ بسواشد
 نصیحتِ کے کند ہرگز کسے عشاقِ شیدا را

(۱۸)

در کوئے دوست لشکرِ غم شد سپاهِ ما
 همراهِ ما کس نبود غیرِ آهِ ما
 از ما بغیرِ دردِ تو چیزِ طمع مدار
 اینست بے شک بخدا زادرِ آهِ ما
 نبوه درست دعوی مردمِ چوبِ گواه
 دردِ آسداست در رو دلبه گواهِ ما
 از آفتابِ حادثه مارا چه غم بود
 چون هست سایه کرم او پناهِ ما
 دنیا پرست را، بگلی حرصِ مال و جاه
 ما قاتلِ غمِ آنچه بداده الهِ ما
 گر قطبِ دین بغیرِ خدا دل بکس نهد
 می دان که آن بود بحقیقت گناهِ ما

(۱۹)

تار سیدہ بہر کوئے فنا محفلِ ما
 گشتہ روشن شعلِ رخ تو محفلِ ما
 بود عالم ز غم دوری تو بس مشکل
 حل شد از دولت وصل تو ہمہ مشکلِ ما
 غرقہ بحر شدیم و گہرازوے چیدیم
 بخت مقبل نگر و حوصلہ کابلِ ما
 نخورم غم ز بد و نیکِ جهان دیگر بار
 حاصل از عمر ہمین بود کہ شد حاصلِ ما
 چہ روی حاجی سرگشتہ بسوئے کعبہ
 روئے آور ز سرِ صدق بہر منزلِ ما
 چشم معنی بکشابین کہ چسان می آید
 خانہ و صاحب خانہ جریم دلِ ما
 قطب دین غنیچہ دل از ان گلِ خسارِ شگفت
 چہ گلے بود کہ بشگفت ز آب و گلِ ما

ردیف الف

(۲۰)

در کوئے عشق جانان رسوا شدیم رسوا

بودیم ما و یک دل آں ہم برفت از جا

باشد نشان عاشق رسوائے دہر بودن

کذاب عشق باشد عاشق کہ نیست رسوا

خوش حال آن کہ باشد عاشق بر توئے یارے

اے وائے بر کسے کو عاشق نگشت و شیدا

فکر خیال و بر قلم ربود از سر

کس را کجا است باور آنچه اوقاد مارا

مائیم و عشق آن یار بجائے کہ بہت آن یار

آن وادی بہت خوش و ار جان دہست آن جا

در ہر دلی دیارے در ہر سرے خمارے

مائیم و عشق یارے این است پیشہ ما

تار و عشق پویم دائم ز عشق گوئیم

سہر گشتہ ہچو گوئیم از خویش بے سرو پا

اے قطب دین خدا گو ز بہر اوشن گو

بے روئے و بے ریا گو گر بایدت تجلّا

(۲۱)

طبیبِ مهربان برہم چہ سازی لُفکاران را
 کہ درمان نیست جز ویدار جانان در دہجران را
 کسے کو پرتوے می خواهد از دلدار خود بیند
 نخستین باید اندر راہ وصل او دہجان را
 اگر نبود چراغِ نور ایمان رہبر وصلش
 نخواہد هیچ عاشقِ روشنی نور ایمان را
 کسے اندر کنارِ خویش بیند گنجِ معنی را
 کہ سازد از غبارِ دین و دنیا پاکِ امان را
 اگر در ہم شکستی در رہِ معنی ظلم خود
 عجب نبود اگر بینی همان دم گنجِ پنهان را
 درونِ خلوتِ تاریک ہر کس روئے او بیند
 نہ بیند روزِ روشنِ روشنی خورشیدِ تابان را
 کسے کو رانبا شد در دیارِ قطبِ دینِ دل
 چہ داند محنتِ شبہائے تارِ دردِ مندان را

(۲۲)

چون ندانی مکرہائے نفس کا فرکیش را
 واگزار لے دل بحق در ہر امور خویش را
 نیست شود رجس جوئے یا خود گرامشقی
 نیستی باشد ہنر انسان عاشق کیش را
 خیری کن تا توانی با ہمہ خلق خدا
 دوست می دارد خدا چوں مرویہ اندیش را
 چوں دل درویش ذکر ہست مرآت خدا
 گر خدا خواہی بدست آورد دل درویش را
 در و دل ادا روئے بہر حاجت مرہم ہست
 جز وصالش نیست مرہم عاشق دل ریش را
 قطب دین جست وجوئے یا خود از جان گزر
 گر خدای بایست اول فد کن خویش را

(۲۳)

اے تو غارت گرجان و دل ما

دل و جہاں رفت چو دیدیم ترا

می پذیر و ہمہ دروے دارو

نہ پذیرد غم عشق تو دوا

ہیمہ و شش از شر آتش عشق

سوخت از فراق سیر من تا پا

نہ بہ جنت روم و نہ بہ جحیم

نہ سرا دین بود و نہ دنیا

عاشقم دنیا و عقبی چہ کنم

از میان ہمہ کافی است خدا

عاقبت دامن و صلش گیرم

گر بہ امر روز بود یا فردا

قطب دین ہیچ نہ خواہد بے او

اندرین نیست غلط او ست گوا

(۲۴)

ساقی بیا بہر خدا بکشا در میخانہ را
 تالاب نہم بر ختم مے بر کف نہم پیمانہ را
 خواہم کہ اہل دل شوم از خویشتن غافل شوم
 چون نیست لایعقل شوم بر ہم زخم کا شانہ را
 نصح برو پنہم مدہ زان رو کہ من دیوانہ ام
 ہرگز نصیحت کے کند کس عاشق دیوانہ را
 مطرب بیا نقشے بگواز مے بگو واز سبو
 واعظ برو اے تند خو بگزار این افسانہ را
 نبود ز بانم درد دہن یا راست اندر انجمن
 گو خود ہی گوید سخن کردہ برون بیگانہ را
 شد جان ز جان متصل بیرون نقش آں گل
 اندر میان جان و دل تا یافتہم جانانہ را
 چون قطب دین تنہا شدم ز تم بدریائے عدم
 چون قطرہ در دریا شدم دیدم در یک دانہ را

(۲۵)

دلا بکوش و برافروز شمع ایمان را
 ز باد حادثه منشاں تو شعله آن را
 مقیم بردار و باش تارسی بمقام
 بدین وسیله توان یافت وصل جانان را
 ہر آنکہ دید رخ نیک بخت ہر دو جهان
 ارادہ بہ ازین نیست نیک بختان را
 لوائے خویش ہی خواست تا بلند کند
 بدین بہانہ علم ساخت اہل عرفان را
 بدان جہت کہ خود از چشم غیر نہاں است
 ز چشم غیر نہاں کرد نیز ایشان را
 ز خود ہمیسر کہ در زندگی نہ دیدش کس
 سزد اگر کہ از بہر او دہجاس را
 بیا بد رگش اے قطب دین و از رخ خویش
 بہ آب دیدہ فرو شوئے گردِ عصیان را

(۲۶)

دے کہ بود حریم وصال خلوت ما
نبود، هیچ کس آگہ ز سر و حدت
یقین ز روی مجنونم که آں جا بود

بدست دوست سر رشته حقیقت
ببرزم وصل در آن دم که ما بهم بودیم
نداشت، هیچ ملک نیز تاب صحبت
نبود رانده قلم در سعادت احدی

که دست غیب قلم رانده در خلافت
بر اند حضرت مولی القهرش از در خویش
کسی که داشت دلش آرزو مغرت
بر و سود بد اندیش مدعا پسند

مباش نیز تو ہم بر سر خصومت
سخن ز مرتبه خویش قطب دین کوته
ببین که تا به کجافت تیر همت ما

(۲۷)

از بہرِ در و ما چون دارد کسے دوا
 یادِ در و خو کنسیم کہ درد است یارِ ما
 کشتیِ ماسکستہ و بر تختہ پارہ ایم
 اے بادِ شرطہ بہرِ چہ استادۂ بیا
 از نغمہ امید بگلی بُریدہ ایم
 شاید کہ از میان بہ کنار آورد مرا
 از بس کہ پائمالِ غم در دگشتا ایم
 پشتم ز بارِ محنتِ ایام شد دوتا
 گشتم غبارِ از من مسکین اثر نماند
 وقتے است اے صبا کہ بکولش بری مرا
 برخیز اے طبیب و ز بالینِ من برو
 بیمارِ عشقم و بتوا م نیست التجا
 اے قطبِ دینِ منالِ ز داغِ جفاے عشق
 خوش حال آن کہ گشت بدین حال مبتلا

(۲۸)

جز ہوائے تو نباشد سر بے ساناں را
 آرزو نیست بجز بزم وصال جان را
 بے تو دوزخ بودم روضہ رضوان بیشک
 بے تو در روضہ جنت چہ کنم رضوان را
 مرغ جانم کہ ہوائے سر کویت دارد
 از خودت بال و پرش دہ کہ کند طیران را
 کردہ ام غم طواف حرم کعبہ تو
 راہ نمنا بسوئے خود من سگر گردان را
 کشتہ دہ سوئے خویشیم کہ رسم و وصلت
 شاد کن جان من غمزدہ حیران را
 اے اجل مژدہ و سلم بدہ و از من بہتان
 جان شیرین کہ لب بد جان بد ہم جانان را
 قطب دین در غم عشق کشا مرد رہی
 خون دل ہی نہ رود از کس مطلب و ریان را

دل درین دنیا چہ بندی کو نمی دارد بقا
 دوستی او بود بدتر ز زہر اژدہا
 ہر زمان این نوعروس دہر در عقد کسے است
 ہیچ کس ہرگز ندیدہ ساعتے اورا وفا
 اہل دنیا را بقائے نیست جز دنیا تے دون
 ہیچ کس را دجہان حاصل نشد زود دعا
 ظالمان را ظلم چون بسیار شد مانند
 ہم ز ایشان آتشے خیزد کہ سوز و جملہ را
 ہر چہ حاصل شان بود جویائے چیز دیگرند
 دانا اندوہ دارند بہر دنیا تے دغا
 طالب دنیا ندارد یک زمان و راستگی
 گشت و راستہ کسے کو ز دجہان اپشت پا
 این جہان چون کشت زار آخرت آمد پدید
 ہر چہ می کاوند ہمان گیرند کس روز جزا

ردیف الف

پس بکن کسبِ کمال امروز تخم نیک کار
دست کو تہ کن چو مردان از جمیع کارها
قطب دین در کج تنہائی جز از کسبِ کمال
دست افشان از جمیع پیشیہ باہر خدا

ارشاد محبوب
حضرت سلطان المشائخ محبوب الہی نظام الدین
اولیاء رحمۃ اللہ علیہ کے ملفوظات موسومہ نواد الفوائد
کا اردو ترجمہ

ملک کاپتلا

کتب خانہ ندیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۳۰)

رد غارت عشق دلدار من ایسانِ مرا
 میل دارد بعد ازین غارت کند جانِ مرا
 بے غم عشقش پریشان بود حال من و لے
 کرد عشقش جمع احوالِ پریشانِ مرا
 رد ویش هر دو عالم را منور ساخته
 دیده باید که بیند شاهِ خوبانِ مرا
 ربانے من بخوبی بے نظیر عالم است
 نیست حاجت کس کند تعریفِ جانانِ مرا
 شیدم از دو عالم بر سر کولیش نشست
 کار زوئے وصل او دارد گریبانِ مرا
 یز چشمم دامنم پر خوں و گفتم بارها
 تاجه آید پیش آخِ چشم گریانِ مرا
 هر دم از سودائے عشقش قطبِ دین جانِ می دہد
 باز عشق او بنو جانِ می دہد جانِ مرا

(۳۱)

دلبر کہ ربودہ دل دیوانہ مارا
چُر کردہ زمرے کاسہ وہمیانہ مارا
مستیم ز عشق کہ سراز پائے ندانیم
بشنو تو بیانالہ مستانہ مارا
آنکس کہ ندانستہ کہ ما عاشقِ زندیم
آیانہ شنیدہ مگر افانہ مارا
پروانہ بود مرغِ دلِ من رخِ اوشمع
شمعِ رخِ اوسوختہ پروانہ مارا
ماخانہ خرابانِ سرِ کوئے فنا یتیم
زان سچ کسے پے نہ بردخانہ مارا
حیران شدہ درکابِ من بے دلِ حیران
آنکس کہ ندیدہ رخِ جانانہ مارا
روغوطہ خورائے قطبِ دینِ بحرِ غمِ عشق
شاید کہ بہ بینی در یک دانہ مارا

طالب بیا که در دولت را بود دوا
مقصود تو هر آنچه بودی شود روا
حق طالب تو بیشتر از تست لیک تو
در پرده حجاب خودت ماند سا لها
یک پاسبون دوست گرا صدق منی
از سون او هزار اشارت بود ترا
شرع بد از کرم کردگار خویش
او هم سره تو ماند تو ماندی از وجد
بیگانه از خدا و بغیر آشنا شده
بیگانگی گزار و بیا باش آشنا
نومید تن مباح که باشی گنا هگار
نائب شود بدر که او التجائے ما
گردی اگر ز در گه او نا امید باز
دست تو باد و دامن این بنده گدا
بارے تو قطب دین نه درش رفته برشتا
می گوزر و صدق و ارادت خدا

(۳۳)

در کوئے دوست زندہ بدر دست جان ما
 در دست کو ہمیشہ بود همخان ما
 درمان در عشق چه باشد وصال یار
 خالی بسا دیک نفس از درد جان ما
 آن دم که واپسین بود و جان بلب رسد
 یارب به ذکر خویش کنی تر زبان ما
 و اعط برو که در و سر آرد حدیث تو
 واقف نہ ز سوز دل ناتوان ما
 بے اختیار جامہ جان پارہ می کنی
 گر پے بری بہ وادی آن دل ستان ما
 مارا بغیر عشق نہ مذہب نہ ملت است
 داند کسے کہ گوش کند داستان ما
 اے قطب دین مرغ ز طعن جسود دون
 زان رو کہ پے نہ بردہ بہ ستر نہان ما

(۳۴)

تا کرده ایم دیدہ بیدار دوست وا
 رسوائے خاص و عام جهان گشته ایم ما
 ہر کس بہ کس اگرچہ برد اتجا ولے
 مارا بغیر دوست بہ کس نیست اتجا
 آن دلبرے کہ کجہ مقصود کوئے اوست
 خاک رہش بیدیدہ بینا است طوطیا
 مارا ہنر بغیر غم در عشق نیست
 این است پیشہ ام کہ شنیدی تو بارہا
 دیوانہ ام ز عشق بود عشق رہبم
 اندر نماز خویش بدو دارم اقتدا
 زاہد تو پے یہ مشرب ما کے ہری کہ ما
 زندیم وے پرست درین عالم خدا
 تا قطب دین ابوا دی عشق آشنا شد
 بیگانہ ہم ز خویش شدہ ہم ز آشنا

(۳۵)

لاشتہائے عالم بے اختیارِ ما

پایانِ رہ پدید ندارد و نگارِ ما
باخویشتن کسے نبردِ رہ بکوئے یار

بے خویشی است در رہِ او اعتبارِ ما
دردے است دردِ کم کہ علاجش پدِ نیست

درمانِ او مگر کہ کند غمگسارِ ما
راہے کہ می روم نبردِ عقل پے بدان

دیوانگی است در رہِ دلدارِ کارِ ما
بوئے وفائے یار دہد بعدِ عمرِ ما

خارے کہ سرزند بخدا از مزارِ ما
ہر کس ز درِ خویش علاجش طلب کند

درد آمد است مرہم جانِ فگارِ ما
راہے بجانبے نبردِ قطبِ دینِ دگر
جنراستانِ یار کہ باشد حصارِ ما

رویف با

(۳۴)

آن ساعتی که یار نماید رخ از نقاب
دلمائے عاشقان همه افتد در اضطراب
اعلیٰ است چشمِ باطن تو و رنه آن نگار
ظاهر بود بدیده بینا چو آفتاب
غافل مباش یک نفس از مکر نفس خویش
نفس ابوالحکیم تو روح تو بو تراب
نفس تو میل جانبِ اهل کند مدام
روح تو می رود بسوی در کامیاب
دلبسته چو گنج جلّے بویرانه می کند
یار بود که خانه هستی بود خراب
پیوند گشت رسته جانم به زلف او
افتاده اند چو مار رقیبان به پیچ و تاب
باقطب دین نمازیں پرده رفته خویش
شاید که یک نظر فلکند بر تو بے حجاب

ردیف :

(۳۷)

ساقی بیا و جام مرا کن پُر از شراب
تا کہ کشم ز محنت ایام انقلاب
از ہستی وجود خودم وارہان دے
شاید ز عمر خویش بگیرم دے حساب
در خواب غفلت است ہر آن کس کہ مست ثنیت
بیدار ساز بخت جوان سرا ز خواب
افسوس ز آنکہ عمر بدین ضائع گزشت
ما بے خبر ز خویش و جان پُر ز آفتاب
آباد ساز ملکِ دلم را ز معسرت
زان پیشتر کہ ملک وجودم شود خراب
ہر کس کہ از شراب فنا جرعہ چشید
بہند جمال یار خود آن لحظہ بے حجاب
ز نگار تیرگی زد دل خویش دور کن
اے قطب دین کہ یار نماید رخ از نقاب

رؤیف با

(۳۸)

گر بھی خواہی بر اندازد نگار از رخ نقاب
از خودت بگریز تا بینی جمالِ بے حجاب
گنجِ پنهان را ببیند آشکارا بے گماں
خانه هستی خود هر کس کمی سازد خراب
سر ببالا کن بین بر آسمان خورشید را
چند بینی عکسِ روئے خویش را در چاه آب
حیف که خود این چنین غافل شدی لے بخبر
دیدہ تو کور و عالم را اگر تہ افتاب
عمر خود ضائع کن فرصتِ عینیت می شمار
زانکہ بر عمر اعتماد نیست مانند حجاب
سر بر آرا از خوابِ غفلت حق شناسی پیشہ کن
تا بکلی بے خبر چون مُردگان باشی بخواب
عمر خود ضائع کن اے قطبِ دین خود را شناس
انچہ رفتہ باز ناید انچہ ماندہ بس شتاب

ردیف با

(۳۹۶)

اے پر تو جمال تو بہتر از آفتاب
خورشید ز اضطراب تو باشد و اضطراب
روشن شود چو روز شب تا عاشقان
گر از جمال خویش برفتد ترا نقاب
ساقی شو و حریفِ مے خویش کن مرا
تا بہر نقلِ مجلسِ توجان کنم کباب
شد کامرانِ عشرتِ دنیا و آخرت
صاحبِ دلے کہ شد ز وصالِ تو کامیاب
عمرے است کہ ز فراقِ تو بیمار گشتیم
بنمائے روئے بامینِ دل خستہ بے حجاب
شوقِ ندائے روز است بہت بخاطرم
کہ تو ندائے آید و از من بلے جواب
گنجے است او نہفتہ درونِ طلسم تو
اے قطبِ دین تو نہ طلسمت بکفرِ اب

(۴۰)

بے خود از باده یارم امشب	نیست آرام و قرارم امشب
مستم از جامِ مے و حدتِ او	لیک فارغ ز خمارم امشب
بمیان آمده آن جانِ جهان	من سکن بکنام امشب
آفتاب رخِ اوتابان است	روز باشد شبِ تارم امشب
بہرِ خطاۃ رخاۃ او	دلِ خود آئینہ دارم امشب
از میان رفته دوئی من و تو	نیست از خود سروکارم امشب

قطبِ دینِ حسرتِ این دارم دلبس
که چنان شکر گزارم امشب

رویف با

(۴۱)

اے دل از عاشقی شفا مطلب
در دمی کش ز کس دوا مطلب
مطلب رنگ و بوئے درو عشق
مثل ما بے بصر ضیا مطلب
ہیچ چیزے طلب مکن ز خدا
از خدا ہیچ جز خدا مطلب
تیز رو باش در رو تحقیق
راہ می رو و یک پا مطلب
در ہوائے وصال آن دلبر
سیر ہا می کن و ہوا مطلب
چون شدی فانی حقیقت او
خویش را از خدا جدا مطلب
قطب دین من قلب خود ز کن
عشق چون هست کیمیا مطلب

رویف با

(۴۲)

اے دل حدیثِ عشق ز گم گشت بھگان طلب
از بے نشان نشانِ رو بے نشان طلب
اسرارِ عشق چون بہ زبانِ دگر بود
اسرارِ آن زبانِ زکسے بے زبان طلب
آن گوہرے کہ نیست بہ گنجینہٗ شہسان
کشتی خویش لبشکن و در بحرِ جان طلب
مہرے کہ ہر دو کون ازور روشنی بید
گرچہ بر آسمان است تو در دل عیا طلب
چون باکے است او کہ کس آنجا گمان نبرد
آنجا کہ کس گمان نبرد بے گماں طلب
ہن خوبی و لطافت او بے نہایت است
ہر چند ہمیش می طلبی ہمیش زان طلب
چیز ز قطبِ دینِ مطلب غیر درو عشق
ہر چیز ہست با من درویش آن طلب

ردیف با

(۴۳)

آنی که ذرّه ایست ز تو نورِ آفتاب

وزیر تو جمال تو باشد در اضطراب

دارند زندگی ز تو خلقاں و مانده اند

محروم از وصال تو در پرده حجاب

فیاض و نور بخش جهانی و هر چه هست

بے نور و وحدت تو همه می شود خراب

ذات جناب تست که باشد علی الدوام

هر چه غیر تست نمودے است چون حجاب

دارند خلق رفته بهر وادی و لیک

هر ره که نیست راه تو نبود در و صواب

مارا بسوئے خویش تو خود رو براه کن

کز هر چه غیر تست نیست ایم جنتاب

امروز هر که دور شد از قطب دین از تو

فرواشد و ز آتش حسرت دلش کباب

ردیف با

(۴۴۲)

من که از در غم عشق شدم در تب و تاب
دارم از آتش سودائے غمش سینہ کباب
روئے خویش از زکرم وقت نماز آری پیش
نتوانم کہ کنم روئے دل اندر محراب
چون گدایان من ازان بر در دلمہ گرم
کہ بود مژدہ و صلاش رسد من از بہر باب
مرد از ہرزہ بہرزہ کہ خدای طلید
سفر عالم معنی کن و اوراد ریاب
غشین عاشق صادق بہمہ کس کہ شود
خانہ دین تو از صحبت نا اہل خراب
اے بسا کس کہ فرو رفتہ بگرداب اجل
چون طلسمے است جہان و من تو بچو حباب
بایدت رفت چو آخر ز جہان قطب الدین
غم مخور گر بر دلمہ جہاں را سیلاب

(۴۵)

شکر شد که رخ یار بدیدم امشب
 لنت شربت دیدار چشیدم امشب
 قطره و ش فانی مطلق شده ام در دنیا
 گرچه در دیده اغیار بدیدم امشب
 چه روم و وقت سحر در طلب گل بچمن
 کز وصالش گل بے خار چیدم امشب
 مردم دیده ندارد و خلل از بینائی
 چونکه او آمده از غولیش دویدم امشب
 بار وصالش که ملائک نتواند کشید
 طاقت آوردم و آن بار کشیدم امشب
 هر که ترسان بود از جان نرسد در وصالش
 داده ام جان و وصالش بخیریدم امشب
 قطب دین فانی مطلق شو اگر مردی
 گشته ام فانی و بایار رسیدم امشب

ردف تا

(۴۶)
دانی که چسبیت در ره معشوق مشکات

باید طبع بریدنست از کل کائنات
باید که دل یک بودت یا چون یک است

تا دل شود چو آئینه صاف از تعلقات
عاشق که نیم جام خور د از کف حبیب

فریاد با و هو کند از بهر باقیات
می کوش سالکا و میا سلسله لحظه

شاید که بهر بیره بیری از تجلیات
همت بلند دار که بینی جمال دوست

قانع چرا شوی تو بیک چشم التفات
ممکن نمی شود که روی را بے دلیل

پیر است رهبر تو که خواهی ترقیات
پیر است نقطه گرد چو پر کار گرد او

این نکته در طریق تومی دان ز واجبات
اے قطب دین تو تکیه مکن بر سلوک خویش
می دار ترس در دل خویش از ترسالات

ردیف تا

(۴۷)

ہر کہ اورا دلربا آن یار نیست

وید جانش ازان دلبر چیست

گاہ با اونا ز باشد گہ نیاز

گاہ پیدا باشد و گاہ خفی است

باو ہونے می گزارو شوق یار

گاہ بے گہ کار او شوریدگی است

گہ فرح افتادیش گاہے سلال

گہ چوم سر پڑ باشد و گاہے کمی است

پرتو انوار او عالم گرفت

این قدر بردل ترا ز نگار چیست

ہر کہ زو امروز دور است تا اید

بایدش در زیر بار ہجر زیست

قطب دین جان را شمار یار کن

زان کہ کار عاشقان او ہمی است

(۴۸)

اے سر تو در سینہ اسباب ارادت
 بشناخت ترا آنکہ ز تو یافت ہدایت
 آنی کہ ترا مثل و مثل نیست بجا لم
 ہر چیز کہ گویم بہ ازانی ز لطافت
 بے روعے تو ہر سجدہ کند زانہ خود بین
 ہر گز نہ چشد چاشنی لذت طاعت
 ہر کوز غبار آئینہ اش پاک نسازد
 ہر گز رخ پاک تو نہ بیند ز کثافت
 رخسار تو از دیدہ نا اہل نہان است
 بیند رخت آن را کہ بود عین بصارت
 خواہم کہ رخ خوب تو بے پردہ بنہنم
 قانع نہ شوم از تو بہ تعریف و حکایت
 صد سال اگر وصف جمال تو کند کس
 ہر گز نہ رسانند ہدایت بہ نہایت

گشتم ہدف تیر ملامت برہ عشق
عاشق نبود کونہ کشد بار ملامت
چون قطب دین بر کس کشد باغم عشق
دامم کہ تواند کہ کشد بار امانت

الحقوق والفرایض

شرعیات اسلامیہ کا مکمل دستور انتہائی دل نشین
اندا از مصنفہ شمس العلماء مولانا نذیر احمد
دہلوی مرحوم

مسئلہ کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ رارہ بازار جامع مسجد دہلی

(۴۹)

بیسے لے کہ عشق بازی چخود یہا کاراوست
 ہر گرج جانس کہ بے جانان بود ز نار اوست
 ہر کہ یک رہ داد جانس شد بجانان آشنا
 دمدم در کھئے جانان جان فشانی کاراوست
 ہر کہ در دریلے معنی غرق گرد دے گماں
 گوہر گفتار در گوشش مے از اسرار اوست
 مقصد ز اہد بہشت و سایہ طوبے بود
 من خدامی خواہم و مقصود من دیدار اوست
 در نماز عشق ذکر او بہ قرأت باشدم
 عاشقان را چون فتوح روح دادن کاراوست
 لذت ہر مرغ از وصل گلے باشد ولیک
 عاشقان را لذت عمر از گل رخسار اوست
 گرچہ تر سار است یک ز تار خدمت بر میان
 قطب دین را بر میان ہر تار از ز تار اوست

(۵۰)

بخودی دامنم ازان کارین شوریده است
 کز من هیچ اره دل را دلبرم در دیده است
 تا تو منزل کرده اے نازنین در دیده ام
 کور بادا دیده ام گردگیرے را دیده است
 تا کہ از خود تبر کے شود واصل بہ تو
 ہر کہ واصل شد بہ تو از خولشتن بریدہ است
 در متلع ہر دو عالم سگر داز روتے ناز
 ہچو تو یاس ہر آن کو از میان بگریدہ است
 کے بطوف خانہ کعبہ برابر می کند
 بر ہر کوئے تو ہر کس یک نفس گریدہ است
 کے تواند دیدہ اندازد بروئے دیگرے
 ہر کہ اورا چون تو زیبا تے درون دیدہ است
 نیست در دپائے گرچہ قطب دین کوئے دست
 او چرخ خود را تمام ازوے چنان در دیدہ است

(۵۱)

نیست یک دل در جهان کو طالبِ دیدارِ نیست
کیست از تیرِ غمِ عشقش که دل افکار نیست
دیدہ بیدار باید دیدنِ روئے ترا
زان کہ ہر ناشستہ روئے لائقِ دیدارِ نیست
در ازل ہرگز نہ عشقت چشیدہ قطرہ
تا ابد مدہوش باشد لحظہ ہشیار نیست
در رہِ فقر و فنا باید ز خود وارستہ
زانکہ ہر کس در حریمش محرمِ اسرار نیست
پردہ پندار دور افکن ز سرگر طابی
کا دمی را ایچ چیزے بدتر از پندار نیست
دور ماند از سر کوئے تو محروم از وصال
ہر کہ اورا در دلِ شب دیدہ بیدار نیست
قطبِ بینِ اکبر از خوابِ غفلت چشمِ خویش
زانکہ ہر کس محرمِ خلوتِ سرے یا نیست

(۵۲)

عشق آمد و عنانِ دلِ ناتوان گرفت
 من ترکِ دل گرفتم و دلِ ترکِ جان گرفت
 گویا که روحِ پرتوے از روئے یار دید
 چمنِ عندلیب باز زمستان ازان گرفت
 هر که که یا حبسِ کند در حسیمِ دل
 دل از بهشت و حورِ جنان می توان گرفت
 آن را که غیرِ فکرِ تو سوداے دیگر است
 بگزاشت سود و مایه خود بر زیان گرفت
 پرواز کرد و طائرِ روحِ زنده فلک
 خود را ز جست و جوئے تو در لامکان گرفت
 چند آنکه سیرِ کربشانی ز تو نه دید
 در لامکان نیافت ترا در ازان گرفت
 فانی چو گشت قطبِ دینِ بخش آمدی
 اندل و زهر و جہانش عنان گرفت

(۵۳)

ولا بکشاے چشم خود که بینی روتے جانانت
 به تحقیق و یقین دانی که همان کیست به جانانت
 زور و عاشقی دایم که مثرگان اشک می بارو
 فناے در و شوکاخر شود هم در دورانت
 طلسم خویش لبکن گنج معنی را اگر خواهی
 که دایم در طلسم تست حقایق پنهانت
 تو آن شخصی که در روز ازل قالوا بے گفتی
 بیار در گش رونه کجا شد عمد و پیمانت
 همه عالم گرفت بر تو انوار ذات تو
 وے تو غافل از وے چون بود نور عرفانت
 ز آب دیده از رویت فرو شوگر و عصیان را
 بدرگاهش شفیعی نیست به چشم گریان
 خدا را قطب دین هرگز نه کردی بعد لائق
 پشیمان پیش از آن دم شو که نبود در بدن جانت

(۵۴)

افسوس ز آنکه طالبِ عشق خدا کم است
 آن را که در عشق نباشد که آدم است
 هر کس به در عشق دلارام خو گرفت
 تا چشم و کنی دلش از وصل خرم است
 آن را که در دنیست به درمان نمی رسد
 زیرا که اهلِ درد و مقبولِ عالم است
 هر کس که در عشق نه ورزید در جهان
 دائم به در غصه و اندوه با هم است
 آنکس که وارید به تمام از وجود خویش
 اندر حرمِ وصل دلارام محرم است
 در بوتۀ گداز برو خویش را گداز
 هر که گداحتی تو وصال تو در دم است
 وارتگی است پیشه عشاقِ قطب دین
 هر کس ز خود در میسده دلدار به دم است

(۵۵)

مارا بجزار دیدن رویت ہو سے نیست
 وز توجہ جزار دیدن تو ملتئمے نیست
 در باد یہ عشق تو چندان کہ دویدیم
 از دور و ز نزدیک صدائے جر سے نیست
 در عشق تو از شخفہ کسان ہم دہندم
 مارا ز غم عشق تو پروائے کسے نیست
 و ادم بدہ اے باد شہ حسن کہ جز تو
 در باد یہ عشق تو فسر یاد رسے نیست
 جان می کنم ای شاہِ سگان تو ممکن رو
 چون بہتر ازین تحفہ مراد ستر سے نیست
 خوش خلوتِ خاصی کہ بمعشوق خوری
 کان را اثر از محاسب و از عسے نیست
 در قطب دین انہ دید دل تنگ نظر کن
 شد غرقہ بجز کرم او و کسے نیست

(۵۶)

مرا کہ وصلِ تو اے دوست راحتِ جانِ بہت
 خیالِ وصلِ توبہ از جمالِ خوبانِ است
 ہزارِ جانِ گرامی فدا کند بہت
 کہے کہ وصلِ توبہ ہنوز ازانِ است
 ازانِ زورِ دِ تو یادِ مہنسا یادِ زورمان
 کہ درِ محنتِ عشقِ توبہ زورمانِ است
 ہزارِ سالِ اگر وصفِ تو کنم تکرار
 از آنچہ وصفِ کنم صد ہزارِ چندانِ است
 ہزار بار بہ کوئے تو مردہ ام کم و بیش
 بہ پیشِ روئے تو جانانِ چہ مردنِ آسانِ است
 مرا بشوقِ تو کے یادِ آیدم ایمان
 فنائے وصلِ ترا کے فراقِ ایمانِ است
 بیدہ خاندنِ ساینِ گلِ خانِ آن را
 کہ زخمِ خارِ غمِ عشقِ تو شِ درِ جانِ است

ردیف تا

بخطارش نہ رسد آرزوئے چیزِ دیگر
کسے کہ، بچو توئے را بصدق جو بیان است
کسے کہ جانش ندارد محبتِ جانان
چو مردہ ایست کہ اور احیات در جان است
فنائے عشق شدہ قطبِ دینِ ناپنداری
کہ از کہ ورت ہستی جدا از جاناتان است

(۵۷)

بر سر کوئے قناعت ہر کہ او درویش نیست
 واقف از گنج نہسانی خدائے خویش نیست
 گر عسل خواہی مترس از نیش زنبورائے پسر
 نہ آنکہ بود ہیچ نوشے کز پے او نیش نیست
 ہر کہ دست از جان شستہ دور ماند از وصال
 حیفم آید از کسے کو عاقبت اندیش نیست
 ہر کہ ابرو دل نباشد ز خم تیر عشق او
 مرا ہم وصلے نہ بیند چون دل اوریش نیست
 کافر بد کیش باشد زاندوہ روزِ ازل
 ہر کہ عشق و لارا حقیقی کیش نیست
 دل درین دنیا چمی بندی کہ وہم ہمت خیال
 پیش اہل دل جہان وہم و خیالے پیش نیست
 قطب دین در راو دلبر مرگ را آما وہ باش
 کست برگو تا کہ راہ مرگش اندیش نیست

ردیف تا

(۵۸)

کسے کو دید روئے خوبت اے دوست

جد اگر دید مثل مغز از پوست

بنیخیش کے دے آرام گیرد

کہ از روزِ بختیں باویشِ خواست

مزا در خلوت جان منترے ہست

کہ آن خلوت سر اے حضرتِ اوست

دران ساعت کہ جانم عشق می بخت

نہ از دشمن اثر بود و نہ از دوست

کسے کو خدمت پیرے نہ کردہ

مہویش گر گلے باشد کہ بے پوست

درختے کو ندارد سیوہ خوب

یقین می دان کہ بے پیوند خواست

مباش اے قطب دینِ مرگِ غفل

کہ عمر ماروان چون آب در جوست

(۵۹)

عشق آمد و تیغ تیز در دست
بر هر که زدش ز خویش وارست
سیمرغِ هوائے لامکان است
پرواز و بلند می از پست
هادیِ روندگان را هست
هر جا که می مقام خود ساخت
بر هر که فگند سایه خویش
از نیک و بد زمانه وارست
سراسر است رود بقیاب قوسین
تیرے کہ رہا کنند از شست
خود آمد و کشت قطبِ دین را
و انگاہ بجائے جانش نشست

ہر کسے را در عریم و صیل جانان کار نیست
 چشم ہر ناشائستہ روئے لائق دیدار نیست
 خفتگانِ خوابِ غفلت در دلِ شب مردہ اند
 در دلِ شبِ غیرِ چشمِ اہل دل بیدار نیست
 اہل دردے باید از دنیائے دُون و ارستہ
 زانکہ ہر سیدِ دردِ دُون از عشقِ بر خوردار نیست
 گو ہر اسرارِ گر خواہی طلب در بحرِ عشق
 کانِ دُرِ شہوارِ در ہر کوچہ و بازار نیست
 این رہ رندانِ جانبا زست نہ را فیلسوف
 زانکہ مردِ عشقِ با عقل و دانش کار نیست
 جلوہ ہائے یار را عاشق دہد ہر بار جان
 ہر کسے قربانِ یارِ خود کند جانِ عار نیست
 در سہر ہر کس ہولے او بدلِ صد آرزوست
 قطبِ دینِ با خبر ہوائے کونے آن دلدار نیست

(۶۱)

چوں گلرخ من پیچ گلے در چمن نیست
 دائم کہ دریں پیچ کسے راسخے نیست
 گویند بہر آنجمن افسانہ عشقم
 افسانہ من نیست کہ در آنجمن نیست
 یک تار بسند است از آن حلقہ گیسو
 در کشتن من حاجت دار و رس نیست
 من کشتہ عشقم بہ زمین باز سپارند
 مقتول و را حاجت گورو کفن نیست
 بے اوزنہ کنم خانہ بہ جنت نہ بہ دوزخ
 عشاق و را جز سر کولیش وطن نیست
 اجزائے وجود ہمہ گلی دست گرفت است
 این شخص کہ بینی تو بجز پیرہن نیست
 از ما و من اے قطب دین بگذرہ عشق
 چون زادرہ عشق و را ما و من نیست

ردیف تا

(۶۲)

برقہ ہر کہ خلعتِ عشق آمدست راست
در ملک ہر دو کون بہ تحقیق بادشاہست
سیمرغِ عشق بر سر ہر کس کہ سایہ کرد
بے سایہ گشت و سایہ او سایہ خداست
نامحرم است عقل نجلو تسرے عشق
عشق ست آنکہ عقل و خرد ہم از وجد است
ہر جا نزول کرد دے بادشاہ عشق
آورد او بہ فضلِ آئی کہ از ہواست
اے آنکہ طوفِ کعبہ مقصودت از روست
دنبالِ عشق رو کہ ترا عشق رہنماست
پرواز کن بجا الم لا شتہائے عشق
بر خاک تیرہ منزلت از کاہلی چراست
از نہ فلک بمرتبہر جائے تو برتر است
منشینِ درین سرائے کہ آن جائے تو سزا است
تا قطبِ دین براہِ طلب پانادہ است
بے دردِ عشق نیست زمانہ خدا گواست

شیرین سخن را که سخن از دین اوست
 بشنو بخش را که حدیثش سخن اوست
 چون مشکِ ختن بونے دهد هر که بیوید
 بر شاخِ دل هر که گلے از چمن اوست
 بے همت او بادیه عشق پیمائے
 رو خدمت او کن که غم عشقِ فین اوست
 آن گوهرِ نایاب که خلقِ طلبیدش
 دُرے ست گران مایه که در انجمن اوست
 عاشق شود و بنگر که برون کرده سر از جیب
 ان یوسف گل چهره که در پیرین اوست
 غسالِ محجوب و کفنِ بهر شهیدے
 کوشسته بجا که است که آلوده تن اوست
 اداشته عشق است نخواهد کفن از کس
 بگزار که آن خمرِ قهقوین کفن اوست
 زاهد توجیه پر سی وطنِ قطبِ دین ازوے
 جائے که کسے پے نبرد آن وطن اوست

(۶۴)

بے ہوائے سر کوئے تو سرے نیست کہ نیست
 سوختہ ز آتش عشق جگرے نیست کہ نیست
 ہیچ جان نیست کہ از ذات تو آتارے نیست
 از تو در دنیا و عقبے اثرے نیست کہ نیست
 ہمہ صاحب نظران از تو نظر یافتہ اند
 نظرت جانب صاحب نظرے نیست کہ نیست
 سبز بالان زمین سوئے تو پرواز کنند
 جذبہ عشق تو در بال و پرے نیست کہ نیست
 نہ وہ دہل کہ کنم سر غم عشقش فاش
 ورنہ در ملک دلم زو خبرے نیست کہ نیست
 سوخت اجزائے وجودم ہنگی ز آتش عشق
 در ہمہ بحر و برش زو شمرے نیست کہ نیست
 قطب دین روئے تو ہر توشہ ازان آوردہ
 کہ بروئے تو ز ہر توشہ درے نیست کہ نیست

(۶۵)

از آن روزی که جانان دلبر ماست
 ہمائے اورج عزت ہر ہر ماست
 یقین شد آنکہ روزی خوش دید
 ید قدرت کہ عشقش رہبر ماست
 دو کس خواہد گواہان حاکم شرع
 گواہ عشق مشرکان تر ماست
 گدائے کوئے او تا گشتم از جان
 فلک از روئے رغبت چاکر ماست
 متاعے را کہ کس قیمت نداند
 ز کلی آفرینش گوہر ماست
 نباید شد بعالم فارغ از مرگ
 کہ زین خاک آخر بتر ماست
 مرواے قطب دین ہر جا بہر
 تو مقصودے کمی جوئی بر ماست

ردیف تا

(۶۶)

مے دارم کہ اندر آسمان نیست
ہمہ او باشد و او در میان نیست
نشان ہر دو عالم باشد ازوے
وے در ہر دو عالم زو نشان نیست
ہمہ گلاب بہستان زو شگفتہ
گلے چوں او وے در بوستان نیست
بیان سازندگر و صفش ہزاران
ہنوز از صد ہزاران یک بیان نیست
مکن در وسیع چیزے نسبت او
کہ ہر چیزے از ولایت او از ان نیست
چو ہر دم می کند بردل تجسلی
مرا از مرگ خود یک دم زیان نیست
منال اے قطب دین دادن جان
کہ مہلش ہیچ کس را رایگان نیست

(۶۷)

آن گوہر نایاب کہ در کون و مکان نیست
 یار نیست کہ جالیش بجز از خلوت جان نیست
 خواہم کہ حدیثِ کرم از وصفِ جلالش
 اما چہ کنم مصلحتِ وقت در آن نیست
 باشد بمیان تیغِ کسے را کہ کشد کس
 ماکشتہ آئیم کہ تیغش بمیان نیست
 آن بار گرائے کہ ملک تاب نیاورد
 جز حوصلہ ما در گئے حاملِ آن نیست
 نسبت نتواند کہ پیچیدہ کندش کس
 زان برونے کہ پیچیدہ چوئے اندر و جہان نیست
 آن کس کہ شود کشتہ تیغِ غمِ عشقش
 اور انجدا ہیچ سعادت بہ از ان نیست
 اے قطبِ دین از دردِ غمِ عشقِ چینیالی
 چون ہیچ کسے را بہ ازین حالتِ جان نیست

(۶۸)

زہا درانیا زنباشد نماز چسپیت
 فارغ ز دور و عشق چہ دانند نیاز چسپیت
 اے بے خبر ز خویش گزرتا رسی بدو
 شبہائے تار طاعت دور و دور از چسپیت
 ناقابل بروئے تو زمان بستہ اند در
 و رقابلی بروئے تو این دفر از چسپیت
 بیرون پردہ مصلحت خویش را گزار
 تا زیر پردہ مصلحت بے نیاز چسپیت
 ہر دم فلک بجیلہ گری بازئے کند
 تا باز حیلہ فلک حیلہ ساز چسپیت
 آغاز عاشقی ز خداوان نہ از عباد
 بنگر بما محبت آن عشق از چسپیت
 عشق خدا بہ بند گرت نیست دلپذیر
 محمود را پیرس کہ عشق ایا ز چسپیت

پروانہ عاشق است کہ سوز و بہ پیشِ شمع
از شمع باز پرس کہ سوز و گداز چیست
چون قطره ہر کہ غرقہ بحر وصال گشت
اورا بہ دو شمار کیے اتیا از چیست
جائے کہ ہست کعبہ مقصود قطب دین
جتلج را مشقت را و حجاز چیست

(۶۹)

بیج دانی که فزون تر چه دل از کعبه بس است
 آن دل صاف که پاکیزه و دور از بهوس است
 دست در دامن هر صاحب دل برزده ایم
 که درین راه ز هر صاحب دل ملتس است
 رخصتم نیست که گویم سر موئے سخن
 ورنه در بجز وجودم دُر ناسفته بس است
 نبود در دو جهان لائق دیدارش کس
 و آنکه او لائق دیدار بود هیچ کس است
 عنکبوتی است که بر روئے خودش پرده تند
 هر کجا در پئے پندار خودش بوالهوس است
 نتواند که کند قطع بیابان وصال
 هر که مشغول درین ره بصدائے جبر است
 قطب دین را ره وصل تو از ان گشت قریب
 که درین بادیه اورا چو تو فریاد رس است

رویف تا

(۷۰)

در دم تیغ فنا هر دم شهید دیگر است
آنکه بیند روت یار از چشم دید دیگر است
گرچه از دنیا شهیدان رفته اند بسیار لیک
آنکه رفته کشته عشقش شهید دیگر است
پیش پیران طریقت گرچه بس باشد مرید
آنکه بگزشت از مراد خود مرید دیگر است
گرچه می گویند برکت در خرید است و فروخت
لیک هر کس جان دهدا ورا خرید دیگر است
تو نگونی در جهان یک با زیر یک بود و بس
هر که وصل شد بجانان با زیر دیگر است
سر بر در هائے بسته را کلید هست و لیک
هر یک را بر خلاف هم کلید دیگر است
قطب دین مییے بدست آور اگر اهل دلی
زانکه اهل دید را در دیده دید دیگر است

(۷۱)

نعم ہر دو جہاں از برائے درویش است
 قرارِ عشقِ علائق کائے درویش است
 اگر رضائے خدامی کند رضا درویش
 دے رضائے خدا ہم رضائے درویش است
 ز آفتابِ قیامت چہ غم بود آن را
 کہ روزِ حشرِ زیرِ لوائے درویش است
 ہر آن شبے کہ بود نیک بختِ ہر دو جہاں
 ز دے صدقِ ارادت گدائے درویش است
 مثالِ سرمہ بکشِ خاکِ پاش در دید
 کہ کحلِ اہلِ نظرِ خاکِ پائے درویش است
 اگر چہ چرخِ بروئے زمین بگردد یک
 مدار گردشِ چرخِ از دعائے درویش است
 برو تو قطبِ دین و آشنائے ایشان پاش
 کہ آشنائے خدا آشنائے درویش است

(۷۲)

مرا کہ ہر دم و ہر لحظہ دید خانہ تست
 بہر کدام نہی پائے آشیا نہ تست
 ز گفتگوئے دو عالم تمام دارستم
 ہمین در انجمن جان من فائز تست
 ز مفلسی و گدائی جوئے ندارد غم
 بدین خوشم کہ مرا تکیہ بر خزانہ تست
 تمام خلق بجا عالم غم زمانہ خورند
 غم زمان چہ خورم من زمان زمانہ تست
 بد آنچہ کلکِ قصار اندہ زمن آید
 دگر اگر طلبے می کنی بہانہ تست
 مرا گیر بستی تو سابقہ امروز
 چہرہ کہ جوش و فروش از مے شائستہ
 ہمین نہ قطبے میں خجل نہ ترا بانگ بلند
 صدائے ہرچہ شنیدم و رازانہ تست

دلیف تا

(۷۳)

بکوئے عشق مرا بیم تیغِ خوبان نیست
چرا کہ عاشقِ دیوانہ را غمِ جان نیست
بہ سترِ وحدتِ مایے نمی برد زاهد
چرا کہ کشتہ تیغِ فنائے جانان نیست
سفرِ بکوئے خسرا باتِ عشق نتواند
کسے کہ خانہ دنیا و دینش ویران نیست
یقین کہ بادِ عشق را نہ ہمیساید
کسے کہ والدِ و شیدائے خوبریان نیست
ببالِ عشقِ مرا مرغِ روح می پرد
ورا بغیرِ سرِ کوئے دوستِ پیران نیست
ملکِ زجامِ عشقِ یاربے خبر است
حریفِ ساقیِ باقی بغیرِ انسان نیست
توے پرستِ شولِ قطبِ مین و مستی کن
کہ یارِ را نظرِ سوئے خود پرستان نیست

(۷۴)

قاضی روز جزا فتوئے این قصہ نوشت

کہ نباشد بہشت آن را کہ غم عشق بہشت
 نتوانم کہ کنم توبہ ز عشق اے زاہد
 چہ کغم کلکب قضا بر سر من عشق نوشت
 کروم از عشق سوائے کہ بگو حق بجاست
 گفت ہر جا طلبہ بہشت چہ مسجد چہ کنشت
 من درون حرم یار بدوئے نوشم
 در برون زاہد افسردہ زندہ سر بخشت
 ہر کسے ہر چہ بکار و درود آخر کار
 پیچ چسبے نہ تواند درود آنکہ نہ کشت
 نیک باید کہ بود باطن سر دم ورنہ
 صورت ظاہر کس خواہ بود خوب کہ رشت
 عشق خیز ہمگی از بخ قطب الدین
 گوئی استاد از قلبش از عشق رشت

(۷۵)

بہ نرِ خُلق مرا گرچہ اعتبارے نیست
 خوشم کہ بردی کس ہم زمین غبارے نیست
 خلیدہ در دل من خارِ گرز جوہرِ کسان
 بہ پائے کس زمین دل شکستہ خارے نیست
 کنفِ سایہ ہمارا کسان حصاروے
 بغیرِ لطفِ خدا سایہ حصارے نیست
 برائے ہر کہ بہ بینی تو غمگسارے ہست
 مرا بغیرِ غمِ عشق غمگسارے نیست
 ہنروران ہمہ دنیا ل کارِ خویش و مرا
 بغیرِ فکرِ دلا رامِ خویش کارے نیست
 بدان خوشم کہ من از دستِ ساتی باقی
 شراب می خورم و در سرمِ خارے نیست
 مدِ قُطبِ دین از زانِ ہر چشمِ وفا
 کہ عہد و شرطِ وفارابر و مدارے نیست

(۷۶)

دیدہ نیست کہ اوروئے ترا مائل نیست
 عاشقے تیت کہ در کوئے تو اش منزل نیست
 پردہ بر مرد مک دیدہ اعمی باشد
 پردہ ورنہ بہ پیش رخ تو حاصل نیست
 نتواند کہ کند سوئے حریمت پرواز
 ہر کہ امرغ دل از تیغِ عنایت بسمل نیست
 در دل صاحب دل در غمِ عشق تو نیست
 ہر کہ انیس غمِ عشق تو صاحب دل نیست
 قابلی نیست کہ عشق تو ندارد در دل
 ہر کہ عشق تو ندارد و بخدا قابل نیست
 عاقلان بر سر کوئے تو وطن ساختہ اند
 ہر کہ دور از سر کوئے تو بود عاقل نیست
 خافل ہر دوست مشوقِ طبعِ گل ہللی
 زانکہ از دوست دے اہل دے عاقل نیست

(۷۷)

کسے کماشقی دیدار خوش بقائے نیست
بدانکہ در دل او ذرّۂ صغلائے نیست
چرا ز نیک و بد و ہر می شوی غمگین
بعشق کوش کہ این دہر را بقائے نیست

در آید ارچہ عروس جہان بعقد کسان
وے پہنچ کش یک نفس بقائے نیست

بہ ہو و ہائے در آندش از عذاب حشر
زور و عشق ہر آن را کہ ہو و ہائے نیست

ز بہر کسب کمال آمدی نہ از تپے سال
جز این ز آمدنت پہنچ مدعائے نیست

ز دوست روئے مگردان بہر کجا باشی
کہ غالی از اثر دوست ہنچ جائے نیست

بہرچہ قطب دین کس بتلا شود ہل آ

چو بتلائے خودش پہنچ بتلائے نیست

(۷۸)

کہ کئے عشق کے را کہ آشنائے نیست

وہ بغیر غم عشق و کشتائے نیست

وہ لیل عشق بود در رو خدا بخدا

ترا چہین کہ ویش کنی دوائے نیست

بدست عشق وہ از عاشقی عنان دلت

بدان جہت کہ بہ از عشق رہنمائے نیست

اسیر غم و در کوئے عشق افتادہ

کنند عشق مرا بستہ دست و پائے نیست

وہ اکرم طلبم از خدا غم عشقش

کہ بہتر از غم عشقش مرادعائے نیست

مراد من چو از عشق خدا ئے حاصل شد

مرا ہیج کہے دیگر التجائے نیست

فنائے عشق خدا گشتہ است قطب الدین

بدان خدا ئے کہ جز او دگر خدا ئے نیست

(۷۹)

اے من فدائے ہمت آن کا شنائے تست
 در کوئے عشق کشتہ تیغ فنائے تست
 از کوئے توبجانب دیگر غمی رود
 جان دادہ و ہنوز بجان مبتلائے تست
 کردہ بہ پیش تیر بلا سینہ راسپر
 گوید ہنوز شکر کہ تیر بلائے تست
 کے فرق خود بہ ملک جہان آورد و فرود
 فارغ ز ملک ہر دو جہاں گدائے تست
 قطع نظر ز ذوق ہمہ چیز کردہ است
 مشتاق ذوق نور رب و دلکشائے تست
 ہر کو شہیدِ نخبِ عشق تو می شود
 کے میر دان کہ زندگیش از بقائے تست
 صد شکر ہر زمان بجا قیام دین کند
 کو اعلیٰ الدوام رضا در رضائے تست

(۸۰)

اُس جا کہ آفتابِ لقاے محمدؐ است
 خورشیدِ ذرّۂِ رضیائے محمدؐ است
 موسیٰ کہ معجزات وے اندر عماش بود
 خود با عصائے خویش عصائے محمدؐ است
 روح الامیں صدر نشین با علی الدوام
 وردِ زبانش و رُؤناتے محمدؐ است
 از گرمیِ زبانہ خورشیدِ آتشین
 روبرو جزا پناہ لوائے محمدؐ است
 آن بنو منے کہ مرد بشرع شریفِ او
 مستوجبِ عطائے خداے محمدؐ است
 راضی بود خداے ازان بندہ کہ او
 کارے کہ می کند بر ضائے محمدؐ است
 گرد و زاہلِ دیدہ ہر آن کو چو قطبِ دین
 اورا دو دیدہ بر کفِ پائے محمدؐ است

آن را که در عشق خلاوندگار نیست
 روز قیامت او بخدا رسنگار نیست
 وصلش دوائے دردِ دل عاشقان بود
 آن را که در نیست دوائے بکار نیست
 ہر کس کہ در عشق ندارد و زندگی
 روز حساب و صفِ مردانِ کار نیست
 ہر کس نہ کر قطعِ بیابانِ وصلِ یار
 اورا درونِ خلوتِ اسرارِ بار نیست
 پیش از اجل بکوششِ عنایتِ شہا عمر
 عمر عزیز زانکہ کسے را دوبار نیست
 دل در جہان بند کہ زائے است بے وفا
 زود در میانِ اہلِ دلائل اعتبار نیست
 طوفِ حریمِ کعبہ مقصود کے کند
 ہر کس چو قطبِ دین بجانِ غارِ نیست

(۸۲)

تا سر کوئے غمش منزل ماہست
 شادی ہر دو جان در دل ماہست
 این زمان کے شدہ پید اغم او
 کز ازل تخم غمش در گل ماہست
 گرچہ کس را بیرش شکلاہست
 عشق او حل ہمہ شکل ماہست
 غائبانہ نظر بر آن دلبر
 شامل حال دل مقبل ماہست
 ہر چہ بہت از ہمہ ذرات و کون
 در حقیقت ہمگی داخل ماہست
 آں امانت کہ ملک تاب نہ داشت
 حاشاں حوصلہ کامل ماہست
 قطب دین دیدہ کشا پینی
 گنج مقصود کہ اندر دل ماہست

نزد خود اچو محقق بیا نیما ز نیست
 پس هر که انیما ز نباشد نماز نیست
 در جستجوی دلبر خود در دیشم کن
 کاین در بروئے مردم بے درو باز نیست
 از غل و غش بسان زرق قلب تیر و است
 هر که مشال شمع بسوزد گداز نیست
 تو ناز کی برو که زهر ایل در عشق
 عشقش نیازی طلبد مردناز نیست
 مرغ دل کسے که بود پلئے بست خویش
 محروم نرم وصل بود ایل از نیست
 هر کس بفضل می رسد از فضل عشق او
 بر خویش هر که فضل نهد عشقا ز نیست
 لے قطب نے یں نیان دیو باہ پیشہ کن
 زیرا کہ قرب حضرت حق در نماز نیست

(۸۴)

مگو که حال من از مفلسی پریشان است
 چرا که نعمت احسان او بر ایشان است
 هزار خرمن گندم به نیم جو غنجد
 کسے کمر بر سر خوانش ز ریزه چینان است
 محبت همه بیرون کن از سراجہ جاں
 چرا که منزل جانان سراجہ جاں است
 مگو که راه حقیقت دراز و باریک است
 که کعبہ حرمتش در سربابان است
 ہر آنکہ یافت درین راہ کام اول پیا
 نیافت آنکہ نجسید و پادمان است
 اگر براہِ حق رود و محنت حق ورز
 کہ راہ حق طلبی شیوہٴ مہمان است
 بگوئے دوست تو خود را شناس قطب الدین
 شناخت ہر کہ خودش را از اہل عرفان است

(۸۵)

یا محمد مہر و سرانور چوں رونے تو نیست
 کور بادا آنکلاو ما چشم دل سوئے تو نیست
 یا محمد حق بقرآن خوانده ات خلق عظیم
 ہیچ کس اخلاق و خویاند چون غمے تو نیست
 یا محمد چون گلزار رنگ و بواز نور اوست
 نیست گلزار رنگ رویت مشک را بوی تو نیست
 یا محمد خانه دنیا و دین بادش خراب
 ہر کردار دین و دنیا خانه پہلوئے تو نیست
 یا محمد وصف کیسوئے تو و الیصل آمدہ
 زنگی شب را وے بوی چو کیسوئے تو نیست
 یا محمد با تو دست اندر کمر کس چون کند
 چہ کسے را در دو عالم تاب چون رونے تو نیست
 یا محمد در دو عالم تیرہ و ناشستہ دست
 ہر کردار آبروئے خولیش از جوئے تو نیست

یا محمد بہر چیزے ہر کسے در ہا و ہواست
 عاشقانِ مست را غیر از ہیا ہوتے نیست
 یا محمد طاقسائے دہر گر طاق آمدہ
 ہر سچ طاقے در جہاں چوں طاق ابروتے نیست
 یا محمد سرو قدّت آب حیوان خوردہ است
 در چمن ہر فے بسانِ قدّ دل جہے نیست
 یا محمد ہر کسے را کعبہ جاتے دیگر است
 قطبِ دین را کعبہ مقصود جز کوئے تونیت

(۸۶)

ہر کرا دیدہ بصارت نیست ہیچ چیزش بجز خسارت نیست
 وانکہ اور اعدائے خود دور است جنب است و اطہارت نیست
 در عہد وصال جسرا عاشق ہیچ کس قابلِ مہارت نیست
 شہر دل کن عمارت بے خواجہ کلین جہان لائقِ عمارت نیست
 شاہبازے نشستہ بروست است لیکن اندیشہ شکار نیست
 سفر ملک دل کن اے غافل چوں مرا غم آن تجارت نیست
 قطبِ دین خویش را ہیچت کن
 کہ درین رہ بغیرِ کرات نیست

(۸۷)

مقصود و دو عالمش بکام است	مرغ دلِ هر که با تو رام است
بے تو نفس از زند حرام است	بر هر که حلال شد و صالت
و اصل شده کار او تمام است	چند قطره به بحرِ هر که گم شد
و استگیش علی الدوام است	هر عاشق مست کو ترا دید
درند برب اهلِ عشق خام است	بر هر که نتافت شمع و صلت
زان روی که رحمت تو عام است	تو میدز رحمت تو کس نیست

در سیکه با حریف ساقی
زندیت که قطبِ دینش نام است

رویف تا

(۸۸)

زنجیر زلف یار کہ دارم بلائے ماست
مرغ دلم ہمیشہ دران دام مبتلا است
مار از بخت خویش شکایت نمی رسد
کز وصل دوست کارِ دو عالم بہدست
وقت نماز دل سو محراب کے شود
چون قبلہ گاہ مقصد و مقصود از قد است
ما را طلب قلّے حبیب است در جہان
کارِ رقیب فتنہ و آشوب و ماجرا است
چشمِ دلت کشائے کہ بنی جہل دوست
ہرگز حقیقتش نفسی کے زماجد است
نزدیک تر ز وصل و ریدست آن نگار
از جانب تو این ہمہ دوری بگوچہ است
دل قطب دین بغیر خدا کسے بند
در دل ہر آنچہ می گزرد خضر تش کو است

(۸۹)

ہر کرا ذوقِ یخِ خوبِ تو در جانِش نیست
 در دلِ شبِ زخمت دیدہ گریانش نیست
 ہر کہ او چاشنیِ شربتِ وصلت نہ چشید
 بچو شیطانِ لعینِ لذتِ ایمانش نیست
 را ہمارا ہمہ پایاں بوداے دوست پدید
 جز رو بادِ یہ عشق کہ پایانش نیست
 آشکارست ہمہ درو علاءِش پیدا است
 درو پنہانیِ عشق ست کہ درانش نیست
 من نہ تنہا شدم آشفۃ زلفِ بہمان
 کیست کا شفۃ آن زلفِ پریشانش نیست
 یارب از زندگی خویش چہ حاصل اورا
 ہر کرا آرزوئے دیدنِ جانانش نیست
 نہ بین قطبِ بین از در غمِ نالہ کند
 کیست کز درو غمِ عشق وے افغانانش نیست

(۹۰)

آنها که دیدہ شان بجمال حبیب واست
 دارند دیدہ کہ ازین دیدہ ہاجد است
 بے دولت است آنکہ بغیرے گرفتہ خو
 خوش حال آنکہ روئے دلش جانب خداست
 بے او جمیم روضہ رضوان بود یقین
 بے او بہشت گلشن و حور شمع از دہشت
 سالک کہ وارہ نفسے از خود می خویش
 باشد نوید آنکہ بقا از پے فناست
 ناظر بروئے دوست شہنشاہ عالم است
 وان را کہ نیست بہرہ از وصل او گداست
 گویند جان نگار بتار ج می برد
 مارا جز این ارادہ نباشد خدا گواست
 مارا مزین تو طعنہ برندی و عاشقی
 ما از برائے عشقم و عشق از برائے ماست

رویتا

فرزانه آن کس ست که مجنونِ عشق است
دیوانه باشد آنکه از ویک نفس جداست
گفتی نہ می روی تو برست قطب دین
بے درد را و ماست کہ پایانِ آن خداست

(۹۱)

ہر کہ او در را و مدت از جهان دل سر نیست
 در را و در مان نیاید چون ز اہل درد نیست
 رہ بسوئے کعبہ مقصود ہرگز کے برد
 ہر کہ از دامن مردے بربینش گر نیست
 عاشقان راتن ضعیف و رنگ زرد آند گواہ
 عاشق صادق نباشد ہر کہ نگش ز رو نیست
 از علائق سر بسر ہر دل خود را ببر
 زانکہ در کولیش نیاید رہ کسے کو مر نیست
 ہنچو مردان از وجود خود بشود ستائے پسر
 ہر کہ دست از جان نشوید در رہ او مر نیست
 ہستی خود را تارش کن ز جان دل نخواہ
 ہر کہ در ہستی گرد باشد و را در خور نیست
 قطب دین در را و عشقش در داید مورا
 زانکہ در مانے نباشد ہر کہ او را در نیست

(۹۲)

نیست یک دل بہمہ دہر کہ افکار تو نیست
 کو کہے کز دل و جان عاشق دیدار تو نیست
 دیدہ باگر ہمہ این است کہ من می بینم
 نیست یک دیدہ کہ او طالب دیدار تو نیست
 بندگان از دل و جان جسد ترا در طلبند
 نیست یک بندہ کہ او بر سر بازار تو نیست
 نہ ہمین در دل من آرزوئے وصل تو است
 نیست جانے کہ بجان ہاتل خسار تو نیست
 وزہ سان جسدہ ہوائے سر کویت دارم
 نیست یک وزہ در عالم کہ ہو دار تو نیست
 ہمہ آفاق پُر از دبدبہ حسن تو است
 عاشقے نیست بعالم کہ گرفتار تو نیست
 نہ ہمین قطب دین از بہر تو جان دادہ و بس
 کیست کو نگزرو از جان کہ خریدار تو نیست

(۹۳)

بر سرِ کوئے فنا ہر کس کہ اورا خانہ نیست
 محرم خلوت سرائے خاص آن جانانہ نیست
 ہر کہ در راہِ محبت نگزد از جانِ خویش
 در حرم وصلِ دلبر محرم مینانہ نیست
 سر سری ہر کس کہ در راہِ محبت پائند
 قال و قیلے می کند کارش بجز افسانہ نیست
 می کند صیادی جان را نیا ز شاہباز
 عاشقِ جان باز در کوشش بجز پروانہ نیست
 بر سرِ کوشش قناعت کن اگر مردِ رہی
 تا صدف قانع گردد لائقِ دروانہ نیست
 ہچو گاہ از جا مرو چون کوه می باش استوار
 زانکہ ہر بے ظرف را پیرانش ہیانہ نیست
 قطبِ دین عقل و خرد بر باد و عشقِ یار
 زانکہ عاقل نیست ہر کو در غمش دیوانہ نیست

(۹۴)

ہزار جانِ گرامی فداست برویت

ہزار دل چو من خستہ وقفِ ہر ویت
ز بحرِ روئے تو ای دوست طاقم ہم طاق

چنانکہ طاقِ فداست طاقِ ابرویت
مرا ز درگہِ خود نا امید دور مکن

بود کہ باز کنم چشمِ خویش برویت
ز کوئے تو نتوانم بجلبے رفتن

چرا کہ رشتہٴ دل می کشد مرا سویت
بر آستانِ توشبہا ازان بھی ناالم

کہ ہست کجاست مقصود من ہر کویت
چنان ہوئے تو خود کردہ ہست قطب الدین
کہ ہر کجا بود از دور بشنود پویت

(۹۵)

خطِ فنا به هستی خود در کشیده است
صاحب دلی که شربت وصلش حشید است
فانی ز خویش گشته و باقی است با خدا
آن قالبی که بارِ امانت کشیده است
ز اهل فنا پیرس ز شادی وصل دوست
کز راهِ بخودی بو صالش رسیده است
بگزاشت حرص و شهوت و زیجی که مبد درو
مرغان جان به طبع خودش سر بریده است
طیران بسوئے او نکند کس ببال خویش
عاشق ببال او بسو او پریده است
رونئے که دوست قالب مالتش میکند
باروح عشق خویش بقالبِ میده است
بگز از خود پرستی خود قطبِ دین تمام
زان رو که خود پرست خدا را ندیده است

(۹۶)

تا نقاب از رخ خود آن مهتابان برداشت
 درو لم جز غم خود سود و زیانی نگذاشت
 بادشاهان جهان بنده درگاه ویند
 هر کما باد مشهر هر دو جهانش برداشت
 هر کما دیده دل بر رخ جانان افتاد
 بهتر از خسروی ملک سلیمان پنداشت
 هر کما عاشق رخساره خود گردانید
 در دل او غم و اندوه بلار ایگماشت
 هر که شد از دل و جان عاشق رخساره نگل
 بر سر کوئے ملامت علمش برافراشت
 در شب تار گر آن یار نساید رخ خود
 شود آن شب ز شعلای رخ او به از چاشت
قطب دین را غم عشقش نهیمن بهر دست
 در ازل تخم غمش در دل ویران می شاست

(۹۷)

بکونے عشقِ دلم رفته است و پیدا نیست
 بہر مقام کہ می جویش در آنجا نیست
 ز بے دلی من بے چارہ گشتم حیران
 کہ عاشقم بہ جمالِ کسے کہ پیدا نیست
 خوش است چہرہ گل پیش چشمِ اہل نظر
 و لے چہ سود کہ امروز ہست فردا نیست
 برو تو عاشقِ شیدائے آن نگاہِ باش
 کہ خود بذاتِ خودش قائم ہست چون نیست
 فنا شود ہمہ چیز و بعتا بود او را
 درین حدیث کسے را مجالِ غوغا نیست
 مجھئے سرِ غمِ عشقِ از دلِ ہر کس
 کہ سرِ عشقِ بجز دردِ دل ہویدا نیست
 دلِ صبور تو آخرِ عشقِ بے خبر است
 بدیدنِ رخِ آن یار دیدہ اش و نیست

چنین دے کہ تو داری خدائے بین بنود
خدائے بین بود آن دل کہ چشمش اعمی نیست
بدید در دل خود روئے یارِ قطب الدین
وے بوصفِ جمالش زبانش گویا نیست

(۲۷)

در رو معنی کے گز خویشتن آزاد نیست

کار او دائم پریشانی بود دل شاد نیست

تا بکے از گردش چرخ فلک ناله کنی

گردش دورانِ دون را کجا بیدار نیست

حاکم عادل خدا باشد کہ دادِ کس دہد

واقف از اسرار باشد حاجت فریاد نیست

یاد کن از روزِ اول از وصالِ یارِ خویش

مذتے بایا بودی آن نمانت یاد نیست

سالمکِ مجذوب باشد را و عشقِ یار را

رہ بی پایانِ برق آن کس کو سلوکش زاد نیست

توشتہ این راہ دانی چیست ذکر کردگار

در رو تحقیق بے او کار را بنیاد نیست

قطب دین بے پیر این رہن بپایان کے برود

بادی این راہ غیر از پیر یا ارشاد نیست

(۹۹)

غنچه زیر پرده از شرم گل رسا رقت
 خوبی خوبان ہمہ از پر تو دیدار رقت
 نیست آزاد آنکہ نبود بر سر بازار تو
 بندہ کا زاد باشد بر سر بازار رقت
 گر نبودے مہر ویت مہر و مہر ہوئے سیاہ
 روشنی مہر و مہر از پر تو انوار رقت
 آب حیوان و درون تیرگی باشد نہان
 ہر کہ از خو گوشت پنهانی دل شب یار رقت
 بے تو کے سویت تو اندیک قدم زد پیچ کس
 بے برد و رکمتے تو آن کس کہ بخور و آست
 خستگان را می دهد شربت طیب مہربان
 شربت وصلے رسان آن کہ او بیمار رقت
 از پے پندار بیرون آگہ بینی وصل دست
 پیش رویش قطب دین این چہرہ پندار رقت

مرا ز پیر طریقت همین سخن یاد است
 که رست از هر دو جهان هرگز خود آزاد است
 بکوش و خدمت پیر طریقی کن از جان
 توبه نه ز کلمه که خضرش استاد است
 ز گیر و دار جهان دست خویش کوتاه کن
 مباش غره که بنیاد عمر بر باد است
 کجا روم چه کنم در دوزخ به که گویم
 چنبری که یار تغافل شعار افتاد است
 میان کعبه مقصود ما نیست نهان
 کسے زلفت بسی خودش نداد است
 پیچ سر ز شریعت هم از طریق ادب
 که ذوق مرکب این راه تقویت داد است
 بروز و هزل ز دیدار دوستستان داد
 تو قطب دین که شهنشاه حسن بیداد است

(۱۰۱)

یگشتہ ام بکوائے فنا آشنائے دوست
 محظوظا گشتہ ام نجد از لقائے دوست
 مہر دلم ربودہ ز سودائے غیر خویش
 چیزے نامدور دل و جانم ورائے دوست
 در محبت و جوئے دوست دلم خون شدہ ہنوز
 تگرشتہ بچو ذرہ بود در ہوائے دوست
 خواہم ہزار جان کہ نسیم جلد رافدا
 جان عزیز چون نہ کند کس فدائے دوست
 خوش آنکہ دل بد لبیر جانی سپردہ است
 اے ولت ہر کہ نیست دلش متبلائے دوست
 عہدش چو دوست نیست کیسے کو چو قطب دین
 نبود ز روئے مہر و وفادار فائے دوست

(۱۰۴)

در جانِ ہر کہ ذوقِ خداوندِ اکبر است

نیکو سعادت است کہ اورا میسر است

بر ہر کہ تافت پر توے از نورِ ذات او

مفلسِ مخوان و را کہ بمعنی توانگر است

ہمت نگر گدائے سر کوئے عشق را

کز غرش و فرش ہمتِ عالیش برتر است

آن را کہ عشق نیست بود دور از خدا

خوش حال آن کسے کہ و را عشقِ بہتر است

باز ابد زمانہ گو سیرِ عشق را

باور نمی کند ز غورش کہ در سر است

حاجی کہ بے سہمی بود دمن بکوئے دوست

راہیست راہِ کعبہ و این راہِ دیگر است

انہر عشقِ فاش بکن قطبِ دینِ جمیعش

دروادی سلوک خوشی چو بہتر است

ردیف تا

(۱۰۳)

در کوئے عشق هر که رود دیده دل است

پایش زخون دیده فروفته در گل است

پرواز کرد جان به دلدار هر کرا

مرغ دلش ز تیغ غم عشق لبیل است

رسوائے دهر تا نشود کس بکوئے عشق

باشد نشان آنکه ز دلدار غفل است

می سوزومی گداز درین ره مثال شمع

سوزو گداز شیوه زندان کامل است

هر کس نسوخت ز آتش سووائے عشق یار

گردم ز نذر عشق دلارام جابل است

پروانه وار هر که بسوزد وجود خویش

یا شمع وصل یار همان لحظه وصل است

با خویش کس ندید مرا جبال دوست

چون بگری ز خویش ملو تو حاصل است

دیوانگی ست شیوه عشاق قطب دین

دیوانه برگشت درین کوئے عاقل است

(۱۰۴)

بر سر کوئے توای جانِ جهانِ کیست که نیست
 عاشقِ روئے توای راحتِ جانِ کیست که نیست
 تاش گفته گلِ روئے تو به گلزارِ جِساں
 همچو بلبلِ زخمِ ناله کنانِ کیست که نیست
 نیست یک ذره که او طالبِ دیدارِ تو نیست
 در بوائے یخِ تو جامه درانِ کیست که نیست
 تابخوئے مہِ من چہ بر افروختہ
 برگِ روئے توای نہ نگرانِ کیست که نیست
 ہر کرامیِ نگرم درو تو در دل دارد
 ہدفِ تیرِ ملامتِ میانِ کیست که نیست
 ہمہ آفاقِ پُرازِ دبدبہ عشقِ تو است
 همچو لوحِ از غمِ تو نوحہ کنانِ کیست که نیست
 نہ ہمین قطبِ دینِ انجہر تو فریاد کنانِ است
 از غمِ حُجر تو فریاد کنانِ کیست که نیست

(۱۰۵)

ہر کہ در کوئے حقیقت اہل مال آمد خوش است
 وانکہ اور از وجود خود ہلال آمد خوش است
 زشت باشد ہر کہ او دور از وصال یار ماند
 ہر کہ با وصل و لبر اتصال آمد خوش است
 نیست مرد آن کس کہ دنیا لیش کند پامال لیک
 ہر کہ دنیا عقبے پائمال آمد خوش است
 تن میور تا نگردی تنبسل و کاہل شوی
 در ریاضت ہر کہ او چھو ہلال آمد خوش است
 در رو دلدار نبود حاصل از قیل و قال
 ہر کہ او در راہ حق بقیل و قال آمد خوش است
 نیست عاشق ہر کہ سر پیچید ز اہر پار خویش
 ہر کہ او اندر رضائے ذوالجلال آمد خوش است
 قطب دین پہنچا ز کنان ہاں بہت سوئے دوست
 ہر کہ او را ہاں بہت پر وہاں آمد خوش است

اہل دلے کجاست کہ پرسم نشان دوست
 با او دے نشینم و گویم عنان دوست
 خواہم کہ خاک گردم و انستم برہ گزار
 یعنی غبار گردم و گیرم عنان دوست
 بروئے دوست آدم از عمر خود بجان
 سو گندمی خورم کہ بچشم و بجان دوست
 از در و محنت و وجہان در امان بود
 از روئے صدق ہر کہ بود در امان دوست
 ہر مو کہ بہت بر تین من گر زبان شود
 نتوانم آنکہ شرح دہم داستان دوست
 بنو و سعادتے بہ ازین در جہان کہ کس
 از روئے خوب دوست شود کامران دوست
 گر صد ہزار سال کند وصف او کہے
 کوتہ بود ہر سنو ز بختن در بیان دوست
 در پیش قطب دین نہ بود خوب تر ازین
 چیزے و گزاردن بیکان دوست

(۱۰۷)

در راه وصل یار هر آن کوز جان گزشت
 سیرش ز زیر چرخ و ز بهمت آسمان گزشت
 هر کس که لغت زرخ یار خویش دید
 فارغ شد از دو کون ازین و از آن گزشت
 آن را که یار جانش سر رشته خود کشید
 پرواز کرد سیر و از لامکان گزشت
 آن ساعته که وارد انسان ز خویشتن
 باشد نشان آنکه و از لاسکان گزشت
 هر کس که محرم محرم کبریا شود
 در راه قرب از همه کرد بیان گزشت
 آن را که یار محرم اسرار خویش کرد
 از شک برست پیشک از امتحان گزشت
 دانی که کیست محرم خلوت سرای یار
 اے قطب دین آنکه سود و زیان گزشت

(۱۰۸)

میر عشق آمد بدل پیکانِ ادا ز جان گزشت
 صبر من از حد گزشت و در دم از در مان گزشت
 محتسب از عاشقان از کفر و ایمان می رس
 هر که عاشق گشت ادا ز کفر و ایمان گزشت
 مدتی اندو گین بودم چو دیدم روی یار
 شادمان گشتم چو بار محنتِ هجران گزشت
 ظلمتِ شب رفت چون صبحِ ساعات و نمود
 دولتِ دیدار آمد نکبتِ حرمان گزشت
 نیست کس را لذت آن آنچه من دریافتم
 زندگی کے دائم آن عمر کی بے جا ناان گزشت
 سالها در غم دل گر غرق می بودم و لیک
 رفت از یاد آنچه بر من بے وفای آمد زان گزشت
 دارد دلبر را بنا زای قطب دین غم مخور
 هر چه آید بگذرد چو هر چه آمد آن گزشت

(۱۰۹)

کیست جانان در جهان کو طالب بے تونیت
 کیست کو بچوں گدایاں بر سر کوئے تونیت
 تا تو زلفِ خویشتن اے میر پریشان کردہ
 کیست کو آشفته و سرگشته موئے تونیت
 تا تو سر و قد خود از راستی افراستی
 کیست کو خواہاںی سر و قد و لجوئے تونیت
 در نماز عشق ہر جا دیدہ ام من قابلی
 روئے دل اور بجز در طاق ابروئے تونیت
 ہر کہ می خواہد کہ از سودائے عالم وارہد
 دست آویز منش بجز زنجیر کیسوئے تونیت
 می شنیدم وصفِ بے مشکِ آہوئے نعت
 چوں شمیم بونے اومانند چوں بونے تونیت
 قطب دین ان کوئے تو کے می و بجائے و گر
 کعبہ مقصود او غیر از سر کوئے تونیت

(۱۱۰)

هر که در سر هوای دل ربای خویش نیست
 نیست عاشق در سر او جز هوای خویش نیست
 خلق عالم گر همه فرزندان آدم آمدند
 من ندانم آدم آن کس را که عشقش کیش نیست
 چلیست در لیشی درویشان درین ره بیخودی
 هر که با خود می رود این راه را درویش نیست
 ملک فانی جهان را چون نباشد عاقبت
 حیرتم آید ازان کو عاقبت اندیش نیست
 عاشقان را هر زمان بر دل رسد تیر غمش
 نیست عاشق هر که از تیر غمش در لیش نیست
 صبح وصلش چون میسر شد منال از شام حیر
 هیچ نوشته نیست در عالم که آن اندیش نیست
 قطب دین بر محنت ایام زان نهاد دل
 زانکه داند کی چنان محنت سراییش نیست

(۱۱۱)

اے کہ اندر راغ عشقش دیدہ گریان بایدت
 نیستی عاشق بروئے او اگر جان بایدت
 آئنه چون نیست روشن رونم ساید درو
 ساز روشن آئنه گروئے جانان بایدت
 گر بوس داری کہ بینی آن گل خسار را
 ہچو بلبل نالہ در کولیش فراوان بایدت
 ذرہ ذرہ کن وجود خویش از خود شوقنا
 پرتوئے گرزان رخ خورشید تابان بایدت
 عقد دریائے رحمت کن وجود خویش را
 سر اگر از گوہر اسرار دانا بایدت
 گر بوس داری رسی در کعبہ مقصود خویش
 در بیابانش مثال مرغ طیران بایدت
 قطب دین گراز جمال یا رخا ہی لعت
 بر سر کوئے محبت پاید امان بایدت

(۱۱۲)

رشته جان من از عشق خورد آب حیات
 عشق گویم چو دلم یافت را عشق نجات
 بر سر کوه غم عشق ازان می آید
 که مرا عشق تواند که بر آرد حاجات
 گر تو سر در در عشقی و نه نامحرم
 باش پیش رخ معشوقِ حقیقی هرات
 گر میر شودت دامن وصلش بکف آر
 که نباشد بدو عالم به ازینت در جات
 بگذر از بود و وجود خود و در عشق گریز
 تا که یک راه نیابی ز ره عشق نجات
 آه ازان مست جهان کن سر غفلت هرگز
 نه چشیده ز من عشق حقیقی جرات
 قطب دین همدم عشاق شو عاشق باش
 تا بماند بجان نام تو از بعد وفات

(۱۱۳)

بر سر کوئے فنا منزل ماست تخم درد و غم او در گل ماست
 حاصل از عمر وصال بایست بشد الحمد کہ آن حاصل ماست
 نیست در پیش رخ یار حجاب ہستی ماست کہ آن حاصل ماست
 از ازل المعرۃ خاۃ یار ہمراہ ما شدہ و د اخل ماست
 ہر کس بہرہ نہ چیز بردہ در و عشق ست کہ آن حاصل ماست
 یک سر موئے نہا کے دورست ما از و غافل و او در دل ماست

قطب دین با چہ بود کفر و قیسن
 کہ بگوید کہ خدا غافل ماست

(۱۱۴)

زندگی بے روئے جانان مشکل ست

دل ز جبر با زجران مشکل ست

پیشہ عشاق بے صبری مبدے

عاشقان را پا بد امان مشکل ست

ما چو پیش از مرگ جان را داده ایم

زاهدان را دادن جان مشکل ست

هر کز دروے ست درمان نیز هست

درو مار نیست درمان مشکل ست

محل شگفته باغ خندید از نشاط

عاشقان را دیده گریان مشکل ست

نالہ بے بسل ز وصل گل بود

دل ز جبر یا نالان مشکل ست

هر که در خلوت یدلدار نشست

چون نہد رو در بیا بان مشکل ست

رویفاتا

راہسارا جملہ پایا نے بود

راہ مارا نیست پایاں مشکل سبت

گفت قطب الدین حدیث پذیر

اسے عزیزان ہجر یاران مشکل سبت

من کیم در ره عشقش دل و دین داده ز دست
 پیچ پروا تے دل و دین نمکند عاشق مست
 ندید دست پریشانی دل آن را کو
 رشته دل بسر زلف پریشانی بست
 بگز از خویش اگر وصل خدا می خواهی
 هر که از خویش نبرد بدو که پیوست
 شرف قرب خدا از سر بازی نبود
 هست با او نشد آن مرد که با خود نشست
 دلبر آید بمیان چون تو کنارے گیری
 دوری مرد درین ره همه از ما و من است
 خویش را بشکن تا که پدید آید کنج
 در پیدای دنیا بد ز صد ف تا نشکست
 قطب دین گنج معانی بطلمس تمنان است
 گنج آورد بدست هر که طلسمش شکست

(۱۱۶)

یک دل از غمہائے عشقش در جان آزاد نیست
 بر سر کوشش تنے یک لحظہ بے فریاد نیست
 بسکہ می ریزند خون عاشقان در کوئے او
 ہیج کس را بر سر کوشش مجال داد نیست
 عمر چون باد ہوا باشد کہ تا آید روا
 ہیج عمرے نیست در عالم کہ او بر باد نیست
 ملک دنیا ساز ویران ملک دین آباد کن
 زاکمہ این دنیائے دون خود قابل آباد نیست
 عاشق آموزند زین رہ گرہی خواہی وصال
 زاکمہ در راہش کسے مانند عشق استاد نیست
 عاشقان بسیار ہستند کو ہکن اتاکم ہست
 این ہنر گویا بجند در بازو فریاد نیست
 زو غم عشق و را دامن بگیر قطب دین
 بے غم عشقش کسے چون در جہان دشاو نیست

(۱۱۶)

در چمن چون قدت نہا لے نیست چون بہت مہ جان نہا لے نیست
 ماہ را نیست شل روئے تو نور چون خم ابرویت ہلا لے نیست
 خون سار ابریز و باک مدار کہ ترا ہیچ زان و با لے نیست
 غیر سودائے عشق تو در سر ہرگز این بندہ را خیالے نیست
 گر نقاب از جمال برنگنی از کر مہائے تو محالے نیست
 از عمت در تمام روئے زمین ہیچ جا نیست کان دیالے نیست
 قطب دین خویش رکت کرترا
 خود بمردم کشی مجالے نیست

(۱۱۸)

ہر کرا از ازل ہدایت نیست
 یار را سوتے او عنایت نیست
 مانند در ہدایت و صفش
 زانکہ وصف و را نہایت نیست
 تاکہ بینی جمال آن و بسر
 ہیچ تحقیق را روایت نیست
 ہر ذرات بندہ اویند
 ہیچ کس را درین حکایت نیست
 در دوعالم نجات کے یابد
 ہر کرا لطف او حمایت نیست
 قطب دین سوز خرم ہستی
 کہ از انت جوئے کفایت نیست

(۱۱۹)

بغیرِ لشکرِ غم چون مرا سپاہِ نیست
 خزانستان تو دیگر گریزِ گلہ نیست
 ز قلبِ حادثہ چون روئے خویش بر تاہم
 بغیرِ سایہ لطفِ تو ام پناہ نیست
 بعیبِ خود چو نظری کنم بدیدہ دید
 چو من ز جرمِ گنہ ہیچ روسیاء نیست
 ز کردہ ہائے بد خویش می کنم توبہ
 کہ بردی تو بجز توبہ عذر خواہ نیست
 ز جرمِ خویش بغیر از تو بیم از کس نیست
 چرا کہ درد و جہان جز تو بادشاہ نیست
 نوشتِ کلک قضا بر صحیفہ دل من
 محبتِ تو در ان بندہ را گناہ نیست
 بجائے نرود قطبِ دین ز درگاہ او
 چرا کہ جز سرِ کوئے تو ہیچ راہ نیست

(۱۵۰)

سرخ روت شفق از دیده خونبار ماست
سوزش نارِ سقر از آتش بار ماست
آن چنان مستم که ازستی ندانم پازِ مر
رشته تسبیح زاهد بعد ازین زنگار ماست
اہل دردے ہر کجا باشد بماند در جہان
ہر کما در دے نباشد بیگان اغیار ماست
بار وصلش کا سمان آن بار راقاقت بند
شک میا در اے عدو کاں بار اندر بار ماست
یاخرِ شیطان بہت بیشک یاخوشِ شیطان بود
ہر کہ در را حقیقت بر سر آزار ماست
گر بلا چون تیر بار د بر سر تے یارِ من
یک سرِ غم مخور چون خود خدا عفو ار ماست
شعرِ قطب الدین سرِ سر چون حدیث عاشقی است
ز اہد بے عشق زان و منکر اشعار ماست

(۱۲۱)

در دلِ ہر کہ در دیارش نیست گوہر وصل در کنارش نیست
 نیست عاشق کسے کہ چہن دلِ ما و مہدم نالہ ہائے زارش نیست
 دلِ پاک آں بود بہ مذہبِ ما کہ ز جوہرِ کسان غبارش نیست
 شہرِ یارِ آن بود بحالِ دل کہ بجز یار و در دیارش نیست
 نرسد در وصالِ آن دلبر ہر کسے کو ز خویش عارش نیست
 مے خور از دستِ ساقی باقی زانکہ در دہرِ رخارش نیست

بہ شنونہ قطبِ دین از جان
 کہ جز اینی سیچ یا دگارش نیست

(۱۲۲)

در حضور هیچ بادشہ چون گذارفت
تا پیشتر بہ معتبر آشنا زرفت
در غم خویش تجربہ کردیم هیچ کس
بے لطف یک عزیز عزیز خدا زرفت
منشور سلطنت نہ دہد تا شہ بکس
در هیچ شہر مملکت بادشا زرفت
چون عکس روئے دوست در آئینہ افتد
مرا ت دوست دیدہ ہر بے ضیا زرفت
کس با وجود خود نرود آشنائے حق
تا از وجود خود تہسامی خدا زرفت
بگر نرا ز کثافت و روح لطیف شو
در کسوت بشر چو کسے بر شما زرفت
امید وار سمئے خدا باش قطب دین
زان رو کہ نا امید کسے از خدا زرفت

(۱۲۳)

کسے کہ جانِ عزیزش امینِ جانانِ نیست
چو انسِ نیست و را با خدائے انسانِ نیست
اگر تو مردِ ہی باش با خدا نزدیک
کہ دوری از رخِ خوشِ شعارِ مردانِ نیست
کسے کہ نیست درونِ دلش محبتِ حق
اگر چہ طاعتِ بے حد کند مسلمانِ نیست
فروغِ چہرہٴ او جو اگر سلمانی
کہ بے فروغِ رخِ دوستِ نورِ ایمانِ نیست
کسے کہ جانش ندارد محبتِ جانان
چو مردہٴ ایست کہ اور احیاتِ در جانِ نیست
خوش آنکہ مے پرستید و خود پرست نشد
کہ حق پرست بود چون ز خود پرستانِ نیست
مگو کہ قطبِ دینِ انوے چنیں شد ویران
مگہ کنجِ نیست دران دادی کہ ویرانِ نیست

(۱۲۴)

ہر زمان دل راز غمہائیش صفائے دیگرست
 چوں خور و تیر غمش اور اصفائے دیگرست
 ناصحایندم مدہ کز دست رفتہ اختیار
 گر تنم پیش تو باشد دل بجائے دیگرست
 رو طبیباً از سر بالین من رحمت مکش
 زانکہ بیمار غم اورا دوائے دیگرست
 بر سر کوئے غم او ہر زمان از گوشہ
 نالہ و افغان بود کان مبتلائے دیگرست
 شکم ہر فیلسوفی کے تواند حل کند
 زانکہ در معنی مر و شکل کشائے دیگرست
 بر سر خوان عطائے اوز روئے رحمت
 ہر زمان ہر بے نوائے رانوائے دیگرست
 ہو و ہائے کن ز شوق یا ز غول قطب دین
 و بدم در کوئے جانان ہو و ہائے دیگرست

(۱۵۵)

یارب آن دلبرِ جانی گرانمایه کجاست

در همه بحر و بر از فتنه عشقش غوغاست

در بدر خلقِ جهان در طلبش فرو و شب اند

که دو عالم پرازو باشد و او ناپیداست

هست نزدیک تر آن یارِ بازرگِ جان

ما از و غافل و منتر لگه او در دل ماست

بگذر از عالم فانی و منہ دل بروے

چه کنی تکیه برین عمر که برباد ہو است

غیر سودائے غم عشق همه بندِ ره است

بندِ بر بند منہ در ره دلبر که خطاست

دین و عقبه و این دار و مدارِ عالم

همه از حوصله نادره اهل صفاست

هر کسے رو بر ہے دار دو چیزِ طلبد

قطب دین خاک در خلوت و مزاجِ خدمت

(۱۵۶)

هر که در راه وصالش بے سرو پا رفته است
 عاشق باشد که آتش با منی رفته است
 عاشق آن نبود که درستی گرو باشد تمام
 عاشق آن باشد که جان او بیخمارفته است
 پرتو دیدار انوارش به بیند بے گمان
 هر کرا در راه معنی چشم دل وارفته است
 از وصال یار بر خوردار باشد بے شک
 همچو قطره هر کس کو محض در یارفته است
 فیض می گیر و دما دم از نگاه خویشتن
 از وجود خویشتن هر کس که یکتا رفته است
 یک تجلی کرد بر طور و ورا صد پاره کرد
 عاشق بے چاره از جازان تجلی رفته است
 قطب دین پرواز کن سولیش که هر کس رفت او
 بازمی آید ز کوشش گرچه عنقا رفته است

ردیف تا

(۱۵۷)

دلبرے دارم کہ رایم راتے اوست

در میان جان شیرین جلے اوست

ہر کجا دارد سر شوریدگی

در سر شوریدہ آتش سودائے اوست

ہر کہ دارد دیدہ بینندگی

در درون دیدہ بینائے اوست

چون نباشد، سیچ جا خالی ازو

در ہمہ روئے زمین غوغائے اوست

ہر کار آید جان را این چنین

پر تو حسنِ جهان آرائے اوست

در جهان ہر جا کہ زیبائے بود

ذرة از چہرہ زیبائے اوست

دیدہ دیدمی کہ شد مرآت او

قطب دین را دید خاکِ پائے اوست

(۱۲۸)

از خودش ہر کس کہ اور عار نیست از وصال یار بر غور دار نیست
 در دو عالم روسیہ باشد نہ سرخ دیدہ کو او غمش خونبار نیست
 ہست محروم از وصال او خواب ہر کہ اور چشم دل بیدار نیست
 غم مخور از خواری اغیار او ہیچ گل نبود کہ اور افاغ نیست
 تلخ باشد کام جانش ہچو زہر ہر کسے را لذت دیدار نیست
 وصل آن دلدار بند ب حجاب ہر کہ زیر پردہ پندار نیست

لاف از دانش مزن اے قطبِ دین

چون ترا از علم و عقل آثار نیست

(۱۲۹)

در دل شب ہر کہ اورا دیدہ بیدار نیست

از فروغِ چہرہ دلدار پر خور و از نیست
سینہ ہر کس جراحت نیست از سرِ غمش

سینہ آن کس کز شفاے وصلِ او بیمار نیست
بر سرِ کولیش کسے کو نیست دامن منتظر

در حریمِ وصلِ آن دلدار اورا بار نیست
جانِ نثارِ یار کن گر بایست دیدار او

تا کسے از خود نہ میر و لائق دیدار نیست
ہیچ کس بے محنت و خواری نمی بند وصال

نیست یک گل در جان اندر کلا و از غار نیست
تا کسے فانی نمی گردد نہ بیند وصلِ یار

عاشقان را از وجودِ خویش زان آئنا نیست

میرِ عشقِ امیرِ سائے مدعی از قطبِ دین

عاشقِ بے خویشتن را قوتِ گفتار نیست

(۱۳۰)

نقشِ غیر از دلِ غم پرورِ من تا بر خاست
نقشِ استادِ ازل ملکِ وجودم آراست
آچنان مست می ساقی باقی شده ام
کند انم کیم و عاقل و شیار کجاست
عقل و هوش و خرد و صبر مجو تید ز من
کین همه غارتِ عشقش شده و ناپید است
گرچه رسوائیِ جهانم نبود غم صلا
هر کجا عاشقِ مست است به عالم رسواست
داده ام بودِ وجودم همه بر باد فنا
چون یقینم شده کاخر همه بر باد فناست
پائے از سر نشناختم ز ظلویرِ عشقت
ای خوشادولتِ آن کس که چنین بر سرِ پااست
قطبِ دین بر سرِ کولیش ز ستمهایِ رقیب
نخوری غمِ سروی که نگردد خدات

ایس خلوتِ تاریک نامِ دلبرِ ماست
 چه غم که سایهٔ لطفش مدام بر سرِ ماست
 زلفش گویے حسودان چه غم که حضرتِ یار
 ز لطف و محبتِ خویش یار و دلبرِ ماست
 چو مرغِ دل بسوختش کند پرواز
 حجابِ کون و مکان جله زیرِ شہپرِ ماست
 بملکِ ہر دو جهان لذتش برابر نیست
 دے کہ یارِ گرانمایہ در برابرِ ماست
 دورانِ زمان کہ نقاب از جمالِ یرنگند
 فلک ز روئے ارادتِ غلامِ چاکرِ ماست
 چو یار در دلِ تنگ آید و کند منزل
 کشادہ تر زد و عالمِ دلِ محقرِ ماست
 رموزِ عشقِ گو قطبِ دینِ مخلصِ جهان
 کہ اہلِ درد کنند این چنین کہ باورِ ماست

(۱۳۲)

جائے کہ تو باشی دگرے را اثرے نیست

جان رفته بکوئے تو و تن با خبرے نیست

آن کس کہ بکوئے توفس و رفت نیامد

آن مرتبہ بہمت صاحب نظرے نیست

خواہم کنم ایشا تو جان در طلب تو

چون در رو و صلت بہ از نیم ہنرے نیست

باشد چونکو یک دل و یک بار ہم خواب

زان کوئے مرا یار بجز تو دگرے نیست

عشاقی سر کوئے تو ہستند ہمہ یک دل

چون در دل و دوری و بجز بہ بصرے نیست

افتادہ ز گمراہی خود در چہ ظلمت

آن کس کہ بکوئے تو و را را ہنرے نیست

اے قطب دین باغیر و در و وصلش

کان یا مرا اسچ باغیا سرے نیست

(۱۳۳)

ہر کرا بود و جو و از عشقِ خوبان بال نیست
 ابلے باشد کہ او جوشِ کبر و جال نیست
 قال را بگزارد حال آوردست ارعاقلی
 درانکہ قرب حق ہی دائم بقیل و قال نیست
 ہر کسے واقف از اسرارِ خداوندی مدان
 واقف از اسرارِ حق جز مرد صاحبِ حال نیست
 آدمی از بالِ بہت می کند پیران بے
 کے کند پرواز سولیش ہر کہ اورا بال نیست
 گوئے مقصد کے تواند برد از میدانِ عشق
 ہر کرا دنیا و عقبے در رہش پا مال نیست
 نیست نیکو دم زدن از بخود می در عاشقی
 ہر کرا جام از مے مسحوق مالا مال نیست
 قطب دین بے نیازی از خاکِ ریش بردار
 عجز پیش آور کہ قرب حق بجاء و مال نیست

(۱۳۴)

خالی از نشہ ذوق تو سرے نیست کہ نیست
 کشتہ عشق تو در رہ گزیرے نیست کہ نیست
 سفرے من کنم آنگاہ کہ تو باشی ہمراہ
 زانکہ بے بدرقہ تو سفرے نیست کہ نیست
 بے تو کس کے بسلا مت رود اندر کعبہ
 کہ بہر گام دران راہ خطرے نیست کہ نیست
 چونکہ اندر طلبت جملہ جگر با خون ست
 خالی از خون جگر چشم ترے نیست کہ نیست
 پر تو حسن تو اند این ہمہ خوبان جہان
 لمعہ روتے تو با سیمبرے نیست کہ نیست
 رو بہر کار نہد بے تو کس اندر عالم
 ہر کجائی رسد و اضرے نیست کہ نیست
 قطب دین جلوۂ خوبان جہان دارد و ست
 زانکہ بے جلوۂ تو جلوہ گرے نیست کہ نیست

(۱۳۵)

مار از عشقِ ماه و شانِ مدعا یکے ست
 بیگانه ایم از همه شان آشنا یکے ست
 تر سا کہ گفت اللہ سہ باشد خلافِ گفت
 کافر بود ہر آنکہ نگویند خدا یکے ست
 نبو و حجاب پیش ہنر پروانِ عشق
 در پیش اہل دیدہ زمین و سما یکے ست
 بیمارِ عشق را طبیبِ احتیاج نیست
 بیمارِ دارِ عاشقِ مسکینِ خدا یکے ست
 گر صادقی بہر زہ مروہر زمان رہے
 باز آئہر رہے رہِ صدق و صفا یکے نیست
 روئے نیاز بردِ شاہانِ چمنی نہی
 چمنِ نظاہرست در دو جہان بادشاہ یکے ست
 از ہر طرف کہ ہست بگردانِ تو روئے خویش
 اے قطبِ دین کہ قبلہ اہلِ دعا یکے ست

(۱۳۶)

دے کہ آئینہ دار جمال جانان است

ہزار بار از مہر و سہ درخشان است

دے کہ از مرض تیرگی خلاص نیافت

ہمیشہ خستہ و مجروح تیغ حرمان است

ز عرش مرتبہ اش را بسے بلند بدان

در آن دے کہ تجلی ذات سبحان است

جهان بیکت اوقاتم است در گرداب

بظاہر ارچہ بسے بے سرست و سامان است

بچشم کم سنگر در گدائے در و عشق

چرا کہ ہر دو جهانش زیر فرمان است

گلید گنج سعادت بدست اوست اگر

بکسوت بشری ظاہرش پریشان است

غلام ہمت آن حارف است قطب الدین

کہ او چو قطرہ شہ گم بہ بحر عرفان است

(۱۳۷)

مدتے شد کہ دلم مائل دیدار تو است
 تن غم پرور من خستہ و بیمار تو است
 نیست خالی ز غمت ملک وجودم برگز
 جگر من خوں شدہ و سیزام انگار تو است
 پر توے دید ز خود شید ریخت دیدہ دل
 صبر ازورفتہ و چون ذرہ ہوا دار تو است
 در عشق توجہ در دیست کہ ہر سن بچشید
 تن باند و تو دلدار گرفتار تو است
 ہر کہ پابر سر کوئے توبہ اخلاص نہاد
 محرم خاص شد و واقف اسرار تو است
 ہر کہ بیند رخ خوب تو ز شاہ و درویش
 دین و دنیا ز کفش دادہ خریدار تو است
 ہر کہے را بجان فکر چلنے باشد
 قطب دین این دل جان طالب بنسار تو است

(۱۳۸)

عاشقان را همه دلتا ز غمت چون نیش است
 کیش هر کس که نباشد غم او بد کیش است
 آن است درویش که پیا نش سر وصل تو است
 ورنه دار و طلب وصل تو نادر ویش است
 همروستی خود کس نه رسد به صلت
 راه وصل تو به آن کس که رود به خویش است
 جاہل اندیش فرداے قیامت نہ کند
 و آنکہ اندیشہ کند عاقل و خیر اندیش بہت
 کار فردا بکن امروز غنیمت دلیں عمر
 زاد و بردار کہ این رہ ہم را در پیش است
 مے غفلت ز خم زایل جان نوش مکن
 ز آنکہ ہر نوش کہ باشد ز پے آن نیش است
 دانی فردا کہ بود قطب بین مقبول خدا
 ز آنکہ امروز را در و نہامت بیش است

(۱۳۹)

کسے کہ حق نہ پرستد ز خود پرستان است
 کسے کہ عشق نور زد مگر کہ شیطان است
 ز فرق تا بقدم ہر کہ غرق عشق شود
 فنائے عشق چو گرد کمال انسان است
 کسے زب بصری عیب خویش نشناسد
 ہر آنکہ عیب خودش دید اہل عرفان است
 ز تھمتہ دل خود نقش غیر دوست بشو
 چرا کہ منزل آن دوست قلب انسان است
 خوش است حال کسے کو بود بے نزدیک
 کہ ہر کہ دور بود حال او پریشان است
 شوند کون و مکان دیدہ گر شود یارب
 کسے کہ کون و مکالمش بزیر فرمان است
 برو تو قطب دین اسر زریاے و پیش است
 کہ در صفات خدا ہر جہت حیران است

(۱۴۰)

درد ہر بچہ من دگرے خوار و زاریست
 وز زخم تیر عشق چو من دل نگار نیست
 مقصود ہر کہ هست بود در کنار او
 جز طفل اشک ہیچ مراد رکنار نیست
 من خود بدرد کردم و او کرد خود بہ من
 مارا ز یک دگر سر موئے غبار نیست
 آدم نباشد او حقیقت کے آدم است
 آن را کہ درو عشق خداوندگار نیست
 بے درد کس بمنزل جانان نمی رسد
 جز درد و ہیرے بسیر کوئے یار نیست
 ہر کو نکرد ترک سر خود براہ عشق
 اور را میان اہل فنا غبار نیست
 بنشین گویہ و خدا جوئے قطب دین
 زان رو کہ گیرودار جہان را دار نیست

(۱۴۱)

رہبرے جز عشق در کوئے تو نیست

نیست عاشق ہر کہ چون مجھے تو نیست

سر و بسیارست آزادِ جهان

لیک چھون قد دل جے تو نیست

کے قبول افتد عبادت از کسے

کو جان آشفته ہوئے تو نیست

دورمانند از وصال و مبدم

ہر کہ اور آخانہ پہلوئے تو نیست

طاقتا بسیار ویدم در جهان

ہیج طلقتے ہیچو ابروئے تو نیست

ہوئے خوش بسیار باشد در جهان

ہیج ہوئے بہت راز ہوئے تو نیست

قطب دین بسیار ویدم خوب

ہیج روئے چوں گل روئے تو نیست

(۱۴۲)

چہ آشناسن بخود آنکہ آشنائے تونیسیت
 چہ بتلاست بخود آنکہ بتلائے تونیسیت
 مباد زندہ و باشد بمرگ اولی تر
 کسے کہ زندگی جانن از برائے تونیسیت
 چو کلک صنع تو صورت کشید اشیا را
 تونی خدائے ہم کس کے خدائے تونیسیت
 کسے چگونہ کنده پشت از حقیقت تو
 چو بیج جائے نباشد بجی کہ جائے تونیسیت
 ز حسن ظاہر و باطن چو کور بے خبر ست
 کسے کہ عاشق دیدار جان خزانے تونیسیت
 ز پائے بنشین و بے زور پا برہش او
 کہ رفتن رہ وصلش بزور پائے تونیسیت
 بگوید این سخن اندوئے صدق قطب الدین
 ہو است در سر او کاندین ہوئے تونیسیت

(۱۴۳)

آن را کہ وصل یار و دام پیوست
 خاکِ درش بمرتبہ از عرش بہترست
 بالانشینِ چرخِ فلک باشد آن جناب
 دینِ طرفہ تر بود کہ وے از ذرہ کمترست
 در ملکِ جان او نبوغِ غیر در عشق
 یک ذرہ در عشق باز ملکِ قیصرست
 از ضربِ تیغِ عشق ہر آن کوشید نیست
 مردامی روزِ جہان اگر سکندرست
 ناہد بے عشقِ خدا پے نہ می برد
 انکار بلکہ می کند از بس مکررست
 محرم نہ می شود بہ خدا زنا ہر حسود
 کے وصل یار دید کہ چون حلقہ بر دست
 از در عشق ہر کہ شود قطبِ دینِ ملول
 ہرگز وصالِ یار کے او را سیرست

(۱۴۴)

سوخت جانم از غمت لے شاو خوبان الغیاث
الغیاث از آتش جان سوزِ بجران الغیاث
غرقِ بحرِ بلایم دست من گیر از کرم
تا بدینیم بار دیگر روئے جانان الغیاث
بے جمالت نیست روشن کلبہِ اخراں من
ساز روشن کلبہ ام لے شاو خوبان الغیاث
گردشِ دورانِ نادر و حاکم فریاد رس
خود بدہ داو مرا لے راحتِ جان الغیاث
دورِ چرخِ بے وفا یم از تو دورانِ خستہ
الغیاث از محنتِ بے دردِ دورانِ الغیاث
ما و مجنون در غمِ عشقت دو یارِ ہمدم
آمدہ بر در گہ تو داد خواہان الغیاث
قطبِ دین را نیست در دل آرزوئے غیر تو
تا بکے باشد ز بجران دیدہ گریان الغیاث

(۱۴۵)

اے دوست گو میت سخنِ خویش زان مرغ
 بشنو حکایتِ من و از من بجانِ مرغ
 باید کشید بارِ ملامت ز خاصِ عام
 ہر چیز گو میت کہ تو آنی از ان مرغ
 بشنو نصیحتِ من اگر مردِ طالبی
 از گفتِ گوئے طعنهٔ خلق و جہانِ مرغ
 دشمن اگر ہزار بدی با تو می کند
 اورا بحق گزار و تواند میانِ مرغ
 قصد تو گر کند خلائق بہ تیغِ تیز
 در حقِ گریز و از ستم دشمنانِ مرغ
 تو بد کن پہنچ کس و شادمانِ نری
 با خود دکنند ہر چہ کنند آن بدنِ مرغ
 اے قطبِ دین حجابِ دوست چو توئی
 از خود مرغ و از بدی انس و جانِ مرغ

(۱۴۶)

اے خاک درت بفرق سترنج محتاج تو ہم غنی و محتاج
 ہستی وجود عاشقان را کردی بکشمہ توتا راج
 از دولت عشق تو دل من چون بحر عمیق گشتہ موج
 از مملکت وجود عشقت ہر چیز کہ بود کرد اخر راج
 تسمے کہ زندوم ازانا الحق بردار ز نیش ہر چو حلاج
 محتاج تو قطب دین نہ تنہا ست
 باشد بہ تو کائنات محتاج

(۱۴۷)

در ہش ہر کہ کنستی خود را تا بلج
 ہچو دریا شود از ذوق دل او موج
 ہر کہ در بزم و صالت بہ نشیند با او
 خلق و عالم ہمہ باشد بدعائش محتاج
 ہر کہ شد محرم اسرار کند سرش فاش
 او سزاوار سر دار بود چوں حلاج
 ہر کہ را پردگی خویش کند آن دلبر
 از شرف بر سر شاہان جہان گرد تاج
 برورش ہر کہ نہ دروئے نظم بزین
 سرش از زیر فلک می گزرد از معراج
 بر وار مرد ہی مے خور و ہچستاں
 لشکر غیر و ملک دل خود کن اخراج
 قطب دین در رجہ حق مرد کہ باشد دانی
 آنکہ در بحر غم دلبر خود شد موج

(۱۴۸)

دلانگر سود و زیان چیست، هیچ
 مدار زمین و زمان چیست، هیچ
 منہ دل بسود و زیان جهان
 که سود و زیان جهان چیست، هیچ
 بچشم بصارت بسین درو کون
 که غیر از خدا و جهان چیست، هیچ
 ہماراوست درویدۂ اہل دید
 دگر نقش کون و مکان چیست، هیچ
 نباشد جهان را بقائے بدان
 انانیت خواجگان چیست، هیچ
 شناسے خود باشا قطب دین
 شناسائی این و آن چیست، هیچ

(۱۴۹)

ہر کس کہ روئے دوست بہ بیند علی الصباح
 آن روز را ز عمر شمارد علی الفلاح
 ابرہہ وصل دوست جہان را طلاق دہ
 زالے ست پیر دہر بر و نش کن از نکاح
 ما بنده ایم ہر چہ کند یار حاکم است
 بیرون نہ می رویم سرِ موئے از صلاح
 عمرے ست خانہ ربوبی دل می کنم بیا
 کز بہر مقدم تو دلم یافت انشراح
 جانان بیا بمرکب دیدہ جائے کن
 تاکہ کنم ز بہر نزول تو افتراح
 مارا بکش کہ از سرِ خلاص خون خویش
 کردیم با سنگان سرِ کوتے تو مباح
 چون قطبِ دین ز خیل غلامان گہست
 از روئے لطف در قدح او بریز راح

(۱۵۰)

آنی کہ حاصل از تو شود مدعاے روح
 وز پر تو جمال تو باشد لقاے روح
 ہر جا کہ مشکلمے برست روح رافتد
 باشی ز لطف خلش تو شکل کشاے روح
 چون فیض بخش ہر جہ بود در جہان توئی
 باشد ز فیضہاے تو ہر دم جلاے روح
 باشد غریب روح بملک وجود ما
 سوئے خودش بخوان کہ توئی آشناے روح
 در بار گاہ آدم خاکی ملائکہ
 کردند سجدہ جملہ و را از برائے روح
 اے نفس دور ماندہ ز حق ترک مکر گیر
 در راہ دوست مکر تو شد بند پایے روح
 از روح قطب دین نہ تو پرسداگر کسے
 برگو کہ ہست امر خداے خداے روح

(۱۵۱)

تا چند نہاں کنی ز مارخ بنمائے بجا خدائے رارخ
 رخ چند نہ ہفتہ دارم از شرم بنمائے ز پر وہ حیارخ
 گویند وفا گلے ندارد از روئے وفا بمن نما رخ
 ہر چند رقیبِ روسیاہ گفت ق کایے منمائے با گیارخ
 تو عهد وفائے خویش مگزار پنهان ز ہمہ جدا نما رخ
 منمائے نگار من خدا را بامدعیانِ مدعای رخ
 می باش ز چشم غیر پنهان اے گل منمائے با صبارخ
 صد شکر کہ قطب دین نہادہ
 برخاکِ در تو بے ریا رخ

(۱۵۲)

ہر کسے بر سر کوئے تو مغمم نشود
 در حریم حرمت محرم و ہمدم نشود
 نہ تواند کہ کند بر رخ خوب تو نگاہ
 ہر کہ از آتش عشقت تن خود را نگداخت
 دلش از لعلہ رخسار تو خرم نشود
 ہر کہ افکار نباشد دلش از تیغِ غمت
 دل غم دیدہ اولائق مرہم نشود
 ہر کہ از روز ازل راندہ دید گاہ تو شد
 عمر ہا سعی کند عیسیٰ مریم نشود
 ہر کہ ز نگار طبیعت زد دل خود نبرد
 ہر چو خورشید درخشندہ عالم نشود
 قطبِ دین کسے کو غمِ عشقت نگداخت
 پیش خورشید چہ سال تو مکرّم نشود

(۱۵۳)

با خدائے خود آشنا باشد	ہر کہ از خویشتن فنا باشد
ہر کہ شد هیچ بابہا باشد	ہیچ شوتا بہایت افزاید
عاشق از مردمان جدا باشد	عاشقان را نشانہ و گرسست
قبلہ باطنش خدا باشد	گر بظاہر قبلہ آورد وئے
کار او دائم اسدعا باشد	ہر درش بہر سنگاری خلق
ہر کہ رفت ست رہنما باشد	بادلیلہ براہ کعبہ وصل
بہر بے درد کے دوا باشد	دار وئے درد در و عشق بود

نہست از حال قطب دین آگاہ
ہر کہ باغیر آشنا باشد

(۱۵۴)

ہر گاہ دوست در دل عاشق نظر کند
مانند کیمیا مس قلبش چو زر کند
و رجان عاشقش نہد اسیرِ خویش را
وانکہ بہر دو کون و را معتبر کند
ہر آہ آتشین کہ کند عاشق از درون
چون تیر ناو کے ست کہ در سنگ اثر کند
رمنے اگر بگوہ بگویند ز سرِ عشق
خود را ز ذوق شوقِ تو زیر و زبر کند
عاشق کسے بود کہ ز سودائے عشق تو
سودائے غیر را ہمہ از سر بد کند
بید رہد باشد آنکہ و را نیست درد تو
افسوس ز آنکہ غیر تو فکر دگر کند
در خیال آنکہ ز امروز قطبِ دین
غیر از غنیم تو از ہمہ قطع نظر کند

(۱۵۵)

چو طوطی مرغ دل گویا شکر خور دن بند دارد
 که هر دم جانبِ کوی تو پروازِ دگر دارد
 کسے تا نگزرد از خود بکلی در ره معنی
 نه می گردد خبیر دار از تو تا خود را خبر دارد
 هزار پاسا زوپا از سر بر آه کعبه وصلش
 که کس وصلش نه بیند تا خبر از پاوسر دارد
 ز صورت بگزر معنی بدست آور اگر مردی
 که دیدارشش به بیند هر که چشم او بصر دارد
 سرموئے ز هستی تا کسے دارد از ان دوست
 نه بیند تا فنائے خویش در معنی خطر دارد
 فنائے بحر معنی گردد از خود دم مزن هرگز
 که غواهی کند آن کس که او ذوقِ گهر دارد
 نداند قطب دین غیر از حدیثِ شافعی هرگز
 چنین کز دفتر دل حرف عشق او نه بردارد

(۱۵۶)

صاحب دلان کہ رفتے دلارا م دیدہ اند
 از ہر دو کون دست بگلی کشیدہ اند
 آسان ندیدہ اند جمال حبیب خویش
 جان دادہ اند و شربت وصلش چشیدہ اند
 تا دست از وجود بگلی بشتہ اند
 خود را بہ یار ہمدم محرم بدیدہ اند
 دانستہ اند در دو جهان خبر خداے نیست
 اورا ازان زہر دو جهان برگزیدہ اند
 پروانہ وار سوختہ اند جملہ بال خویش
 وانکہ ببل او لبسواد پریدہ اند
 گشتند متصف بصفاتے یار خویش
 زان رو ہمہ بخصالت نیکو حمیدہ اند
 بگز ز خویش قطب دین نامک عاشقان
 از خود ہمیدہ اند و بیار آرمیدہ اند

(۱۵۷)

مدان که قیمتِ خمره چون گهر باشد

نه هر که بے بصرافتا و چون نظر باشد

مجنون هر صدفی گوهری که نایاب است

چرمی کنی صدفی را که بے گهر باشد

فنائی عشق ندارد و خبر ز هستی خویش

فنا نباشد اگر از خودش خبر باشد

دران زمان که به دلبریکه شود عاشق

بهر چه درنگ رویار و نظر باشد

فرشتگان بدر او نهند روئے نیاز

دے که در نظرش یار جملوه گر باشد

کسے که از شرف بند گیش یافت شرف

بهر کجا که رود شاه بحر و بر باشد

ز خویش تا نشود قطب دین کس قانی

بدانکه از خطر مرگ و خطر باشد

(۱۵۸)

در هر مقام جلوه آن نازنین بود
 آنجا همیشه روح من اندوگین بود
 چون دوست پرده برگند از جمال غیش
 بهتر ز بادشاهی روی زمین بود
 دوں بهت ست معرفت او در دست نیست
 آن را که روی دل بسوی حور عین بود
 سالک وجود خویش بسوزد مثال شمع
 در مجلسی که دوست بدو بنشین بود
 بهتر تار جان بکف دست من بین
 یعنی که تحفه من در ویس این بود
 شبها بروز آورم از درد اشتیاق
 آری طریق عاشق صادق همین بود
 از سوز عشق سوخت دل و جان قطب دین
 بنگر چگونه آید دلش آتشین بود

(۱۵۹)

گراز حرم خود آن یار نازنین بدرآید
هزار عاشق دل خستہ از کمین بدرآید
ز زیر پرده اگر دلبرم جمال بنماید
ز جان بنده آواز آفرین بدرآید
منظر بابل قبور را کند بگوشہ چشم
ہزار مردہ صد سالہ از زمین بدرآید
ز لمعہ رخسار پر توے بکوه افتد
ہزار لاله بدل داغ آتشین بدرآید
اساس جاہ و جلالتے یہ بیند از مردان
شود قلندر و از تحت وزنگیں بدرآید
و گر طلب کند از بہر تحفہ جان کسے
اگرچہ خضر بو جان در استیں بدرآید
کند چو کلکِ قضائش ز دین بکفر ایش
زدین خویش ہماں لحظہ قطب دین آید

(۱۶۰)

صبا از کوئے آن دلدارشکین باری آید
 که از انقاس او بوئے خوش دلدارمی آید
 و مادام چوں زیاده می شود بوئے خوش دلبر
 نیش به ازان هر بار از هر بارمی آید
 ازان جاندار را نیست در بزم وصال او
 که آن سلطانِ خوبان جهان بخوارمی آید
 ازان در خواب نگزارند مردان مردم دیده
 که آن دلبر درون دیده بیدارمی آید
 رود در گوشه روئے خویشتن از غیر بر بندد
 کسے کو از وصال یار بر خودارمی آید
 شنوده هر که خوانده رو بهر دیوار و در آرد
 به بین بانگش چسان از هر دو دیوارمی آید
 مترس از تیر دشمن قطب دین گس بر سرت بارد
 که هر جا گنج باشد بر سر آن باری آید

(۱۶۱)

یارب آن دلبرِ جانی ز کجای آمد
 که از انقاسِ خوشش بجای وفا می آید
 دلربا نیست که بسیار ربوده دلسا
 حالیا تیر بقصد دل مای آید
 بروایِ خواجه و بر مسندِ عزت بنشین
 کان دلارام بجنّت گه مای آید
 ز ابدار و بفرغت بنشین و خلوت
 زانکه بر سینّه مایر بلا می آید
 زهد و زریدن و نفی می و سائر کون
 زین تعصب بخدا بوی ریای می آید
 زنگِ بردار ز آئینه که آن جانِ جان
 بتماشایِ دل اهل صفای می آید
 قطبِ دین بر کوششِ زجا بای قریب
 دل من زانکه بتقدیر خدا می آید

(۱۶۳)

دوش آورد این صبا بونے بگو آن هر چه بود
 کز نیمش صد گره از سینه جانم کشود
 از سر زلفین جانان بر دگوییانکته
 کاینچنین دیوانه ام کرد و مرا از من بر بود
 آتش در من زدی و سوختی جان مرا
 بهجو آتش گشتم و آتش ندر ملک وجود
 من بر قدم کنار و یار آمد در میان
 در مشام جان رسان بونے ازان گلزار بود
 جان شیرین می دهم بهر خدا بار دیگر
 بر سر بالین بیا و روئے خود بنمائے زود
 زاهد امن درد نوش باده زندان بشدم
 تو بر تقوی گزین اے زاهد خشک و حسود
 قطب دین ساینده اند آئینه ویدایار
 هر که از آئینه دل زنگ هستی را زود

(۱۶۳)

صاحب دے اگر نظرے سوئے ماکند
 مسس وجودِ ماز نظرِ کیمیا کند
 خاکِ برہش ملائکہ دروید ہاکشند
 براستینِ اہلِ دے ہرکہ جا کند
 اندر نماز ہرکہ بہ بیند جمالِ دوست
 فتویٰ ہی دہم کہ نمازش قضا کند
 خوش حال آنکہ قبلہ جانش جمالِ اوست
 وندر نمازِ خویش بدو اقتدا کند
 عاشق کہ بوئے او شنو دست می شود
 دانی تو روئے او کہ بہ بیند چا کند
 عاشق نباشد آنکہ کند پیر ہن قبا
 باید ز شوق پیر ہن جانِ قبا کند
 دانی کہ گیت زندہ جاوید قطبِ مین
 آن کس کہ غولش را بخدا آشنا کند

(۱۶۴)

کسے کو سحر از در و جانان دیدہ تر باشد

بہ از طاعات بے در و یکہ بے آو سحر باشد

بدیں چشمے کہ وارد کس نہ بیند روئے جانان را

کسے کو روئے او بیند و را چشمے دگر باشد

بے سجادہ بفروش و بزنی تبیغ را آتش

بدین راہ و روش می رو حدیثم مختصر باشد

نباشد مذہب و ملت بغیر از عشق مستان را

حدیث و وعظ افسردہ درینجا در و سر باشد

بحوائے زاہد خود میں مقام و منزل عاشق

کہ منزل گاہ آن زندان سوا از بحر و بر باشد

نشان بے نشانے را اگر خواہی ز اعدا پرس

کہ گویائی غموش سست و قوفش بے خبر باشد

درین رہ دست و پائے می زن خون جگر می خور

کہ قوت عاشقان کوئے او خون جگر باشد

حدیث قطب دین را کہ پے تواند برد

کسے این در تواند سفت کز حق بہر حد باشد

(۱۶۵)

آن ماہِ عالم آگر از آسمان بر آید
 نورش چو آفتاب ست کز ملکِ جان بر آید
 برخاکِ عاشق اوزو پر توے گرافند
 یابد حیاتِ خضریٰ باقی بآن بر آید
 از زیر پرده یارم گروے خود منساید
 هر گوشه آه و افغان از مرمان بر آید
 یابد رہے بکوشِ گر شاهِ مہفت کشور
 گرد و گدائے کولیش و ز خانمان بر آید
 گزنا ہدای خود بین زو پر توے یہ بینند
 آہ و خروش و افغان از عاشقان بر آید
 دیدار گرناید یک رہ بخلق و عالم
 جانِ عزیز پیشک از انس و جان بر آید
 از قطبِ دین اگر آن یار جانِ عزیز خواہد
 بے فکر و بے تامل فی اسحال ان بر آید

(۱۶۶)

دے کہ آتش عشق ز جانِ علم می زد
 نبود جانے و جانم ز عشق دم می زد
 دے کہ غرقہ دریائے او بدم آدم
 ہنوز خیمہ لب مرسل عدم می زد
 بزی پر پردہ نہان بود سر عشق ہنوز
 کہ جان بحضرت جانان دم از قدم می زد
 در آن زمان کہ من او بسم بیدیم آنجا
 زبان جان دم توحید و مبدوم می زد
 نبود یک سخن از حرف عشق و دو جهان
 کہ دست غیب بنام من این قلم می زد
 نداشت قالب من جانِ آن زمان کاتش
 بروئے خود ز حسد دست از الم می زد
 نبود محرم جانان کسے کہ قطب الدین
 خدا ز خود دم توحید و جسم می زد

(۱۶۷)

چون هیچ آفریدہ جان را بقانید

زین زال بے وفا سر موئے وفانید

بیمار درو عشق خدا شو کہ، هیچ کس

بیمار تا نگشت ز دروے دوا ندید

باشد عدوے مر و خدا دشمن خدا

چون کس خدا غریزہ جدا از خدا ندید

منکر میباش کز تن دشمن بہ تیغ شان

گشتند جدا بے سرو کس تیغ رانید

اہل نفاق شان بے ویدم سیاہ بخت

باشد گواہ حق کہ چو او کس گوا ندید

خود را نشان تیر و عاشان بکن کہ کس

تیر و عاشے گوشہ نشینان خطا ندید

اے قطبے دین قم خاک رہد وستان حق

در ویدہ کش کہ کس بہ ازان طوطیا ندید

(۱۶۸)

بدل چوں در عشقش مژده دیدار می آرد
 نهال محنتم بار محبت بار می آرد
 تنه کومی زنده بر زاهدان دهر استغفار
 مرا از زهد هر دم بار استغفار می آرد
 بخود که سیر عشق یا ز خود را فاش می سازم
 زبان را در عشق یا ز گوشتار می آرد
 رموز عشق جانان را ز زبان جاسم ارگوید
 چو غواصی ست کز دریا دور شهواری آرد
 چو بلبل ناله وزای کند عاشق مکن عیش
 که در دوا و داجناں بز ناله هائے زار می آرد
 بجان گشتم غلام عارفی کز خویش بے خویش
 که اوتاب فروغ چهره آن یار می آرد
 زرنج قطب دین ز نکاح منکر در بو معنی
 که قهرش منکران را بر سر انکار می آرد

(۱۶۹)

دلربائے کہ نظر در ہمہ اشیای کرد
 غائبانہ نظر لطف سونامی کرد
 بیگمان بال و پر جملہ ملائک می خست
 گریبان ایشان ہمہ یک راہ تجلای کرد
 از تر و خشک و عالم اثرے کے می ماند
 آتش عشقش اگر بجائے بہر جامی کرد
 آن نگار از دل ما آئینہ می ساخت تخت
 چہرہ خویش در آئینہ تماشای کرد
 چون توان دید درین روز رخس حیرانم
 کہ چرا وعدہ دیدار بہ فردا می کرد
 آنکہ از قدرت خود صورت ما نقش کشید
 خویش تن را کہ نمان بود ہویا می کرد
 قطب دین ہر دو عالم بگلستان
 گر بُدے جم طلب جام جم از ما می کرد

(۱۷۰)

جانان ز زیر پرده رخ خویش کن پدید
 کز فرت وصال تو جانم بلب رسید
 هنگام آن ست تا نظرے سو من کنی
 خوش آنکه مرد و شربت وصل ترا پیشید
 مُردار می رود ز جهان همچو گاو خسر
 هر کس ز خنجر غم عشقت نشد شهید
 کس با تعلقات رخ خوب توندید
 بیند جمال خوب تو هر کوز خود رسید
 پرواز نیست سوتے تو مرغان سدره را
 آدم ببالِ بهت خود سوتے تو پرید
 در بای بستر را همه باشد کلید لیک
 عشق ست بارگاه وصال ترا کلید
 هر جا که عاشق مست بمشوق مہم ست
 تا قطب دین بدید ترا خویش را ندید

(۱۷۱)

ہر کہ اور ابجسان دیدہ اعمیٰ باشد
 نزد اہل سخنان ناقص در سوا باشد
 نہ کند نسیم سخن چون دل او تیرہ بود
 داند آن کس کہ دلش روشن و بینا باشد
 نیست تعریف سر زلف و خط و خال تبلی
 سر بر سر زلف عدائے ہمہ اشیا باشد
 آنکہ اورانہ زنی باشد و نئے فرزند
 واحد و فرد خدا ئے ست کہ یکتا باشد
 حاصل از ہر سخن بہرہ و حظ دارد
 جاہل از ہر سخن بر سر غوغا باشد
 عاشقان را برہ عشق دلیکے باشد
 زانکہ افشائے وے از عالم بالا باشد
 ہر کسے رو بد رے دارد و چیزے طلبد
 قطب دین در طلبش برورد لہا باشد

(۱۱۶)

روزے کے دوست رشتہ جانم گرفته بود
 عاشق بدم بہتِ آنم گرفته بود
 می خواست تابِ طاقت دیدارش آورد
 دجان نشسته بود و عنانم گرفته بود
 از بہر آنکہ فاش سازم رموز عشق
 جان را سرور داد و زبانش گرفته بود
 می خواست چشم غیر زبند جمال او
 سرتاقدم چو روح روانم گرفته بود
 محرم نبود عقل خسرو در حریم وصل
 بے خویش و مست و والا نام گرفته بود
 روزے کی بار بار امانت بھی سپرد
 کس را این ندید از انم گرفته بود
 گفتا کہیستی تو بگو قطب دین بہن
 گفتم کہ بندہ ات بہم انم گرفته بود

(۱۷۳)۔

روزے کہ روح ناقص خاک کو نبود
 اور البغیر یار کسے رو برو نبود
 روزے کہ سہر عشق ہی گفت می شنید
 یک شمع در دو کون ازین گفتگو نبود
 آنجا کہ عکس یار در آئینہ می نمود
 چندین حجب بر شتہ ہستی ز تو نبود
 زان مے کہ مستی آورد و عقل را برد
 اور ابھیچ چیز ازو رنگ و بو نبود
 روزے کہ دید دیدہ جان روئے یار خویش
 زنگار ہستیت سہر مور و برو نبود
 رنگے کہ بوئے معنی یک رنگی آورد
 جزوے بھیچ چیز ازو رنگ و بو نبود
 روح تو بود طالب دیدار قطب دین
 تن را چو حد و زہرہ آن گفتگو نبود

(۱۷۴)

عسرق کہ برسِ آن ماہرے سادہ بود
 چو برگ گل کہ برو شبنم فتادہ بود
 بقدر یارِ من لے سرو کردہ تقلید
 ز پانیشیں اگر تہ این ہوس ارادہ بود
 دلم بہ ماہ و شان زان نخی شود مائل
 کہ یارِ من ز ہمسر ہوشان زیادہ بود
 بہ آبِ چشمہ حیوانش احتیاج نیست
 بہر کہ روئے بخاکِ دیش فتادہ بود
 عنانِ ہمت من می کشد بہ درگاہ
 کہ در بروئے اسیران او کشادہ بود
 مجوئے عقل و فرومایہ قطب الدین
 دے کہ دلبرش اندر نظر ستادہ بود

(۱۷۵)

هر که خط نیستی در خود کشید	بے گمان دیدار یا رخیش دید
زنده جاویدی دانی که کیست	آنکه اندر راه جانان شد شمشید
کیست می دانی تو گویائی خموش	هر که دارد با غمش گفت و شنید
هر که خواهد مرد این میدان شود	هر زمان می بایش جلنے جدید
گنج مقصود از ہی خواهد کسے	نیستی آمد در آن را کلید
بے حجب بیند جمال یا رخیش	پروہ پند از خود هر کس درید

قطب دین اگر وصل دلبر بایدت
رو تو نپسان شو که او گردد پدید

(۱۷۶)

باز جانم آرزوئے وصلِ جانان می کند
 خانه بود وجود خویش ویران می کند
 مدّے گو مرغِ دل اندر قفس آرام داشت
 سوئے بزمِ وصلِ دلبر باز طیران می کند
 ناصحا پندم مده گراهِ وافغان می کنم
 توجّه دانی آنچه در عشق با جان می کند
 هر کرا بختِ اذانِ جانان رسیده در مشام
 بر سرِ کولش فغان چون عند لیبان می کند
 از خودت بیرون قدم زن تا رویِ اے راهرو
 یخودی این راه را بر مر د آسان می کند
 نیم شب بر خیز و عرضِ حالِ خود کن پیشِ دوست
 در دلِ شب خود علاجِ دردِ مندان می کند
 قطبِ دینِ ذکرِ حبیبِ خویش می گوید روز و شب
 زانکه ذکرش سالکانِ اِز اهلِ عرفان می کند

(۱۷۷)

باز جانم دم ز عشق دلربائے می زند
 خیمہ در کوئے حبیب جالفرائے می زند
 مے ز جام وحدت ساقی باقی می خورد
 زان سبب از بنجودیا ہو و ہائے می زند
 گشتہ فارغ از خود و از غیسر خود دیوانہ وار
 دم ز بزم وصل یار آشنائے می زند
 باش حاضر سالکا کان نازنین در ہر سحر
 بر سر خوان وصال خود صلائے می زند
 دو گدائے در گہ او شو کہ از روئے کرم
 سکتہ دولت بنام ہر گدائے می زند
 در نگر و مغلے آن کمائے کردار سگی
 بر سر تخت سلیمان پشت پائے می زند
 قطب دین جستجوئے گوہر نایاب خویش
 در میان لہجہ غم دست پائے می زند

(۱۷۸)

آتش عشقش دما دم شعله در جان می زند
 همچنان عاشق دم از دیدار جانان می زند
 عاشقان را راحتے بهتر ز درو عشق نیست
 مدعی باشد هر آن کو دم ز دریاں می زند
 در بیابان وصالش مست او از یخجوی
 پایے خود را بر سر خار مغیضان می زند
 هر که روزے پرتوے از روئے جانان دیده است
 طعنه امروز بر خود شید تابان می زند
 قطب دین را نیست پروانه کسے عشق یار
 داستان عشق دلیر را بدستان می زند

(۱۷۹)

چو از کلکِ قضا تیر غم و محنتِ فروریزد
 بجا لَمِ ہر کجا اہلِ دلے بنید بروریزد
 بقفلِ خویشِ دلِ بہادہ ام و کونے آن لبر
 کہ خونِ ہر کہ از تیغشِ فروریزد نکو ریزد
 زمستی بر سرِ کوشِ مکن عییم کہ آن ساقی
 بکامم ہر زمان از چشمِ وحدت یک سہوریزد
 خدا یا بے نیاز مکن ز غیر خویشِ پسندم
 کہ آبِ رونے من پیشِ کسان چون آبِ جو ریزد
 مشو مغرور ہر رنگے کہ بینی در رہ جانان
 کہ رنگِ رونے عشاقِ درش این رنگِ جو ریزد
 زبانِ بر بندِ قطبِ الدینِ نایبِ خداوندی
 کہ خونِ عاشقانِ دیکوئے اوزین گفتگو ریزد

(۱۸۰)

دردے سمت دردلم کہ بدرمان نمی رسد
 رہے سمت پیش من کہ سپایان نمی رسد
 یعقوب وارویدہ برائش سفید شد
 وز مصر قاصدے سو کنگان نمی رسد
 بر خاک آستانش فروزیز چشم تر
 کا بے بہ آب دیدہ گریان نمی رسد
 خواہم ز بہر یار کنم چاک پیرہن
 از ضعف دست من بگریبان نمی رسد
 بے حد پرید طائر روحم بکوئے دوست
 اما بوصل دوست بطیران نمی رسد
 اے قطب دین قم پشتیاز مرگ خود میر
 کس پیش یار خویش چو با جان نمی رسد

(۱۸۱)

خوش بود حالِ کسے کان چو تویارے دارد
 خور و غم کہ مثالِ تو نگارے دارد
 نہ کند از غم دورانِ سرِ مو اندیش
 ہر کہ چون سایہ لطفِ تو حصارے دارد
 گر بے سال بساند ز سر در و صلت
 ہر کہ غیر از غم اندوہ تو کارے دارد
 برواے خواجہ کہ جانبا ز نہ در رہ عشق
 آن پری بر سرِ کویںش تو عارے دارد
 سوخت پروا یہ صفتِ قطبِ دینِ آتشِ عشق
 چوں نہ سوزد کہ چو توطرہ ز نگارے دارد

(۱۸۲)

زان رو کہ راہ ماسیر کوئے فنا بود پایانِ راہِ ما بحقیقت خدا بود
 حاجی رہِ حجازِ رود مارِ خدا می دان کہ راہِ ما بخدا زودا بود
 امروز کوسِ عشق چو برنامِ مازند عالم پر از صدائے ہمایا ہوئے ما بود
 شرم آیدم ز گشتِ گلستانِ لالہ زار چون دیدہ بر جمالِ دلا رام و ابود
 مارا چو دوست کشتہ بشمشیرِ عشق کرد مارا کوئے مردہ کہ از دے بقا بود
 امروز دوتے کہ ز عشقش میسرست یارب و گز ز گردشِ دورانِ کرا بود
 ہر کس چو قطبِ دینِ گزرد از وجودِ خویش
 از راوبے خودی بخدا آشنا بود

(۱۸۳)

نوبهار آمد و آفاق معطر دارد
گل شگفت و چمن و بلغ منور دارد
بوی ساسی شنوم از همه اطراف جهان
هیچ بوی به ازان نیست که دلبر دارد
جذبہ عشق مرا بر سر کویش آورد
کیست کو بهتر ازین هادی و رہبر دارد
ہست بسیار دامن کوئے اگر عاشق لیک
ہمچو من عاشق دل سوختہ کتر دارد
عاشقان سر کوزا تو بخوان مغلس کوئے
بر سر از سلطنت عشق وے افسر دارد
دور افتادہ ام از گردش ایام ازوے
چہ ستمہاست کہ این چرخ ستمگر دارد
قطب دین تاشدہ خاک در میخانہ عشق
ننگ از ملک سلیمان و سکند دارد

(۱۸۴)

دلبر رسید و ہستی مار از سا کشید
 وز روئے خویش پرودہ شرم و حیا کشید
 بنمود روئے خویش وز بار بردہ عقل و ہوش
 وز تیغ عشق بردلِ ماز خما کشید
 یارب چہ منظری کہ ز روئے تو پرتوے
 ہر کس کہ دید رخت بکوئے فنا کشید
 یک قطرہ از شرابِ وصال تو ہر کہ خورد
 سر مست دار بین کہ چساں اغز پاکشید
 بر خاکِ آستانِ تو ہر کس کہ رونہاد
 کحلِ بصر ز خاکِ تو در دید ہاکشید
 ہر کس کہ دید وصلِ تو در خلوتِ دلش
 قانع شد وز ہر دو جہان پائے واکشید
 چون دید قطبِ دین کجی تو بخیش بود
 از ہستی وجود خودش ہمت و پاکشید

(۱۸۵)

بر ما چو دوست آید و تیغِ فنا زند
از عشقِ خویش آتشِ دجیانِ ما زند
صاحبِ دلِ کشتهِ شمشیرِ عشقِ گشت
میِ دامنِ یقینِ کہ خیمہِ بلبکِ بقا زند
کہ رویانِ سدرہ نازند درِ عشق
جبریلِ کہ بدر گہِ موئے لوازند
ہر یکِ ملائکہ بمقامِ خود اند بند
آدمِ قدمِ زروئے شرفِ برہوازند
آوردنِ عاشقِ ازان ست کارگر
کز نورِ عشقِ ملکِ چو دشتِ جلا زند
زاہدِ بروکہ درِ دلِ تو درِ عشقِ نیست
عاشقِ کہے ست کو بجانِ لپٹِ پا زند
قابلِ کہے بود کہ بلبکِ وجودِ خویش
سربائے سرکشانِ بدمِ تیغِ لازم
پنہانِ شد از وجودِ خود شوقِ طلبِ دینِ تمام
کو عاشقِ کہ خیمہِ پہلوئے ما زند

(۱۸۶)

ہر کہ اور آرزوئے دیدن یارے بود

باید اور ادائے چشمے گہ بارے بود

عاشق صادق نباشد بلکہ باشد سخی

غیر فیکر دلبر خود ہر کر کارے بود

راندہ ہچون نگس ہر چند زین باز آئے

از نگس کمتر درین رہ کمترین عارے بود

پائے خود را و امکش از کولیش از جو رقیب

نیک بنگر ہر کجا گنجے ست بامارے بود

بر سر کوئے حبیب خود مترس از بیم غیر

نیست عاشق ہر کجا و بیم ز اغیارے بود

چوں بود ز تار باطن خود پسندی یگان

ز رخسار زاهدان را طرہ ز تارے بود

قطب دین گر عاشقی کو نالہائے زار تو

عاشق آن باشد کہ آن رانا کہ زارے بود

(۱۸۷)

آنها که دما دم بجالش نگرانند
 آن باخبران جسد ز خود بخیرانند
 آن قوم ز جمعیت خاطر همه فردا اند
 از خویش نمان گشته و دروے نگرانند
 صیقل زده اند آئینه روشن خود را
 کے تیرہ قاریک مثال دگرانند
 آن یار گرانمایہ کہ در پردہ نازست
 آن قوم دما دم ہمگی پردہ درانند
 آنها کہ فنا گشته اند از خود تبامی
 در را حقیقت ہمہ صاحب نظرانند
 جمعے کہ ندیدند برخ اوز کشف
 حیوان صفتانند و عجب بے بصیرانند
 اے قطب دین این پردہ پندار برون آئے
 زان رو کہ درین پردہ ہمہ بخیرانند

(۱۸۸)

آن جلے کہ غیبتِ درویش می کند
 درپیش آئینہ صفتِ خویش می کند
 انکارِ اہل فقر مکن زانکہ مصطفیٰ
 از روئے صدق فخر بدرویش می کند
 آئینہ تو ہر کہ نہد پیش چشم خویش
 بنیائیش انا کہ بود بیش می کند
 ہر کس کہ جنگ کرد بفسخِ غیبتِ خویش
 خود را اگر چہ پس بود او پیش می کند
 انکارِ اہل دل مکن اے دوستِ گفتمت
 چمنِ نفیِ اہل دل ہمہ بدیش می کند
 دارد خدا چو جائے بخلو تسرائے دل
 اے ولے ہر کس کہ دے ریش می کند
 اے قطبِ بینِ بنانِ اندیشہ رقیب
 دامنِ خدائے فکرِ بداندیش می کند

(۱۸۹)

جماعتے کہ ریخ یار و نظر دارند
بغیر دیدہ سردیدہ و گردانند
نہان شدہ ہمہ در بحر عشق بہر تاپا
تمام عشق شدہ کے ز خود خبر دارند
زمینِ ہمت خود رفته اند تا برد دوست
ز نخلِ ہمتِ خود دم بدم مکر دارند
نشستہ بر سر آن کوئے لا اوبالی وار
ز بہر تیر غمش سینہ را سپر دارند
اگرچہ بر سر آن کوئے صاحبِ قرب اند
لیکن از خطرِ بعد دیدہ تر دارند
سبک روانِ بیابانِ عشق قطب الدین
چنان روند کہ گوئی تمام بردارند

(۱۹۰)

تا چند سالکان سخن عاشقان کنند
کارے کہ کردہ اند عزیزان بہان کنند

فانی شوند جملہ ز بود وجود خویش
بیخویش خویش را سو جانان ہوان کنند

مہر مہنی شوند بجلو تسرائے یار
خود ملا خود مگر تبہامی نہان کنند

وصفش بصد زبان نتوانند شرح داد
برتن اگر بصد سر موئے زبان کنند

ما طالبان جلوہ خوبان عالمیم
بما حدیث جلوہ خوبان بیان کنند

مار اخلیہ خار غم گل رخان بدل
با گل رخان حکایت این ناتوان کنند

گوید حدیث عشق بیتان قطب دین تمام
باشد کہ طالبان سخنش داستان کنند

(۱۹۱)

کو طلب لے کہ نام تراورد جان کند
 دل را برائے تیر غم تو نشان کند
 طالب کسے بود کہ درین کھئے ہر زمان
 در جستجوئے وصل تو ہیشا ر جان کند
 گو طلب لے کہ بہر رضائے تو سامتے
 ترکِ شمت و غاست و خلوت چا کہند
 افسوس زانکہ نیست درین دہر کا ملے
 تا در رو وصال تو ام امتحان کند
 یارب کجاست سنگِ محک در جان کہ او
 فرقِ طلائے ماز مسِ دیگران کند
 نہ کند کشائش دلِ من در جان کسے
 مارا عنایتِ تو مگر کا مران کند
 از حد گزشت محنت و اندوہِ قطبِ دین
 آن را مگر فروغِ رخت شادمان کند

(۱۹۲)

انہل اہل وفا بوئے خدای آید
 بخدا کزد دل او بوئے وفای آید
 چہ روی جانب کعبہ کہ ز روئے اخلاص
 آن بطوف دل ارباب صفای آید
 بروئے زاہد و در حلقہ زندان نشین
 کز دم سر و تو بوئے زریامی آید
 بنگارن عاشق صادق کہ چسان از سرِ صدق
 پیش تیغ ستمت بے سرو پامی آید
 ہر کرا دیدہ دیدیست بہ بیتد کہ چساں
 یار ہر لحظہ درون دل مای آید
 نازینے کہ نسان بود پس پردہ راز
 پردہ برداشته و چہرہ و کشامی آید
 تار سیدہ بسر کہے فنا قطب الدین
 از چپ و راست برو تیر قضای آید

(۱۹۳)

ہر کہ آن را بسرِ کوئے تو منزل باشد
آخرش دیدنِ خسارِ تو حاصل باشد
ہر کہ لذتِ عشقِ تو نسوزد خسر من
لذتِ دولتِ دیدارِ تو مشکل باشد
چہ سعادت بہ ازین درد و جہاں می یابد
پائے ہر کس بسرِ کوئے تو در گل باشد
فارغ از ہر دو جہاں گشت زغم شد آزاد
ہر کہ در غمِ عشقِ تو در دل باشد
زندہ ہر دو جہاں گرد و مرگش نبود
ہر کہ امرِ غلِ دل از تیغِ تو بسمل باشد
دو لے بہتر ازین نیست بعالمِ آن را
کہ بعشاقِ سرِ کوئے تو داخل باشد
قطبِ دینِ نالِش جانِ سوزِ تو بگر کہ چہاں
سخت پروانہ صفت تا بتو وصل باشد

(۱۹۴)

رونے کے یار از من بیدل جدارود

دانی کہ بردل من سکین چارود

آن کس کے رونے یار ندیدہ بچہ خویش

باید کہ سرسبز رہ صدق صفا رود

ہر تیرہ دل لائق آن یار نازنین ہست

لائق کسے بود کہ زہستی سوا رود

ہر ناقبول را نہ رسد لاف عاشقی

عاشق کسے بود کہ درین رہ فنا رود

غافل مباش یک نفس از ذکر یا خویش

می گوئے ذکر او کہ ترا دیدہ وارود

در راہ دوست درد و جفا بایت کشید

بے درد کس ندید کہ اور اشفا رود

گوید رقیب قطب دین اے کوئے او برو

عاشق ز کوئے دلبر جانی کجا رود

(۱۹۵)

اسی عشق بتان را بنم چکار بود
چہ کہ سود و زیانش خیال یار بود
دل خود از ہمہ فکر و خیال بریدہ
خیال او ہمہ دیدارِ آن نگار بود
دلش یکے و خیالات او یکے باشد
کجا چو مردم دیگر دلش ہزار بود
ہمیشہ فارغ و دوارستہ از جان باشد
ز گرمی مے معشوق بقیہ رار بود
خوشست عشق اگر یار بے وفا نہ بود
وفا مے ماہ و شان را کے اعتبار بود
بر تو عاشق شیدائے آن نگارے باش
کہ خوب و زشت جہان را بد و بدار بود
بکوئے عشق دل قطب دینِ زغم رستہ
وے ز سوزِ غمِ عشق او نگار بود

(۱۹۶)

چون اہلِ حال برد و جان آستین زنند

آنجا فرشتگان سر خود بر زمین زنند

آیند بے گمان ہمہ کرو بیانِ عرش

در مجلسِ سماع ہمہ آفرین زنند

در دل چو یارِ جلوہ کند جملہ کائنات

بر خاکِ آستان سر نقشِ حسین زنند

خوش گفت بازید کہ در جہدِ ام خداست

دانم کہ صوفیان نفس از راستین زنند

منکرِ مباحثِ حالِ دلِ اہلِ شوق را

می باش پر حذر کہ نفسِ آتشین زنند

ز اہد بماند در گردِ از ہستی وجود

عشاقِ کوسِ رحلتِ ملکِ یقین زنند

چون این طریقِ خاصِ سلسلِ مصطفیٰ است

عشاقِ چنگ در روشِ قطبِ دین زنند

(۱۹۷)

خیال عشق تو فارغ ازین و آنم کرد
 فروغِ روی تو وارسته از جهانم کرد
 گدانت آتشِ عشق تو آن چنان تن را
 کہ بچو موئے میان تو نا توانم کرد
 خیال داشت غمت تا مرا کشد آخر
 ارادہ کہ و را بود آن چنانم کرد
 بسین کہ سوزِ غم عشق تو چہ کرد بہن
 ز خویش غائب و رسوا ازین و آنم کرد
 زمین رہود غمت عقل و فہم و مجنون کرد
 میانِ خلق بدین عیب داستانم کرد
 نشستہ در پے زانوئے غم بسے بودم
 فروغِ روی تو ناگاہ شادمانم کرد
 چشید شربتِ وصل تو دوشِ قطب الدین
 چنان کہ از مے وحدت سبو کشانم کرد

(۱۹۸)

افتادہ امجد از دیار و زیارِ خود
تا کے جہا گشتم ز غم گلزارِ خود
دلبر چون گنج جائے بویرانہ می کند
ز نینسان بود کہ بنیمش اندر کنارِ خود
بے روئے یار مایہ و سودم یکے شدہ
دلگیر گشتہ ام دگر از کار و بارِ خود
من پائے بند غربت و دلدار در وطن
عزم سفر کنم بسوِ شہر یارِ خود
خدمت کنم بجان بسگِ کوئے آن نگار
پیدا بدین بہانہ کنم اعتبارِ خود
تا چند قطبِ دین غم پنهان خوری گر
پنهان مدار در و خود از عکسِ خود

(۱۹۹)

زہستی وجود خویش ہر کس گرفتار گردد
یقین دادم کہ بادلہ داری جانی آشنا گردد
کسے کو نیست عاشق بر جمالِ ماہِ رخسارے
بدر و محنت و بیدار و دورانِ مبتلا گردد
کسے کو دردِ دلِ شبِ بردش نالہ بصد زاری
ز وصلِ دلیر جانی ہمہ دردش دوا گردد
مرو بردر گہ دنیا پرستِ دوینِ بیجا مسل
کہ با او ہر کہ ہم صحبت شود و فوراً از خدا گردد
بیار و برد و مردانِ حق نہ از سرِ اخلاص
کہ مس قلب تو از یک نظر شان کمیہا گردد
کسے کو خدمتِ پیرِ طریقت می کند انجان
یقین دادم کہ اندر دین و دنیا بادشاہ گردد
کسے چوں قطبِ دین با دلبرِ خود انس کے گیرد
مگر در را و معنی از وجود خود خدا گردد

(۲۰۰)

دلدار رفت خسته دلان را دوا نکرد
 وز خود رقیبِ روئے سیه را جدا نکرد
 گفتم که غییرِ من نبود هر پیش کس
 کس بے رقیب پہلو دلدار جدا نکرد
 هرگز دویا بهدم و بهدل ندید کس
 کاخر فلک بجور و ستم شان جدا نکرد
 از قهر می و ذوق کس خنده می کند
 کاخر ز روئے درد و الم گریه بان نکرد
 دل در جهان مبنده که بدعهد و بی وفاست
 زالے ست پیر و برکه با کس وفا نکرد
 اے قطبِ دین بغیرِ خدا دل بکس مده
 خوش حال آنکه رشته دل زو جدا نکرد

(۲۰۱)

کسے کو یک زمان بادِ لبرِ خود ہمیشیں باشد
 بمعنی بہتر از سلطانیِ روئے زمین باشد
 زمین و آسمان نبود حجابِ روئے آن سالک
 کہ از غلبینِ مروئے گرد اورا بر جبینِ باشد
 مباحثِ اندر پئے آزارِ عشاقِ سرِ کوش
 کہ ایشانِ بادلِ شبِ نالہ ہائے آتشیں باشد
 ہمہ کس در غمِ دنیا و دینِ خود بُود لیکن
 مرادِ عشقِ آن دلبر نہ دنیا و نہ دینِ باشد
 برو از غلِشتنِ بگزر اگر دیدارِ می خواہی
 کہ شرطِ رہروانِ کوئے دلبرِ اینچنینِ باشد
 برو کشورِ کشائے عالمِ دلِ باشِ گرمِ دی
 کہ اندر عالمِ دل صد ہزارانِ شہرِ چینِ باشد
 نہ باشد قطبِ دینِ آرزوئے غیر ازینِ معنی
 کہ اندر دینِ دنیا ہمہ اہلِ یقینِ باشد

(۲۰۲)

دبدم از درو و غم از دیده ام خون می رود
 دارم اندر دل چنان دروے که افرون می رود
 بس که افکار است دل از تیغ تیز عشق یار
 از مرزہ سیلاب چشمم همچو بسجمن می رود
 که گشاد آن یار و گاہے زندہ می سازد مرا
 زین سبب بر خطہ ام حال دگرگون می رود
 ز اہدام بد اندمی شود نتا ربند
 عقل اربا مانشیند همچو بنون می رود
 بسکہ قطب الدین ز در عشق نالد ہر سحر
 آہ درد آلود او بالائے گردون می رود

(۲۰۳)

مراتا از وصالِ دلبرِ خود یادی آید
 و لم خون می شود و زبجر در فریادی آید
 بسی خود قبولِ طبعِ آن دلبر کسے نبود
 قبولِ طبعِ آن دلدار مادر زادی آید
 بروے سروستان از خجالتِ پشتِ غم کن
 که آن دلدارین باقدِ چون شمشادی آید
 بیا اے عاشق و دلشاد بنشین بر سرِ کوش
 که آن کشو کشتائے دلربا با دومی آید
 چو چنبرے بر سرِ کوش نشیند بازمی گردد
 نگس چون بر سرِ کوش رسد قنّادی آید
 کسے چون پر توے از روئے آن دلدار یابد
 فرشته بر درش پیر مبارکباد می آید
 حدیثِ عشق بر کس نشنود و ارسته می گردد
 بگولے قطبِ دین بر کس نشنود و دلشادی آید

(۲۰۴)

وردم اے ہمنفسان داروئے درمان مکنید
 ہرچہ گویم بخدا غیر خدا آن مکنید
 خوبو یان ہمہ بنیند پریشانی من
 زلف خود بستہ گزارید پریشان مکنید
 ہمہ چون بے بھرانند یقین میدا نم
 وصف و تعریف مہر درخشان مکنید
 عالمان چون ورق عشق نگرند از بر
 پیش مجنون صفتان ترک دبستان مکنید
 زاہدان وصف خوش را بغلط چند مکنید
 چون ندیدید جمالش صفت آن مکنید
 قطب دین خوش سخن گفت یکے مستغرا
 عاقلان نفی مے و مشرب زندان مکنید

(۲۰۵)

تاروئے تو آئینہ صاحب نظران شد
ہر کس نظرے داشت برویت نگران شد
تا گشت گُلِ روئے تو از پرده پدیدار
بلبل صفت عاشق برخت جامہ دران شد
تا تیغِ نجوس ریزی عشاق کشیدی
از کوئے تو ہر روز شہیدے گزران شد
ہر گوشہ کہ بارے ز ملالتک نہ کشیدند
منصورِ درش کشتہ آن بارِ گران شد
آنہا کہ خبر از غمِ عشق تو ندارند
دیدارِ تو کے لائقِ آن بے خبران شد
محرم نہ بود گوشش کرا از نغمہ داؤد
کے گوہرِ امرا تو در گوشِ کمران شد
نے قطبِ دین نامور شدہ عاشقِ ریت
کز روز ازل بر سرِ غمیت نگران شد

(۲۰۶)

هر که از تیر غم عشق گرفت آید
 در جسم خرمش واقف اسرار آید
 بروای سالک و از خویش نهان شو که یقین
 لشکر عشق درین بادیه خو خوار آید
 بحقیقت همه جا کرده ظهور آن دلبر
 زان جهت عاشق دل خسته چو پرکار آید
 هر که در راه طلب فانی مطلق گزید
 بے گمان پیوستگی پرده اسرار آید
 عاشق نیست که فارغ بود اندر راهش
 در راه عاشق بیچاره طلبکار آید
 قطب دین گشت نهان چونکه درآمد دلار
 زانکه پیش رخ دلبر نزدش عار آید

(۲۰۷)

لذتِ عشق ہر آن بے سرو پائے کھشید
 پائے از ہر دو جان بر سر آن کوائے کشید
 دیدہ دل بربخ یار ہر آن کس کہ کشاد
 بخود از ذوقِ خوش جامہ جان را بدید
 چون نیاورد ملک تاب وصالش بیشک
 آدمِ خاک صفت بارِ امانت بکشید
 ہر کہ از خود نہ رہید دست نہ بنید اورا
 اے خوشا عاشق صادق کز ہستی برہید
 قطبِ دین کیست درین راہ بگود و تمند
 ہر کہ تخمِ غنیم اور دل ویران پاشید

(۲۰۸)

بر سرِ کوئے محبت ہر کہ ماوا می کند
عاقبت بر روئے جانان دیدش و امی کند
خانہ دل پاک کن از زنگِ عصیانِ نو و تر
زانکہ دبسر در دلِ پاکیزہ ماوا می کند
گوید از معشوقِ فردا روئے خود خواہم نمود
ہست عاشقِ ہر کہ او ہر روز فردا می کند
پیشہ عاشقِ نباشد صبر و آرام و قرار
عاشقِ اندر عشقِ خود را زود رسوا می کند
عشق و رسوائی بہم چون شکر و شیر آمدند
در دلِ عاشقِ ملامت کے خود می جامی کند
کیمیائے عشق بر بہرستِ قلبی کے رسد
چون زہِ پاکش خلاص از تیر گہیامی کند
ز آتشِ عشقش لبوزلِ قطبِ دینِ ستارچہ
سوزِ عشقت کا دی را فرد و یکتا می کند

(۲۰۹)

آتش عشق از دلم سرمی زند شعله از نه چرخ بر ترمی زند
 جذبه عشقش در قسیم وجود آتش اند خشک تر دمی زند
 تا غم عشقش سپاه قلب بامت همتم بر قلب قیصر می زند
 در هوائے کعبه دیدار یار در قفس مرغ دلم پرمی زند
 هر که او گرد دگدائے کوائے عشق طعنه بر ملک سکندر می زند
 هر که آن دلبر جانی نواخت دولتش انگشت بردری زند
 پرتوے تا دید قطب الدین در سوت
 طعنه بر خورشید خاور می زند

(۲۱۰)

نقشِ رویت زدلم صورتِ اغیار کشید
 کز بد و نیکِ دو عالم سرِ مونسیت پدید
 زندگیش بجد باشد و ماند جاوید
 هر که رنجِ خو خوار تو اش ساخت شهید
 بچو حیوان بهمان آمد و حیوان رفت
 هر که از وسوسه عشق تو از خود زبرید
 پائے هر کس که بکوئے تو فرو رفت بگل
 ماند آنجا و اگر از دو جهان پائے کشید
 قطبِ دین را چون نظر بر گلِ رویت افتاد
 شادمان گشت و چون گلِ ملکِ جودش خندید

(۲۱۱)

دیدہ ہر کس کہ روزے برجہالِ افتاد
 کے رود ہرگز نشاطِ ہمرہ خوش زیاد
 ہر چہ پاشد و سرش از دین و دنیا تمام
 می رود ہر یاد زلفین پریشانش بباد
 پر توے روزے ازان دلبر کسے کو دیدہ است
 از جمال دیگرے ہر گز دل او کے کشاد
 یارب آن دلبر کمی ریزد و دام خون ما
 دچنین عاشق کشتی اورا کہ باشد اوستاد
 پیشہ دلدارِ جانان چون بود عاشق کشتی
 عاشق بیچارہ کے بزدلی بر خود نہاد
 می کشد جوہر و جفائے محنتِ ایام را
 بر امید آنکہ روزے یار خواہد داد داد
 با خیال یار دارد گفتگو با قطب دین
 لیک چون ہوے فتنہ چشمش رود باز نہ یاد

(۱۱۲)

بحر دین طریقت جماعتی دگرند
 که زنده اند زیار و خویش بخیرند
 در آن مقام که شونید غرقه زاب شراب
 لباس زاهد خود بین به نیم جو خزند
 بر کپشیم حقارت مبین تو ایشان را
 که خود به عالم معنی ستون بحر و برند
 عزیز پر و جهان آن جماعتند یقین
 که در لباس بشر پے بکوئے دوست برند
 به حرص حبت و دوزخ چپشیم شان باشد
 بحسبت و جوئے دلا رام خویش در برند
 برو گدائے سر کوئے آن جماعت باش
 تو قطب دین که شهبان ابد ہر تاج بند

ہر کہ در بادِ عیشِ تو را ہے دارد
 بر سر از خسروئی فقر کلا ہے دارد
 پشت اورا نتواند کہ نہد کس برین
 ہر کہ او بچو توئے پشت پنا ہے دارد
 غافلند از بخت تو تیرہ دلائل عالم
 اے خوشا دیدہ کہ سوئے تو نکا ہے دارد
 سرور ملکِ جہان ست گدائے در تو
 خوش گدائیت کہ او بچو تو شا ہے دارد
 آمدِ گنجِ غنم و درو گواہِ عاشق
 عاشقِ روئے تو ہر گوشہ گولہ ہے دارد
 محنت و دردِ غمِ عشق سپاہِ دل ہست
 اے خوش آن کس کہ چینِ قلب سپاہ ہے دارد
 ہر کہ پر تو رخسارِ تو بر روزِ فتاد
 بے جمال تو عجب روزِ سیاہ ہے دارد
 قطبِ دین از گنہ کردہ فنا کردہ خویش
 خورِ غنم کہ مثال تو آئے دارد

(۲۱۴)

مژده اے دل کہ صبا مژده دلدار آورد
 از حریم حرمش وعده دیدار آورد
 شامِ حرمان بسر آمد غمِ هجران بگذشت
 مرتبے بہرِ دل خستہ و افکار آورد
 خواست دلبر کہ کند صورتِ خود در ظاہر
 آدمی را ز کفِ خاک پدیدار آورد
 خود شود عاشق و معشوق کند خود را نام
 عاشقان را بہ بہانہ ہمہ در کار آورد
 در ازل پر تو او بر دل غافل نفتاد
 منکران را خود ازان وز بہ انکار آورد
 جلوہ کرد و نہان گشت و قرار از ما برد
 عاشقان را ہمہ زان جلوہ با قرار آورد
 قطبِ دین ہر چہ کند یار کند بیشک و یب
 ہر کہ دم زد دم او محنت و غم بار آورد

(۲۱۵)

گدایانِ عشق از جهان رسته اند	بمخی همه ز لیس و جان رسته اند
اسیرانِ زلفِ پریشان یار	ز جمعیتِ این و آن رسته اند
چنان مجو خسار یار خود اند	که از خویش و کون و مکان رسته اند
ندارند غیر از غمِ عشق کار	ز فردوس و حور و جنان رسته اند
فروغِ رخ یار تا دیده اند	بدان زنده اند و ز جان رسته اند
فرورفته اند آچنان در شهو	تو گوئی که خود از میان رسته اند

ز شعرِ خوش و دل کشِ قطبِ دین

اسیرانِ عشق از جهان رسته اند

(۲۱۶)

اے بخیراں غافل از یار چرائید

بہر رخ خود دادہ صلا یار بیائید

بر می‌نگد از رخ خود پرده ولیکن

از بہر تماشا شائے وے از خویش برائید

در پرده عیان باشد و بے پرده نہاست

بینید اگر زنگ ز آئینہ زدائید

از جانب معشوق حجابے نبود لیک

آنجا کہ حجابے بود آن جملہ شمائید

بینید رخ یار گرانمایہ چو مردان

از خواب گران جملہ اگر دیدہ کشائید

عمد ازل یار نہ سازید فساد موش

غافل منشینید اگر اہل فسائید

وارستہ شوید از خود و از ملک و دوعالم

چون قطب دین گر طالب یار فدا یید

(۲۱۷)

پیشِ کسے کہ عاشقِ اہل نظر بود
 ہر چیزِ غیرِ عشق بود درِ دس بود
 عشقِ ست ہر چہ ست بدنیا و آخرت
 داند کسے کہ دلبرش اندر نظر بود
 ایامِ بعد را نبود این قدر خطر
 ہر کس کہ پیشترِ خطرش بیشتر بود
 در رہ گزر ہر آنکہ فتد بر زین چہ پاک
 از زیرِ چرخِ ہر کہ فتد صعب تر بود
 دوریِ محو زیار خود ارسد عاشقی
 ہر کس کہ دور باشد از آں بے بصر بود
 اے وائے ہر کہ دور بود از وصالِ یار
 چوں خاکِ راہ باشد و خاکش اسیر بود
 باخویش قطبِ دین ز نئی لافِ عاشقی
 عاشقِ کسے بود کہ ز خود بے خبر بود

(۲۱۸)

ہر کوا بر سر کوئے تو مقامش باشد
 شربتِ وصل تو ہر لحظہ بکامش باشد
 ہر کہ او بے تو بر آرد نفسے و عالم
 زندگی بے رخِ خوب تو حرامش باشد
 بادشاہِ دو جہان ست ہر آن عاشق کو
 کوسِ درد و غمِ عشق تو بنامش باشد
 بندہ آن نیست کہ از حکم تو سر می پیچد
 بندہ آن ست کہ دستِ تو ز نامش باشد
 قطبِ دین ہم نہ ہر مرغِ دلش عشق ترا
 ذوق دارد کہ چنیں مرغِ بدامش باشد

(۲۱۹)

کسے کہ باچو توئے دست در کمر دارد
 زہر چہ غیر تو باشد ازونہ سرد دارد
 بہ پیش کہ برود دیدہ بر کہ اندازد
 کسے کہ از چو توئے چشم خویش بردارد
 کسے کہ دور باند از تو شمع ایمان را
 ز بادِ حادثہ کفر پر خطر دارد
 برو تو زابد و بام نشست و خاست مکن
 کہ مست جام ازل مشربے دگر دارد
 بنزد دلبر خود جان خویش تحفہ برد
 اسیر عشق ہمین دجبان ہنر دارد
 ز کوئے تو نتوانند قدم بیرون
 خیال چہرہ او ہر کہ در نظر دارد
 بدید چہرہ او قطب دین چور و ز دگر
 بعمر خویش نخواہد کہ دیدہ بردارد

(۲۲۰)

ذوقِ عشق از جانِ عاشق کم مباد
 ہر کہ بے عشق ست در عالم مباد
 ہست وصلش مرہم جانہائے ریش
 شد دل ماریش بے مرہم مباد
 چون غم در دو آمد غم گسار
 ہیچ کس اند جان بے غم مباد
 عاشقان را طفلِ اشک آمد شفیع
 چشمِ عاشق لحظہ بے نم مباد
 ہر کہ غافل باشد ازوے ساعتے
 نیست آدم و زنی آدم مباد
 عاشقان را دست آویزے دو کون
 غیر زان زلفِ خم اندر خم مباد
 در ہوا تے چہرہ زیبائے یار
 قطب دین را یاد بیش و کم مباد

(۲۲۱)

ہر کہ اور امیل جانانش بود درد باید در دل وجانش بود
 درد پیش آور کہ بیشک در جهان ہر کجا در لیست درانش بود
 نیست چیزے خود ز بیدری تیر داد و دارو ہر کہ ایمانش بود
 نیست عاشق ہر کہ آن را در نیست دانا جانے پریشانش بود
 ہیچ گل بے خار نہ بود در جہاں ہر کجا گنجیست مارانش بود
 ہر کہ رواند رطواف کعبہ کرد کے غم خسار غیلانش بود

قطب دین یکدم مکن درہ محیل

نیست این را ہے کہ پایانش بود

(۲۲۲)

در عزم وصل جانان ہر کہ محرم می شود

از ہمہ سود و زیان دہر بے غم می شود

ہر کہ از جام وصال او بنوشد جرعت

بے خبر از خویش و بے پروائے عالم می شود

کیست دانی بر سر کویش طلبگار وصال

ہر کہ از دودل ست و دیدہ پر خم می شود

در دِل ہر عاشق صادق کہ بکیرہ جلوہ کرد

بیگمان او سر فراز بہر دو عالم می شود

پیش علمش بود و ناہود جہان یکسان بود

گر گدائے باشد او مانند حاکم می شود

گر بود چون لالہ پڑ مرده سر بر خاکِ راہ

چون ببیند وصل یارش باز نرم می شود

قطب دین روزے اگر صد بار ببیند وصل یار

کے تسلی یک زمان از پیش و از کم می شود

(۲۲۳)

دلربا عاشق کسے کزدید ہا پنهان بود
 گرچہ پنهان ست اما جانش اندر جان بود
 در حقیقت اوست عاشق ما ہمہ معشوق او
 لیک می خواهد کہ اندر عاشقی پنهان بود
 گر نہ عاشق بود او مارا چرامی آفرید
 از کف خاک کے عقل کُل دران حیران بود
 گر مصور نقشہ مارا کلک صنع آمد و لیک
 در میان مقصود استاد ازل انسان بود
 خانہ دل رفت و روبرو دہ کہ مہمان می رسد
 رفتہ می باید مرائے کاندرو مہمان بود
 ہر کراہر چند باشد مہر آن دلبر بدل
 بیگمان آن یار جانی را دو صد چندان بود
 ازدو عالم آرزوئے ہر کسے مہرے بود
 قطب دین را آرزوئے حضرت جانان بود

(۲۲۴)

اذان بہ کسے را دیارے نباشد کہ کس را باو پیچ کارے نباشد
 اذان بہ نباشد کسے در زمانہ کہ کس را بدل نو غبارے نباشد
 چنان زیستن خوش بود آدمی را کہ در وہرزو اعتبارے نباشد
 برائے خدا جور اغیارمی کش ندیدم گلے را کہ خارے نباشد
 ز غوغائے آشوبِ دنیائے فانی بہ از سایہ او حصارے نباشد
 اگر یار خواہی گرفتن کسے را چو یار می او پیچ یارے نباشد

مدہ قطبِ دین دل بدنیائے فانی
 اذان رو کہ اورا مدارے نباشد

(۲۲۵)

بکوتِ خویش چنان یار آشنا سازد

مرادِ هر دو جهان را بعد عا سازد

مریضِ حیرم و در کج محنت افتاده

بود که در دمن از وصلِ خود و اسازد

ز روتِ لطف نواز دگر گدائے را

نهد بمسندش از خاک بادشاسازد

و گریه بر اندر در گریه خویشش

درونِ پرده اسرار کار اسازد

ز روتِ لطف نظر گر گند گدائے را

ز آشتا و زیگانه اش جدا سازد

تواند آنکه نشاند مرا بزم وصال

امید هست که کار مرا خداسازد

ز پیچ غم نبود و عمر جاودان یابد

چو قطب دین دم خود را بر وفاسازد

(۲۲۶)

ہر کہ روئے تو یہ بیند بجمان جان چہ کند
 سبزہ و آبروئے آن گل و ریحان چہ کند
 زندگی بہر تماشا لئے رخت می باید
 ہر کہ دور از رخِ خوبِ تو بود جان چہ کند
 بادشاہ و دو جہان سست گدائے در تو
 بے تو کس خسروئی ملکِ سلیمان چہ کند
 خوب رویان ہمہ چون از اثر حسن تو اند
 بے وصال تو کسے دیدنِ نخبان چہ کند
 قیمتِ روضۂ رضوان بوسالِ تو بود
 بے وصالِ تو کسے روضۂ رضوان چہ کند
 قطبِ دین در غمِ عشقِ تو در جان آرد
 دردِ تو راحتِ جانِ شدہ دریاں چہ کند

(۲۲۷)

اہلِ فنا کہ دم ز بقائے تومی زنند
 جان می دهند و دم ز وفائے می زنند
 چون از رم فنا بوصالت رسیدہ اند
 خود را ازو بی تیغِ فنا تے تومی زنند
 سرِ پابرہنگانِ طلبگارِ وصل تو
 درہائے اہلِ دل ز برائے تومی زنند
 آنہا کہ سرخوشانِ مے عشق گشتہ اند
 فریاد ہائے ہوئے برائے تومی زنند
 کہو بیانِ صدِ رانشینِ از رہِ شرف
 کو سِ شمی بنام گدائے تومی زنند
 یارب چہ منظری تو کہ ذراتِ کائنات
 دستِ امیدِ خود بعطائے تومی زنند
 اے قطبِ دینِ نخواستہ گزرا نکمہ گمان
 بے تو بکوئے دوستِ لوائے تومی زنند

(۲۲۸)

ہر کہ عاشق نیست با غم آشنائی کے کند
 ورنہ عاشق از غم عشقش جدائی کے کند
 نیست عاشق آنکہ از کولیش رو د جائے و گر
 عاشق اندر کوئے جانان بیوفائی کے کند
 ہر کہ از خوانِ وصالِ او نوائے یافتہ
 سرفرازِ دہر گرد و بے نوائی کے کند
 ہر گدائے راخوان عاشق کہ عاشقِ مددش
 جز دلِ اہل دے ہر گز گدائی کے کند
 ہر کہ خود را دید و دعویٰ خدائی می کند
 عاشق بیخویشتنِ دعویٰ خدائی کے کند
 عاشق اندر بزمِ وصلش محوِ جانان می شود
 در حریمِ وصلِ دلبر خود نمائی کے کند
 جامِ مے آور بدست و بخود پہا پیشہ کن
 قطبِ دین عاشقِ دین کو بادشاہی کے کند

(۲۲۹)

پاکبازان کہ سر کوئے تو منزل دارند
 از ازل تخم غم عشق تو در دل دارند
 گشتہ از سو و زیاں دو جہان فارغبال
 پائے خود در سر کوئے تونہ در گل دارند
 عشق بازان کہ نظر بر رخت نداشتہ اند
 پردہ کے پیش رخ خوب تو حاصل دارند
 آن جماعت کہ ز خود فانی مطلق شدہ اند
 از رہ بخودی خود را بتو واصل دارند
 عقل و علم و دل و دین دادہ تمامی برباد
 کے سر و سوسنہ مردم قابل دارند
 با نعمت دست و گریبان شدہ اند ہم عمر
 حاصل از عمر غم عشق تو حاصل دارند
 ہوس او نہ نہی از سر خود قطب الدین
 نہانکہ در سر پوشش مردم قابل دارند

(۲۳۰)

خوش آن عمرے کہ صرف بندگی یارِ جانی شد
 خصوصاً نیک بختے کو مقید درِ جوائی شد
 عزیزِ درِ گرجانانِ جهانِ پارِ ساگرود
 مقید زانکہ پیرِ از روئے ضعف و ناتوانی شد
 نہ بنید روزِ بد ہرگز اگر حاسدِ بجانِ کوشد
 سعادتمند ہر کو از قضائے آسمانی شد
 بالماسِ سخن کے درِ معنی می توان سفتن
 تواند آن مگر کو واقفِ از سرِ نہانی شد
 بخود کے سرِ یارِ خویشتن را فاش می گویم
 مددگارِ زبانِ دل زبانِ بے زبانی شد
 تواند خورد و داتمِ ز دستِ ساقیِ باقی
 ہر آن کس کہ تمامی از وجودِ خویش فانی شد
 ز ہستی قطبِ دینِ بگریز آنگہ می طلب آن را
 کہ در ہستی جواب از سوئے جانانِ لہر تہائی شد

(۲۳۱)

آن کس کہ دید روی ترا شلومی رود
 ملکِ وجود او ہمہ بر باد می رود
 ہر کس ز ہر غمی کہ کند روی سوئے تو
 غمناک گرچہ آمدہ است شلومی رود
 آزاد نیست ہر کہ بود بندہ کسے
 آن کس کہ بندہ توشہ آزادی رود
 باہوسل تو اگر سخن می کند خیال
 چون دید وصل تو ہمہ از یاد می رود
 عاشق کند بکنجِ غمت پیشہ خامشی
 عکسِ رخت چو دید بفریادی رود
 ہر کس کہ دید پر تو نورِ جمال تو
 بودِ وجود او ہمہ بر باد می رود
 تقویٰ ست زادِ باو یہ عشقِ قطبِ دین
 آساں رود کسے کہ بدین زاد می رود

(۲۶۲)

آنها که آشنائی خود با خدا کنند
 آیا بود که پیشِ خدا یک دعا کنند
 پرواز داذ از قفسِ جسم مرغِ روح
 منزل فرازِ عالمِ لا منتها کنند
 آن قوم از عنایتِ لطفِ خدا خوش
 در دم سما زمین و زمان را سما کنند
 یا بندِ گرز جانبِ جانان اشارت
 فی الحال جانِ خود تمامی فدا کنند
 منزل کنند بر سرِ کوشِ ز شوق او
 آنها که در صریم و صالش چا کنند
 با خویش چند بار نشینیم قطبِ دین
 ایشان ترا مگر بخدا آشنا کنند

(۲۳۳)

بہن ز سونے تو ہر کہ خطاب می آید
 دلم ز شوق تو در اضطراب می آید
 چنان ز آتش شوق تو سوختم کہ مرا
 ز جان سوختہ بجائے کباب می آید
 زب کہ فکر خیال تو می کنم شبہا
 بدیدہ کے ز خیال تو خواب می آید
 نشاءِ عیش از ان اندلم گر یزان ست
 کہ لشکرِ غم تو بے حساب می آید
 کسے کہ نیست نہ شد گو طلب مکن دیدار
 کہ کن ترانیش از تو جواب می آید
 ز خویش بگزر و در را حق ثوابے کن
 کہ آن نگار براہِ ثواب می آید
 مرو بجلقہ ز باد و ہر قطب الدین
 کہ از دہان تو بوی شراب می آید

(۲۳۴)

بکوی عشقبازی بروم جز غم نمی آید
 چو ہر دم می رسد زخمی بروم غم نمی آید
 ازان در کج تنہائی بدرد غم گرفتہم خو
 کہ غیر از غم بچرخ غم کسے ہمدم نمی آید
 ازان رو دل مرا مانند غنچہ تہ بتہ خونست
 کہ بروے تیر غم می آید و مرہم نمی آید
 چو اندر زندگی کس وصل آن دلبر نمی بیند
 شدم جویائے مرگ خود و لے مرگ نمی آید
 بکن کوشش و لا ازان پیش کز عالم کمی حلیت
 دوبارہ ہیج کس می دان درین عالم نمی آید
 توئی مقصودِ عالم گر کنی اے دل تقدیر حاصل
 ز تو چیزے کہ می آید ز جامِ جسم نمی آید
 منال اے قلوبِ دین لغتِ غم بر سر کوشش
 کہ محنت بر سر عاشق ز کوشش کم نہ می آید

(۲۳۵)

آن جماعت کہ نظر بر رخت انداختہ اند
 ز ابتداستی خود را ہمہ در باختہ اند
 دادہ بر باد فنا بود وجود خود را
 در بیابان غمت پای ز سر ساختہ اند
 آنچنان مست ز جامِ وحدت شدہ اند
 کز رہِ بخودی خود را ز تو نشاختہ اند
 آن گروہ کہ رسیدند بسر منزلِ عشق
 اسپِ ہمت ہمہ در کوئے فنا ساختہ اند
 دیدہ آنہا کہ بخوبِ تو بے عیبِ قصور
 اول از سوزِ غمِ عشق تو بگداختہ اند
 قطبِ دین طوق بکن گیسوئے او در گردن
 عاشقان طوق بگردن ہمہ چو فاختہ اند

(۲۳۶)

اے خوش آن کس کہ سرش بہر تو سودا دارد
 ختم آن دل کہ جمال تو تما دارد
 نورِ عشق تو را از ہمہ دلسا وہ
 حالیا قصیدِ دل شیفۃ ما دارد
 ماہ یکان نبود نورِ بلغزش بدہد
 ماہِ خسالتِ پیوستہ تجلا دارد
 ہر کسے تاب نہ دارد کہ بے بند رخ تو
 تابِ خسارِ ترا دیدۂ بینا دارد
 لذتِ عشق تو کے غافلِ فرزانہ چشد
 لذتِ عشق ترا عاشقِ شیدا دارد
 ہر کسے جان نہد تیرِ غمت بر دلِ ریش
 تیرِ غمتائے تواند دلِ ماجا دارد
 ہیچ کس میل نہ دارد بجانِ رسوائی
 قطبِ دین را بجانِ عشقِ تو رسوا دارد

(۲۳۷)

دردستِ ہر کہ جامِ تے ارغوان بود
 عیشش بجام باشد و بختش جان بود
 خوش عالمے ست عالم دارِ ستگی عشق
 آن کس کہ اہل عشق بود زندہ جان بود
 ہرگز نیرد آنکہ شود مستِ جامِ عشق
 آن کس کہ مستِ عشق بود جاودان بود
 بے خویشی ست پیشہ عشاق کوئے او
 عاشق نباشد آنکہ خودش در میان بود
 دنیا و دین فروختہ عاشق بہ نیم جو
 بیزار سرِ عاشق از این و آن بود
 چشم طمع زد دیدنِ اغیارِ دخت
 کے دردش محبتِ حوِربان بود
 اے قطبِ دین تو پیشہ خود سازِ عشق و ست
 ہر کس ہر آنکہ پیشہ کند خود بہان بود

(۲۳۸)

در عشق تو هر که نام دارد	در بندگی اہتمام دارد
بر خویش مرادِ ہر دو عالم	غیر از غنیم تو حرام دارد
سر مست بود ز جامِ وحدت	لب بر لب تو دمام دارد
محروم ز رحمت تو کس نیست	فیض است کہ خاص و عام دارد
جائے کہ پر ملک بسوزد	مرغِ دل با مقام دارد
تا جانِ مے عشق تو چشیدہ	عیش و وجہان بکام دارد

خوش حال کسے کہ قطبِ دین دار
ذوقِ تو علی الدوام دارد

(۲۳۹)

بیمار و عاشق تو در مان چہ می کند
 و آن کس کہ نیست عاشق تو جان چہ می کند
 از خا عِشقی تو بدل ہر کہ محل شگفت
 در صحنِ بلغ او گل و ریحان چہ می کند
 آن کس کہ غوئے کردہ بغمائے عِشقی تو
 دیدارِ حور و صحبتِ رضوان چہ می کند
 در بزمِ جان فرلے تو ہر کس نے نشست
 از ہمدی یوسفِ کنعان چہ می کند
 ایمانِ جاکیت ست غرضِ نورِ روئے تست
 کس بے فروغِ روئے تو ایمان چہ می کند
 باشد تو انگر آنکہ بود مستِ عِشقی تو
 سر مستِ عِشقی ملکِ سلیمان چہ می کند
 اے قطبِ دینِ مجمعے تو ساما کجے عِشقی
 عاشقِ بکوئے او سوسا مان چہ می کند

(۲۴۰)

ہر کہ او آرزوئے دیدنِ جانان دارد
 دامنِ ساد و طلبش دیدہ گریان دارد
 از گلِ روئے وے اں کس کم شمیہ بوئے
 ہچو بلبل ز غمش سینہ نالان دارد
 ہر کہ کردہ سفرِ بادیہ کعبہ دوست
 کے غم سر زلش خارِ مغیلان دارد
 مذہبِ ملتِ عاشق ہمگی عشق بود
 عاشقِ مست کے اندیشہ ایمان دارد
 ز اہد اندر غمِ جان باشد و ایمان دائم
 عاشقش ننگِ زایمان ہم انجان دارد
 دین و دنیا ہمہ برباد فنا و وہ یقین
 اں حریفے کہ درین باو یہ عرفان دارد

(۲۴۱)

ہر کما روز ازل با چو توئے خوئے بود
 پیش چو گمان مصیبت سراو گوئے بود
 ہر کہ از ماور گیتی بغیم عشق تو زاد
 آدمی وضع و پری شکل و ملک خوئے بود
 ہنر عاشق کوئے تو بعالم آن ست
 کہ کم آزار و عطا بخش و بلا جوئے بود
 عاشق آن نیست کہ پُر گوئے و بہت نبود
 عاشق کوئے تو باہمت و کم گوئے بود
 ہر کہ در را حقیقت نہ کند خدمت پیر
 در حقیقت بمثل چون گل خود روئے بود
 طالب قرب خدا از درد لہامی باش
 تا ترا آب روان رفتہ بہر جہت بود
 قطب دین چمن جان گل خوشبوئے بچیں
 کاخچہ در باغ بچسینی گل بے بوئے بود

(۲۴۲)

اسیر عشقِ جانان را ز خود بیزاری باید
 ز شوقِ سوختنِ عشقش ناله‌ای زاری باید
 دلِ هر کس جرات گشته از تیرِ غمِ عشقش
 نشانِ آن جرات دیدۀ خونباری باید
 بر آن کودر رو عشقش ز خود فانی بود بیشک
 بنرم وصلِ جانان محرمِ اسراری باید
 چون صورت آنکه سرِ عشقِ دلبر فاش گرداند
 سزاوارِ سرِ درست سرش برداری باید
 چو در کولش بلاها بر سرِ عشاق می آید
 دلِ عشاق کولش از بلا افکاری باید
 ز دستِ ساقی باقی بر آن کو جام نمی نوشد
 ز خود بے هوش و بادلد از خود هشیاری باید
 چو قطبِ دینِ دین ره‌گو گزرا ز جانِ بیشک
 کسے کورا بنرم وصلِ جانان باری باید

(۲۴۳)

از همه خلق بے نیاز بود	هر که در عشق سرفراز بود
هنر عاشقان نیاز بود	تو اگر عاشقی گزر از ناز
جان عشاق در نیاز بود	گر بظاہر نماز نه گزارند
طالب عاشقان حجاز بود	زاهدان گر حجاز می طلبند
چشم دل شان همیشه باز بود	بهر خواب از نهند چشم بهم
بخدا هر که اہل راز بود	نیست پوشیده هیچ راز او

قطب دین همچو شمع می سوزد
کار عشاق چون گداز بود

(۲۲۴)

اے از رخ زیبائے تو آفاق مسنور
 وز بوی خوش دل کش تو عطر معطر
 صوفی کہ بتزدیک تو باشد ہمہ سرمست
 زاہد کہ ز تو دور بود گشتہ مکدر
 آن کس کہ ز جام مے عشق تو بود مست
 ہشیار نگردد نفسے تا دم محشر
 اندر دو جہان ہیچ سعادت با زمینست
 آن را کہ شود دولت دیدار میسر
 در بزم وصال تو دے ہر کہ نشیند
 بالملک سلیمان نہ کند نیز برابر
 محروم ز وصل تو ہر آن کس کہ بساند
 باشد بحقیقت ز ہمہ چیز فروتر
 باشد ہمہ کس را ز ہمہ درسو اوراہ
 اے قطب دین رو جانب او آرزہ ور

(۲۴۵)

فرقہ دریائے عصیانم خدایا دستگیر
 وز گنا و خود پشیمانم خدایا دستگیر
 نے حضورِ طاعتے وارم نہ ذوقِ حالتے
 زیرِ بارِ جسم و عصیانم خدایا دستگیر
 در میانِ فتنہ آخر زمان افتادہ ام
 از چنین آشوبِ دورانم خدایا دستگیر
 پست ہچون خاکِ راہم در میانِ خاص عام
 در جہان ہچون غریبانم خدایا دستگیر
 مفلس و عورم ندارم زادِ راہِ آخرت
 از تو باشد چشمِ احسانم خدایا دستگیر
 دست آویزے ندارم غیرِ لطفِ عامِ تو
 نا امید از حمدِ خلقانم خدایا دستگیر
 زادِ راہِ کعبہ وصلِ تو کے باشد مرا
 در رہبتِ افتان و خیرانم خدایا دستگیر

آفتابِ عمر من رود زوال آورده است
 با اجل دست و گریبانم خدایا دستگیر
 دیو و شیطان گر کنندم و سوسه وقتِ مرگ
 از فن و وسوسِ دیوانم خدایا دستگیر
 هر چه پسندم نکیر و منکر اندر زیر خاک
 از محله گرفتارم خدایا دستگیر
 روز محشر گر بلخز دپائے من از پل صراط
 ہمیشہ دوزخ نگر دانم خدایا دستگیر
 هر کسے فردا ز چیرے دم زند قطب دین
 تو بگو من از ضعیفانم خدایا دستگیر

~~~~~

(۲۴۶)

اے گران جانِ نِ خوابِ سرِ برگیر	قافلہ رفت و تیز شد شبگیر
نیست نیکو درین رہ آسائش	کوشتے کن تو ہم قلیل و کثیر
بیش رفت آنکہ پیشتر برخاست	تو چنین ماندہ واپس از تقصیر
چشم تو کور و یار جلوہ گرسست	پاک ساز از غبار چشمِ ضمیر
تا نمیری بوصلِ او نرسی	وصل گر بایدت ز خویش بمیر
پیشتر از اجل بیاید مرد	زندہ باش و ز خویش دل برگیر

قطب دین بے وصال یار بود

و حسان از حیاتِ خود دلگیر

(۲۴۶)

اے دل صبور باش ز جور و جفائے یار
 جان عزیز صرف کن اندر وفائے یار
 از نورِ عشق تا نشود سرخ چہرہ ات
 محرم نمی شوی تو بخلو تسرائے یار
 خالی زمین دل برو از نقشِ غیر کن
 چیزے بدل دگر چہ نشانی بجائے یار
 شاہانِ ملک فخر بخاکِ درت کنند
 گر خواجگی گزاری و باشی گدائے یار
 شہبازِ دستِ قدرت جانان شوی اگر
 مرغِ دلت ہو اکند اندر ہوائے یار
 ہرگز نہ گشت محرمِ خلوت سرائے او
 بیگانہ ہر کہ ماند نشد آشنائے یار
 خواہی بسیارِ خویش نشینی قطبِ دین
 از خویش تن برائے برائے رضائے یار

رویف را

(۲۴۸)

در مقامی که در آن روز نماید شب تار
از تجلی رخس مرده شود بر خوردار

عکس دلدار در آئینه جان در یابد
محو گردد که از و هیچ نباشد آثار
بعد از آن چون بیرندش بمقام دیگر

بدر پرده و بیند بس عاشق زار
چون شود فانی آن نور شود عاشق مست
نام او گشت درین کوئی دیگر عاشق یار
رویش از پر تو انوار شود همچون عشق

و آن مقامی است که باشد مثل چمن گلزار
حال او گشت دگرگون و ز خود بخود شد

ظاہرش با من و تو باطن او با دلدار
عاشقان سراسر این کوئی چنین تاباشند
قطب دین ما و من فویش درین کوئی گلزار

(۲۴۹)

پر توے ہر کہ بہیند زرخِ حضرت یار
 غم ندارد و سر یک موئے دگر از اغیار
 مخور از محنتِ ایام و لا غم کہ کسے
 گل نہ چیند ز چمن تا نخور و نشترِ خار
 گر خدای طلبی در رہِ او چون مژگان
 گامِ اول ز خود و عزتِ خود بر می دار
 در میانِ تو و دلبر توئی تست حجاب
 از میانِ تا نرومی او ننماید دیدار
 دلِ توانس چو با حضرت حق پیدا کرد
 گشت بازار ترا خلوت و خلوت بازار
 دلِ ہر کس کہ پراگندہ و در و سواست
 در حریمِ حرمِ دوست نمی یابد بار
 قطبِ دین ز آتشِ سوداے غمِ عشق بسوز
 تا نماند ز وجودت سرِ موئے آتشار

(۲۵۰)

اے از کمالِ وحدت تو عیب و نقص دور
 وز پر تو جمالِ تو خورشیدِ محض نور
 بر ہر چہ آفتابِ فتد سایہ می کند
 بر ہر چہ تافتی تو از آن سایہ گشت دور
 دور از تو نیست پہچ دلے حاضر لیک
 صاحبِ دلان ہمہ بحضورِ پر حضور
 تو صابری و عاشقِ بیدلِ صبوریت
 موصوف کن بدین صفتِ تا شومِ صبور
 از خویش و غیرِ خویش فراموش می کند
 آن را کہ می فتد بسرِ کوئے تو عبور
 گر بایتِ فروغِ رخسِ قطبِ دین بسوز
 از آتشِ محبتِ او پرودہ غرور

(۲۵۱)

زاهدِ خلوت نشین رو چشم زہد از من بدار
عاشقِ سرمست را باز ہد و با تقویٰ چہ کار
لذتِ وصلش چہ دانی چون نداری چشم دید
پاک کن گروصلِ خواہی دیدہ دل از غبار
دولتِ دیدار نبود ہر کہ اورا در نیست
توبہ از بید رویِ خود می کن اندر ز دیار
بے وفا بود آنکہ او را عشقِ دلبر توبہ کرد
در رو مہر و محبت آیدم از توبہ عار
ہر کہ مشہور از من معشوق چون در نیست
منفعل باشد بہ پیش یار فردا شرمسار
گر تو مردِ طالبی ازو دے دے غافل مباش
گر ہمی خواہی دریں رہ باشی از اصل کبار
گر نہ گردی از وجود خویش غالی قطب دین
در حسرتیم یارِ جانی کے ترا فتد گزار

(۲۵۲)

صبح سعادت و میدخیز خوابِ غرور
پروده پندار ساز از نظر خویش دور
ویدۀ دل باز کن تا که بدینی جمال
تا بکے از تیرگی صبر کنی از قصور
بند میان بنده وار بر در معبود جان
تا که به بخشش تمام جرم گناہت غفور
دور مرویک زمان از در آن دلستان
خدا متش از جان گزین تا که شوی محض نور
در دل شب عرض کن حالِ دل خویش را
نا نکه یقین حاضرست حضرت ربِّ شکور
بند گیش کن مدام از اثر بندگی
محنت و غم بگز دروئے نماید سمرور
بر در حق قطب دین ناله وزاری شجوت
نالہ وزاری تو روئے نماید حضور

(۲۵۳)

اے دل اردوری تم از دیدارِ جاناں غم مخور
 درو تو شاید رسد روزے بدرمان غم مخور
 مدتے گزیر بارِ ہجر باشی پائمال
 عاقبت گردی خلاص از بارِ ہجران غم مخور
 دور از ان دلبر اگر کارت بود یکسر خراب
 کار تو سازد خدائے کارگردان غم مخور
 گر چہ خوبان را نباشد عمد و پیمان درست
 لیکن آں دلبر بود بر عمد و پیمان غم مخور
 گر بھی خواہی طوافِ کعبۂ مقصودِ خویش
 در بیابانِ غم از خارِ غیسان غم مخور
 گر بھی خواہی بد لبِ دست در گردن نخی
 بر سرِ کوفتے سے از جورِ قیسان غم مخور
 قطبِ دین اگر گوہِ نایابِ خواہی خیز زود
 ہچو خواصان بدریا و زہندگان غم مخور

(۲۵۴)

رفت آن بکار آتش ماساز تیر تر
 از آو آتشین من لے دوستان حذر
 دل رفت صبر رفت خرد تیزی رود
 اے جاں زتن برو تو ہم آوارہ دگر
 عشق مست کیش بندہ اگر نیک و گریبست
 کردم عزیر من سخنِ خویش مختصر
 روزے کہ یار جلوہ کند در عییم دل
 جان پیش او نسیم بطبق بہر ماحضر
 اے ہنشین بد لبِ خود بودہ ام ولیک
 امروز قانعم بنگاہے برہ گزر
 در ہر مکاں کہ جلوہ کنان دیدم ورا
 باشم ہمیشہ منتظر جلوہ دگر
 ہر روز ماہِ روئے دے افقون بھی شود
 ہر شب گزارش من در ویش پیشتر
 چون قطب میں بصورتِ طوطی سخنورست
 دار و طبع ازان دلبِ شکرین شکر

(۲۵۵)

نیم شب از خواب غفلت باش بیدار لے پسر
 منتظر می باش تا دلبر کند سویت نظر
 گریه بیند دیدۀ دل چہرہ دلدار را
 پاک کن ز آئینہ دل زنگ ہستی و دتر
 بر سر و زاز جذبہ حق در دل خود آتشت
 تا نماند در وجودت پیچ چنبر از خشک و تر
 کوشتے کن اندرین راہ و برو از خود میسان
 تا ہمسرا گردی و از خود نماند پیچ اثر
 از پی پندار بیرون آ کہ سدا راہ تست
 ہر چہ داری جز ہوائے یار بیرون کن ز سر
 ہر چہ بینی غیر حق را از ہوایش جسد کن
 نفی کن تو زود تر آن جسد را از خیر و شر
 قطب دین تا کے رہستی و دورمانی از خدا
 گر خدا خواہی تو از بود وجود خود گزر

(۲۵۶)

بروای عقل که از عشق ترا نیست خبر
 سوئے او پے نہری تاز تو باقی ست اثر
 گوئے مقصود زمین دان نتوان بر در عقل
 عشق باید کہ درین باد یہ گرد رہ بر
 عقل گوید کہ بر و دست جان نتوان شست
 عشق گوید کہ درین راہ میندیش ز سر
 بگزرا ز جان و ہم از ملت و خود را انداز
 ہمو غواص درین بحر کہ یابی گوہر
 مرد باید کہ ز خود فانی مطلق گردد
 کاں درین باد یہ کس را بہ ازین نیست بہر
 نیست مقصود کہ یکبار فن اگر دو مرد
 باید این حال و را دست دہد بچہ مر
 قطب دین از سر جان بگزرا اگر مرد ہی
 کہ درین راہ نباشد بہرے زین بہتر

(۲۵۷)

اے ماندہ بخوشتن گرفتار   از راه حجاب خویش بگزار
 در در سبیل و قال تا چند   از علم یقین سبق بدست آر
 مردان رهش بوصل شاداند   تو ماندہ بزیر بند پندار
 مساه تو بزیر ابر تا کے   از پیش وے این حجاب بردار
 غافل منشیں ز خود زمانے   وز ہستی خویش مشو تو بیزار
 خواہی کہ جمال یار بینی   از آئینہ ساز دور زنگار

چون سایہ مباش قطب دین بست
 پرواز بکن بسوئے دلدار

(۲۵۸)

دلا وقتِ سحر می باش بیدار   سراز بالینِ خوابِ ناز برادر
 بکنج خلوتِ تاریکِ نیشین   گرت باید تجلی از رخِ یار
 همیشه باش ساکن بر درِ دوست   مشو غافل ز مانعِ بهر دیدار
 توجه پیشه خود کن چو مردان   برو احضار پیشه خود نگه دار
 و دام گوئی ذکرِ حضرتِ دوست   برون کن از دلِ خود نقشِ اغیار
 اگر جذب شود در ره شفیعیت   یقین می دان که هستی مردِ یار

بروای قطبِ دین گم وصلِ خواهی
 سلوک و درِ خود از دستِ مگزار

ردیف را

(۲۵۹)

اے یارِ مہرباں ز کرم دستِ من بگیر
لطف و عنایت از من درویشِ واکگیر
گر دل بجانبِ دیگر از تو عنان کشد
از یدِ قدرت و کرم خود عنانِش گیر
بر من مکن تو خدمتِ شائستہ طلب
کم خدمتی ست پیشہ و کارِ من فقیر
توفیقِ ده مرا کہ توفیقِ نام تو
شاید کہ پاک سازم از آلودگی ضمیر
در پردہٗ حمایتِ خویشم نگاہ دار
تا بے نیاز گردم از لطفِ شاه و میر
ہیک چیز دیگر از تو بخواہم کہ اصلِ اوست
مگر از زیرِ بارِ فراقِ من چنان اسیر
وصلِ تو از تو می طلبم قطبِ دینِ مدام
مگر از دور از خودش لے یارِ دلپذیر

(۲۶۰)

ساقی بیار بادۂ گل رنگِ بے خمار
 زان مے کہ باشد اوز مے جامِ عشقِ یار
 خلقِ جهان ز بادۂ تاک ارشوند مست
 مستیم ما ز بادۂ انوارِ آن نگار
 پنهان خوریم مے ز کفِ یارِ خویش لیک
 مستی کنسیم بر سرِ آن کوئے آشکار
 نُقلِ شرابِ مجلسِ دلبرِ جان بود
 زان می کنسیم جانِ برہ یارِ خودِ بشار
 بلبس ز شوقِ روئے گل ارنال می کند
 مارا ز شوقِ یار بود نالِ مائے زار
 عشاقِ دل فگار ز تیغِ غم ارشوند
 دارم من آرزو کہ کند جان من فگار
 زان روئے قطبِ دین از سرِ جانِ خودِ گشت
 یعنی درین رہ آیدش از جانِ خویش عار

(۲۶۱)

چون نباشد در جهان روئے ز رویت خوب تر
 گر بغیر تو نهسم دل بر کسے خاکم بسر
 و بمدم چون ماه رخسار تو افرون می شود
 مہر من زان بیش می گردد مادام بیشتر
 آتش سودائے عشقش شعلہ زد در جان من
 سوخت در ملک وجودم ہر چہ بود از خشک و تر
 گردے صد بار قربانت شوم اے نازنین
 آرزو دارم کہ قربانت شوم بارِ دگر
 رشتہ جان مرا پیوند جانِ خویش کن
 کو ہمہ تو باشی و من باشم از خود بے خبر
 دارم امیدے کہ بنیم چہرہ زیبائے تو
 تا بکے باشم با امید و صالت و در بدر
 قطبِ دین عشق ترا از ہر دوعالم برگزید
 زان سبب بر آستان تو زو شب نہاد سر

(۳۶۲)

بہمی دیگر مجھ از من کہ شد صبر و قرار
 رو تو در دنبال کارِ خویش و دست از من بدار
 صبر و آرام از کجا آرند عشاقِ درش
 ہوش بگزار و چو بیند لمحہ از روتے یار
 پر توتے از نو جہانان نیز بطورِ افتاد
 کوہ پارہ پارہ شد موسیٰ قتاد از کار و بار
 گر تو خواہی از تجلی جالش پر توتے
 فانی مطلق شو و دست از وجود خود بدار
 گر مقامے فانیت سازد بپنداریِ جہال
 کو بود خاصیت آن طور از اطوارِ یار
 ہر حجاب از پیش بر خیزد شوی فانی او
 چشم بر جہازِ ہمہ گز نیست تاب انتظار
 قطب دین فانی مطلق آچنان باید کہ
 مست اندر حسرتیم یار جانی پرودہ دار

(۲۶۳)

جامِ مے در دستِ ساقی بہترست از جامِ زر
 کاید از مے بخودی و آید از زر در دِ سر
 نیم مستِ عشق از درِ ہائے تو باشد گدا
 خواهد از دستِ دلارامِ خودش جامِ دگر
 ہیچ دانی مے پرست از خود چہ افانی شود
 محبوبا شد در وصالِ یار از خود بے خبر
 قوتِ ہر کس را ز چیزے کردہ از روزا نزل
 قوتِ ما ز لعلِ یار و قوتِ طوطی از شکر
 گوش بر آوازِ جانان دار گر اہلِ ذلی
 زانکہ ہر دم می رسد آواز از دیوار و در
 غافلان محروم باشند از چنین دولتِ ہم
 زانکہ دارند دیدہ دل کور و گوش ہوش کر
 قطبِ دین غفلت نوز و خویشتن را پندہ
 زانکہ در عالم ز غفلت نیست چیزے صعب تر

(۲۶۴)

صبا بیا و غبارے ز کوئے یار بیا
 غبارِ ہستی از اندیشہ و لم بردار
 بدیدہ کہ ز خاکِ درش غبارے نیست
 بود بمرکبِ دیدہ اش نشستہ غبار
 ہر آن کنزِ آئینہ دل غبار را نہ زدود
 نہ گشت بہرہ و را اورا تجلّیٰ رخِ یار
 کسے کہ بر سرِ کوشِ نساخت منزلِ خویش
 ندید از سیخِ دارِ رخِ لیشتنِ آثار
 غلامِ بہتِ آنم کہ بہتس بہمہ اوست
 بنیرِ فکرِ دلارامِ خود ندارد کار
 حجابِ خویش توئی قطبِ دینِ خویش بیا
 ز پیشِ خویش زمانے و سرفرو گزار

(۲۶۵)

آن را که نیست دیدہ جز این دیدہ ہائے سر
 کورے ست بے بصر ز خدا نیز بے خبر
 مردانِ اہل حق بتسام اہل دیدہ اند
 دارند ازین دو دیدہ سوا دیدہ دگر
 آن را کہ نیست دیدہ حق بدین کے آدم ست
 دظاہر آدم ست و بعضی چو گاؤ و خر
 دیوے ست در لباس بشر آدم آمدہ
 گر گے ست موئے میش کشیدہ بفرقِ سر
 انسان مگوئے ہر کہ دران سوزِ عشق نیست
 آن را کہ عشق نیست بود ہمیشہ سقر
 ز بکارِ محصیت زد دلِ خویش پاک کن
 تا در رو وصال شوی صاحبِ نظر
 اے قطبِ دین دل آئند کن ہر روئے دوست
 مردانِ راہ را بنو غیر ازین نہر

(۲۶۶)

تا توانی بجهان زلیست چنان کن اظہار
 کہ نیا بد ز تو موئے ہر موئے آزار
 دست کوتاہ کن از سود و زیان عالم
 کہ نباشد ز تو کس را و ترا با کس کار
 کوشش کن کہ شناسی بحقیقت خود را
 ہیچ خافل نشین بہر خدایں و نہا
 گوشہ گیر و بجزد کربد الب مکشائے
 این بود دولت جاوید کہ کردم اظہار
 بر تو گر لشکر شیطان ز حسد زور آرد
 صورت پر ہمان لحظہ بہ پیش خود آر
 سعی کن قطرہ خود را بدریا برسان
 غرقہ بجز شود در معانی بکف آر
 گشت چون غرقہ بجز کرش قطب الدین
 وان گئے گشت پراز گوہر معنیش کنار

(۲۶۷)

زندہ گشتم من زیار و کشتہ آنم ہنوز
 ذوق و شوقِ یار باشد در دلِ جانم ہنوز
 در بیابانِ وصلِش دژہ سان گزشتہ ایم
 آرزوئے وصلِ او در دگرِ یانم ہنوز
 گزشتہ عشقِ خونِ من بریزد بارہا
 جاں دیگر بار خواہم بہرِ جانانم ہنوز
 گزیریم وصلِ ان دلدار دور افتادہ ام
 ہچو مردانِ ہچسان بر عمد و پیمانم ہنوز
 در بہارِ عمر دار و ہر کسے عیش و نشاط
 من ز بہرِ دلبر خود دیدہ گر پانچم ہنوز
 قطبِ دین گمیتے بے وصلِ جانان بود نیز
 چاشنیِ ذوق و وصلش بہت در مانم ہنوز

(۲۶۸)

زنجیرِ یارِ خود گریانم امروز   عجائبِ بے سرو سامانم امروز
 بسانِ آہو و حشی ز حیرت   میانِ مردمانِ حیرانم امروز
 بجست و جوئے خورشیدِ جالش   مثالِ ذرّہ سرگردانم امروز
 حیلے تے یا بھم ار بنیم جالش   کہ آمد بر لبِ من جانم امروز
 ندانم سچ کس در مانِ دم   بگو اورا کنہ دردِ مانم امروز
 مگوئے قطبِ دینِ بگمیز زینِ غم
 کہ دارد دستِ غم و امانم امروز

(۲۶۹)

در ره فقر و فنا هر که بود اهل نیاز
 در حسرتِ حرم یار شود محرم راز
 گر تو خواهی که بمقصود رسی در ره سبوت
 توشه نیست درین ره بخدا غیر نیاز
 روئے برخاک در شن که عجب یکتا نیست
 در نکوئی خود آن را نبود هیچ انباز
 بادشاهی نبود غیر روئے اندر دو جهان
 اوست محمود و گریه با همه مانند ایاز
 هر چه باشد بود او را مثلے در عالم
 هست از هر چه بود در دو جهان او ممتاز
 روح در قطره دریاے خداوندی است
 زان دمام بود از شوق وے اندر پر از
 قطب دین از همه رُوحی بدنکا هوش نه
 کن همه راه در بار گش باشد باز

(۲۷۰)

ز وصل یار خود شادانم امروز   که کرده جائے اندر جانم امروز
 دے گردور بودم از وصالش   بود در ملک جانم مہمانم امروز
 چو ماہی دور بودم گر من از آب   چو قطرہ ماہی عممانم امروز
 بکام دل چشیدہ شربت وصل   خلاص آذاتش ہجرانم امروز
 نباشد احتیاجم با طبیب   کہ کردہ یار خود در مانم امروز
 ز من دوری بجز کزدست فتم   انیس خلوت جانانم امروز

بگیر غم ز قطب الدین کنارہ
 کہ شادی خیمہ زد در جانم امروز

(۱۶۱)

در حریم حرمش هر که شود محرم راز
 بحقیقت در دولت بخش گردد باز
 هر حجابی که درین راه بود از مستی تست
 بگزار از خویش و در دیده برویش انداز
 خوش مقامی ست اگر دست به عاشق را
 عشق از جانب معشوق ز عاشق همه ناز
 بر نیاز از تسلیم نمی برد در دوست
 بهتر از روزه صدمه بیخ وقت نماز
 آن مقامی ست که گاه کند عاشق ناز
 ورنه باشد هنر و شیوه عشاق نیاز
 قطب دین اگر بوس دیدن لبر داری
 پاسبان باش درین کعبه بشبانه دراز

(۲۷۲)

عمرے بر آستانِ تو سودم سرِ نیاز
 شاید شوم به بزمِ وصالِ تو سرفراز
 چون بنده رازِ خواجہ بود چشمِ نیکوئی
 مانبدہ ایم خواجہ توئی کارِ مابسا
 دارم امید آنکہ کنی جائے در دلم
 خوش ساعتی کہ دیدہ کنم بر رخِ تو باز
 دادی نوید آمدنِ خود نیم شب
 چشمِ نجواب زان نرود در شبِ راز
 تبدیلِ کارِ ہا چو سراسرِ حکمِ تست
 عشقِ مرا رساں بحقیقت تو از مجاز
 مارا درونِ پردہ خود پردہ دار کن
 وانکہ درونِ پردہ کن از محرابِ راز
 پیوست با تو ہر کہ بکلی ز خود برید
 این ست شرطِ رہ بخدا از رہِ حجاز
 ہر کس چو قطبِ دین بر باد از وجودِ خویش
 باشد علی الدوام بوصلِ تو سرفراز

(۲۷۳)

دیده بکشد دل او گشت هویدا امروز
 دید رخساره آن راحت جانها امروز
 خیمه ز باد و شر هر دو جهان در دل ما
 فیض گیرند از مهر و مه از ما امروز
 در بای که نمیدرخش دیده دل
 گشت بینا ز رخس دیده بینا امروز
 بودند و یکتر از جان جهان پنهان بود
 جان جان گشته و در جان شده پیدا امروز
 دل که در خانه تاریک بدن پنهان بود
 درد و عالم علمش گشت هویدا امروز
 دیدم آن یار که اغیار نندیش هرگز
 زان رقیبان شده اند بر سر غوغا امروز
 قطب دین گشت خلاص از غم هجران بنگر
 کیست درد هر چو او عاشق شیدا امروز

(۲۷۴)

دلاگر طاعتِ سعادت و باشد بختِ توفیرِ وز
 برو از بندگانِ درگہ او بندگی آموز
 چو اورا صد ہزاران جلوہ باشد ہر زمانِ دیگر
 ہر آن جلوہ کہ دریابی برو از عمر گیر آن روز
 اگر خواہی شود روشن دلت چون مہرِ عالمِ تاب
 برو شمعِ دلِ خود را از روئے یارِ خود افروز
 اگر خواہی ببالِ دلبری تری چو پروانہ
 برو بالِ و پرِ خود را تو بر شمعِ وصالش سوز
 نشانے از شبِ قدرتِ بگویم کہ قبول افتد
 شبِ قدرِ آن نمی باشد کہ آن را آویں باروز
 اگر خواہی کنی در پلِ عشاقِ چلے خود
 رونے از غمِ عشقِ بتانِ قطبِ دین آموز

(۲۷۵)

منم گدا و توئی بادشاہ بندہ نواز
 تو کار بندہ عاصی ز لطفِ خویش بساز
 نشسته بر سر کویت مدام منتظر م
 بدان امید کہ چشم شود برویت باز
 مکن حوالہ تو قتلِ مرا بہ تیغِ اجل
 نمائے پرتوے از خویش جان کند پرواز
 غمی کنم بکس اظہار دردِ عشق و لے
 شد اشکِ سرخ بر خسارِ رازِ من غماز
 ز گفتگوئے کسان ترکِ عشق نتوان گفیت
 نشینِ بخلوت و در کن بر بے غیر فراز
 براہِ عشق نشیب و فراز بسیار ست
 برو بصدق میندیش از نشیب و فراز
 خوش ست بردِ معشوقِ گریہ و زاری
 چہ سرا کہ در نکشاید ز روزہ و ز نماز

بگفتگوئے قناعت مکن ز لذتِ عشق
چرا کہ تا بخشی ذوقِ او نیابی باز
ہزار شکر کہ شد قطبِ دین بدرگہ تو
بدولتِ غمِ عشق از جہانِ ممتاز

(۲۷۶)

اے سالک رہ و سحر خیز	کیا پس ز شب گزشت بر خیز
دلدار صلائے وصل در داد	در حلقہ طالبان در آویز
رندان ہمہ پرست گشتند	تو ہم قدم بجام جان ریز
از خویش فنا شدند جملہ	بر خیز تو ہم ز خویش بگریز
در بحر فنا شدند ہمہ گرم	چوں قطرہ تو ہم بوبے در آمیز
این دوری تست ہستی تو	از ہستی خویش تن بہر پیز

چون ہستی تو حجابِ راہست
اے قطب دین از میان تو بر خیز

(۲۷۷)

ہر کہ خواہد در دولت بخش گردد باز
گو پروذکر خدا کوئے بشبہائے دراز

سالک از ذکر خدا قربِ خدای یابد
کس ندیدم کہ مقرب شود از راہِ حجاز
باش در خلوتِ تاریک و بگو ذکرِ خدا

مہرِ لب نہ و دمِ درکش و باغیر مساز

در دولت ہر چہ بود غییر خدا سودا دان
نفیِ اومی کن و پیرونِ ز دولت می انداز
خویش را صعوہ صفتِ طعمہ شہباز کن

چون شوی طعمہ آن باز تو ہم گردی باز

قطبِ دین گطلبے ہست درین راہ ترا
بنشین بر سرِ آن کوئے بشبہائے دراز

(۲۷۸)

بردرت هر که کند در دل شب عرض نیاز
 نا امید از سر کوئے تو نمیسگرد باز
 عاشقی کن بحقیقت به رخ آن دلبر
 بگذر از روئے حقیقت ز سر عشق مجاز
 بال همت اگر از هم بکشی دائم
 می توانی که کنی بر سر کوشش پرواز
 وصل آن یار اگر بایت اے سالک راه
 نیست آسان برو جان عزیزت در باز
 قطب دین جان بکف دست نه از مردی
 ورنه این راه شود بر تو یقین دور دراز

(۲۷۹)

بروے ہر کہ در عجز و معرفت شد باز
تواند آنکہ سویار خود کند پرواز
گد اخت ہر کہ تن خود بزیارِ فراق
شود بد لبِ جانیش عاقبت و مساز
نیاز پیشہ خود کن کہ در رہ تحقیق
ندیدہ ام بخدا هیچ چیز بہ نیاز
بکوئے عشق قدم نہ اگر مجاز بود
رسی بعشق حقیقی تو عاقبت ز مجاز
عجب مدار کہ رسوائے دہر گردم من
چنین کہ طفلِ سرکلم ہی شود غماز
بصوت و حرفِ پیالین نمی رسد رُ عَشَق
بکوئے عشق بیا قطبِ دین و جان باز

رولف نا

(۲۸۰)

درازل یکره ترا دیدم طلبگارم هنوز
نیست ممکن کن حالت دیده بردام هنوز
خود بخود تخم محبت کاشتی در جان من
آن محبت را درون جان نگذارم هنوز
دید روزی دیده دل پر تو دیدار تو
برایم بار دیگر دیده بیدارم هنوز
و افکارم ساخت تیغ عشقت از روز ازل
مرهم وصلی نمی خواهم که افکارم هنوز
تا می عشقت بکام جان رسیده قطره وار
کس ندیده در جهان یک لحظه بشیام هنوز
نیستم غمگین نخلوت شادانم زانکه هست
پر تو دیدار تو شمع شب تارم هنوز
گفته پایان کارای قطب دین حیرانیست
گشته ام حیران حیرت چشم میدارم هنوز

(۲۸۱)

اے یارِ دل نوازِ دلِ بندہ را نواز
 کارش بلطف و مرحمتِ خویشِ تنِ لباز
 چشمِ ورا کشائے کہ بینِ جمالِ تو
 ہرگز در وصالِ برویشِ مکنِ فراز
 آن کس کہ روئے خوبِ ترا دیدِ بیگان
 گردِ بہر دو کونِ ز وصلِ تو سرِ فراز
 لطفِ تو دستِ ہر کہ بگیردِ ز خاصِ عام
 آن را کئی تو درِ حرمِ محرمِ راز
 قسمِ تو ہر کہ را کہ بر اندزدِ رگست
 آن کیست کاوردِ گردشِ جانبِ تو باز
 کس بے عنایتِ تو بجائے نمی رسد
 گر صد ہزار بار رود اورِ حجاز
 باشد نیازِ برادرِ جالانِ شفیعِ کس
 مغرورِ قطبِ دین نہ شومی تا کہ از نماز

(۲۸۳۳)

از بجز تو ناتوانم امروز   بگرفت غمت عنانم امروز
چون شلخ گیاه و شایح بے نم   پژمُرده و ناتوانم امروز
چون ماهی دور مانده از آب   می میسرم و ناتوانم امروز
بر خاک چو مرغ نیم بسمل   افتاده و ناتوانم امروز
دی لاله که بود داغ بر دل   ستر بالقدم چنانم امروز
شربت چه دهم ز ناتوانی   القصه ز خود کجا نم امروز

بنام قطب دین جمالت

باشد ز تو چشم آنم امروز

(۲۸۳)

جانا بیا کہ مہر تو دارم بجان، سنور
 نیکشیدہ ام بکوئے تو جان از عنانی ہنوز
 تسلیم دادہ روزِ ازل داستانِ عشق
 آخر نشد ز عشق تو آن داستان ہنوز
 شد عمر پاک از توجہ گشت روح لیک
 دارد ہوائے وصلِ تو روح روان ہنوز
 روزے کہ در عشق بقالبِ دمیدہ
 آن درد کے برون بود از استخوان ہنوز
 کے گوہیت کہ جلے تواضعت یا سما
 بالا بود مقام تو از لامکان ہنوز
 وصفت بصد زبان کند از عمر پاکسے
 برتر بود حدیث تو از عمر آن ہنوز
 گر قطبِ دین براہ تو صد بار جان دہد
 در نایت یقین کہ بود را یگانہ ہنوز

(۲۸۴)

بے نیازی تو خدا یا تو را نیست نیاز
 بادشاہ و وجہانی و نمی داری ناز
 و صفت بہت مرا کان تو ندانی یقین
 بندگی دارم و بر خاک درت روئے نیاز
 بصف تہائے خودم بارودہ و عرض پذیر
 کہ برویم در خود را بکن لے دوست فراز
 دلم از پر تو دیدار خودت روشن کن
 محرم خلوتِ خویشم کن و با بندہ نواز
 مرغِ روحم کہ گرفتارِ تن چون قفسِ ست
 کشتے وہ کہ کند سونے حریمت پرواز
 در ازل از کفِ قدرت چو بیدم رویت
 روئے نہائے کہ بنیم رخِ زیبائے تو باز
 قطبِ دین بندہ تست از تو نوازش خواہد
 بنوازش کہ توئی بادشہ بندہ نواز

(۲۸۵)

اے منم گشتہ خلاص از غمِ حیران امروز
 کوزہ خیمہ در اقلیمِ دل و جان امروز
 گشتہ روشن دل و جانم ز فروغِ رخ او
 چہ کنم روشنیِ مہرِ درخشان امروز
 گلِ رخسارِ او در چینِ جانِ چو شگفت
 نروم بہر تماشائے گلستان امروز
 یوسفِ حسنِ حقیقی ز دلم چون سرزد
 دلِ کجا میل کند یوسفِ کنعان امروز
 از غمِ سود و زیانِ دو جهانِ وارستم
 دیدہ کافتاد مرا بر رخِ جانان امروز
 سرو سامانِ دل و دین ہمہ دادم برباد
 نہ دل و دین طلبم نے سرو سامان امروز
 وینِ عجب ترکِ ہمہ قطبِ دین می بندیش
 خود بر فتنہ زمیاں و شدہ حیران امروز

(۲۸۶)

بر سرِ کوئے فنا جلوهٔ جانانم بس
 پر توے از رخِ اومایہ ایمانم بس
 عیش و شادی جہان گچہ زمین رو بتافت
 تخمِ درد و غمِ او در دلِ ویرانم بس
 ہر کسے گرچہ بود در طلبِ دستِ آویز
 دستِ آویزِ من از زلفِ پریشانم بس
 من بچیرے دگر از دوستِ نخواستہ جانے
 از فروغِ رخِ او زندگیِ جانم بس
 طفلِ گر پیشِ معلمِ رود از بہرِ علوم
 طفلِ دین چون سبقِ از عشقِ گرفتارم بس
 بلبل از شوقِ گلِ ارنا لہ کند روزے چند
 تا قیامت ز غمشِ نالہ و افغانم بس
 قطبِ دین کے طلبد و شبِ تاریکِ چراغ
 پر توے از رخِ آن شمعِ شبستانم بس

(۲۸۷)

مارا بغیر تو نبود التجا با کس
 و ز کس بغیر تو نکلم هیچ ملتس
 شبها بکج خلوت تار یک خوشترن
 می نالم از فراق تو ای یا چون جبریس
 تو بادشاہ حسنی و من دادخواہ تو
 اے بادشاہ حسن بفریاد ما برس
 خواہم بوسل خویش دلم شادمان کنی
 تا در میان حجاب نمائند پرنگس
 آن کس کہ غیر راہ تو را ہے دگر رود
 ناقابلے ست و در سر او نیست جز ہوس
 حیران ازان دلم کہ دران در عشق نیست
 چون از دو کون بہت من در عشق لبس
 چون قطب دین نہ ہر دو جہان تنگ گر کنی
 شاید شوی بلبس و دلدار ہم نفس

(۲۸۸)

همنشین از محنت بیداد بجز انم می پرس
 مرده ام از بجز یار خویش در مانم می پرس
 راه وصل یار را پایان نباشد چون پدید
 می روم بے خویش تن از پیش پایانم می پرس
 درد باشد چون شفیع عاشقان و کوه دست
 من خوشم باد و بے درمان تو در مانم می پرس
 دور بودم تا بغایت از وصال یار خویش
 همنشین گشتم بیار خود ز حرامانم می پرس
 هر چه بود از دنیا و عقبی همه دادم بباو
 خالی مطلق شدم از کفر و ایمانم می پرس
 بے سرو سامان بود هر کس که دور از من بود
 من بد بمرانس دارم روز سامانم می پرس
 قطب دین در راه وصلش جان و دل بباخته
 نیست جان و دل بدستم از دل و جانم می پرس

(۲۸۹)

اے میرِ من وصلِ تو دارم ہوس
ازدو جہاںم ہوس این بہت و بس
بردِ رت از آرزوئے وصلِ تو
شب بہ شب نالہ کنم چون جبرس
وصلِ ترا از تو طلب می کنم
نیست مرا از تو جز این ملتئم
داد ز جبرِ تو کنم بردِ رت
وصلِ تو خواہم ز تو اے داد رس
بہرِ ہوائے سرِ کویت مدام
مسرِ غِ دلم پر زندانِ قفس
ازدو جہاں ہیچ نہ خواہد گر
آن کہ بود با چو توئے یک نفس
تا نہد جان ز غمت قطبِ دین
از سرِ کویت نکشد پائے پس

نشاطِ وصلِ گلِ بلبلاں پرس

فروغِ روئے جانان از جان پرس

چہ پرسی حالِ دیوانہ ز عقل

نشانِ بخودمی از عاشقان پرس

میرس از بے خبر از رہ نشانے

اگر پرسی زمیں کاروان پرس

چہ داند مملکت داری گدائے

برواز خمر و صاحبِ قران پرس

ندان لذتِ دیدار ہر کس

حضورِ وصلش از صاحبِ دلان پرس

چہ پرسی تن درستانِ اتواز درد

نشانِ دردش از دلِ خستگان پرس

بیا پہلوئے من نشین زمانے

زمنِ احوالِ دردِ دیگران پرس

مجاہدِ قطبِ دینِ اکس دوائے

علاجِ دردِ خود زانِ دستان پرس

(۲۹۱)

ذوقِ وصالِ یارِ زہرِ بے بصرِ میرِ پس
 وز بے بصرِ بصارتِ اہلِ نظرِ میرِ پس
 عالمِ گرفتہ پر تو انوارِ آنِ جمال
 انوارِ آنِ جمالِ زہرِ بے بصرِ میرِ پس
 اے ہنشیں میرِ پس تو احوالِ درِ دامن
 سیلابِ دیدہ بینِ وز خونِ جگرِ میرِ پس
 از چشمِ سرِ تو آنِ لمعاتِ جمالِ دید
 انوارِ آنِ جمالِ زہرِ چشمِ و سرِ میرِ پس
 ہر کو سفرِ نکر و ملکِ وجودِ خویش
 حالاتِ ملکِ باطن و لطفِ سفرِ میرِ پس
 ہر کس ہر آنچہ دید از و میدہد نشان
 آزار او مجھے وز خیرِ دگرِ میرِ پس
 اسرارِ عشقِ یارِ نہانِ نیست قطبِ دین
 این رمزِ بسِ نہفتہ زہرِ خجیرِ میرِ پس

(۲۹۲)

جانان بیا و با من بچپاره یارباش
 یعنی ز سونے مهر و وفا یار غارباش
 جانم ز تیغِ حیرت تو مجروح گشته است
 نیکو بیا و مرا هم جانِ نیکارباش
 چون صد هزار جلوه بود هر زمان ترا
 گو دیده بهر دیدن تو صد هزار باش
 تا چند بقیقار بود دل ز اشتیاق
 یکدم قرار بخشِ دلِ بقیقارباش
 زاهد بروز صومعه و ز عشق دمِ فرن
 باز بدخشکِ خویش سیاه روزگارباش
 چون دستِ کوتاه تو زلفش نمی رسد
 آشفته همچو طره مشکین یارباش
 عاشق بیا و هستی خود را هم بسوز
 در بوتہ گداز تو صاحب عیارباش

تہا درونِ خلوتِ تاریکِ تابکے
 بامنِ بیا و مونسِ شہائے تارباش
 خواہی کہ یک زمان برہی از جو و خویش
 چون قطبِ دین بر اطلبِ خاکسارباش

اجتہاد

شمس العلماء مولانا ندیر احمد دہلوی کی
 وہ معرکہ الآراء تصنیف ہے جس میں عقلی دلائل سے
 یہ ثابت کیا گیا ہے کہ اسلام عین دینِ فطرت ہے

ملنے کا پتہ

کتب خانہ ندیر یہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۲۹۳)

بکوش گرتوانی و نپدین کن گوش
 مباحش کابل و چند آنکه ممکن است بکوش
 بنیم جرعه خلاصی ز غلیشتن و دهرت
 مباحش غافل از الطاف پیر یاده فروش
 ورت مدام میسر شود چه خوش باشد
 ز دوست دوست لبالب پیاله نوشا نوش
 نمان بروره تحقیق و لا اوبالی باش
 عصا ز کف بنه و دور کن ردا از دوش
 تن ضعیف و رخ زرد و دیده پُر آب
 چنین معاش کن ارعاقی و صاحب هوش
 چو برگ کاه زهر باد و بختی ز زجائے
 چو کوه پائے بدامن کش و نشین خاموش
 بسان دیگ بجوش و گرم روزنه سار
 مکن تو غفل و در روغن خودت می جوش

ردیف شین

نگویمت کہ ہمہ وقت استقامت ورنہ
مثالِ بحر گے شور شے کن و بحر و شس
ہمیں ست پند و نصیحت کہ قطب دین گمید
اگر تو مردِ رہی پس در او جبان چ نیوش

اگر خدا توفیق دے

تو

مذہب اسلام پر بہترین کتابیں پڑھتے

ملنے کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۲۹۴)

کسے کز شربت و بدار او بیرون بود جاش
 نباشد دیگر اندر هر دو عالم صبر و آراش
 هر آن کو قطرة از جام وحدت خورد بهیوش است
 چه گویم حال آن عاشق که بر دم پر بود جاش
 بے کز غایت غوبی بهر کس رام دل گردد
 برو جان را نثارش کن که تو شاید کنی ریش
 بود او را در صبح و شام مشتاقان خود بین را
 شده نام نکولیش و رد من من بنده نامش
 سر زلفش اگر چه هست دایم جمله دلها
 و لے مرغ دل من بواجب افتاد و ردش
 دے کز لطف خود بنوازد دم آن دم چنان باشد
 که من جان می کنم آن دم فدای لطف و انعامش
 کسے چون قطب من اگر جان نواز در رو جانان
 نباشد از وصال یار خود هرگز سرانجامش

دلا کوته مکن یک لحظه دست خود ز دامنش
 مکن خود را پریشان چون سبز لعل پریشانش
 بکنج خلوت تاریک بنشین شاید آن دلبر
 کند یک راه روشن خانه از غورشید تا بانس
 سرو سامان نمی دارد کس که عاشق او وارد
 برو تحقیق کن یک روز احوال پریشانش
 بغیر از گفت گوئی دلبر خود عاشق صادق
 ندارد در دلش مهر و فکر نیست در جانش
 ز جان بگذرد لا اذ دل اگر دیدار می خواهی
 ندیده هیچ کس هرگز که باشد جان و جانانش
 اگر تو گوهر نایاب می خواهی بدست آری
 دران دریاف گن خود را که پید نیست پایش
 رقیبان گرچه بسیارند از ان چه غم باشد
 چو نه بسیار شد آتش فتد از خویش و جانش
 ز شعر قطب مین دانم یقین انکار می دارد
 کس که بیشک و شبه خلل باشد در ایمانش

(۲۹۷)

روے بنماتا بیس نم گرمی باز از خویش
 مرہمے درد سہفت از لعلہ خسا از خویش
 سہو آراے آفتاب از مشرق جانم کہ من
 ماندہ ام مانند سایہ در پس دیوار خویش
 چون جواب از تو طلب را لن ترانی آمدہ
 مخویشتم کن کہ یاد م ناید از اطا خویش
 قطرہ منصور در بحر تو ناگم گشتہ بود
 ز دانا الحق تا بر می روزے و را بر خویش
 قطب دین را نا امید از بحر جو خود کن
 آیت لا تقنطوا خود گفته گفت از خویش

(۲۹۷)

اے بنو میدی فگنده رخنہ در ایمان خویش
 صدق پیش آور شو نو مید از رحمانِ خویش
 اگر بصیّان کرده عمر عزیز خود تلف
 توبہ کن پیش از اجل مردانہ از عصیانِ خویش
 بردش از توبہ ہر مرد خدا را آبروست
 قطرہ آب بدم از رحمت رحمانِ خویش
 از دیر او اندر آو توبہ کن مردانہ وار
 وز ہمہ آلودگیہ پاک کن دامنِ خویش
 قطب دین گنج معانی با تو پنهان آمدہ
 گنج خود شناس گر مرد رہی نہ پنهانِ خویش

(۲۹۸)

ناگه این ناله ام رسید بگوش	در خرابات عشق بودم دوش
جام از دست یار خویش بنوش	که بیا عاشق خسر اباتی
عاشقان راز جستجویش خروش	تا بدانی که چیست لذت عشق
شدم از شوق او ز خود بهوش	چون بگو شدم رسید این آواز
وز بهمه قال و قیل لب خاموش	گشتم از هستی و جو خصلص
دست بیا رخویش در آغوش	در حریم وصال نشستم

گر ترا وصل یار می باید
دین و دنیا چو قطب دین بفروش

(۲۹۹)

آن دلبرے کہ سیر نہ گردم ز دیدنش
 خواہم بود مدام دودستم بہ گردش
 چون خوبی و لطافتِ او را نظیر نیست
 گویند نیکو این جهان جملہ آسش
 چون قطرہ بہ بحرِ وصالش یکے شدم
 آن کیست در جہان کہ کند فرق از منش
 آن کس کہ دور ماند ز سترش گناہِ اوست
 باشد حجابِ او ہمہ از ما و از منش
 آن را کہ نیست دردِ وصالِ حبیبِ خویش
 با نوشمست و خواست مکن دور فکش
 خواہی وصالِ خدمتِ پیرِ طریقِ کن
 کوتہ مکن تو دوست ارادت ز دانش
 چون قطبِ دین پنج سہرا مر پیہ خویش
 گر بایدت کہ خوشہ بچینی ز خسر منش

(۳۰۰)

کجا روم ز سر کوئے تو من درویش
 که می رود بر بہت آب دیدہ نہان پیش
 دلم ز ہجر تو مجروح گشتہ و بیمار
 بیا کہ در قدم تست صحت درویش
 کنم ہمیشہ بخود با خیال تو سخنان
 ز فکر عشق تو بیگانہ گشتہ ام ز خویش
 نمی رود نفس چون خیالت از نظرم
 ازان شود بتو ہر لحظہ ام محبت بیش
 بیا کہ عالم فانی خیال و خواب بود
 برون کن از دل خود مہر شای مال اندیش
 نمی خورم غم دنیا و آخرت سر نہ
 چہ را کہ عشق دلا ام خویش دارم کیش
 مگو کہ بگزرد از کوئے دوست قطب الدین
 کجا رود ز سر کوئے باو شدہ درویش

(۲۰۲)

حلقہ بند گیش ہر کہ کند اندر گوش
 باشد از جام مے عشق مدام و جوش
 گرم کن ملک وجود از شر جہذ بہ عشق
 گرمی عشق کند راہ طے و تو خاموش
 ہر کسے را کہ گدازد شر جہذ بہ عشق
 در رہ عشق نباشد بخدا یک جو جوش
 گر نبودے مے معشوق حقیقی بر کار
 عاشقان سر کولیش ہمہ بودے خاموش
 مردی آن نیست کہ از عیب کنی خود را پاک
 بر وار مرد رہی عیب کسان را می پوش
 قطب دین نیستی آمد شرف قرب خدا
 کوششے می کن و در نیستی خود می کوش

(۳۰۳)

پیوند کرده ام دل خود با نگار خویش
 وز دست داده ام همگی اختیار خویش
 صبر و قرار از من درویش برده است
 یک دم نمی گزارم او هر قدر را خویش
 چون آید آن نگار رود و هوش من تمام
 نهد امان که بنمش اندر کنار خویش
 زان یار و لنواز شکایت نمی کنم
 این شکون می کنم مگر از روزگار خویش
 خواهم تمام دیده شوم عقل گو مباش
 کز راه دین دیدم کنم روزه یار خویش
 جز آن که ممکن است بران درنشار تو
 می سوزم می گدازم که بینی عیسا خویش
 بیدار کن ز خواب دل خویش قطب دین
 غافل مباش یک نفس از کردگار خویش

رویف شین

(۳۴۰)

هر کما از ستم یار بود آزارش
ذوق و شوق قتی نبود در دل او آزارش
جرعه از می معشوق هر آنکه نوشید
کس نبیند دگر اندر دوجان بشیارش
هر که در بزم همالش نفس با او بود
نبود میل تماشائے گل و گلزارش
جلوة یار به از ملک سلیمان باشد
خوش بود حال کسے کوشده بر خودارش
اے طیب از سر بیمار غم عشق برو
که ترا نیست مداوای دل افکارش
در دوا عشق نه پذیرد ز علاجت درمان
هم مگر در دغم عشق کند تیمارش
قطب دین کیست مگر باغبان طالب دست
آنکه در راه حقیقت بود از خود عارش

(۲۵۵)

عشق در آمد بجان دل بیاں گو مباحش
 زندگیم عشق باد روح و روان گو مباحش
 رفته بروں جاں ز تن آمده جانان من
 اوست چو جان در میان جان بیاں گو مباحش
 آتش عشقش بسوخت بود وجود تنم
 از تن بے حاصل نام و نشان گو مباحش
 گوهر مقصود چیست عشق و از هر دو کون
 عشق چو پیداشده کون و مکان گو مباحش
 گشت زبان و دلم مدح و ثنا گوئے یار
 گر نبود در دهان تیغ زبان گو مباحش
 هر چه بگویم از او هست از ان خوب تر
 چهره خوب و را شرح بیاں گو مباحش
 مرد خود قطب دین جانش بجانان رسید
 زنده بجانان چو شد جان بیاں گو مباحش

(۳۰۶)

هر که او آمد برون پرده پندار خویش
بیگمان شد محرم خلوت سرای یار خویش
یار را با هر کسے گواشته باشد و لیک
هست الفت کیجبت در مهرے اسرار خویش
شیوۀ مهر و محبت چیست دانی سالکا
آنکه باشد کیجبت هر یار را با یار خویش
ز خیره چیست چندین رشته ز تار تو
زود تر گروصل او خواهی بر ز تار خویش
تا بکے افسرده خواهی بود اندر راه عشق
گرم ساز از آتش عشقش برو بازار خویش
قطب دین در راه معنی رهروی آمد هنر
روز بان در بند در راه وے از گفتار خویش

(۲۷۷)

سالک بیا و در ره عشق اہل دیدہ باش
 از خود مریدہ باش و بیار آرمیدہ باش
 چون رونے دوست با یقین اہل دیدہ دید
 اے دل بگوئے دوست تو ہم اہل دیدہ باش
 عشاق مے زد دست دلارام مے خورند
 گر عاشقی تو ہم قدمے در کشیدہ باش
 از راہ پیخودی ہم از خود بریدہ اند
 گر مرد قساہلی تو ہم از خود بریدہ باش
 این راہ، سیچ کس بعد الق نرفتہ است
 گر وصل یار بایدت از خود جبریدہ باش
 پشتِ رقیب خم شدہ از یار کردگار
 پشتِ تو گوزبار امانت خمیدہ باش
 اے قطب دین چو یار بر بند التجا ہم
 تو در پناہ شاہ جهان آفریدہ باش

(۳۰۸)

اے دل اندر عاشقی مردانہ باش
پیشِ شمعِ وصل چون پروانہ باش
آشنا شو با ہمہ خلقِ جان
تا توانی از خودت بیگانہ باش
عشق بازی کن ز رسوائیِ مترس
گو حدیثِ عشق تو افسانہ باش
بگزر از ہستی خود گر عاشقی
وان گمے بایا رخِ دہخانیہ باش
اندرین رہ عقل کے آید بکار
بے خود از جامِ مے جانانہ باش
تو شہِ این راہ چون دیوانگی ست
بگزر از عقل و خرد دیوانہ باش
قطبِ دین از مفلسی غمگین مشو
چون صدف قانع شو پروانہ باش

(۳۰۹)

اے دل بیا و آئینہ واجب‌ال‌باش
 بگزر ز تیرگی و چو آب زلال باش
 خوابی ز وصل یار شوی سرفراز و ہر
 در زیر بار و ز غمش پائمال باش
 لیل و نہار ز کرخداوند خویش گو
 از گفتگوئے کارِ جہان گنگ و لال باش
 خلاں اگر ز تفرقہ از توجہ اشوند
 کن یاد وصل او و باو اتصال باش
 چوں ہرچہ پست و ہم و خیال ست و جہان
 مردانہ و درازین ہمہ و ہم و خیال باش
 خوابی کہ مس قلب تو چو کمیہ شود
 از جان بریدہ خام اہل کمال باش
 اے قطب دین جمع شہوار قیل و قال خویش
 فانی بکوئے عشق تو بے قیل و قال باش

(۳۱۰)

جسوة یار که در اہل وفازد آتش

اول اندر دل غم دیدہ مازد آتش

ہر کسے را اگر از شعلہ او دامن سوخت

در من سوختہ بے سرو پا زد آتش

چون گیا ہے شدہ بودم ز غم دور تی او

روئے بنمود درین شلخ گیا زد آتش

شعلہ عشق دے اندر ہمہ جامی گردید

ناگمان آمد و در اہل فنا زد آتش

ہر کراہل دے دید ز خود وارستہ

اندر تسلیم و خودش ہمہ جازد آتش

دوش آور و صبا از طرف گل بوئے

در دل بلبیل بیچارہ چہا زد آتش

از فروغ رخ آن یاقین قطب الدین

شعلہ بود کہ دگر من مازد آتش

ردیف‌نشین

(۳۱۱)

چون نیست محرمی که بگوئیم رازِ خویش
مائیم و گوشهٔ غمِ دل نوازِ خویش

مشغول هر که هست بکارِ بیت و درجهان
ماکارِ خود گزاشته با کار سازِ خویش
تا عکسِ او در آینهٔ دل فتاده است

و ارستگی ست پیشهٔ مادرِ نمازِ خویش
حاجی تو راهِ کعبهٔ مقصود را نورد

چندین مباحث غرهٔ براهِ مجازِ خویش
ار آتشِ محبتِ او خویش را گداز

چون شمع می‌گدازد ز سوز و گدازِ خویش
زاهد ملافِ روز و شب از روزه و نماز

غافل مباحث بهر خدا از نیازِ خویش
گویا که پے بعشقِ حقیقی نبرده است

بیزار هر که نیست ز عشقِ مجازِ خویش
هر چه قطبِ دین ز کسے خوش نوا بود

از عاشقانِ نیاز ز معشوقِ نامِ خویش

(۳۱۲)

رسید عشق و دلم بُر و گشت آزادش
 خیال نقشِ دو عالم بر داریادش
 ندارم از دل حیرانِ خود و گر چیزی
 بگوئے عشق ندانم که تاجِ افتادش
 نهاد بر سرِ دنیا ئے دون چو مردان پا
 طلاق داد و را چون ندید بنیادش
 چو مرغ از پئے پرواز دید آهنگش
 بدام عشق بیفتاد و بر صیادش
 اسیر عشق شد و کار او و گر گون شد
 کجاست تا که کند عشق دوست ارشادش
 به بند بندگی نفس بود دائم بند
 خدا ز بندگی نفس کرد آزدش
 کسے اگر ز تو احوالِ قطبِ دین پرسد
 بگو که کرد قناعت بد آنچہ حقِ او شد

(۳۱۳)

خوش آن کس کو بد رو عاشقی پرورده شد جاننش
 مباد ازنده آن جانے کہ نبود در دجانش
 جمالِ یوسفِ خوبی که از چشم تو پنهان هست
 اگر دیدار او خواهی بر آزار چاه کنانش
 فروغِ چهرهٔ جانان تجلی می کند هر دم
 و لیکن کور کے بیند چون نور عرفانش
 اگر خواهی جمالِ دوست با در و غمش خو کن
 مجواز، پیچ کس ہرگز علاج بہر در مانش
 اگر خارے خلد در پامناں اندر رہ و صلش
 کہ آخر بشگفتیک رہ گل از خارِ غیلاش
 پیچ از تیغِ عشق او سر خود در رہ معنی
 کزین معنی شہیدان باشد اندر رہ فراوانش
 طوافِ کعبہ مقصودِ خود آن کس کند بیشک
 کہ گردِ عالم ہستی نگرود گردِ دامنش

رذیف شین

مجرد آن کسے باشد یقین در عالم معنی
کہ دستِ آرزوئے نفس نبود در گریبانش
بنالہ در شبِ ہجران ز درویشِ قطب الدین
بامیدے کہ خواہد دید رونے روئے جانانش

چند چند چند چند چند چند چند

اسلامی بچے

مسلمان بچوں کے لئے مذہبی اور اصلاحی
کم قیمت بہترین کتابیں

ملنے کا پتہ

کتب خانہ ندیریہ - اردو بازار - جامع مسجد - وہلی

(۳۱۴)

مرد آن نیست که بسیار کند اسوالش
 مرد آن ست که دنیا نه کند پامالش
 لذت از عمر نمی بیند و ایمان نبرد
 هر که شد آودل سوخته در دُنبالش
 نرسد کس بطوافِ حرم کعبه وصل
 لطفِ توفیق ازل گزیند اقبالش
 مرغِ روحش نه کند جانبِ دلبر پرواز
 جذبه عشقِ خدا اگر نبود در بالش
 هر که از بندگی نفس نگردد آزاد
 دلبرش از سیرِ اخلاص نباشد مالش
 هر کس مانده کنی محرم خود در ره عشق
 نه کنی تکیه بر آن کس که ندانی حالش
 سارِ کز اثرِ فیضِ خدا رقص کند
 دان که افسرده و ناقص نبود احوالش

رویف شین

رہوے کز رُوح تحقیق نشان می آرد
باید از یارِ سر و تر نبود آمالش
نہ کند تکیہ بر اعمالِ خودش قطب الدین
ز انکہ بے لطفِ ازل ہیچ بود اعمالش

(۳۱۵)

خواہی شوی زہستی موہوم خود خلاص
 می کش یصدق بارِ اِلاست نام و خاص
 تجرید کردہ جان بکف دست خویش نہ
 سالک چنین شود ز وجود چنین خلاص
 خامے کہ اول بقول انا الحق کشا دل لب
 منصور وار بر سرِ دارش بود قصاص
 عمرے ست پاسانی دل کردہ ام مجید
 شاید کہ ہمدم شوی از روئے اختصاص
 نشنید کوس و دبدبہ عشق بار قییب
 زان رو کہ ریختہ شدہ در گوش اور خاص
 از گفتگوئے عام چاکیت قطب دین
 چون گشتہ بد و تش از بندگان خاص

(۳۱۶)

ہر کہ از بستی مغوغشت درین راه خلاص
 در کف آورد از بحرِ یقین چون غواص
 بحرِ جود و کرمش موج زنان سست و انجم
 قطره دش غرقه او گرد و شواز خویش خلاص
 دم مزین ہر چہ ز اسرارِ خدا در یابی
 در کنی فاش تو سرش سرِ راست قصاص
 در عمل گزنتوانی کہ کنی اے سالک
 برو و حالتِ دل گو بیکے خاص الخصاص
 ہیچ کس تاب نیاورد فیوضاتش را
 زان سبب پیر مریدند درین رہ و قاص
 نموند بسر کوئے حقیقت برود
 ہر کہ بار ہر و این راہ ندارد اخلاص
 قطب دین گرمیوس در معانی داری
 پائے از سر کن و در بحرِ طلب شو غواص

(۳۱۶)

کجا روم زد در دوست چون کنم اعراض
 که دل بریده نگره دوز مهرش از اعراض
 شدم بر آنکه شکایت نویسم از بخت
 که یار از من درویش می کند اعراض
 قلم بدست من انگشت و از زخم ریخت
 روان داشت که در دلم برم به بیاض
 طبیب و هر نذر علاج در دلفراق
 جمال دوست رها ندم مرا از اعراض
 چنین کز آتش سوزان عشق می سوزم
 دوائے درویش من مگر کند فیاض
 اگر طبیب بدوزخ جمال نباید
 ز سر هوائے رها من برون کنم دریاض
 برو تو قطب دین از سوز در عشق منال
 که عمر باست که خوابانست زاهد تراض

(۳۱۸)

از یار نیست در دل من ذره نشاط
 زیرا که هست با من مسکین کم اختلاط
 بگزشت عمر من بغم و محنت و فراق
 هرگز ندید هیچ کس اندر جهان نشاط
 نمود بار و غم و اندوه رو بمن
 شاید در آید از روشادی و انبساط
 قانع مشو بغیر خدای جهان هیچ
 تو مثل کاروانی و دنیا است چون باط
 کوتاه مکن ز دامن پیران دهر دست
 خواهی که بگری تو روان از پل صراط
 چوں در ره طریقت پیران قدم نهی
 می رو با احتیاط که شرط است احتیاط
 ای قطب دین بخت ایام دل من
 شاید که یار نیک کند با تو اختلاط

(۳۱۹)

دل چہ از تو اے دلستان ندر حظ
 چنانکہ قالبِ بیجان نہ جان ندر حظ
 فتادہ ام ز تو دور و دلم ملول شدہ
 ز سبزہ و چین و ارغوان ندر حظ
 بروسیم سحر مشدودہ تو بلبس را
 کہ گل شگفت و لے باغبان ندر حظ
 بمجلسے کہ نہ ذکرِ حبیب می گزرد
 دل من از سخن این و آن ندر حظ
 بیابیدہ و بر مردمان دیدہ نشین
 کہ دیدہ بے رخت از مردمان ندر حظ
 اسیر سلسلہ زلفِ تست قطب الدین
 دگر ز سود و زیان جہان ندر حظ

(۳۲۰)

می آید آن نگار من اے جان تراوداع
شادی رسید محنتِ ہجران تراوداع
سلطان داد گستر عالی ہمی رسد
جور و جفاے گردشِ دوران تراوداع
چون گل شگفت ملک وجودم ز خرمی
اے آبِ ہر دو دیدہ گریبان تراوداع
یعقوب بوئے یوسفی از پیرہنِ شمیم
آند برون و کلبہ احزان تراوداع
چون دید قطبِ دین رخ نوشاد گشت گفت
اے عقل رہزن دل ایمان تراوداع

(۳۳)

بے روئے تو گرہ نہ کشاید مرا فراغ
 ہر خدی روم بتماشائے کشت و باغ
 در اشتیاقِ روئے تولے سر و گلِ عذار
 بنہادہ ام بسینہ خود بچو لالہ داغ
 من رفتم از بر تو و ماندی تو با قیوب
 بر جائے عنذلیب بگلشنِ شستہ زراغ
 ہر گز کہ یادِ بزم وصالِ تو می کنم
 می سوزد از فراق وصالِ تو ام دلغ
 چون قطبِ دین سراغ تو اندر جان کنم
 یعنی کہ من نکیم کہ ترا می کنم سراغ

عمرے تلف شدہ مرا حیف ازان اے دریغ
 پیکِ اجل می کند غارتِ جانِ اے دریغ
 حیف کہ تامی کنی باز دو دیدہ ز خواب
 نخلِ حیاتِ ہمہ گشتہ فزاں اے دریغ
 تو به جوانی مشوغِ سرّہ کہ تیغِ اجل
 فرقِ زہم کے کند پیر و جوانِ اے دریغ
 تیغِ اجل کے کشد بندہ آزاد را
 از ہمہ خالی کند ملکِ جہانِ اے دریغ
 تو بزرگوں خورشیدِ مشورِ آنکہ مرگ
 کردہ بسے سرنگونِ بختِ شہانِ اے دریغ
 غافل از انوارِ یاربِ خبران گشته اند
 مساندہ بخواب غرورِ بختِ برانِ اے دریغ
 پیشتر از مرگِ خویش قطبِ دین از خود میر
 هیچ کمونین ساز از غمِ جانِ اے دریغ

(۳۲۳)

اے ترابہر سالیح و عارض زریا لطیف
 بچو گل از زیر پردہ روتے بنالے عقیف
 از جفائے محنتِ ہجراں چنین بگد آسم
 کز من آثارے نماذہ گشتہ ام زار و خیف
 از کثافت بگزراے دل گر ہی خواہی وصال
 زانکہ تاب این لطافت بر نیاید از کثیف
 آرزو دارم شراب و صل تو در بزم خویش
 ہمدی کن تا شوم کہ ساقی و گل ہے حریف
 در بہارِ عمر گل چین در گلستان وجود
 پیش ازان روزیکہ آید بر گلِ عمرت خریف
 در گلستان سخن بسیار کردم سیرا
 تا بدست آمد مرا حرف و سخننای لطیف
 قطب دین تنہا نشین و ہم نشین باریش
 نکتہ را من ہمین گفتند باریانِ ظریف

(۳۲۴)

عمیر عزیر رفت هزاران هزار حریف
حیف و دروغ از من و تو یار حریف
آن را که زاد مادر ایام باز مسرد
با هیچ کس جهان نبود پاندر حریف
ما چون گلیم بر سر شاخ درخت دهر
کورا در هفته بیش نباشد قرار حریف
چون لاله داغ بود با عاقبت زند
چرخ فلک که نیست و را اعتبار حریف
خوش آنکه زرد روی نباشد ز فضل بد
روز حساب در صف مردان کار حریف
اے قطب دین بگویش که فدا بر تو چتر
آن کس که شرمشار بپوش یار حریف

(۳۲۵)

گر تو مرد عاقل شو خاکِ راهِ اہلِ عشق
 باش از آشوبِ دورانِ دنیاہِ اہلِ عشق
 ہر دو عالم چون طفیلِ عاشقانِ کجائے اوست
 پس برویِ باش از جانِ نیکخواہِ اہلِ عشق
 کارواںِ سالارِ ایں رہِ عاشقانِ اندکیان
 مسِ قلبت ز رشود از یک نگاہِ اہلِ عشق
 گر بظاہر چون گدایانند در معنی شہ اند
 خوش بود حالِ کسے کو شد سپاہِ اہلِ عشق
 آہِ عاشق بگزر و وقتِ سحر از نہ فلک
 باش دائمِ پُرچند از تیرِ آہِ اہلِ عشق
 سرفرو آرند عشاقش بلکہ کائنات
 و رفرو نازند با شد آن گناہِ اہلِ عشق
 دین و دنیا خود ندارد پیش ایشان حرمتے
 قطبِ دین می باش از جانِ دنیاہِ اہلِ عشق

(۳۲۶)

گشته ام زار و نزار از درو پنهانِ فراق
 کس مباد ایچو من گریان و حیرانِ فراق
 از غم درو جلدائی ایچو مو بگدا ختم
 زیر یار محنت و درو فرادانِ فراق
 یاد آن روزی که باد لدار بودم مہنشیں
 فاسخ از درو غم و اندوہ بجرانِ فراق
 ہر کسے در جستجوئے یار خود ہر جا روان
 من بکنج ناتوانی پا بدامسانِ فراق
 قطب دین دل تثنائے وصالش چہن کنم
 جان من باشد فراق او منم جانِ فراق

ردیف قاف

(۳۲۷)

گشتم ز راه مهر و وفا آشنائے عشق
گشتم شهید زنده شدم از بقائے عشق
ہر کو گدائے عشق بود بادشہ بود
باشند خسروان جهان زان گدائے عشق
خوش حال آن کسے کہ دل خود بعشق داد
اے وائے آنکہ نیست دلش مبتلائے عشق
شد بادشاہ ہر دو جهان بر سر یر بخت
ہر کس کہ گشت قابل و کشور کشائے عشق
از ما پیرس غیر غم عشق محسوب
ما را چون نیست مذہب ملت وائے عشق
بودم بر آنکہ عشق تو ورزم چو زاهدان
عشقم عنان گرفت و شدم در قفائے عشق
از عقل خویش تاشدہ بیگمانہ قطب دین
محرم شدہ بحق بخدا در سرائے عشق

(۳۲۸)

کو ہمدے کہ گوش کند داستانِ عشق
تا نکتہٴ حدیثِ کنم در بیانِ عشق
از فرق تا قدم ہنگی عشق گشتہ ام
بنگر چگونہ گشتہ زبانم زبانِ عشق
ہر کس بسیر عشق کجا پے برد و لے
ہم خود بیانِ کنم کہ منم نکتہٴ دانِ عشق
ز اہد حسد بخور کہ تو خامی و ماتم
دانا نمی شوی تو بسیر نہانِ عشق
سرے ست عشق در دلِ ہر کس کجلاوہ کرد
آنگاہ در زمانِ شو و از ترجمانِ عشق
ارض و سما حجاب رہِ عشق نیست زانکہ
وارستہ از مکان و ہم از لامکانِ عشق
بنگر بیابیدہٴ باطن بہ قطبِ دین
کوفار غ از جہان شدہ اند زبانِ عشق

(۳۲۹)

آمد بهار گشت دل سنگِ خارا شق
 وز ہم کشا و غنچہ خونِ خوار را ورق
 بس فیض و بدم که ز فیاض می رسد
 رقا ص گشته هر طرفه سا لکه بحق
 آنجا که سرکشانِ من عشق می کشند
 زاهد ز تیرگی نتواند زدن نطق
 ماکشتگانِ خنجرِ خونِ خوارِ دلبریم
 سرخی روی هست ازان و چه چون شفق
 دیوانه و احبامه جان چاک کرده ایم
 مجنون کجاست تا بر دانه پیش ما سبق
 حاسد اگر چه منکر یا گشته باک نیست
 جز خار کے دم ز گل شوقناک وق
 از کوئے یار پائے نخواهد کشید باز
 تا از حیات قطب دین باشد بجای رقیق

(۳۳۰)

اگر تو سالکِ عشقی بچستی و چالاک
 بنہ بنجاکِ دردِ دوستِ روئے خودِ بر خاک
 مجوزِ زاهدِ شہرِ اے عزیزِ ذوقِ حضور
 کہ خود نہ اردو با کس نخواهد از امساک
 بیا بمیکدہ وہاے و ہوئے رندانِ ہیں
 کہ می کنند گریبانِ ز شوقِ لبرِ چاک
 نمازِ درِ دلِ ما غیرِ مہرِ تو چیزِ ہے
 بیا کہ کردہ ام از خاندِ دلِ پاک
 رقیبِ روسیہ ارا از حسدِ زندِ روا
 کر شتمہ ز تو گر باشد از رقیبِ چہ باک
 شنیدہ ام سخنِ خوشِ کقطبِ دینِ می گفت
 ہر آنکہ عشقِ نہ ورزیدِ نیتشِ اوراک

(۳۳۴)

دانی چراست گنج نمان در تو مغاک
یعنی که باد بر سر اسباب دهر خاک
نا اهل عاشق ست درین دهر بے ثبات
تو بر طریق خویش رو و در عشق پاک
در راه عشق خلق جهان دشمن ار شوند
چون یلدار باشد از دشمنان چه پاک
خواهی که یار پرده زویدار خود برد
رو بچو کل تو جامه جان ساز چاک چاک
و آن کس که جرعه نچشید از شراب وصل
در زیر بار محنت بجزران شود هلاک
می دان که هر که شربت و هلاش چشیده است
بیزار باشد از آن خمخا نهائے تاک
اے قطب دین اگر تو از اهل علامتی
کو در فراق یار ترا آو در دناک

(۳۳۲)

بتظلم بدرِ دوست نہی رو بر خاک
 بہتہ از خسروئی دہر زیرِ فِلاک
 سر بلندی طلبی خاک صفت پست نہی
 ورنہ اندر رو اولست بمانی چون خاک
 ز آتشِ عشق برو بود وجودِ خود سوز
 تا نسوزی نشود غلِ غوشت از ہمہ پاک
 محنتِ تانہ کشی روزِ خوشی کے بینی
 لبِ سختد و اگر ت دیدہ نگرد و منناک
 قطبِ دین چند خوری غم زبد و نیکیان
 غمِ آں خور کہ نہ گردی بقیامت غمناک

(۳۳۳)

دل بسوئے تومی کند آهنگ	اے خیالت انیسِ خلوت تنگ
کوز آئینہ اش زواید رنگ	روئے خوب ترا کسے بیند
دارم از شادی دو عالم تنگ	با غمت زو عشق می بازم
تا بدارد درو خیال تو رنگ	نقش غیر از ورق ترا شدیم
با من دل فگار دانه جنگ	بر سر کوئے تو رقیبِ حسود
سرِ خود را ہی زند برنگ	بر نیاید ز دوست او کارے
ہست موصوف با صفات پلنگ	ہر کہ او کبر و کینہ می ورزد
می رود راست بچہ تیغ جنگ	ناوکِ آہ من بسینہ او
می گزیرم از لب صد فرنگ	ہر کہ او طالبِ وصال تو نیست

در فراق و وصال تو شب و روز

قطبے من نالہ می کن چون جنگ

(۳۳۳)

دوری از وصلِ تو اے راحتِ جانها مشکل
 شکل ست بارِ فراقِ تو مرا اندر دل
 چہ مبارک سفرے باشد و فرخ روزے
 کہ پند و بہ ہوائے سرِ کویت محسّل
 ہر کسے دیدہ برویت نتواند انداخت
 زانکہ بسیار بود پردہ برویت حائل
 بے ریاضت نشود مشکل کس ہرگز حل
 سعی و کوشش کن اگر مرد رہی اے مقبل
 پاک کن خانہ دل رازِ ہوس اے سالک
 تا کہ دلبر کند اندر حرمِ دل منزل
 پاسبان باش بگرد دل خود گردی
 یک دم از آمدنِ دوست نگر دی غافل
 اندرین راہ درستی ز شکست تو بود
 ہستی خویش درین باد یہ از ہم بگسل
 قطبِ دین صاحبِ دل باش مین رہہ پیشک
 کس بنید رخ آں بار مگر صاحبِ دل

(۳۳۵)

گر تو خواهی دلبرت در راه خود گردد دلیل
 نفس خود را دار اند راه او خوار و ذلیل
 دشمنان آشنار و را تو دور ملک وجود
 سر بسر گردن بزن تا دلبرت گردد خلیل
 جان فدائے یار باید کرد پیش از اتصال
 بان برافشان جان خود گرنیستی فرخنده خلیل
 را ننگان نبود وصال آ پنهان یارے که اوست
 داده اند بسیار مردان جان شیرین زیر قبیل
 دست خود از جان بشود در راه وصلش مردوار
 جان خود را بر سگان کوئے جانان کن سبیل
 تونہ پنداری که مردان وصل آسان یافتند
 هیچ کس را نیست آسان آشنائی با خلیل
 قطب دین دیدار خواهی بر بلایش صبر کن
 در ره او نیست چیزے بهتر از صبر و حیل

(۳۳۶)

زنگش نیست بدو اتصال	راحت دل چیست دلبر وصال
آدمی از بهمت و مرغان بیال	هر کس بنگر که چسان می زید
هر دو جهان می کند ادیانال	بهت عالی بنگر مرد را
گر نه نمائی پر بستم جمال	بیسم ندارم که بدونخ روم
یکسر منو نیست درین قیل و قال	کیست که او طالب دیدار نیست
عقل شو گنگ خر گشت لال	و صفتش فم کجا پے برد

بگذرا از بهستی خود لے قطب دین
هستی تو چیست خیال محال

(۳۳۷)

هر که خواهد که رسد در ره دلبر پوصال
 باید از هستی خود دست بشوید فی الحال
 هر که از جذبه حق هستی خود را بنگد اخت
 دعوی عشق کند آنکه خیال است محال
 و آنکه او خدمت پیران طریقت نکند
 گر همه عمر بکوشد نشود صاحب حال
 مرد افسرده درین راه بمنزل نه رسد
 گر ریاضت کند از دانش خود پنجه سال
 حال باید که ترا هادی و رهبر گردد
 که ندیدم که ز خود باز بر کس به حال
 هر که از تیر غم عشق دلش افکار است
 بحال جاننش ز غم عشق شده مالامال
 قطب دین گم طلبه هست دین کوئی ترا
 خویشتن را بگداز از غم عشقش چو بلال

(۳۳۸)

اگر خواہی کہ حل گردد ترا در کوئے او مشکل
 بجز کوئے غم عشقش مکن جائے و گر منزل
 بچشمِ سرزیدہ پیچ کس ہرگز جمال او
 جمال او اگر خواہی بیا بکشائے چشمِ دل
 نباشد عاشق آن کس کو ز تیغِ عشق ستر پیچ
 خوش آن مقتول کو را دلربائے او بود قاتل
 بوصلش کے رسد ہر کو بخود در ماندگی دارد
 نخست از وصل او خواہی عزیز من زخونگیں
 شہیدِ خنجرِ عشقت حیات جاوداں دارد
 نمیرد مرغِ جاننش ہر کہ اورامی کند بسمل
 نہ بیند پر توئے در عمر خود زان نازنین ہرگز
 کسے کو بر سرِ کوش ندارد پائے خود در گل
 بکوئے خود نخواہد یار جانی اہل غفلت را
 مشوئے قطبِ دین گن طالبیِ یادِ او غافل

(۳۳۹)

من بیچاره زان باشم ہمیشہ پاسبانِ دل
 کہ می دانم کہ باشد گنجِ معنی در میانِ دل
 غم در دل خود را از ان بکس نمی گویم
 کہ ہر کس را نباشد گوشِ ہوشِ داستانِ دل
 من بے صبر را رفتہ عنانِ اختیار از دست
 رہوہ دلربائے من ز دستِ من عنانِ دل
 نباشد عاشقان را در جانِ ما ہے از خوشتر
 کہ ما و روئے دلبر سر زند از آسمانِ دل
 خدا چون در دلِ پاکیزہ منزل می کند و اتم
 سر تسلیم زان رومی نہم بر آستانِ دل
 اگر اہلِ دلے خواہد کہ قطبِ الدین چمی گوید
 کہ می گوید حدیثِ عشقِ جانان از زبانِ دل

(۳۴۰)

از غمت آن را که بگیرد ملال   نیست بتحقیق یقین ناپل حال
 شادی وصل تو به بیند کسے   کو بکند راحت خود پائمال
 از دو جهان قطع نظرمی کند   هر که بود با چو تواس اتصال
 حال بدست آر که کے دیدم   مشکل کس حل شود از قیل و قال
 تانہ کند مرو حرام آنچہ بہست   وصل دلا رام نگر و حلال
 دیدہ کشادوست بیدق قطب دین
 چند نشینی بدرش ماہ و سال

(۳۴۱)

بیا که رفته ام از نقشِ غیر خانه دل
 همین غم تو مرا مانده در میانه دل
 بگردار تو در آئی و یک زمان باشی
 هزار خانه کعبه بگرد خانه دل
 به پیش تیرِ ملامت نشانه دل من
 بزن که کیست نشانه به از نشانه دل
 اگر شهبانِ جهان را خزانها باشند
 خزانه بجهان نیست چرخِ خزانه دل
 فسانه غم مجنون گزشت و آخر شد
 مرا فکر تو آخر نه شد فسانه دل
 ز دهنِ ذوقِ آنان قطبِ بین خور و غم تو
 که در عشق تو باشد مرا ترانه دل

گشتم ضعیف از غمِ حیرت چون بلبل
 کز من نماند نقش نمونے بجز خیال
 هر کس که آرزوئے وصالِ تومی کند
 زار و نحیف باشد و باریک چون بلبل
 خونِ مرا بریز شمشیرِ تیزِ عشق
 و آنکه نمنا بعا شقِ مسکینِ خود جمال
 ایس ره بقیل و قالِ سپایان نمی رسد
 چون جانِ دبی بدوست ترا باشد اتصال
 از قیل و قالِ ره بسوئے حالِ کبری
 بیزار باش در ره دلبرِ قیل و قال
 در یک نفس بمیر و روان شو بسوئے دوست
 حاجت نباشدت بر یا صنت باه و سال
 جانِ چسبیت بند راهِ تو ای مردِ پاکباز
 بگزر ز جانِ که تا شوقِ عشقِ او حلال
 در راهِ دوستِ قطبِ دینِ جانِ گزشتہ است
 زیرا که جان و دوستِ خیالِ بود محال

(۳۴۳)

ہر کہ اورا نبود بر در جانان منزل
 رشتہ دل برو از مہر و وفایش بگبیل
 حاصل از عمر نباشد بجز بغیر وصال
 بروا مرد رہی باش بد لب واصل
 ہمتے و ز درین رہ کہ شناسی خودا
 تا تو خود را نشناسی ز تو نبود حاصل

لذتِ عشق پیر سید زہر بیدردے
 کز ازل تخم غم عشق نبودش در گل
 قطب دین زندہ جاوید باند عاشق
 لیکن آن عاشق برست کہ باشد کامل

(۳۴۴)

در صفات وحدت تو عقل و فہم لال
 ہر چیز گویمت کہ تو آنی بود محال
 سال تو نیست بردل ما آشکار لیک
 ہستی بذات خویش تو دانائے کل حال
 ہر چیز غیر ذات تو باشد فنا شود
 کس را درین سخن نرسد حدِ قیل و قال
 بد بخت آنکہ دور بماند از وصال تو
 خوش حال آنکہ یافت بوصل تو اتصال
 بے صبر سیت پیشہ عشاق کوئے تو
 جانہا نثار تو کہ صبری دے محال
 یارب چہ منظری کہ بخوبی یگانہ
 در کل کائنات نباشد ترا مثال
 تعریف ذات تو نبود حدِ قطب دین
 یک شمع از صفات تو گوید باہل حال

(۳۴۵)

بخون خویش درین راه کرده ام تمجیل
 جفا و غصه کشیده بسے بغیر تمجیل
 اسیر زلف و خط و خال یا رخو شده ام
 چنانکه یاد نیاید مرا ز قال و قیل
 تنم ضعیف و دلم زار و جان نزار شده
 بیا بسین که تو باور نمی کنی بدلیل
 ز آب دیده من شد گناه من پر آب
 چنانکه می دهم یاد از کناره نیل
 ز هجر یار دو دستم بخون دل شستم
 همیس بود من درویش و کثیر قلیل
 بیا و آن دوسر زلف هر دو دیده ما
 شدند خواب که بندگانند را چون نیل
 بیا بسین که ز روی نیار قطب الدین
 بر آستانه او کرده خون خویش سبیل

ہر کراچاشنی عشق تو باشد حاصل
 باشدش بر سر کوئے تو ہمیشہ منزل
 می شود زندہ جاوید یقین می دامنم
 ہر کرا مرغ دل از تیغ تو گردد بسمل
 ہر کہ دور از گل خسار تو باشد بیشک
 بیچش از زندگی خویش نباشد حاصل
 عاقل آن نیست کہ اورا خرد و عقل بود
 ہر کہ مجنون شدہ از عشق تو باشد عاقل
 آتش جذبہ عشق تو چنان می خواہم
 کہ ز ہستی سہر مونے نگزارم حاصل
 عشق در زیدن مے خوردن مستی کردن
 پیشہ خود نہ کند ہیچ کسے جو مقبل
 قطب دین گر تو بدیدار خدا می نازی
 رشتہ مہر دل خویش ز غیرش گسل

(۳۴۷)

ندام از دو جهان هیچ غیر ازین مدد
 که تیغ عشق زند مرغ جان من بسمل
 ز کوئے یار سفر چوین کنم که نتوانم
 که پائے من بسیر کوئے او شست بگل
 مرا که از دو جهان جز درش نیل نیست
 کجا روم سر کوئے کرا کنم منزل
 مرا ز عمر عزیز این قد لبس ست اگر
 بجا شقان سر کوئے او شوم داخل
 اگر تو مردی قطب دین طالب هست
 برو تو هستی خود را ز یک دگر تبسل

(۳۲۸)

توئی کہ جلوہ دہی صورتِ گلِ بلبل
 توئی کہ خلیش عیان می شوی بصورتِ گل
 بہر لباس کہ خواہی ہی کنی جلوع
 گئے بحسنِ گل و گہ بہ کسوتِ بلبل
 و گر نقاب ز رخسارِ خلیش برفِ گنی
 ز جانِ جسدِ خلّاق بر آوری غلغل
 ز سنگِ خاما برون آوری گلِ تازہ
 بناغِ سر و سہی را تو می دہی کا کل
 عنایتِ تو ز روزانہ بدش ہمراہ
 کہ شد با سم تو موصوف صاحبِ مُدُل
 توئی کہ فیضِ تو عام است بر ہمہ اشیا
 توئی کہ قدرت از گل بر آورد سنبل
 جہاز تو ز رودِ سوتے باغِ قطب الدین
 کہ بے تواسش نہ کشاید گرہ ز ساغرِ نل

(۳۴۹)

اے دل بکوش صرف مکن عمر بے عمل
 زان پیشتر بکوشش کہ آید ترا جہل
 یک دم مباش غافل از احوالِ خویش تن
 خواہی برا و عشق شود مشکلِ تو حل
 بینی جمالِ دوست بہر جا نظر کنی
 گردیدہ دل تو ندارد در گِ سبیل
 جان را اگر دہی بنشیند بجائے جان
 وانگہ بذات او نرسد بے گمان خل
 نفسِ تو رہنِ ست ندارد در صلاح
 غافل مباش نیم نفسِ زان سگِ و غل
 گر آیت بدل اثرِ فیضِ عامِ حق
 خود را نگاہ دار مکن بانگِ بے محل
 پرواز کن بجانبِ دلدادِ قطبِ دین
 غافل مشو کہ تا نکنی بالِ خویش شل

(۳۵۰)

آن سرو خوش خرام که از من ربود دل
در باغ سرو می شود از قامتش نخل
هر جا که جلوه می کند از ناز حسن خویش
صبر و قرار می برد از جمله اهل دل
در راه دوست مرگِ خودت اختیار کن
هر چیز غیر دوست بود جمله را بهل
چون کس به بند خویش زلفت ست سوسے یار
در راه یار بند خود از یک دگر گسل
بخیویش باش در ره دل از قطب دین
می باش از وجود خودت دانا نخل

(۳۵۱)

اے زلفِ سرکشِ تو سرا سر بلائے دل
 ہر رشتہ ازوشدہ بندے بیائے دل
 از کوئے تو سفر نتوان کرد جاسے
 پیوند زانگہ گشتِ تو رشتائے دل
 ہرگز نمیرد آنکہ خورد آبِ زندگی
 وان در دہانِ تنگِ تو باشد برائے دل
 عمرِ مستِ دل ز ہجرِ تو در دست و ناتواں
 در شربتِ وصالِ تو باشد شفا ئے دل
 از تیرگیِ دل نتوان دید روئے تو
 زان روئے سعی می کنم اند صفا ئے دل
 چون قطبِ دین مقامِ دلارام دل بود
 جانِ عزیز چون نہ کند کس فیائے دل

(۳۵۲)

گر تو خواهی زیار خویش وصال   در طلب یک زمان کن اجمال
 نه رسی در وصال آن دلبر   تا نگیرد ترا ز خویش ملال
 جان خود را نشمار جانان کن   تا شود وصل یار بر تو حلال
 بگنزد از قیل و قال اگر مردی   همچو مردان بدست آور حال
 قیل و قالست بدان همی ماند   گر کند وصف مال کس دلال
 ایس بود مال آن بود زروسیم   تو تهمی دست مانده چون تمال
 مرد باید که قطره خود را   غرقه سازد درون بحر وصال
 بر خورد از وصال دلبر خویش   این بو حال مرد اهل کمال
 قطب زمین گم وصال همی خواهی
 خویش را زار زار کن چو چلال

(۳۵۳)

آن چنان رفتہ رخسارِ بہتِ خوشنم
 کہ ندارم سرموئے خبر از خود کہ منم
 بوئے اومی شنوم دمبدم از گلشنِ جان
 ننگِ آید و گرا ز نافہ مشکِ ختم
 ہر کسے در بدر اندر طلبِ یوسفِ محسن
 سرزدہ از دلِ من یوسفِ گلِ پیرِ پنم
 نہ رود یک نفس از ملکِ وجودم بیرون
 خود سخن می کند از فہمِ کسے یک سخنم
 تا شگفتہ گلِ رویشِ بگلستانِ دلم
 کسے کشد دلِ سوہر باغِ بلشتِ چمنم
 نامِ آں راز سرِ صدقِ ایاہم نفساں
 چون بمیرم بنویسید بروئے رکفِ پنم
 تا بجا فرستہ در انجمنِ جانِ آتش
 قطبِ دین سوختہ آتشِ آن گہنم

(۳۵۴)

خواهم که ملکِ دل همه زیرِ وِزِ کبر کنم
تا در ره وصالِ تو پارازِ سر کنم
بگدا ختم ز ہجرِ چو پوئے میانِ تو
شاید کہ دستِ با تو دے در کمر کنم
در آرزوئے مقدمت اے آرزوئے جان
شہا بدر و محنت و خواری بسر کنم
آبِ حیات در لبِ لعلِ تو ظاہر است
جانِ می دہم بیا کہ لبِ خویش ترک کنم
پنهان ازان شد م بدل در دمندِ خویش
شاید کہ حرفِ دفترِ عشقت ز بر کنم
گر دیدہ سوئے غیر تو یک رہ نظر کند
فی الحال دیدہ رازِ سرِ خویش بر کنم
گفتی کہ قطبِ دین بکے غیرِ من مناز
گر جان بود ز غیر تو قطعِ نظر کنم

(۳۵۵)

هر صبح رو بدر گه جان آفون کنم
 باشد که یک نفس بخودش همشین کنم
 هر دم در آورم رخ خوب تو در نظر
 شادان بدین جبت رخ اندو بگیرم
 خواهم جهانیان همه جانها بمن دهند
 تا یک بیک نثار تو اے نازنین کنم
 شبها بخواب زگرست چومی رود
 زان روئے آه و ناله بر آن دچنین کنم
 گفتم ز وصل خودت شاد و قطب دین
 امرونان نشاط و خوشی بهر آن کنم

(۳۵۶)

عنائِ تیرے کن و از خاکِ تیرہ بردارم
 کہ من بخاکِ مذلت بسے گرفتارم
 بخاکِ پائے خود اے یارِ نازنین کہ مرا
 قبولِ درگہِ خود ساز و درنگزارم
 غمناںِ دل چو بدستِ تو دادہ ام جانان
 نگاہِ داسِ سرِ رشتہ رازِ اغیارم
 بیا و در دلِ تنگ بجائے جانِ بنشین
 کہ بے جہاںِ تو از غمِ خویش بیزارم
 حبیبِ گفت کہ امسال قطبِ مین چونی
 جوابِ داد کہ امسال مہبتِ سراز پارم

(۳۵۷)

جانان بیا که مهر تو از جان گزیده ام
 بنشین درون دیده ام لے نور دیدم
 گشتم ضعیف و زار چو موئے میان تو
 از بس که بار محنت بجران کشیدم
 روز است از کف تو باد خورده ایم
 غافل نیم چو چاشنی او چشیده ام
 تا گشته ام جدا از تو ای یارِ سربان
 روز خوشی ز گردش دوران ندیدم
 بنمائے رخ ز پرده که در انتظار تو
 از هستی وجود بکلی بریده ام
 در پرده همچو غنچه مروخ چو گل نمائے
 کز دست دوری تو گریبان دیدم
 دلبر شنید ناله افغان قطب دین
 بنمود روئے خویش از آن آرمیدم

عاقلمان معذور دارندم که من دیوانه ام
 تابو صلسش آشنا گشتم ز خود بیگانه ام
 یار همچون گنج آمد در دل ویران نشست
 گشت روشن از فروغِ روئے او کاشانه ام
 گشته ام رسولِ عالم در غمِ عشقش بین
 می رود در مجلسِ بهر خاص و عام افسانه ام
 نیستی باشد نشانِ عاشقانِ کوئے او
 بر سرِ کوئے فنا باشد از ان روخانه ام
 بخودی گرمی کتم اے محتسبِ منعم مکن
 کنزِ شرابِ حم و حدت پُر شد و پیمانہ ام
 اہلِ ظاہر گر بصورتِ مے پرستی می کنند
 من معنی مست از جامِ مے جانانہ ام
 آتشِ سودائے دلِ قطبِ دین را برگرفت
 زان چو آتشِ بے قرار از عشقِ او کیخانہ ام

(۳۵۹)

اے دوست بیا کہ راز گویم   حالِ دلِ خویش باز گویم
 آن روز کہ محرم تو گردم   غمہائے شبِ دراز گویم
 از تیرم رقیب تیر عشقت   پنهان دارم نہ باز گویم
 تو بر سرِ ناز باش تا من   مے نوشم و در مجاز گویم
 باز اید و ہر خویشتن بین   از روزہ و از نماز گویم
 حاجی کہ در آید از دین   با او سخن از حجاز گویم
 بنشین تو بہ قطبِ دین زلمے
 تا قصہ حسان گدا گویم

بکونے عشق بازی گر چه زار و ناتوان گشتم
 بحمد الله که با دلدار جانی همسزبان گشتم
 بر آن بودم که پنهان عشق بازم با جمال او
 جو کار عشق رسوائی ست رسوائے جهان گشتم
 ز بجزش مدتی گر پائمال درد و غم بودم
 بحمد الله که آخر از وصالش شادمان گشتم
 بر آن بودم که سر عشق را پنهان کنم لیکن
 حدیث عشق از دل سرزد و من داستان گشتم
 بدیم پرمردہ همچو گل بساں خشک بے باران
 حیاتے یافتم از وصل یار و زندہ جان گشتم
 بسے در گنج غم بودم زبان از خلق در بسته
 زبان جان من او گشت با او همزبان گشتم
 چو دار و قطبے من دلدار جانی منزلت دل
 انان برگرد دل بہر جمالش پاسبان گشتم

(۳۶۲)

بکوئے عشق ہر دم بادلِ انگاری آیم
 دلم خون ست ازان باویدہ خونبارمی آیم
 محمد اللہ کہ از عہدِ وفائش سر نمی چسپم
 گرم صد بار اندازدورش ناچارمی آیم
 نمی خواہم کہ بعینہ تیج کس چون من جالش را
 ازان بخیو دکبولیش خالی از اغیارمی آیم
 خریدارے بجز او نیست دیگر تاخرد او را
 بامید خریداریش در بازارمی آیم
 گواہ عشق قطب الدین چہ باشد دیدہ بیدار
 بکوئے او ازان باویدہ بیدارمی آیم

(۳۶۲)

بیارخویش تا بهمخانه گشتم زخویش و آشنانه بیگانه گشتم
 بنزمش که حریف و گاه ساقی گمے شمع و گمے پروانه گشتم
 چو مجنون در هوائے وصل لیلی میان عاقلان دیوانه گشتم
 فرو فرستم بدریائے حقیقت دران دریا دُر یک دانه گشتم
 بستم وادیک پیاده ساقی چنین مدبوش زان پیاده گشتم
 تو نگر گشتم از گنج معانی کلیک فقر را دیوانه گشتم

شدم چون قطب بین تا بنجود از خویش
 انیس خلوت جانانه گشتم

(۳۶۳)

یارب صفت لذت جانان بکہ گویم
 چون خمیر زودہ در دل و رو کردہ بسویم
 خود جان بہترین بندہ پیارہ میدہ
 گر راست بپرسی بحقیقت من ازویم
 منزل گہ من بودی قدرت جانان
 چون قطرہ دریا ئے خداوندی اویم
 نبود عجب ارگوہر اسرار کچینم
 خواہم کہ رود باز ہمان آب بچویم
 منعم کن اے محتسب شہر ز مستی
 با خود نتوانم رہ وصالش کہ بچویم
 گو کردہ پراز بحر نے عشق سیویم
 بے خویش مگر باویدہ وصل نہویم
 خاک دل قطب الدین ازویافتہ بوائے
 معلوم کن اے عاشق نادیدہ زلویم

ازان زمان که خیال تو در نظر دارم
 زهر چه غیر تو باشد از و بسر دارم
 چنان ربوده وصل تو ام که در همه عمر
 نخواهم از رخ خوب تو دیده بردارم
 نه کافر نه مسلمان نه مومن و ترسا
 و رائے این همه من مذہب و گردارم
 بسوخت بود وجود من انداختارم
 ز بس که آتش عشق تو در جگر دارم
 اگر ز عشق تو روزه بگویم باز
 ز شوق و ذوق تو آن از جای بردارم
 سرم ز افسر شاہان بلندی گزرد
 کلا فقط سر ازان کہ من بسر دارم
 حدیث عشق کند قطب دین خواهد کرد
 چہرہ کہ ذوق تو ہر روز بیشتر دارم

(۳۶۵)

بے رخِ خوبِ تو اے دوستِ گلستانِ چمن
 ورنہ باشی تو درِ قسیمِ دلمِ جانِ چمن
 گر منائی رخِ زیبائے تو اندر شبِ تار
 با فروغِ رخِ تو از مہتابانِ چمن
 چوں تو بربادِ وہی زلفِ خودتِ بیشک من
 غمِ بربادِ ہم مایہ ایمانِ چمن
 غاقِ ابروئے تو تا در نظرم طاق بود
 دیدنِ طاقِ خمِ ابروِ خوبانِ چمن
 قطبِ دین از تو ہمین وصلِ ترامی طلبم
 با تو از ہمدمی یوسفِ کنعانِ چمن

(۳۶۶)

مَیَم کز تو وصل ترا ملتس کنم
 کے غیر از وصالِ تو چیرے ہو کس م
 دیوانہ وار بر رخِ خوب تو شاقم
 فرزانہ وار از تو ترا ملتس کنم
 روزے کہ دیدہ ایم ترا آید آن بیاد
 زان صبح و شام ناله مثالِ جرس م
 از راهِ بے خودی بحرِ یم وصالِ تو
 محرمِ چو گشتہ ایم چرا یا و کس م
 زان دادِ مانی و ہدآن با و شاہسن
 اے قطبِ دینِ مباد کہ فریاد رس کنم

(۳۶۷)

چونم وصل تو در کشتِ دل، همی کارم
 ز جبرِ او دگر از غمِ خویش بیزارم
 ازان نسان ز خودم راه وصل می خواهم
 که هست در ره او از وجودِ خود عارم
 حجابِ راهِ دلازم خود منم بیشک
 به بنمیش اگر از ره حجاب بردارم
 بکوئے یا چنپین پے نمی تو انم برد
 چہ را کہ از غمِ سو و وزیان گرانبارم
 تنم بود قفسِ بہرِ روح من بیشک
 ازان جہت بہ تنِ خود شکست می آرم
 نمازِ غمش از قطبِ دین جہتِ آثار
 گمانِ مبرکہ درین رہ بخود گرفتارم

(۳۶۸)

یاد باد آن که بآن و بسِ جانی بودم
حسِیمِ حرمش دیده بدو بکشدوم
ماچو آئینه ایمانِ جهان پیشِ نظر
هر دو در آئنه بگر که چسان نمودم
نیک بنگر ز کجا تا به کجا آمده ام
وز پریشانی غفلت به چسان موجودم
پرده ها پیشِ نظر ساخته دلبرِ حائل
من چنین غافل و حیران ز تجاِهل بودم
بالِ همت بکشا از هم و پروازی کن
ورنه می دان که عجب غافل و بسِ مردوم
قطبِ دین را از حقیقت نمودی افشا
با چنین همت عالی ز تو بس خوشنودم

(۳۶۹)

اے جانِ جہان آرزوِ روزِ تے تو دارم
 در سرِ ہوس قامتِ دلجوئے تو دارم
 در کعبہ و در صومعہ و در دیرِ خرابات
 ہر جا کہ روم دیدہ دل سوئے تو دارم
 اندِ صفِ طاعت چو بسجدہ نشینم
 دلِ مائلِ محرابِ دوا بروئے تو دارم
 از بہرِ تماشا لئے رخِ خوب تو اے دوست
 در کوئے فنا خانہ بہ پہلوئے تو دارم
 حاجی بطوافِ حرمِ کعبہ رو و لیک
 من کعبہ مقصودِ سرِ کوئے تو دارم
 ہر جا کہ رو و قطبِ دین آید بر تو باز
 چون رشتہ دل بستہ بہرِ موئے تو دارم

(۳۷۰)

تا از دلِ خود صورتِ اغیار کشیدم
 بے ہستی خود چہرہ دلدار بدیدم
 مارا سر و سانِ کسے نیست درین کوئے
 بلا دوست بود سہرا ینِ گفت و شنودم
 آں بار گرانے کہ ملا تاک نہ کشیدند
 از دیدہ باطنِ بنگر چون بکشیدم
 ہر خطہ چو جانِ دگرست تحفہ جاناں
 ایثار کنسم ہر نفسے جانِ بدیدم
 آں روز کہ جانِ در تنِ آدم بدیدند
 من لذت دیدار ہماں بخطہ چشیدم
 پروانہ صفت سوختہ ہم بال و پر من
 تا با پرو بالِ تو بسوئے تو پریدم
 فانی شدہ قطبِ دینِ حقیقی میں
 ہر چند کہ در دیدہ نا اہل بدیدم

(۳۷۱)

نمی بینم رہ دیگر بغیر از کوئے دلدارم
ازان در کوئے آن دلبر بقید دل گرفتارم

چنین کز آتش سودائے او ہر لحظہ می سوزم
عجب نبود اگر از سرِ عشقش پرودہ بردارم

اسی عشق کے ترس ز قتل خویش در کولش
رقیبِ دون بے حاصل تبرس ز سرِ دارم

مریضِ عشق افتادہ بکوئے دلبرِ جانی
طبیبا ازان علاجِ نیست بہر جانِ ہمارم

برو نا صحر دگر پنہاں مدہ در کوئے آن دلبر
مرنجان خویش تن را بہیدہ در راہِ دلدارم

کسے را پند دہ کوراو لے باشد بدستِ خود
نبروہ آہنجانِ دل را کہ دل از دستِ او آرم

دلِ مجروحِ قطب الدینِ نادرِ وحیم بہبودی
چرا کہ شعلہ شمشیرِ سرِ عشقِ افکارم

(۳۷۲)

رقیب گفت ترا محرمِ حرم نه کنم
 وفانو رزم و با تو بجبرستم نه کنم
 جواب دادم و گفتم که از سرِ عزت
 جوئے محبتِ محبوبِ خویش کم نه کنم
 بعشقِ دوست اگر خونِ من کسے ریزد
 بغیرِ خونِ جگرِ خویش چشمِ ہم کم نه کنم
 چنین که آن بتِ عیارِ رانده از درِ خود
 عجب که روئے بسرِ منزلِ عدم نه کنم
 بیک کرشمه چنان عقل و ہوش برد از من
 کہ یا دِ طوبیٰ و حورِ بہشت ہم کم نه کنم
 کندِ شوقِ نگارم بگردن افتاده
 روم بجانبِ آن یارِ بیش و کم نه کنم
 رقیب گفت برو قطبِ دینِ سرِ خود گیر
 سرم اگر بروی ترکِ آن صنم نه کنم

(۳۷۲)

دران ساعت کہ دل را از وصالش شادمان بنیم
 بمہنی کے بغیر از یاد چیزے در میان بنیم
 نباشد جز غم در روش انیس محرم و ہمد
 کہ گریک دم نباشد خویش را از خود بجان بنیم
 چونچہ تہ تہ آغشتہ خون بہت دل در تن
 ازان سیلاب چشم خود برنگ ارغوان بنیم
 نباشد اعتمادے بر تو اے دل بربر کولیش
 مگر عمرے ترا در کوئے جانان پاسبان بنیم
 بکولیش قطب زمین دل را جہاں گوناگونست
 ازان در کوئے او دل را بد روش ہمخان بنیم

بدل چو مهر تو ای یارِ نازنین دارم
 خوشتم که از دو جهان دوستی چنین دارم
 بهر کجا قدم از لطف رنج فرمائی
 برائے مقدم تو دیده بر زمین دارم
 مباحش در پے آزار از برائے خدا
 که من ز گردش دوران دل خیرین دارم
 دران زمان که رخ از زیر پر و عنایتی
 برائے تحفه تو جان در آستین دارم
 خورند غم هم کس بهر دنیا و عقبی
 بدولتِ غنیم تو من ندانم این دارم
 فشانده ام ز سر صدق آستین بدو کون
 فنا شود و جهان عاقبت یقین دارم
 نمی خورم غم ایام قطب دین هرگز
 براق بهت خود چون بریز زمین دارم

(۳۷۵)

کے بود یارب کہ جان در پہلوئے جانان کنم
 برگل رویش چو ببل نالہ و افغان کنم
 و جبالش محو گردم فانی نہ مطلق شوم
 و حقیقت خویش را بایار خود یکسان کنم
 گر حجابِ او منم در راہِ معنی بے گمان
 بگزرم اندر زمان از خویش ترکِ جان کنم
 جاں ندارد و نزد عاشق در روا و اعتبار
 خویشتن را در روا و زان جہت قربان کنم
 تا بکے و حبت وجوئے مہر روئے آن نگار
 در ہوا لیش خویش را چون گرد سرگردان کنم
 اختیارِ قطبِ دین ازوے مجور کوئے دوست
 اختیارش دوست دارد ہر چہ خواہد آن کنم

(۳۷۶)

بکنج صومعه هر دم مرا غم ست و الم
 روم بمیکده کاجا شوم ز غم بے غم
 نصیب من همه عمر در از با غم بود
 چنین که می کشم از روزگار در دوالم
 برائے درد همه خلق مرهم باشد
 ولیک در دمرانیست در جهان مرهم
 اگر ز حال دل زار من تو بے خبری
 بسین تو دیده پُر خوں و چهره ز روم
 کیست بے رخ دلبر نالیش گل و خار
 مرا که دل نه کشاید ز گشتِ باغ ارم
 برو تو قطب دین از بحر یار ناله مکن
 صبور باش و بکنج نشین و در کش دم

(۳۷۷)

بگلزارے کہ بنود روئے جانان خارمی دامنم
 ہر آن راحت کہ بے دلبر بود آزار می دامنم
 چو در زرم وصالش یک دمے بایار بپوشینم
 من آن دم راز عمر خویش بر خور دار می دامنم
 ز معشوقِ حقیقی خود شش ہر کس کہ و اماند
 من آن بے دولتی از پرودہ پنداری دامنم
 ز من شنو حدیث و عاشقی کن پیشہ اے سالک
 کہ من در و دل سالک ازین بیمار می دامنم
 حدیث عشق بنود عین و شین و قاف اے سالک
 کہ من اور را تجسلی سرخ دلدار می دامنم
 نسیم کز سر کویش وزد بر جانِ مشتاقان
 من آن را بے شکے از جلوہ آن یار می دامنم
 اسیر عشق قطب الدین بود از خویش وارستہ
 و گریک دم بود با خود منش اغیار می دامنم

نمی خواہم کہ یک دم بے رخ آن دلستان باشم
 وگر باشم دران ساعت ز عمر خود بجان باشم
 فروغِ روئے آن مہ خانہ دل رامی کند روشن
 نخواہم بے رخ و ظلمت آبا و جسان باشم
 اگر یک دم نباشد پیش دیدہ شمعِ خسار ش
 ز گل گشت چمن بنیاد و از آب روان باشم
 ز روئے مرحمت ہرگز نظر سوئے من اندازد
 زوق و شوقِ او جامہ دران نعرہ زنان باشم
 مرا نے تابِ ہجران باشد و نے طاقتِ وصلش
 اگر آید بمیہرم و درود افغان کنان باشم
 اگر خواہم بسوئے اوروم با خویش نتوانم
 چہ بخت ست این کہ نگزد کہ با او مہمان باشم
 بہر منزل کہ رو آرد مرا غارتگرِ جان ست
 نمی دانم کہ آخر چوں شود حیران ازان باشم

ردیف مسم

بخود در مانده ام خواهم که از خود وارهم شاید
بدلبر مست گردم فرو جو خود نه نشان باشم
از آن آید بجا از هستی خود قطب دین شاید
که در راه وصال یار از صاحب دلان باشم

(۳۷۹)

اے دوست بیا پر سن عالم	تا کے زفسراقِ تو نبالم
از بس کہ بدل غنم تو خوردم	باریک و ضعیف چون ہلام
از دور می رویت اے گل اندام	باشد ز حیاتِ خود ملا لم
تا پائے کشیدی از سر من	در دست زمانہ پائما لم
خواہم بپریم چو مرغِ نسویت	اما چہ کنم کہ نیست بالم
بے یاد تو گر روم بہ کعبہ	چیزے نبود بجز و بالم
بر یاد تو گر شراب نوشم	باشد بخدا کہ آن حلام
چون نیتِ عشق تست در دل	بسیار مبارک ست فالم

بشنو سخن ز قطب دین راست
بفرقش تو نیست و حیا لم

(۳۸۰)

بکنج ناتوانی تا بکے زار و حسنین باشم
 زہجر دلبر جانی خود اندو گین باشم
 ندارم مہربانی تا بگویم حال خود با او
 ندانم تا بکے دوست غمناک چنیں باشم
 عجب نبود گراز و دودل من کوہ بگدازد
 چنیں کنز آتش سحران باہ آتشین باشم
 تلخچہ ما و من در خلوت جانان ہر موئے
 اذان با وصل او بزار از دنیا و دین باشم
 بحمد اللہ کہ قطب الدین نیار و مہر کرد دل
 بغیر مہ تان یارے کہ مہر ش و کین باشم

(۳۸۱)

چو من در بزم وصل یار از خود بے نشان گشتم
 بمعنی سرفراز این جهان و آن جان گشتم
 ز دستِ ساتی باقی چو خوروم یک دو پیانہ
 شدم از خویشتن فانی و باوے ہم زبان گشتم
 بر آں بودم کہ محرم گردم اندر خلوتِ دلبر
 بحمد اللہ کہ ہمت برگزیدم آں چنان گشتم
 نمی بینم در اقلیم وجودت صورتِ غیرے
 نہاں از محنتِ اغیار و مہکلی بران گشتم
 نیاوردم میل در راہِ جانانِ قطبِ بینِ برگز
 کہ تار فتم بد ریائے حقیقتِ محضِ آن گشتم

(۳۸۲)

ساقی بیار بادۀ صافی و لاله فام
 زان مے کہ وارہاندم از خود علی الدوام
 زاہد کہ گفت بادہ حرام ست راست گفت
 بر ما حلال باشد و بر تو بود حرام
 مامی خوریم سنگ دوست حبیب خویش
 جائے کہ غیر را نبود رہ در ان مقام
 گر وصل یار بایت از خویش تن بمیر
 از خویش ہر کہ مرد درین رہ بود تمام
 اے قطب دین حسود اگر طعنے زند
 معذور واریش کہ شے دیدہ و نہ جام

رویفیم

(۳۸۳)

فاش می گویم و خواهم زود از یادم
که بسودای غم عشق تو مادر زادم
در ازل پر دگی خلوت جانان بودم
کز حرمش بچنین دور دراز افتادم
این چنین کز شر عشق دلم می سوزد
عاقبت در غم عشق دهر بربادم
یار کز دولت دیدار مرا بنوازد
من اگر سیر نخواهم بر دنیایم
من نه ام و ز چنین عاشق شیدا شده ام
عشق در روز ازل بود مگر اوستادم
کشش از جانب او بود که می خواند مرا
پس جواب از سر آری و بلبه در دادم
قطب دین غم نخورد هر که خور و گومی خور
من بسودای غمش از دوجهان آزادم

(۳۸۴)

گر شود در رجہ تحقیق زبان ہر مہم
 کے تو ائمہ کہ صفاتش سر مہم گویم
 حد من نیست کہ گویم صفتے از ذاتش
 این قدر ہست کہ را و سخنش می پویم
 ہست چیزے ز حقیقت بہم کس زبان و
 صفت ذات و را از ہمہ کس می جویم
 آہے ہر کس کہ طلبگار شود در یابد
 ہر کہ باور نہ کند دست از مہم شویم
 قطب دین سعی کنان بردار و رجبت کرد
 می شتابد کہ ازان آب رود در جویم

(۳۸۵)

ماستِ سرخوش از مے دلدار گشته ایم
 در کوئے عشق واقفِ اسرار گشته ایم
 خلوت نشینِ کوئے غمش تاشدیم ما
 فارغِ زجرِ محنتِ اغیار گشته ایم
 پائے طلبِ براہِ بتان تانہ سادہ ایم
 از تیغِ تیزِ عشقِ دل افکار گشته ایم
 ہر کس بے رُوحِ دتِ ما پے کجا برد
 کز خویشِ محو فانی آن یار گشته ایم
 در جہتِ وجوئے روئے دلارامِ خویشین
 سرگشتہ درد و کون چو پرکار گشته ایم
 گویند قطبِ دینِ زغمِ عشقِ ناتوان ست
 آرے ز عشقِ یا چہ بین زار گشته ایم

(۳۸۶)

ما عاشق و رندِ می پرستیم	بابا ده پرست زان نشستیم
فے نام و نہ ننگِ دینِ دنیا	ما خود آئیم ہرچہ ہستیم
از ہرچہ گمانِ بری کہ آنم	می دانِ یقینِ کرو ہرستیم
مارا ز دو کون سرگزشتہ	از ہستی خویش تن چوتیم
از ہر دو جانِ طمع بریدیم	بالہو خویش تن نشستیم

ز ہا ز قطبِ دینِ گریند
ما شیشند ہر شاخستیم

(۳۸۷)

تامین دل شده از ماور گیتی ز ادم
 عشق در باو یه وصل تو شد استام
 حلقه بند گیت تا که کشیدم در گوش
 از غم سود و زیان دو جهان آزادوم
 تا قدم بر سر کوئے تو نهادوم به یقین
 نام و ناموس حیا بر سر کویت دادوم
 پر توے دید دلم رخت بسوئے تو کشید
 خویش را گنجبائی ببری بنیادوم
 عقل و هوش و خرد و صبر و قرار و آرام
 همه از شعله عشق تو برفت از یادوم
 زلف بر بادیده زانکه دلم بسته اوست
 ورنه چون زلف پریشان بدی بر بادوم
 قطب دین شیشه زهد و ورع خویش شکست
 شمارید عزیزان دگر از زهادوم

(۳۸۸)

ز قریب و صیل تو هرگاه بهر و باشم
 ز بیم جسد همدان لخطه پر خطر باشم
 بهر زمین که خرامان روی تو از سر ناز
 نشسته بهر و صالت بره گز باشم
 بخنده از دولت آب زندگی بارد
 بود که غرقه او پائے تاز سر باشم
 ز باد خیم تو حید ساقی باقی
 نمود بے خبرم تا که با خبر باشم
 ازان بدر و غمت خو گرفته قطب الدین
 که تا بدر و غمت و حیران سمر باشم

(۳۸۹)

من بکونے کسے گزردارم	کز جانش عزیزتر دارم
جان برائے سگهان در گراو	بہر ایشا را محض دارم
در فراقِ جمالِ آن دلبر	چشم خود را ز گریہ تر دارم
بہر تیغِ جھائے او شبِ روز	سینہ خولیش را سپر دارم
شیشہ زہر از دمِ بر سنگ	بعد ازین مشرب دگر دارم
عاشقم عاشقم بروئے کسے	سخن خولیش مختصر دارم
نیست یک دم قرار و آرام	آتشِ محشق در جگر دارم

قطبِ دین را مدہ تو ناصح پند
 مین درویش این ہنر دارم

(۳۹۰)

من ترک عشق بازی خوبان نمی کنم
 احوال جمع خویش پریشان نمی کنم
 مردانه وار بر سر کولیش نشسته ام
 اندیشه ز جورِ قیاسان نمی کنم
 از سرق تا قدم همه در دم ازان جبت
 از دردِ خویش ناله و افغان نمی کنم
 هر شب مثالِ شمع ز سوز و گدازِ خویش
 چیز بے بغیرِ اشک بدامان نمی کنم
 بر قول و عهد روز ازل می روم بهین
 ترک وفائے یارِ خیر امان نمی کنم
 تا پانهاده ام برو کعبه وصال
 اندیشه ز غارِ مخیلان نمی کنم
 ناصح گو که قطبِ دین از عشق توبه کرد
 من توبه از محبتِ خوبان نمی کنم

(۳۹۱)

منم کا ندر جہاں یک دم دے لے خرم نمی بنیم
 نما نے خویش را از دست غم بے غم نمی بنیم
 نشاط خندہ دار و دہر کسے با گل عذار خود
 من غم دیدہ یک دم چشم خود بے غم نمی بنیم
 ازان ابرو کمان بر سینہ تیرے خوردہ ام لیکن
 کہ غیر از خون دل از بہر او مر ہم نمی بنیم
 ازان در کنج تنہائی بد یوار آورم رومن
 کہ ہمارے وہ دروے درین عالم نمی بنیم
 نمی باشم دے خرسند و در دل غم ازان دارم
 کہ خود را در حریم وصل احمدم نمی بنیم
 ازان رو روئے شادی یک نظر پیشم نمی آید
 کہ یک دم دلبر خود را بخود ہم نمی بنیم
 بروے قطب دین باد و محنت دانا کوں
 کہ کس را خالی از غم دینی آدم نمی بنیم

(۳۹۲)

کے بود جادو حریم دلبر زیبا کنم
 بے گمان چشم دل خود بر جالش و کنم
 اینچنین کز آتش عشقش ز خود بیگانم
 عاقبت دانم کہ خود را زین جبت رسوا کنم
 وعدہ دیدار گرفتار دہد آن نازنین
 من ز روئے بخودی امروز را فردا کنم
 در بیابان وصالش روز و شب رہی روم
 بر امید آنکہ روزی برورش ما و کنم
 گر نباشد پرتو دیدار یار اندر بہشت
 ز آتش سودای عشقش در جہنم جا کنم
 من نہ شادان از بہشتم نے دوزخ ترسناک
 خویش را خود ہم بوصل یا خود بنیسا کنم
 در فراقت قطب دین زان قطرہ افشانم چشم
 خویش را خواہم چو قطرہ محض آن درینام

من کنسم آنکہ بخود از در جانان نروم
 درو دل می کشم و آن پے دربان نروم
 گر بود خالی از انوارِ رخس گل بچمن
 بتماشائے گل از خانہ بہستان نروم
 پر توے از رخ او گرفتہ اندر دوزخ
 کافر مگر بسو آتش سوزان نروم
 بتماشائے رخ یار روم در جنت
 بے خدا من بسو روضہ ضوان نروم
 فی المثل گر کند آن یار بہ بتخانہ مقام
 خادم بت شوم و جانبِ دربان نروم
 کردہ ام عہد کہ ہر جا شود آن جا با شوم
 زان جہت پہنچ رہے بے رو جانان نروم
 قطب دین جان دہد اریار نماید ویدار
 عہد کردم کہ ازین قول پریشان نروم

(۳۹۴)

کینج ناتوانی روئے در دیوار غم دارم
 دوست محنت بیدار دوران صدام دارم
 ز خود برکنده ام دل ز انکدام روزت یا فردا
 کہ از تجم وصالش روئے بر ملک عدم دارم
 از آن روزے کہ باد روغم او بخشش گشتم
 نشاط و عیش دنیا را ہمہ زیر قدم دارم
 کے از کس حرف عشق یا خود آموختم ہرگز
 سواد دفتر عشق دے از لوح و قلم دارم
 مگو نا صحر و شوا ز دل خود حرف عشقش را
 کہ از کلک قضائش بر دل خود این رقم دارم
 برو زابد بر سوائی مزن قطب دین طعنہ
 کہ من رسوائے عشقم کے ہوئے این الم دارم

بر سر آن کوئے خالی نیست یک دل الزالم
 گوئیا اہل دلان را سودا در دود غم
 لذت دیدار خواہی شربت مرگت نبوش
 زانکہ پیش از مرگ کس را کے گزارند در حرم
 لایق دیدار جانان چشم بیدار آں
 دیدہ عشاق کویش کے رسد شبہا بہم
 زندہ می دارند زان مردان را ہش صبح را
 زانکہ باشد وعدہ دیدار جانان صبح دم
 دیدہ بکشتا تا بہ بنی لمعہ النوار او
 اینچنین غافل مباش از فیضہائے دمدم
 آن زمان کو نازنین می وصل خورش
 کلک صنعتش زو بنام آدم خاک کی رقم
 قطب دین رود رطواف کعبہ مقصود خود
 از وجود خویش گر مردی تو یرونی نہ قدم

(۳۹۶)

ز بیگانه مریده ز آشنا هم	اسیر عشقم و رسوائے عالم
نه خوابود آن جا و نه آدم	در آن خلوت که جانم عشق می بخت
که بودیم از بخار عشق شبنم	نشان از عالم و آدم کجا بود
بخوان از تخته دل اسم اعظم	سواد الوجہ گرداری به تحقیق
اگر کو ہے فروزنی تو از ہم	کند بردست تو یک ره تجلی
که کس اندر حرمش نیست محرم	ضمیمہ پاک باید دیدنش را

بدر و عشق نو کن قطب دین را
منہ بر رخسار تیر عشق مرهم

(۳۹۷)

بغیر از عشق جانان نیست گارم   نباشد در چنین ره اختیارم
 ز عشقش گرچه رسوائے جمانم   ز رسوائی ولیکن نیست عارم
 ز آسیب زمانہ نیست جائے   بغیر از سایہ لطفش حصارم
 ندیدست و نخواہد دید ہرگز   بغیر از چشم دل کس روئے یارم
 زندہ ہر کس ز خاک تیرہ چون سر   سر از جیب نگار خود برآرم
 بسان قطب دین بول بدست آر
 کہ پندش را ز پیران یار دارم

تا بدل نقشِ خیالِ رخِ جہانِ دارم
 قطعِ امیدِ من از دیدہٴ خوبانِ دارم
 آتشِ کوکہ تر و خشکِ جهان را سوزد
 پر تو از آتشِ عشقِ ست کہ در جانِ دارم
 غمِ نظرِ بر سرِ کولیش با امیدِ نظرے
 بخدا کے الم از جورِ قیسمانِ دارم
 می کشد یارِ سرِ رشته کہ در گردنِ ماست
 خواہشِ ترکِ وطن از کششِ آنِ دارم
 تا شمیمِ رنگستانِ جمالِش بوئے
 ہچو بلبلِ لبِ کوئے فے افغانِ دارم
 دیدہٴ تا دیدہٴ ز عکسِ رخِ او یک پر تو
 اے بساطِ غنہ کہ بر مرہِ درخشانِ دارم
 قطبِ دینِ بالِ و پرِ بہتِ خود باز کشا
 تا بہ بیند ملائک کہ چہ طیرانِ دارم

(۳۹۹)

تا یکے طرفہ نگار از دو جهان بگزیدم
 چہ جفا ہا کہ من از گردش دوران دیدم
 آتشِ دونخِ فردائے قیامت نکند
 آنچه امروز من از آتشِ جہان دیدم
 پاکشیدم ز سرِ کوئے غمشِ دردِ امان
 دستِ شستم ز خود و بر دو جهان خندیدم
 عرض کردند متاعِ دو جهان را بر من
 محنت و درِ غمِ او ز میان برچیدم
 برسیدم بطوافِ حرمِ کعبہٴ وصل
 عمر باشد کہ ببال و پر خود پڑیدم
 آنکہ می گفت حجابِ رو خود قطب الدین است
 راست می گفت و لے پند و دانشیدم

(۴۰۰)

نورِ رخت کردہ است رہبری دیدہ ام
 تا من بے صبر و دل روئے ترا دیدہ ام
 کردہ ام از ہر دو کون کنجِ غمت اختیار
 تا کہ ترا دیدہ ام از ہمہ بہریدہ ام
 روئے نکو در جہان گرچہ بسے ہست لیک
 غیر تو کے در جہان ہوئے کسے دیدہ ام
 تا گل روئے تو ام در چین جان شگفت
 کے ز گلستانِ دہر ہیچ گلے چیدہ ام
 خود ز زبان می دہی وصفِ رخِ خولیش را
 ورنہ من درد مند سر تو پوشیدہ ام
 از ہمہ بوہائے خوش ہیچ ندارم شمید
 من کہ ز بوئے ختن بوئے تو بشمیدہ ام
 قطب دین ضائع کردہ عمرِ نرے کہ دشت
 زانکہ در اوقاتِ عمر عشق تو وزیدام

(۴۰۱)

تو بمن نواز شے کن دل زار و ناتوانم
 نظرے بکن بسویم کہ رود ز شوق جانم
 ہمہ شب بر آستانت بفغان و نالہ باشم
 بامید آنکہ خوانی ز سگان آستانم
 گر میرم از فراق و رخاکِ راہ گردم
 بخدا کہ در عشقت نروذر استخوانم
 بتواز غم جدائی چہ نویسم و چہ گویم
 چو گیا و سال بے غم ز غم تو آنچہ غم
 ز غمت ہر آنچہ دیدم برسم اگر بوصلت
 بتو عرض حال گویم غمت اردہد اما غم
 تو چو آگہی ز عالم من ادب نگاہ دارم
 کہ بسوز دار یگویم سخنے سیر ز با غم
 نہ بمن خیال داری کہ کشتی تو قطب دین را
 تو بران ہم ارنباشی بخدا کہ من بر آنم

(۴۰۲)

بجاست عهدِ وفائے که با تو بر بستم
 بنجاک پائے عزیزت که عهد نہ شکستم
 سرم رسید ز زیر فلک بعرشِ عسلا
 ازان زمان که ز ہستی خویش واکستم
 خموش ز ابد خود بین کہ من بیانگِ بلند
 کنم حدیثِ غمِ یار تا کہ من ہستم
 برو فسرده دے ذوق شوق باش کہ من
 ز جامِ ساقی باقی خویشتم
 برم بنزد ویش تحفہ جان و منفعلم
 کہ خد متے بہ ازمین بر نیاید از دستم
 چہ غم ز جورِ رقیبان و طعنہ غیار
 کہ با حبیب بزم وصال نشستم
 بگویمت کہ چنان قطبِ دین بی پیوست
 ز خود بریدم و با یار خویش پیوستم

(۲۰۳)

بران می داردم عشقش کہ رسوائے جہان گردم
 بسان ماہِ نو انگشت نمائے این و آن گردم
 من بچہ پارہ در کولیش ہمیشہ منتظر باشم
 کہ شاید بیگمان یک رہہ وصلش شادمان گردم
 بر آنم گردیدہ توفیق و طغش یارِ من گردد
 کہ در زہم وصالش محرمِ رازِ نہان گردم
 بسان لالہ پڑمردہ رو بر خاک رہہ دارم
 اگر دیدارِ او بنہم بہان دم زندہ جان گردم
 بامید وصالِ او بجان بر بستہ ام ہمت
 کہ می دانم کہ آخر از وصالش شادمان گردم
 حدیثِ عشقِ جانان شحِ نتوانم دہم اما
 اگر از ہر سرِ موئے کہ من دارم زبان گردم
 مگو ز اہد کہ قطبِ بینِ سرافرازِ چہان گشتہ
 غبارِ کوئے آن یارم اگر بر آسمان گردم

(۴۰۴)

بس کہ از تیغ وے آغشته بخون بہت تنم
 خون فسروریزد اگر دست نہی بہ بدغم
 و طعم گر طلب دہل دے دے عالم
 جز سہر کوئے غم یار نہیابد و طعم
 گر کشندم نہ روم یک نفس از کوشش من
 کے بودیم دران کوئے زدار و رسم
 چون کنم یاد وصالش شوم از خود بخود
 کہ کنم چاک دل ریش و گمے پیرِ غم
 روز محشر کنم از شوق رخسار صد فریاد
 مگر آن روز خودش دست نہد بردہ غم
 برد از شعر خوش دل کش ما عاشق حظ
 ہر کہ عاشق نبود حظ نہد از سخنم
 قطب دین کشہ عشق ست خدا را یاران
 غرقہ خون بگزاید کہ باشد کفنم

(۲۰۵)

از عشق آن پریر و رسوائے خاص و عامم
 هر کس شنید سختم دیوانه کرد نامم
 معذوردار همد گزنا صبور باشم
 از شربت فصالش شیرین شد دست کامم
 ایام عیش آمد بگرخت محنت و غم
 ساقی ز جامِ عشرت بر کف نهاد جامم
 در کوئے عشقبازان نام و نشان ندادم
 گوئی که مرده ام من و ز خویشتن بجانم
 عظم رسیده از سر مجنون عشق اویم
 از خویش گز زخم دم عشقش بود حرامم
 اے قطب دین چو پرسی نام و نشان آن
 کاندر میان عشاق دیوانگی ست نامم

(۴۰۶)

تأست و عاشق رخ جانان گشته ام
 باد در عشق همدم و بهمان گشته ام
 بیگانه هم ز خویش شدم هم ز آشنا
 رسوا نه میان خلق چو دیوانه گشته ام
 از عاقلان دهر گرفته کناره
 مانند وحشی از همه بیگانه گشته ام
 دنیا و آخرت همه بر باد داده ام
 در عشق یار ساکن میخانه گشته ام
 سر حلقه ملاقیان جهان شدم
 در خالقاه و مدرسه افسانه گشته ام
 گنج نهان خویش بویران یافته ام
 ساکن از ان گنج ویرانه گشته ام
 بنوعجب که سوخته باشم چو قطب دین
 برگرد شمع وصل چو پروانه گشته ام

(۴۰۷)

من در عشق تو به کس گریبان کنم
 آن را دل ارچو سنگ بود در فغان کنم
 گریه بدن هزار سر موزبان شود
 وصف جمال خوب تو نتوان بیان کنم
 چون ضربان عاشق بیدل جمال است
 خون مرا بریز که من ترک جان کنم
 هرگز چو سر عشق تو کس داستان نساخت
 من نیز درو عشق ترا داستان کنم
 در مان دروهای همه درو عشق تست
 در مان درو عشق ترا من چسان کنم
 با وصل جان فزائے تو دوزخ بود بهشت
 بے تو بهشت دوزخ و من ترک آن کنم
 گفتی به قطب دین بنمایم جمال خویش
 خود را چه بیت مجوئے تو زان رونمان کنم

(۲۰۸)

در بیا بان غمش طالب دیدار منم
 حکمتی هست که سرگشته چو پرکار منم
 غیر را نیست در آن کوئی یقین و انعم ره
 در ره دوست ازان فارغ از اغیار منم
 ہم نشین از من بیچاره مجو صبر و قرار
 عاشق و شیفته آن بت عیار منم
 نیم شب وعده دیدار بود آن مرا
 زان سبب در دل شب دیده بیدار منم
 اے خوش آن کس که درون حرمش یابد بار
 مدتی شد که بجان طالب دیدار منم
 ابری آید و می خندد و می گرید باز
 عاشق زارم و خون از مرز می بار منم
 قطب دین را مگر لے ناصح نصیحت از عشق
 پند تو کے شنوم زان که گرفتار منم

(۴۰۹)

بیا کز بحرِ تو اے پاک دامن   ز غم بگدا ختم مانندِ سونن
 ندارم طاقتِ هجرانِ خدا را   میپوشانِ رُئے خویش از من
 شگفته در جهان بسیار گلهما   و لے چون تو گله نبود بگلشن
 ز عشقت هر کس را سوخت امان   مرا یک مئے خود نگذاشت بر تن
 بنیکوئی شدی چون شہرہ دہر   ہمہ روئے زمین گویند احسن
 ز عشقت قطبِ دین دیوانہ گشته
 شدہ بر عام و خاص این حقہ روشن

(۴۱۰)

بودم آن روزه از ساغر وحدت نوشان
که نه از باد کشان بود نه باد نوشان

من ازان روز بدان دلیر جانی بودم
که نبود سرموئے اثر از ماه و نشان

لذتِ شربت و صلش ز ملائک مطلب
که ندیدم ز تے عشق کسے سر و نشان

لذتِ شربت و صلش ز من مست طلب
که ازان بوده ام از جامِ میس جبر کشان
ہمتے و زردین کوئے اگر مرد رہی

آستین بر سر کونین چو مردان افشان
بخدا محرم اسرار کسے گردد کو

ہمچو خورشید بود دیدہ جانش رخشان
قطب دین فانی مطلق بخدا کے گروی
تا دیرین راہ بود یک سر مواز تو نشان

(۴۱۱)

ساقی بیار باد و بر من نثار کن
 مطرب بیا و نغمه چنگ آشکار کن
 زندی و یخودی و منی عشق کار راست
 کوزا بد زمانه بزهد اختیار کن
 چون عمر را بقا و جهان را مدار نیست
 بنشین و ترک مردم بے اختیار کن
 خود را رسان بواوئی زندان پاکباز
 در حق گریز و سایه آن را حصار کن
 خواهی که روئے یار به بینی تو بیگمان
 روشن چو آتش دل خود از غبار کن
 خواهی که محرم حرم کبریا شوی
 فانی شوا و جود و بران ماه گزار کن
 اے قطب دین گریز دنیا و آخرت
 خود را بسیار و وقف ره کردگار کن

(۴۱۲)

دلا بر خیز و عزم کوئے آن دلداری جانی کن
 ز روئے صدق بر خاک دریا و جانفشانی کن
 اگر خواهی که دریای جلال عالم آرایش
 برودر کوئے آن دلبر عمرے پاسبانی کن
 اگر خون ترا ریزد نه پیچی سر ز تیغ او
 ز خون خود به تیغش چهره خود اغوانی کن
 درون خلوتش چون محرم اسرار تا گردی
 مکن سرش تو فاش اندیشه رازِ نهانی کن
 بروئے غیر معشوقِ حقیقی دیدہ نکشائی
 ز تیغ دیدن غیرش تو در دل دیدہ بانی کن
 نیاز و عجز بنمون و ز سرِ پندار بیرون کن
 بنجاک در گش رومال و عجز و ناتوانی کن
 اگر خواهی جلال او بینی قطب دین از جان
 دے نشین و بادلداری جانی زندگانی کن

(۴۱۳)

بنمائے رخ زہرہ بہمن اے مراد جان
 تاوار ہم ز فکر خیالاتِ این و آن
 می گفت دوش بگر آوازِ خوشن
 آن کس که غرق باشد از ماست بیگمان
 موسیٰ اگر ندید لقاے حبیبِ خویش
 نو میزدان مباحث که بود دست امتحان
 ماستی وجود بتاراج داده ایم
 تا آید آن نگار و نشیند بجائے جان
 گر صد هزار جان بود و او طلب کند
 صادق نہ اگر طلبی لحظہ امان
 رندے کہ صبح و شام بدلدارے مخور
 تنگ آیدش ز زہدِ ریائی ز ابدان
 چون قطبِ دین تو بر درِ دلہا نشینم
 زان پیشتر کہ نخل حیات شود خزان

(۴۱۴)

گشته ام مجنون مرا بازلفِ خود در بند کن
 رشته جان مرا با جانِ خود پیوند کن
 وقتِ جان دادن مرا از لعلِ خود ده بوسه
 چاشنی شربتِ مرگِ مرا از آن قند کن
 اشتیاقِ وصلِ تو جانان مرا از حد گزشت
 یک زمان پهلوی من بنشین دلم خرسند کن
 طوطیِ جانم ندارد قوت و شکر می خورد
 قوتِ او بهر خدا از لعلِ شکر قند کن
 جز شرابِ وصلِ تو جانان ندارم حلیه
 جرعه در جامِ این درویش حاجت مند کن
 دولتش پائنده شد بر کس می وصلش چشید
 قطبِ دین را هم ز وصلِ خلیش دولت مند کن

(۳۱۵)

بنگاریں بیا و ہرچہ می خواہد دولت آن کن
 بنائے خانہ ہستی این بیچارہ ویران کن
 ہمہ دلمائے مشتاقان بود حیران وصل تو
 دل غم دیدہ من ہم ز وصل خویش شادان کن
 نمی خواہد حیاتِ خویش دیگر بے جمال تو
 بیا در ملک جان من نشین و غارت جان کن
 چو گل از غنچہ بیرون آرخ خود را می پوش از من
 دل مجروح مارا از وصالِ خویش شادان کن
 ز دردِ محنتِ ہجران دل من غرقہ خونست
 بیا اے مرہم جان و علاج دردِ ہجران کن
 تو شاہِ کشورِ خوبانی و من بندہٴ مسکین
 ز روئے مرحمت بانبندہٴ خود لطف و احسان کن
 دل افکارِ قطب الدین نادر و طاقتِ ہجران
 مرو از پیش من اے جانِ بابر عہدِ پیمان کن

(۴۱۶)

یاد دارم سخی خوب تر از درِ میسین
 که خرابات نشین به بود از هر خود بین
 من نگویم که مخمیز و نشین با مردم
 با همه کس نبشیں لیک تو با خویش نشین
 بگذر از خویش چو مردان که رسی با وصلش
 شیوۀ عاشق جانبا ز همین ست همین
 تا تو باشی بمیان دوست کناره گیرد
 فانی بجر شده در معانی بر چین
 گر تو خواهی که سرافراز دو عالم باشی
 بر درِ خلوت مردانِ خدا دان نبشین
 از خدا دور بود هر که پسند خود را
 بلکه باشد بخدا در سرِ شیطان لعین
 بر درِ دوست نمی روتی تنظم بر خاک
 تا بیایی شرف از خاکِ شوق طلب بین

(۴۱۷)

اگر تو مردی دیدۀ دلت وا کن
ز دل که ورت هستی خویش یغما کن
بته که در ره تحقیق بے نشان باشد
نشان ز کس مطلب خود نشان پیا کن
روی به سر زه و گوئی که طالب یارم
بیا و در دل شب چهره اش تماشا کن
نگو میت که همه عمر در ریاضت باش
ز خویش بگزرو یا یا خود تماشا کن
نشان حق طلبی شیوہ مجبان است
چو قطب دین بروا مروز کافر داکن

(۴۱۸)

بشنود از من درویش دوائے ہجران
 کہ شنود از پیے معشوق ہمہ جامہ دران
 ہر کہ در کوئے فنا شربت وصلش نہ چشد
 ماند محروم ازان وصل چو گاو ان و خران
 چہیت این غفلت دین خواب گران دل شب
 باشد آن دلبر جانی کہ بسویت نگران
 دل بایے تو کیے و دل تو گشتہ ہزار
 بیش ازین نیست دین ہر روش کج نظر ان
 قطب دین یک سخن گویت امر و رہی
 خوشتن راز سخنہائے ذہیمہ گزر ان

(۴۱۹)

اے دل اسبابِ رہِ دلبرِ خود پیدا کن
 دیدہ از بہر تماشا کئے جمالش واکن
 تا بکے چرخِ صفت در وطنِ تن باشی
 خیز و شہباز صفت بریدِ قدرتِ جا کن
 پرودہ بر وار و مقامے کہ یہ بینی بہ پسند
 پیشِ دلدارِ پسندیدہ خود ما واکن
 نیست در بالِ ملائک شرفِ جذبہٴ عشق
 خیز و در مرتبہٴ خود را ز ہر بالا کن
 بعد ازین پرودہ درے از نظرت گم باشد
 یارِ گم کردہ خود را بر خود پیدا کن
 غرض از آمدن و رفتن تو دانی چلیست
 یعنی خود را بہ بد و نیکِ رہش وانا کن
 قطبِ دین گو بہرِ نایابِ گرمی خواہی
 چون صدف باش تو چشمہٴ دل دریا کن

(۴۲۰)

اے دوست بہرہٴ بیزا میں وآن میں
 در گفتگوئے وحدتِ آن دستانِ من
 دارم کہ شعہٴ شمعِ کوبہ کو رود
 تا بہرہٴ ورشوند ہمہٴ دوستانِ من
 گر چہ جان برآید و دلما کند فگار
 چون تیر سخت آمدہ است از گمانِ من
 دارم امید آنکہ ز من یاد آورید
 روزے کہ زیر خاک بود استخوانِ من
 حاسد بہر وحدتِ ما را دے کہ بری
 بشنوز عشقِ دوست بیاد استانِ من
 من خود ز رفتہ ام ز میانِ لیکِ آن نگار
 در جانِ من نشست و نباشد زیانِ من
 ستریت این نہان تو مکن فاش قطبِ دین
 من چون کنم کہ ہر زندا و بے گمانِ من

(۴۲۱)

جانان جفا بہ اہل وفا می کنی مکن
مار از خود بخود کہ جد امی کنی مکن
من در وفائے عہد تو از جان گزشتہ ام
تو بار قیب مہر و وفا می کنی مکن
از ما رسیدہ بر قیب آرمیدہ
این کار اگر برائے خدای کنی مکن
یار ب کہ گفت اے مہر نامہ ریان من
در دہل شکستہ دوا می کنی مکن
در مجلس شریف بہ اغیار ہمدی
این از برائے رنجش ما می کنی مکن
ہر چند تیر جور و جفا بر دلم زدوی
ہرگز نہ گفتمت کہ چرامی کنی مکن
اے قطب دین بخلت خود بے جہاں سوت
گر تو نم از خویش ادای کنی مکن

(۴۲۲)

کیست کونیست طلبگارِ تو ای جانِ جهان
 کیست کاندِ غمِ عشقِ تو نمی باز و جان
 کیست کو آتشِ عشقِ تو ندارد در دل
 ، سپیخو زده بود اندر طلبت سرگردان
 کیست کز ملکِ قضایت سر خود لایع
 گر بود شاه کنی خزانِ عمرش ویران
 نه نبی و نه ولی ذاتِ ترا دانسته
 هم در وحدتِ ذاتِ تو بمانده چیران
 اهلِ دانش همه گرو صفِ صفات گویند
 مثلِ آن ست که موسی بشنید از چوپان
 در ره وصلِ تو صاحبِ نظران بسیارند
 گرچه ذاتِ تو نهان ست و نمودند عیان
 قطبِ دینِ وصفِ تو که در خورِ ذاتت گوید
 این قدر هست که وصفِ تو بود و در زبان

(۴۲۳)

دور افتاده از صحبت جانان و وطن
 گلخن تنگ جان را مکن لے دل مسکن
 خویش را ترک کن و جانب دلدار خرام
 مایه سود و زیان را، ہنگی بر ہم زن
 ز آتش عشق برو ہستی خود را بگزار
 نیست چیزے بہ ازین مرتبہ از وجہ حسن
 مے خور آزاد بزی کرد و جان آزادی
 کہ بودے زخم وحدت او مرد فاسکن
 چون شوی بخود مست از مے و جام ساقی
 و آن کہ از مستی خود ہستی خود را بشکن
 ساقی بادہ شوق از تو اگر جان طلبد
 جان شیرین بکف خویش نہ از ملک بدن
 قطب دین فہم سخن از نکند تیرہ دے
 ہر کرادیدہ دیدیت کند فہم سخن

(۴۲۴)

تا بکے پامالِ حیرِ یار باشم این چنین
 وز غم در و جدائی زار باشم این چنین
 بر سرِ کوئے غمش بیمارِ عشق افتاده ام
 تا بکے بیمار و زار و خوار باشم این چنین
 اے اجل رحمت کن و درِ مرگ من تعجیل کن
 زانکه من از زندگی بنیر باشم این چنین
 فصلِ نور و رست و ہر عاشق بدلدارے خوشست
 زان جہت باویدہ خونبار باشم این چنین
 رشکم آید بر کسے کو جمع بایارست و من
 ورجان سرگشته چون پرکا باشم این چنین
 گفت و لبرِ قطب دین این محنت از خود می کشی
 ورنہ من کے بر سرِ آزار باشم این چنین

(۴۲۵)

روئے نمود از حرم خسرو صاحب قراں
 لشکر خو نوار عشق جان بر بود از میان
 آئینه سان می شود ویدہ دل ہر کرا
 شعلہ شمشیر عشق زنگ زداید ز جان
 زندہ جاوید گشت ہر کرا وریا گشت
 نام و نشانش بود گرچہ بود بے نشان
 سلسلہ زلف یار گشت چو پابند دل
 از دو جہانش کشید سوئے خود آن اعنان
 جامہ جان چاک کن ہنچو گل اندر سحر
 تاکہ شوی بے گمان بامہ خود ہم زبان
 سوخت دل و جان من آتش سودائے عشق
 رہرو کا مل کجاست تا کندم امتحان
 کار بے شکل ست در رہ دین قطب دین
 راہ بی پایان نہ زدایم کسے و جہان

(۴۲۶)

جانان بیا کہ مارا خوش بہست باتو بودن
 بے درود داغ عشقت موئے نماند برتن
 سیر مرا تو دانی دالم کہ می توانی
 سوئے خودم بخوانی نیست اختیارِ گفتن
 خوش حال آنکہ روزے بایار دل فروزے
 بے درود داغ سوزے دستے کند گہرون
 شبہا بکنج خانہ با خود کنم فسانہ
 و آں گہ بدین بہانہ درم لباس برتن
 اے قطب دین نہجران خود را چنین مکاہان
 ہر در را دوا دوان این نکتہ الیست روشن

(۳۲۷)

شب نیاید خواب اندر دیده بیدار من
 شب همه شب زانکه باشد فکرِ عشقش کارِ من
 من مریضِ عشقِ ستمِ این چنین زار و نحیف
 کس ندارد چاره در دِل افکارِ من
 که سلامت می توان فتن ره ناموس نام
 زانکه نیکومی زنده آن بت عیارِ من
 درو عاشق را دوائے نیست جز از درِ عشق
 هم مگر دروغِ غمِ عشقش کند بیمارِ من
 بے ملامت چون ندارد هیچ کس لذتِ عشق
 از ملامت می فراید گرمی باز اری من
 نا امید از دین و دنیا گشتم و از قیل و قال
 شد قیغم کین همه شد پرده پند اری من
 داشت پنهان قطب دین سودائے عشقش از کسان
 آشکارا کرد عشقش دیده خوب اری من

(۴۲۸)

یارب از عشقِ خودت فارغ اذایا مکن
 پادشاهی تو من نبده ات اکرام مکن
 بے سرانجام و بسیار پریشان احوال
 بے سرانجامی من بین و سرانجام مکن
 گشته است کام من از محنتِ هجران تو تلخ
 شیرین از شربتِ دیدارِ خودت کام مکن
 دور افتاده ام از بزم وصال تلے دوست
 کشته جانِبِ خویشم کن و شادانم کن
 ز آتشِ عشقِ تو دل سوخته و تشنه تر ام
 از بجا رکعتِ غرقه انعام مکن
 بخودی خواهم دستی که ز دستی برهم
 از مے عشقِ خودای دوستم آشام مکن
 تا بکے قطبِ دین از هجر بودنا که کنان
 مرده وصل رسان یک ره و پیغام مکن

(۴۲۹)

اے زاہدِ فسدِ خود بینِ پر سخن
 بشنو حکایتِ تو ز بہرِ خدا ز من
 از خود ہمیر تا شودت عشقِ او حلال
 در کوئے دوست کس نبردہ بکرو فن
 چندینِ طور و ردِ مرداںِ مرنِ لاف
 در طورِ بخودتی خودت کوش و دم مرن
 دانی شہیدِ خنجرِ خونخوارِ عشقِ کیست
 آن کس کہ سرخ باشدش از تیغِ او کفن
 اے قطبِ دینِ خمِ شست غمِ دروغِ تیغ
 خالی مبادیک نفس از در و او بدن

(۴۳۰)

پائے من بر سر آں کوئے فروز فتنہ بخون
 نتوانم کہ ازان کوئے نهم پا بیرون
 خون دل می خورم و صبرِ حیلے دارم
 لیک می ترسم ازان روز که مردم مجنون
 ہر زماں جلوہ کند یار باندازِ دگر
 و مبدم در دالم گردانان رو افزون
 سو ختم ز آتش سودائے غمش سرتاپا
 ہمچو من سوختہ نیست بزرگِ گردون
 عشق او عقل ز سر بردہ و آرام زدل
 عاقبت تا چہ کند نیست قرارش کنون
 قطب دین نیست جہاں را چو بقائے یقین
 ہر چہ غیر از غم عشق ست دل کن بیرون

(۴۳۱)

سالمک بیاور و برود و الحلال کن
 و ز کثرت مجاہدہ تن را حلال کن
 خواہی کہ محرمِ حرمِ کبریا شوی
 ہستی خویش در رہ او پائمال کن
 و رہایت زبان تو گردد زبانِ عشق
 و رکوعِ عشق ترکِ زقیل و قمال کن
 خواہی کہ روتے یار بہ بینی تعبے گماں
 ملک وجود خویش چو آبِ زلال کن
 و رہایت کہ درد و جہانِ معتبر شوی
 ہر روز و شب دولت بخدا تھمال کن
 اے قطبِ دین بسوز چو پروانہ بال و پر
 و آن کہ ز بالِ دلبر خود پرو بال کن

(۴۳۲)

روزے کہ مرگ آید و گیر و عنان من
کوٹہ ز ذکر دوست مباد از بان من
جانم ز تن رہاید و ولد اجساں دہد
ساز و زپر تو بخ خود زندہ جان من
چوں سر ز خاک تیرہ بر آرم دریں جہاں
خواہم کہ کوٹے یار بود آشیان من
ہر کس ز عمر ہاش بسر خاک می رسد
بوئے و فاش لبش نوی استخوان من
بر ہم زخم ز شوق وصالش بہشت را
بوئے اگر نباشد از ان دستان من
خواند قطب دین ہمہ شعر تم عاشقاں
چوں شد حدیث عشق ہمہ داستان من

(۳۳۳)

مارا دلے ست از غم دلدار ناتوان
 در زندگی خود و غمش آید بجان
 ہر کس کہ بار ہجر نگارے کشیدہ است
 داند چہ می کشم من سکین و ناتوان
 از بس کہ پائمال غم در گشتم
 مکے آشنا شود ز دہان و لبم فغان
 از نا لہائے زار من اندر شب فراق
 آباد چوں خزنہ کیست و جہان
 یارب چہ ساعتے بود آن ساعتے کہ یار
 آیا ز راہ دور بنزدیکہ انس و جان
 از زیر بار ہجر کن جملہ را خلاص
 آید درون گلبن عشاق بے گمان
 اے قطب دین خوش ست غم و درو ہجر یار
 امیدوار باش کہ وصلت بود از ان

(۴۴۴)

سالک بیا کہ رمزے گویم ز کاروانان
 روشن کنم بیاباں از راه اہل عسرفان
 این راہ را نشانے از ہر مقام گویم
 توفیق گر بہ بخشد پروردگارِ خلاقان
 زمین راہ آمدی تو این بہت قدرت یار
 لیکن بشد فراموش پُر نور راہ الیشان
 امروز گر نکردی زہن را عبور بیشک
 فردائے روز محشر حسرت بود بحیوان
 آن گاہ طورِ دل دان گویم از و نشانے
 گاہے شگوفہ بینی کہ میوہائے الوان
 گاہے ثواب بینی کہ جانہائے روشن
 گاہے ستارہ باشد کہ مہر و مہر دیشان
 من بعد سترِ طورِ ست یعنی ز سترِ باطن
 یابی از و نشانے از ہر چہ بہت پنهان

ہر چیز حضرت حق در عالم آفریدہ
 باشد تمام آنها دارندون انسان
 زانہا و گر نشانے در نفس خود بیابی
 باید کہ ہچو مردان داتم حذر کنی تہ انان
 کہ حال زندہ دانی کہ حال مرگان را
 بے پروا جالے زینہا عبور نتوان
 بر شود گر بہ بالا یک یک مقام می رو
 سیرے بکن چو مردان بالائے چرخ گردان
 اندر مقام ہشتم کان را بود حتے نام
 شاید خوری چو مردان جالے ز آب حیوان
 دروے چو حفظ آری از خویشتن بمیری
 و آن گاہ زندہ گردی از اسہمائے جانان
 طور حقے چو دیدی از خویش و ابرہیدی
 رنجے اگر کشیدی گشتی ز اہل عرفان

خاصیتش بگویم لیکن محال باشد
 آنجا بشوچو مردان موصوف اہم رحمان
 ہر اسم راستے آنجا پدید آید
 اندر غلط نباشی از روی عقل می دان
 زان طور چون گزشتی در جستجوئے دلبر
 فارغ شوی تو دیگر از مکر بایں شیطان
 در ہر مقام بیشک جمع فرشتہ بینی
 دانی شود چو انسان ہستی ز تو گریزان
 ہر گز ترقیاتے واقع شود بہ معنی
 این ست کیش پاکان او طریق نیران
 از دور یا ز نزدیک چیزے اگر بہ بینی
 تا محض او نگردی بلکہ تو نیست میدان
 از ہر مقام رفرے گفتم اگر بہ بینی
 دانی کہ من چہ گفتم از راہ و رسم دوران

باشد و گر کششہا از سوتے یار جانی
 چوں برق می و درہ عاشق ز خویش حیران
 چندین مقام دیگر در راہ مرد باشد
 لیکن تمام آنها بر مرد گرد آسان
 اندر میان اینہا دریائے آب آتش
 بید و بیشمار ستارے سالک سخن دان
 بسیار مردہ باشد در ہر مقام جاہل
 از غرق کے رہا تہ جزیرِ پیرِ کامل آن
 چندین عجب کہ گفتم ہستی تست بیشک
 از خویش تن بمیری جانت رسد بجانان
 از راہ دور و مندی این راہ راہ می رو
 شاید ز وصل جانان موت رسد بدردمان
 اے سالک طریقت در رُخِ لعل میاور
 رفتن ادب نباشد در راہ او خرامان

زیرا کہ اندرین رہ باشد حجاب بسیار
 چون مرغ تیز رو باش لیکن ز خویش طیران
 اے قطب دین فنا شو گروصل یا خواہی
 دانم کہ می تواند مار از خویش نہ پان

مخدوم علامہ الدین صابر کلیری
 دہلی

حیات طیبہ پر مختصر مگر جامع کتاب جس کو پڑھ کر
 آستانہ عالیہ سے متعلق مکمل معلومات حاصل ہونے
 کے ساتھ ساتھ تصوف کی وہ کیفیت طاری ہوتی
 ہے جو صرف بیدار رو حید ہی سمجھ سکتی ہیں۔

ملنے کا پتہ

کتب خانہ نذیریہ اردو بازار جامع مسجد دہلی

(۲۳۵)

آغشته گشته غنچه دل ته به بخون
خون دل ست کز مره می آیدم برون
چون سوزن گد ختم از آتش فراق
از بس که بار بجر کشیدم شدم زبون
هر کس علاج درد دل خویش می کند
من در خویش می طلبم دم بدم فزون
مجنون شدم ز درد غم یار خویش تن
تا شهره جهان شدم اند جهان کنون
چون عقل و عشق هر دو بهم سازگار نیست
فرزانه نیست هر که نیفتاد در جنون
گویند قطب دین بر و از عشق توبه کن
من توبه چون کنم که برون ست هم درون

(۴۳۶)

دارم دے زہجر وصال تو ناتوان
 وز ہستی وجود خودم آمدہ بجان
 از من نامدہ نام و نشانی بجز خیال
 گشتم چنان زہجر تومی خواست آبخان
 گشتم شہید خنجر عشق تو بارہا
 بسیار کردہ برو خویش امتحان
 تا چند زین کہ روئے تو کس دید یابند
 داریم ماجرا کہ بیانش نمی توان
 چوں ہر چہ بہست فانی وصال تومی شود
 کس را مجال گفت و شنو نیست میان
 شو قطرہ و ش تو غرقہ دریائے قطب دین
 وز قیل و قال مہر کن اندر جہاں دہان

(۴۳۷)

می چپکد خوں از مژرہ از درو بے درمان من
 آرزوئے وصل دارد ویدہ گریان من
 کے تو انم از سر کولیش قدم بیرون نہاد
 زانکہ باشد آرزوئے وصل اور درمان من
 ہر کسے از بہر ایماں عجز و طاعت می کند
 درو عشق یار باشد مایہ میسان من
 نیست امروز غم غم غم کہ از دیو ازل
 تخم درو عشق بودہ در دل ویران من
 من ہلک ہر دو عالم کے برابر می کنم
 گر شود روشن زر و لیش کلہ احزان من
 ہر سحر در آرزوئے روئے خوب آن نگار
 بگذرد از آسمانہا نالہ و افغان من
 وصف دیدارش مجاز قطب دیں کوناز نیں
 می نماید روئے خوب خود بین نہبان من

(۴۳۸)

تازوہ درجام آتش آن بت عیارِ من
 می رود و بر برج گردان آمد آتش بارِ من
 بس که از سودائے عشقش با و پاشد مرا
 زاهد از افسردگی حیران بود در کارِ من
 تا خلیده خارِ عیشِ جانان در دلم
 صد هزاران گل شکفته در دل افکارِ من
 هرگز از شوقِ وصالش من نالم بے گماں
 در خروش آیند خلق از ناله های زارِ من
 غیر راه نیست در کولش از انان از بخودی
 ہمرہ من نیست در کولش حجے آثارِ من
 بس کہ خونین ساخت تیغِ عشقِ دلبر سینه را
 خون نمی آید برون از دیدہ غصہ بارِ من
 قطب دین از درِ عشقِ یاکس چارہ نیست
 زان زدوئے درو خیزد سرِ اشعارِ من

(۴۳۹)

اے منم یارب زور و عشق بیمار انجین
 کس مبادا در جان بیمار بے یار انجین
 بر سر بازارِ عشقم پائے من خونِ جگر
 لب زہجر یا خشک و ویدہ خونبار انجین
 نیستم دل گیر و می خواهم کہ باشد بر دوام
 در و او در دل مرا تا دور دلدار انجین
 یک نظر گر سویم اندازد بزم در زمان
 با خود ہم پہلوئے خود گزارداں یار انجین
 گر بروزے صدرِ مہش بنیم دہم صد بار جان
 دادہ ام جان عزیزِ خویش بسیار انجین
 شیوہ عاشق کشی نیکو ہدست آورده است
 کس ندیدہ لبِ زیبا و عیاں انجین
 زندگی در تیغِ عشق یار باشد قطبِ دین
 زان شد من کشتہ تیغش سبکبار انجین

(۴۴۰)

کیست کورانیست در دل آرزوئے روئے تو
 تانبا شد قبلہ رولیش خیم ابروئے تو
 نیست ممکن در ہمہ آفاق از پیروچاں
 کونبا شد مائل سر و قد و لحوئے تو
 من ندیدم در ہمہ عالم دے جانان کہ او
 رشتہ جانفش نباشد بستہ ہر موئے تو
 قدرہ و ش اندر جہاں ہر کس کہ دیدہ مفلسے
 بود سرگرداں بعالم بہر حست و جوئے تو
 در لطافت نیست ہمتایت از آں رو عاقلان
 در نماز عشق دارند روئے دل در سوئے تو
 ہر کجا رقتم شنیدم در جہاں از خاص و عام
 بر سر ہر کوچہ و بازار گفت و گوئے تو
 قطب ہیں را آرزوئے تو ز حد گذشت
 آرزو دارو کہ بنشیند دے پہلوئے تو

(۴۴۱)

خواهم بصد زبان کنم اظهار وصف او
 کوهمدم که دل بکشاید دے ازو
 سالک چنین ملول مباش از فسر دگی
 کوشش کن بکش دے عشقش سبب و سبب
 لطف خداست گشته ترار بهر و شفیع
 اے دای تو اگر نگزاری خودت براو
 همت بلند دار که بینی جمال یار
 قانع چراشوی تو ز دل بر گفت و گو
 از پیش دیده پرده پندار دور کن
 مانده بیاض و ضیائے تو کو بگو
 از جان مرید پر طریقت شوائے پسر
 از خود پرست لذت دیدار او بگو
 کار رقیب طعنه بود قطب عین بلے
 در راه هر چه هست ترا دار و او برو

(۴۴۲)

در روم دلبر دلی کز غم بود آزاد کو
 ہر زمان چون خونِ دل حاصل شود دل شا کو
 بردارش از بندگی یابد شرف ہر مفلسے
 مقبلے بردگش از بندگی آزاد کو
 گر تو روزے دیدہ رخسار گل رخسارۂ
 ہنچو بلبیل بر سر کولیش ترا فریاد کو
 در حریم وصل دلبر کے ترا افتد گزار
 زاد راہش ہمتے باشد ترا آن را کو
 ہر نسیمے کز سر کولیش صبا آرد خوش ست
 در مشام جان چو بوئے تست مارا باد کو
 قطب دین عزمت ندارد پیش مالکِ عراق
 درو تحقیق ملکِ دل ترا آباد کو

(۴۴۴)

اے یارِ نازنین دل و جانم فدائے تو
 در دل مراد گر نہ نشیند و راتے تو
 از تیغ و تیرِ عشق بی خونِ من بریز
 چون کس بزندگی نشود آشنائے تو
 بادولت وصال برابر نمی کند
 با خمر و می ملکِ سلیمان گدائے تو
 مجنونِ عشق بند بربخیر زلفِ تست
 پایش کشاکش زود به بنید لقاے تو
 زاهدِ شگفته باش که جنت مقامِ تست
 باشد بهشتِ عدن مقامتِ برائے تو
 یک جو نشان نماند بستی قطبِ دین
 فانی شد از خودش که بیابد لقاے تو

(۴۴۴)

ہر کہ روشن شود از شمعِ رختِ محسِلِ او
 حل شود در دو جهان ہر چہ بود مشکلِ او
 حاصلِ عمر توئی لذتِ عمر از تو بود
 ہر کہ دور از تو بود نیست جوئے حاصلِ او
 شود از سود و زیانِ دو جهان او آزاد
 ہر کہ باشد بسرِ کوئے غمت منزلِ او
 شکر فیض تو چہ گوید دلِ محنتِ زدہ
 کہ گلے چون گلِ روئے تو شگفت از گلِ او
 ہمہ شاہانِ جہاں بردِ آن کس آیند
 گر تو یک راہ کنی جائے دروینِ او
 خلقِ عالم بطوافِ حرمِ کعبہ روند
 خانہ کعبہ کند طوافِ دلِ مقبلِ او
 قطبِ دین تا نشوی پاک زمینی اورا
 زانکہ پاکان شدہ اندازِ عرشِ قابلِ او

(۴۴۵)

در ره فقر و فنا یک دل ز خود و ارسته کو
 رشته دل قابل و در مهر جانان بسته کو
 هر کرامی بنیم از و سواس دل در بند یاس
 قلبه در راه حق از خویشتن و ارسته کو
 خود در شتی اندرین ره از شکست آید یقین
 اهل در و بید لے در راه حق آشفته کو
 هر کجا بنیم مریضے او در در و خسته است
 بر سر کوئے محبت یک دل از غم خسته کو
 خلق عالم جمله دل در ملک فانی بسته اند
 رشته سودائے عالم را ز ہم بگسته کو
 هر کجا رفتم شنو دم و دعوی لاف از کسان
 راه در رسم یار را یک تن بگو و ابسته کو
 قطب دین بسیار داود دل بهر سو شتھا
 رشته دل را ز بهر یار جانی بسته کو

(۴۴۶)

دیدۀ از خوابِ غفلت در جهان بیدار کو
 عاشقِ شوریدۀ از عشقِ بر خور دار کو
 مرهمِ ہر جان افکارِ ست وصلِ آن نگار
 یکِ دل از تیرِ غمِ عشقش بگو افکار کو
 وصلِ آن دلدار از خونِ جگر آید بدست
 دیدۀ در حبست و جوئے وصلِ او خنبار کو
 گر چہ در عالمِ شگفتہ سیرِ گلزار لیک
 چون گلِ رویش گلے اند ہمہ گلزار کو
 بگزار از صورتِ اگر مردی بمعنیِ راہ بر
 غیر ازین صورتِ بکولیش مرد معنیِ دار کو
 ہر کرا دیدم بجاِ لم میل سوئے خویش شہوت
 سالکِ وارستہ از خویش تن بزار کو
 قطبِ دین تا کہ نہ بینی روئے یا رخویش را
 دیدہ در راو معنیِ لائق دیدار کو

(۴۴۷)

در کوئے تو ہر آنکہ نثار و وفائے تو
 بیگانہ است کے ہو و آشنائے تو
 مارا وفائے عہد از ان باتو محکم است
 روزا لست گفت بلائے وفائے تو
 ہر کس کہ آرزوے وصالِ تومی کند
 تا نگزرد ز خویش نہ بنید لقائے تو
 از زخم تیغ تیز تو ہر کس شہید شد
 باید حیات زندہ شود از بقائے تو
 از روز بے نوائی خود نیست غم مرا
 باشد نوائے ہر و جهان در نوائے تو
 کے عار آید مژگدائی خویش تن
 این دو لقم بس ست کہ ہاشم گدائے تو
 عمریت قطب دین برضائے تو ارضیست
 باشد رضائے او ہمہ اندر رضائے تو

(۴۴۸)

تو کہ خدائے جملہ نیست کسے ورائے تو
 زو و بساطت رسد ہر کہ بود گدائے تو
 بر سر کوئے عشق تو کشتہ شدم ترا چہم
 جان ہزار سپہ من بادہم فدائے تو
 شہر بشہر کو بکو با غم تو سفر کنم
 نیست غمے اگر کشم محنت و غم ہرے تو
 در دل شب دعا کنم طاعت بے ریا کنم
 قبلہ جان ترا کنم در و دلہم شنائے تو
 قطب دین بندہ گدا بر سر کو چہر بلا
 پیچ نخواہد اے خدا از تو بجز لقاے تو

(۴۴۹)

صدف بود دل و اسرار عشق گوهر او
گهر اگر نبود در صدف چه حاصل او
بدل ز عشق بسد فیض در صدف باران
به بین تفاوت هر یک تا تلک کن و گو
بآب زعفران و کوثر اگر تو اهل دلی
ز تخم دل خود حرف عشق یار مشو
مکن خرید تو آں را که غیر دوست بود
بغیر درد غم عشق یار هیچ محو
بکوش انچه توانی ز خویشو غافل
عزیز من بشنوید قطب دین نیکو

(۴۵۰)

چندین ولاز بہرِ جهان چسیت جستجو

حاصل از و بغیرِ الم چسیت بگو

از زوالِ دہرِ عہد و فائے طمع مدار

چون ہیج کس درست ندیدرت عہداو

عشق ست ہر جہ بہت بد نیا و آخرت

آن را کہ در و عشق نباشد از و مگو

ناہد مگو و خرقہ و زنا را خود بسوز

زیرا کہ نیست رشتہ عشق اندرون او

چرکین ست باطن تو ز زہدِ یائے خویش

از آبِ مے تو باطنِ چرکینِ خود بشو

گرم و قابلِ سخن بنبدہ گوش کن

در کش شرابِ وحدتِ او سُبُو سُبُو

اے قطبِ بین تو لذتِ دیدار را

باہر کسے مگوئے و پوش این سخن ازو

(۴۵۱)

عاشق کہ برکش ز دل گرم خویش آہ
 سوز و ز برق آہ دوسد ز خرمین گناہ
 آنجا کہ لطفِ عام تو گرد و شفیع ما
 اندیشہ کے کنیم ز شیطان روسیاء
 لطف تو کو ہمائے گنہ را دہد بباد
 قہر تو طاعتِ ہمہ را می کند تباہ
 سرگشتہ ایم راہ بمقصد نمی بریم
 مارا دلیل خویش شو ساز و روبراہ
 دلشاد کن گدائے سر کوئے خویش را
 گیر و گدا تمتع ہمیشہ ز بادشاہ
 در دل نہ اند غیر تو اندیشہ دگر
 تو ہم گواہ باش کہ دارم ترا گواہ
 اندوہ محنتِ عالم آمد سپاہِ عشق
 بگر کہ قطب دین شد ہر خیلِ آن سپاہ

(۴۵۲)

مژدہ باداے جان ترا کان یارِ زیبا آم
 دلبرے کو از تو نہان بود پیدا آم
 چشمِ معنی باز کن بہر تماشاے رخس
 زانکہ آن دلبر براہِ چشمِ تنہا آم
 پاک کن دل از کدورت زانکہ خلوت کا عشق
 ہر دے کے راز دارِ راہِ مولے آم
 نیست شواذِ غیش آنگہ با وصالش بہشت
 وصلِ او بنید کسے کو بے سرو پا آم
 قطبِ دین اگر مرد را ہی دیدہ دل پاک کن
 تا بہ بینی روئے آن بایے کہ تنہا آم

(۴۵۳)

من کیستم ز هستی خود آرمیده

از خود رمیده و بیار آرمیده

بے لطف دوست هیچ کس از خود نمی برد

از خود بسعی خود ز میسر آفریده

من کیستم که نام و نشانم بود ز من

در راه عشق بار امانت کشیده

آنها که دیده اند جمال حبیب خویش

دارند غییر مرد و یک دیده دیده

دانی که کیست محرم خلوت مراست دوست

از خود رمیده بوضالت رسیده

دانی بگوئی دوست بمقصد که می رسد

رندے والا اوبالی از خود بریده

هر کس که حال قطب دین پر سد ز تو بگو

در راه عشق شربت وصلش چشیده

(۴۵۴)

بکوئے عشق دے باید از جهان رستہ
 ز قیل و قال خیالاتِ این و آن رستہ
 ز خویش رستہ و در درو محو گردیدہ
 بباد دادہ حیاتِ خود و ز جان رستہ
 حیاتِ او بہ بقائے حیاتِ یار بود
 خود از میان شدہ از سود و زریان رستہ
 بظاہر انجلا ترق نشست و خاست کند
 بیاطنش بود اما ز انس و جان رستہ
 بدوست خلوتِ تاریک و کنجِ تنہائی
 بیارہم دم و از صحبتِ کسان رستہ
 درین ریش ز مکان و ز لامکان خجبر
 بظاہر انجلا ترق مگر ز جان رستہ
 سعادتِ زپے قطبِ دینِ بودان
 کہ یار گشتہ تمام او خود از میان رستہ

(۴۵۵)

تا دیدہ ترا دیدہ اے یار پسندیدہ
 با وصل تو خاکِ کردہ و زغیرِ بریدہ
 آنی تو کہ کیتانی در دیدہ بنیانی
 عالم ہمہ آرائی از حسن پسندیدہ
 از عاشق شیدا بیت پنهان نبود از نے
 چون نور اگر باشی در مرد مک دیدہ
 بے نام و نشانی تو در عالم روحانی
 پیدا و نہانی تو اے دلبر بگزیدہ
 در پردہ مستوری نہ آدم و نہ حوری
 از وصف بیان دوری کس مثل تو کے دیدہ
 زاہد کہ بود خود رو ہرگز نرسد در تو
 حیرانم از ان کس کو عشق تو نور زیدہ
 تا قطب میں از ہجران گشتہ است ترا خواہان
 در وادی بے پایان رام تو نور دیدہ

(۴۵۶)

ہر کہ در را حقیقت اسبِ ہمت تاختہ
 اقل از دنیا و دینِ خلیشتن درباختہ
 ہر کہ غیر از راہِ حق نبود او برگشت زود
 خانہٴ دل را ز مہرِ غیرِ او پر داختہ
 خلقِ عالم را چو دیدہ ساختہ با یک دگر
 او بمعشوقِ حقیقی خود اندر ساختہ
 پاک کردہ دیدہٴ دل از کدورت بعد از ان
 دیدہ بر رخسارِ بے عیبِ یار انداختہ
 ہر کہ اورا دیدہٴ دل پاک نبود از غبار
 از عیوبِ خود سرِ موئے و رائے شناختہ
 ہر کہ محرمِ گشت در خلوت سر لے وصل یار
 ہچو سوزنِ خلیش را اول ز خود بگذاختہ
 قطبِ دین از سرِ برون کن برجہٴ داری غیرِ دست
 زانکہ با اغیار آن را کے کسے بشناختہ

(۴۵۷)

کسے کہ اوزد لایم خود جدا مانده
 گدائے ہردو جہاں ست بے نوا مانده
 ہر آنکہ پیشتر از مرگ خویش تن مردہ
 لگوئے مردہ کہ اوزد بحق بقا مانده
 کسے کہ خرمن ہستی خویش اودہ بباد
 یقین کہ ماؤنش رفته و خدا مانده
 بنجاک در گہ آن کس خوش ست بئے نیاز
 کہ اوزد ہستی موہوم خود سوا مانده
 مجوز ز اہد خود بین نشان راہ خدا
 کہ خود پرست شد ست و ز راہ و امانده
 کسے کہ کشتہ بود آشنائے بحر وصال
 جدا ز خدمت ہر خویش و آشنا مانده
 از و کند سخن درو عشق قطب الدین
 کہ درو او بر و عشق بے دوا مانده

(۴۵۸)

اے بے شغفت و لیلِ راوِ ہمہ
 باہمہ بندہ و تو شامِ ہمہ
 غیر تو ہی سچ جا الہی نیست
 در دو عالم توئی الہِ ہمہ
 باہمہ بد کنیم و بد باشیم
 در برابر تو نیک خواہ ہمہ
 ستم از ترا زمرمت ست
 شست و شومی دیدگانِ ہمہ
 از لطفِ آفتابِ روز جزا
 سایہ لطفِ تو نپاہِ ہمہ
 مرمت بہرِ عاصیان باشد
 قول لا تقنطوا گواہِ ہمہ
 قطبِ دین از تو جز تو کے طلبد
 اے تو مقصودِ قبلہ گاہِ ہمہ

(۴۵۹)

کسے رانیست چیزے خود ز جان بہ
 ولے باشد بے جانان ازان بہ
 دعائے می کنم از روئے زاری
 خد او ندام را آن دہ کہ آن بہ
 یقین دایم بہن بد کے پسندی
 کہ باشد مہر تو از مادران بہ
 ملک رانیست تاب بار و صلت
 مرا خشم پشت زان بار گران بہ
 تو آن گنجے کہ در ویرانہ باشی
 مرا ویران ز عشقت جانمان بہ
 بُراے قطبِ میں از ہر جہ باشد
 بود ذکر تو گشتن زان میان بہ

(۴۶۰)

فروغِ روئے تو ما را ز ما جدا کرده

ز خویش فانی و با خویش آشنا کرده

ہمائے عشق تو بر ہر کہ سایہ افکند

ہلک و دنیا و عقباش بادشا کرده

بدین لطیفہ غیبی خوشم کہ نہ پانی

نشانِ تیر غمِ عشقِ خود مرا کرده

بسعی خویش نسد کس ز خویشتن فانی

شرابِ شوق تو اور از خود فنا کرده

بسانِ غنچہ خونین دلش شگفتہ بود

کسے کہ جامہ جان از نعمت قبا کرده

مکن طیب مداوائے جان بیمارم

کہ دروِ عشق ندیدم کہ کس واکرده

کسے اسیر غمِ عشقِ اوست قطب الدین

کہ خویش را ہدفِ ناوکِ بلا کرده

(۴۶۱)

تا غمش بهنشین ما گشته	حاجت ما همه روا گشته
تا بدیدیم نور رویش را	دید ما همه ضیا گشته
تا نموده چو گل ز غنچه جمال	جامه جان ما قبا گشته
گشته واصل بذات آن حضرت	هر که از خویشتن فنا گشته
از خود و غیر گشته بیگانه	هر که با وصلش آشنا گشته
هر که دل کرد همچو آئینه	دلش آئینه خدا گشته

قطب دین را بعیب خود دیدن
هر سر منوے دید با گشته

(۴۶۲)

غمش تا در دلم ما وا گرفتہ نہال ہمہ تمام بالا گرفتہ
 شدہ تا ہنشین او بجلوت دلم از بخت گلشنہا گرفتہ
 مشال شمع در سوز و گدازم مرا بنگر کہ سرتاپا گرفتہ
 ہجوم عشق او اندر میانہ من چہ پارہ راتنہا گرفتہ
 بد و بنیم ہر آن چیزے کہ بینم چو جادویدہ ہینا گرفتہ
 مجو اے ہنشین از قطب دین دل
 دلش را آن بتِ رعنہا گرفتہ

(۴۶۳)

یارب از جرم گرفتاری عصیاں توبہ
 گشتہ ام از گنہ خویش پشیمان توبہ
 پیش از مرگ یقین ست بود توبہ قبول
 چون کہ بر نامده است از تن ما جان توبہ
 روئے برخاک درت می نهم اینک نیاز
 مدتی بودم اگر تاج شیطان توبہ
 نا امید از درخویشم مکن اے دوست کہ من
 کردم از روئے ارادت ز گناہان توبہ
 عفو کن گر سخن گفتہ ام از راہ خطا
 کردم از جملہ سخنہائے پریشان توبہ
 آشکارا و نہان کردہ ام اے دوست گناہ
 می کنم از گنہ ظاہر و نہان توبہ
 قطب دین ز آتش اندوہندامت بگداز
 پیش زان دم کہ بود ز آتش سوزان توبہ

(۴۶۴)

تازو بہ دلم آتش عشق تو زبانہ
 فارغ شدم از فکر کم و بیش زمانہ
 در باد یہ عشق تو شد سینہ ام افکار
 زان ناوکِ دل دوز دلم گشت نشانہ
 در خانہ کعبہ نروم بے تو من اے دوست
 عاشق چہ کند خانہ بے صاحب خانہ
 برید ازین تیغ تو سر ہائے شہیدان
 دست نہ شد آلودہ و لیکن ہیانہ
 امروز مکن قتل من اے دوست کہ فروا
 دامان وصال تو بگیرم بہ بہانہ
 رسوائے جہانم بغم عشق تو زان رو
 گویند حدیث من مجنون بہ فسانہ
 بنگر کہ قطب الدین دارد زیر شوق
 تکرار و سرود و غم عشقت تیرانہ

(۵۰۵)

کس نیست در جهان چو کس از عشق باز به
 عشق حقیقتش بخدا از مجاز به
 در راه عشق سالک افسرده خوب نیست
 بگداز، بسچو شمع که سوز و گداز به
 دل از دو کون پاک به بردار ای عزیز
 از هر دو کون عاشق او بے نیاز به
 یک آمو در و ناک که عاشق کشد ز دل
 از روزه و من از لعن و دراز به
 یک پا به نفس خویش هر آن مرد کو نهاد
 بے شک ازان که رفته بر او حجاز به
 نبود قبول منکر دون شعر قطب دین
 این در بروی مردم منکر فراز به

(۴۶۶)

بجوبی تاقِ دت از جائے جسته
 بصحنِ باغ سرواز پانِ شسته
 گلے پہچوں گلِ روئے تو زیبا
 ز گلزارِ جهان ہرگز نہ جڑستہ
 بود از خارِ خارِ عشقت اے دوست
 ہمیشہ دردِ لم خارے نشسته
 طبیبِ درو بہمیارانِ عشقی
 مرواز پیشِ این بیمارِ خستہ
 شدہ پیوند با تو رشتہ دل
 ز مہرِ غیر تو یک سرگستہ
 جمالِ خودِ قطب الدین پہچان
 سخی بر روئے سائل نہ بستہ

(۴۶۷)

رسید فصل بہار ان گزشت حیلہ وے
 خوش ست جامِ مے از دستِ یار پے در پے
 مگو کہ این ہمہ غوغائے ہائے مہویتِ چلپیت
 ز ذوقِ بادۂ ساقی کنیسم بہت کے
 بوقتِ صبح بود قوتِ روحِ مستان را
 ز اندرونِ صراحی صدائے قلقلِ مے
 بوقتِ حالِ عجب نیست گرشوم خاموش
 بپیشِ چشمِ حبیب و بگوشِ نعمتِ نے
 اگر توحی طلبی گوشِ گیرِ چونِ عنقا
 چہ سود زان کہ بگوئی سخنِ ز رومِ وزرے
 ز زالِ دہر مدارے عزیزِ چشمِ وفا
 چرا کہ حمدِ وفا کس ندید است ازوے
 اگر تو مردِ رہی پندِ قطبِ دین بشنو
 بغفمت سخنِ راست تا بگوئی کے

(۴۶۸)

تا کے زتیج، بجر دلم خون فشان کنی
 جان مرا بہ تیر ملامت نشان کنی
 تا کے بزیر بارِ فراق وصالِ خویش
 پشتِ مرا خمیدہ مثالِ کمان کنی
 دارم امیدِ آن کہ دل غم گزیدہ را
 از پر تو جمالِ خودت شادمان کنی
 باشی نہان زویدہ ہر بہ بھروے
 جادو درونِ دیدہ صاحبِ دلان کنی
 برہر کہ پر توے ز جالتِ فگندہ
 فارغ و رازمایہ و سود و زیاں کنی
 آن را کہ سوئے خویش کشتی از کند شوق
 آن را بسوئے غیر زویدن نہان کنی
 ہدم نمی شوی بخدا قطبِ دین دے
 و عشقِ او مگر تو کہ انکارِ جان کنی

(۴۶۹)

لذتِ عشق میسر نشد از ہر بے خبرے
 زانکہ اورانہ بود دانش ہر بے بصرے
 بگزار از ہستی خود زانکہ یقین می دامنم
 تا تو باشی نہ کند سوائے تو ہرگز نظرے
 از دلِ شب بسر کوئے تو بے خود آیم
 رشکم آید کہ رود بر سر کویت دگرے
 دعوی عشق کند با خود می خود زابد
 عاشق آن ست کرد و پیچ نماید اثرے
 جان شیریں بدہ و طالب دیدار بشو
 نزود لبر نبود بہتہ رازین ماحضرے
 بسخن راست نیاید کہ کنی دعوی عشق
 عشق چیزے ست کہ آن را نبود پاؤں ہرے
 قطبے میں خرمین ہستی خوش داد بباد
 در رجوع عشق نباشد بہ انیش ہنرے

(۴۷۰)

فلک تما کے مرادر کنج محنت بے نوا داری
 بصد اندوہ و خواری از دلارام جہاد داری
 نوازی دیگران را با ہزاران عشرت شادی
 بمن از روئے بے رحمی بسے جور و جہاد داری
 نروید از گل من غیسر خار محنت و عسرت
 رقیب روسیہ را با ہزاران عیش و شہاد داری
 اگر یک لحظہ فارغ می شوم از محنت دوران
 ز روئے کلفت و خواری بمن صدمہ اجراء داری
 بر آور حاجتم ورنہ گریبان چاک خواہم کرد
 بدہ دادم گرامیدے بیدار خد ادا داری
 گلے کنز عینجہ بیرون آید و خندان کند لب را
 کنی پشمرده آن را روئے بر برگ و نوا داری
 ندارد عالم فانی بقائے چون بکس ہرگز
 مداراے قطب دین ہرگز از چشم وفا داری

گشتہ ام عاشق و شیدائے بہتِ رعنائے (۴۷۱)
 کہ ندیدست و گردیدہ چا و زربائے
 بے نشان ست نشانش ہمہ جا گشتہ عیان
 بے زبان ست سخن می کند از ہر جائے
 نتوان گفت کہ گوشتے نبود و لبس را
 کہ بود از سر ہر پردہ سخن شنوائے
 مردم دیدہ ندارد کہ بہ بیند او را
 کس ندیدہ بہ از و در دو جہان بینائے
 صورتش را نبود مثل و مثل در عالم
 در لطافت و صباحت کہ بود یکتائے
 پردہ آویختہ در پیش رخ و پنهان ست
 لیک ظاہر شدہ در دیدہ ہر بینائے
 عاشقان ما ہمہ رسوا شدہ در راہش لیک
 کس ندیدست چو من در رہ او رسوائے
 پردہ بر روی سخن گرچہ کشد قطب الدین
 می کند ہم سخنانش و لے دانائے

(۴۷۲)

دلادر راه وصل یار اگر از خود نہان گردی
 بعضی ازوصالش آشکارا شد امان گردی
 اگر دست از وجود خود فرو شونی یقین دامنم
 درون خلوت او محرم راز نہان گردی
 چو گوئی گریسہ اندر خیم چو گاہ عشق افقی
 روی افغان و خیزان تا در آن دستان گردی
 ز جام وحدتِ دلبر اگر یک قطرہ نے نوشی
 زمستی بر سر آن کوئے رسوائے جہان گردی
 دیں رہ ہمتِ عالی ترا اے دل بکار آید
 کہ فارغ از وجودِ خویش و از سود و زیان گردی

ردیف یا

(۳۷۳)

اسرارِ عشق را نہ کنہ فہم ہر دے
ہر دم اذان کہ ہست در ان کوئے مشکلی
داروئے دردِ عشق نڈازِ طبیب دہر
این درد را شفا طلب از پیرِ کالمے
ہر زاقبول را بنود تابِ دردِ عشق
جو یائے دردِ عشق بود پیرِ کالمے
حاصل ز عمرِ غیرِ غمِ دردِ عشق نیست
آں را کہ در نیست از نیستِ حاصلے
مشتاق وصل یارم و جو یائے دروا
بے درد کس ندید درین راہِ واسلے
عاقل نباشد آن کہ کند توبہ اوِ عشق
ہرگز ز عشق توبہ نکر دستِ عاقلے
اے قطبِ دین مجھے تو در مانِ دردِ عشق
ہرگز نہ کرد ترکِ غمِ عشقِ مقبلے

(۴۷۴)

ایام گل ارادہ مکن غیبرجامے
 ساقی بجوی و نعمتہ چنگ و باب و نے
 باید کہ غیر ازین نمکی هیچ آرزوئے
 کز خم و حدتش بودت ہائے ہجئے ہے
 درمان درو عشق چو در دیست گیان
 باید مدام نالہ کنی بر درش چو نے
 ہر کس ز ہجر نالہ کنان ست ہچو چنگ
 نبود در ست درو تحقیق عشق وے
 گر وصل یا ربایت از خویش تن بمیر
 تا ہر سرہ و رشوی ز تجلی اسم ہے
 بنشین بکنج خلوت تاریک بارہا
 در جستجوئے دلبر خود باش پے پے
 از راہ بے خودی بسر کوئے عشق آئے
 اے قطب دین کہ تابشود راہ عشق

(۴۷۵)

دلادر راو عشق یار خویش گرا ز خویش می مانی
 یقین دامنم که محرم در حریم وصل جانانی
 چه حاصل زاب ز غم خرقه گر شوی تو صد نوبت
 برو دست از وجود خویش تن بشو گر مسلمان
 شنیدی گفتگوئے عشق را امانه عاشق
 تو عاشق آنکس باشی که دوا از عشق بستانی
 بکوئے عشق نتوان پانهادن با تعلقها
 نیابی ره تو در کولش به عشق دلبر جانی
 بکن پرواز در طور خف غل طریقت کن
 چنین غافل چرا چوں مردگان از آب حیوانی
 چو خوردی آب حیوان زنده جاویدی گردی
 شوم موصوف هر دم با تجلیهای سبحانی
 رموزے گفت قطب الدین ز راو منزل جاناں
 کنی قسم سخنها پیش اگر مرد سخن دانی

(۴۷۶)

دلادربزم وصل یا خود گرا آشنا گردی
 بمعنی از گدائی بگزری و آشنا گردی
 چه حاصل زان که در ظاهر تو داد علم بستانی
 ز هستی و وجود خویش می بایفتا گردی
 نباشد معرفت گرسد کتاب از علم بر خوانی
 من آن معرفت دانم که تو از خود فنا گردی
 بدان تا بخودی آن را که دیوانه شوی غافل
 من آن را بخودی دانم که از هستی جدا گردی
 نشین در کج تنهایی و دنیا را وداع کن
 ز خود چون بے نوا باشی ز دلبر بانوا گردی
 شنیدم یک سخن یکاه آن دلدار چانی گفت
 ز خود چون بگزری یکا بهیشک سوائے ما گردی
 حدیث مہتبت لے قطب دین سان بود لیکن
 وے مشکل بود و قے کلاز ہستی سوا گردی

(۴۷۷)

اے ز تو بہر زبان نشانی   وز گست حیات ہر زمانے
 در خلوت ہر مرید و پیرے   باشد ز تو نیز داستانے
 ہر کس کہ بکوائے تو فروشد   کے داد کسے از و نشانے
 باشد ز وجود تو ہمہ چیز   خالی ز تو نیست پیچ جانے
 در ہر چہ نظر کنم بہ تحقیق   دارند ز صنع تو جہانے
 دارند بکویہ و دشت و صحرا   ہر مرغ ز شوق تو فغانے
 یارب کہ نباشد آن کہ باشد
 بے یاد تو قطب دین زمانے

(۴۷۸)

تنہا نہ ہمیں جان من و جانِ جانی
 ہر چیز کہ گویم کہ چپانی بہ ازانی
 ہم حاضر و ہم غائبی اے راحتِ جانہا
 در جانِ زوہِ خیمہ و از دیدہ نہانی
 نزدیکی و دوری طلبِ طالبِ دیدار
 نزدیک تھے دوست بہا از رگِ جانی
 اسرارِ ہمہ پیش تو فاش ست بہ تحقیق
 پوشیدہ ز تو نیست کہ شاہِ ہمہ دانی
 ہر روز و شب آن اطلبِ عاشقِ صادق
 ہر چیز کہ در جستنِ آنی تو ہمانی
 ہر بے بصری طالبِ دیدار نباشد
 آن را طلبِ امروز گرا ز دیدہ و رانی
 بے دردِ طلبِ قطبِ دین از عمرِ حاصل
 ہر چیز کہ دی بودہ امروز چپانی

(۴۷۹)

کیست کورا بود امروز دلِ دانائے
 درد اور آنہ کند در رو صلت پائے
 از سرائے تن خود بادیہ عشق بیوئے
 کہ اگر مرد رہی باش تو ہم رسوائے
 گر چہ منشور دہندت بسو حاکمِ شہر
 تانبا شد بسیر او کش طغرائے
 گوشہ گیر و بعالم خطِ نو میدی کش
 چہ روی خبر سر کوئے غمِ عشقش جائے
 اندرین روز بکوش و غمِ فردا می خور
 نیست شکِ کز پئے امروز بود فردائے
 ظاہری داشت چرا از دلِ ما آن کہ گفت
 قطبِ دین را نبود جز غمِ او پروائے

(۴۸۰)

آن زمان بامہ خود دست در آغوش کنی
 کہ خود از غیرت خود جسد فراموش کنی
 نہ بری پے بہ سراپردہ وحدت ہرگز
 کہ زخم وحدت او جام مے نوش کنی
 لذت از عشق بیابی تو اگر لے عاشق
 آتش عشق تو از روغن خود جوش کنی
 بشوئی نختہ و با جوغن مانی بہ لقیں
 دیگ خود را گر لے دوست تو سرپوش کنی
 باطن خویش چو ظاہر برو آراستہ کن
 خویش را بچو زرِ قلب چہ سرپوش کنی
 ناصحارج نکش کن سخن عشق حبیب
 قطب دین را نتوانی کہ تو خاموش کنی

(۴۸۱)

مهر من کجاست پرسم ز که جویمت کجائی
چه شود که شامم بچران تو ز بام من آئی

ز غمت گدائے شهرم سرو پا برهنه دارم
طلبم ترا زهر در به بهانه گدائی

بکس آشنا نگردم بخدا که آن چنانم
که بخویشم بهم نذارم سرو برگ آشنائی

همه شب روم بکنج ز غم تو زار گریم
بامید آن که یک ره تو ز گوشه بر آئی

به بهانه سجودت که نمازمی گزارم
نه کنم اگر نباشی تو نماز خود نمائی

گره ست بسته از خون دل من بسان غنچه
چه شود که از نیچه گره از دلم کشائی

مطلب رقطب دین دل میرین بابتحانے
که تو برده و لش را بطریق دل ربائی

(۳۸۲)

اے سالک رہرو خدا جوئے
 گرمی طبعی خدا خدا گوئے
 افشاں بدو کون آستین را
 تجرید شو و درآ در آن کوئے
 و سوا اس بخویش را مددہ راہ
 آورز ہمہ جہان بدو روئے
 چون مردہ بہ کنج خلوت تنگ
 دست از ہمہ آرزو فرو شوئے
 تنہائی را شعار خود ساز
 واکن ز ہمہ جہانیاں خوئے
 سرگشتہ و بقیہ را می باش
 در بستن یا رخویش چوں گوئے
 در وادی فقر بے ریا باش
 چوں قطب دین راہ صدق می پوئے

ردیف یا

(۴۸۳)

اے دل اگر روی رو کو تے فنا روی
راہِ دگر بہ سرزہ مرد کو خطا روی
بیگانہ گر شوی ز ہمہ خویش و آشنا
بے خویش و آشنا بخدا آشنا روی
در ملکِ دل سفر کن اگر مردِ قابل
راہِ حجاز از سرِ لپستی چرا روی
دانی کجاست منزل مقصود بے گماں
آن جا کہ از خودت بہ تمامی جدا روی
از خود اگر بریدہ و بے بال و پر شوی
طیراں کنی بعالمِ لامنتہار روی
گردست دوست گردنِ جانبِ گرفتہ است
بہر تمام درِ خلائق و واروی
اے قطبِ دین سفر بسویا ز خویش کن
جائے دگر تو از سرِ کویش کجا روی

کسے بود حقیقت غریزہ ہر دوسرے
 کہ در دو کون ندار و غریزہ غیر خداے
 ز خواب نیم شب ارم و قابلی خبریسنز
 ز بہر دیدن و دیدار یار و یکشائے
 مباحش کاہل و بر خیر چون سبک و جان
 بسوئے دلہر جانی خود گزر فرمائے
 ز سر خیال محالے کہ بہت بیرون کن
 چو مردہ از ہمہ سود و زیان خود بدرائے
 بروز ہر زہ درائی زبان خویش بنبد
 بغیر ذکر دلارام خویش لب مکشائے
 نہان ز خویش سفر کن درین راہ ارموی
 کہ در حرم دلارام خویش یابی جائے
 عزیزین بشنو یک سخن ز قطب الدین
 مباحش ورپے آزار بندگان خداے

(۴۲۵)

گر بخوبی ہم خواب رخ خود بنمودے
 دیدہ از خوابِ گران پیچ کسے کشودے
 بودہ چون در غمش چاشنی شربتِ وصل
 پیش ازین کاش بیایانِ غمش میبودے
 بارِ ہجرانش گران و تنِ وارستہ ضعیف
 قوتِ بارِ فراقش چہ شدے گر بودے
 برواے دوزخ و از سوزش خود ناله مکن
 نرسیدہ تبوا ز آتشِ ہجران دودے
 کوہ بگداختے گر آتشِ ہجرش دیدے
 یا سرِ غولیش بجاکِ درِ او فرسودے
 دولتی بندہ شود آن کہ بوصلش برسد
 ورنہ آزار کسے نیست ریائی سودے
 آرزو ہائے خود از غیرِ خدا کے خواہد
 قطبِ دین را نبود غیرِ خدا معبودے

(۴۸۶)

ز تیر عشق مگر زخم خورده ام کاری
 که با جفا نئے تو هر لحظه ام بویاری
 کمر ز روئے ارادت به بندگی بسته
 نشسته بر سر کوئے تو ام بصد ازاری
 ز بخت خویش چنین زار و ناتوان شدم
 شکایت از تو ندارم که می کشم خواری
 ز تیغ عشق تو گر سینه با فگار شده
 کسے چو خویش ندیدم بسینه افکاری
 گرم بخواب گزاری دے ہلاک شوم
 مرا ز جنت خود دور دور نگزاری
 ہمین کہ فتنہ آخر زمان علم افراشت
 مرا ز فتنہ آخر زمان بگماری
 ز عیب خویش بہر قطب دین باندیش
 بهوش عیب و راہم از ان کہ ستاری

(۴۸۷)

آدمبار نیست مرا یا جہانے
 تا یک نفس بدوست کنم ہم زبانے
 شہانشستہ ام بے کونے آن نگار
 کروم نجان و دل بدرش پاسبانے
 باہر کہ عہد می کنم آخر وفاش نیست
 در ہر چہ بگرم شوم از خویش فانی
 در دل وفائے عہد کہے بستہ ام کہ او
 دارد از خویش زندگی جاودانے
 گر عشق یار بایست از خویشتن برائے
 تا بار عشق با تو سازو گرانے
 شہا بروز آور بے یاد او مہاش
 می کن چہ صدق بر در او پاسبانے
 گر پیشتر ز مرگ میری تو قطب دین
 یابی ہمان زمان ز خدا ننگانے

(۴۸۸)

اے سالکِ راہِ یارِ جانی   گویم سخنِ زمهرِ بانی
 بے در و طلبِ میاش یک دم   با تو گفتم و گر تو دانی
 با پیرِ طریقت اندرینِ راہ   ہر جا کہ رسی بگو نشانی
 چون راہِ رویِ طریقِ کردی   یک تن زدِ خودت نہ رانی
 گر فعلِ بدے ز کس بہ بینی   روشن نہ کنی ز بدگسانی
 از دلِ سرخویش و صفہا گو   زان پیش کہ تو نہ گشتہ فانی
 سرسیت کہ قطبِ دینِ کنش   تا بعدِ فنا و عاشقِ خانی

(۴۸۹)

اے دروہ تحقیق زہر سوائے تورا ہے
 داریم ہوس از تو بد زویدہ نگاہے
 زاہد بہ نماز خودت ایں کبر نہ زیب
 ما، سیچ نذاریم بجز آتش و آہے
 ہر کس بغراغت بکسے پشت نہادہ
 من جز تو ندارم بجاں پشت و پناہے
 از ہرزہ باطل سو خود را ہبیری کن
 تا من نشانم بجز از کوئے تورا ہے
 دانستہ ام و گشتہ یقینم تبو سو گند
 کا ندرد و جہاں نیست بجز نور آئے
 بریدہ طمع قطب دیں از جملہ ہوسا
 قانع شدہ در کوئے تو گاہے بنگاہے

(۴۹۰)

در راه وفا نیست چو من اہل وفائے
 ہرگز نشدم از درتائے دوست بجائے
 تو بادشہ حسنی و من بندہ محتاج
 اے بادشہِ حُسن بدہ داد گدائے
 ہر چند کہ بیماری ہمیں تو کشیدم
 ہرگز بد غیبت نہ فتنم بدولت
 ہر دل کہ ز تیغِ غم عشقت شدہ افکار
 جز لمعہ رخسارِ تواس نیست شفا تے
 صوفی بود آن کس کہ کند خانہ دل پاک
 صوفی نہ شود مرد بہ تسبیح و دعائے
 ہر کس بہ ہوائے دل خود رفتہ برا ہے
 من، سپیچ ندارم کہ روم راہ ہوائے
 چون قطب دین می باشی نہ سرتا قدم ہیچ
 این ہست کہ گفتم روش بے ہر و پائے

ردیف یا

(۴۹۱)

یارب این دردِ فراقِ یار در جانِ تابه کے
دور از بزمِ وصالش دیدہ گریانِ تابه کے
تن ضعیف و جان نزار و دل بود افکار او
یارب این چندین غمِ ہجرانِ جانانِ تابه کے
من چنین بیمار و این شہائے ہجرانِ بس دراز
یارب این بیدارِ غمی شہائے ہجرانِ تابه کے
در تمنائے وصالِ کعبہ دیدارِ یار
در بیابانِ غمش خارِ مغیلانِ تابه کے
ہم چو یعقوب از فراقِ یوسف گل پیر ہن
دیدہ ہا گریان بہ کج بیتِ لاجزانِ تابه کے
چشم آن دارم کہ روزے یک نظر سویم کند
یارب این چندین تغافلِ مانے جانانِ تابه کے
قطبِ دین در کج تنہائی بدستِ غمِ اسیر
دور از دیدارِ آن خورشیدِ تابانِ تابه کے

(۴۹۲)

اے برادرِ راست ناید عاشقی با گفتگوے
 گر وصالِ یارِ خواہی از خودیت دست شوے
 بردہاں خود بنہ مُسر و ادب را ہوش دار
 ہر چہ اندر پردۂ اسرارِ بینی و انگوے
 در خیمِ چوگانِ عشقش ہجو گو انداز سر
 تا توانی یک رہ از میانِ مرداں بردگوے
 گر ہی خواہی رسی در کعبۂ مقصودِ خویش
 رو بیا بانِ وصالش را نہاں از خویش پوے
 ز اورا ہش نیستی باید اگر مرد رہی
 در سرِ خود ہر چہ می داری در اندازی بجوے
 باش بیگانہ ز خویش و آشنا بیگانہ وار
 برکش از سود و زیانِ عالم غدارِ خوے
 خانہٴ دل از کثافتِ پاک کن اے قطبِ دین
 واں گئے دروے تو مزاںِ حقیقی را بجوے

دلیف یا

(۴۹۳)

اے عاشق صادق اگر از خویش برائی
چندین چہ کشتی محنت و اندوہ جدائی
معشوق تو نزدیک تو محروم ز وصلش
بینی رخسار زنگ ز آئینہ زدائی
نزدیک تر از جان بود آن دلبر جانی
اما تو درین کوئے معطل بہ فنائی
او با ہمہ کس باشد و گویند ہمہ کس
از راہ طلب جملہ کہ اے دوست کجائی
بگزر ز خود و دیدہ دل بر رخس انداز
چندین چہ کشتی محنت و اندوہ جدائی
چون ز اہد خود بین نہ شوی غرہ بہ طاعت
بے خویش شو ارباب دیدار خدائی
اے قطب دین تا کہ جیل آری بشرافت
آخر ز حریم حرم دوست درائی

(۴۹۴)

زنده زان باشم نگارِ من که در جانم تویی
 در دو عالم چسبیت زین بهتر که جانانم تویی
 جمع شد ملک وجودم تا تو در زان آمدی
 موجب جمعیت ملک پریشانم تویی
 ہم چو بلبل بر گلِ رویت اگر نالم مدام
 خوش بود چون باعث فریاد و افتخارم تویی
 یک زمان با توبه از گلگشت جملہ کائنات
 کے کشد دل سوئے آہا چون گلستانم تویی
 ہر کسے بر آسمان خورشید را بیند و لے
 در دل چون آسمان خورشید تا بانم تویی
 قطب دین را ملک دل از شمع روشن تر بود
 زانکہ در اقلیم دل شمع شبستانم تویی

(۲۹۵)

گر بایدت بهر دو جهان معتبر شوی
 باید که خاکِ مقدمِ اہل نظر شوی
 و ر بایدت کہ پے بدلا رام خود بری
 باید نہان زویدہ ہر بے بصر شوی
 بر شاخِ دل شکوفہ ایمان نگاہ دار
 باشد کہ از ہوائے وصالش تمر شوی
 قلب دلت ز صیر فی خویش پاک کن
 تا راست رو ملک جہان ہم چو زرشوی
 مقبول طبع اہل دے گر شوی یقین
 برفرق خسروان جہان تاج زرشوی
 تا ناقبول و تیرہ و تاریک ماندہ
 از پیش چشم اہل نظر در بدر شوی
 چون قطب دین تو خدمت پیران گہ کنی
 زین ملک تا ملک سملات بر شوی

اے بر سرِ کوئے تو بہر گوشہ شہیدے
وے داغِ تو بر سینہ ہر پیر و مریدے
آن کس کہ مسجد بود فاق کس کہ بدیر ست
باشد سہمہ را از تو ہم گفت و شنیدے
رخسارِ تو از دیدہ نا اہل نہان است
بیند رخت آن را کہ بود دیدہ و دیدے
ہر کس کہ ز خود باز ہد رو چو بہ بنید
اے کاش دل تیرہ ز ہستی برہیدے
از کوئے تو عاشق نہ فتادے بغریبی
تا لذت دیدارِ تو بہر لحظہ چشیدے
بالے و پرے بودے اگر مرغ و لم را
پرواز کنان بر سرِ کوئے تو پریدے
گر وصلِ تو با جان بودے دوست برابر
تنہا من بے چارہ در ویش خریدے
اے قطبِ دین یک شرب طلب گر تو بخشی
چون صبح سعادت نفسے بر تو د میدے
غزلیات تمام شد

رباعیات

(۱)

اے بادشہ بادشہاں
وے واقفِ جرمِ آشکارا و نہان
دارم ز تو چشمِ آن کہ در روضِ جزا
دارم گنہ ماہمہ از خلق نہان

(۲)

آنی تو کہ ز قستِ این ہمہ بود وجود
مانیست شویم و ذاتِ تو خواهد بود
ذاتِ تو منترہ است از عیبِ قصور
دانست کسے کہ زنگِ آئینہ زدود

(۳)

یارب دلِ دیندار افکارم بین
وز دردِ فراقِ نالہ زارم بین
اطہارِ محبتِ ارکنم لائقِ نیست
چشمے دارم و جانِ بیمارم بین

(۴)

چشمے دارم من از فراقِ پُر آب
وز آتشِ حجبِ تو دلم گشته کباب
بیمارم و تو طبیبِ اہمال مکن
بیمارِ ضعیفِ خویش تن را دیاب

(۵)

اں جا کہ توئی ماوئے رارہ نیست
ہر بواہو سے ز سترِ عشق آگہ نیست
دست شاہانِ نشین شہباز است
مترل گہ صحوہ دستِ شاہنشاہ نیست

(۶)

اے روئے تو آئینہ صاحبِ نظران
از خویش ہمہ غائب و گم گشتہ دران
تا عشقِ ترا بے خبران پے نہ برند
داریم نہان سترِ تو از بے خبران

(۷)

تا روئے تو دیدیم، من اے طرف نگار
سُرخِ شہِ دوراں شدہ ام چوں پرگار
اُس جا کہ توئی خودی نماند کس را
عشاق نہ گردند ز عشقت بیزار

(۸)

آنی کہ ترا دوست تر از جاں دارم
سودائے تو از غیر تو پنهان دارم
جاں داده ام و وصال تو، بخریدم
بیدرد گماں برد که آسان دارم

(۹)

اے از اثرِ حسنِ تو رولق بہ چمن
گل کرد قبض از شوقِ تو پیرا من
گفتم کہ شود دلیل را ہم ناگہ
عشق از لپسِ پرده روئے نبود بمن

(۱۰)

آنی کہ غمت مایہ سود و دوجہان است
درد و غم تو عجب غم بے درمان است
ہر درد و غم نہایتے می دارد

لیکن غم ماست کو غم بے پایان است

(۱۱)

بہر دل من زلف تو دام تو شدہ
مرغ کہ رسیدہ بود رام تو شدہ
زان مے کہ بکام جان ما نختہ
روح سر مست از دام تو شدہ

(۱۲)

آنی کہ منزہ ز عیب نقصان
آنی کہ ترا جائے باشد نہ مکان
گردی از بندہ دلیلے خواہد
گویم کہ کجاست فرق اندر تن جان

(۱۳)

دل را نبود بغیر تو آراے
آرام بغیرت نہ کند جز خاے
زان مے کہ بکام واصلان ریختہ
دارم ز تو التماسِ نمان مے جاے

(۱۴)

آن جا کہ توئی جز تو کسے را نہ نیست
و ز کس حقیقتِ تو کس آگاہ نیست
سر رشته توفیق بدستِ تو بود
حقا کہ بدستِ ہر گداو شہ نیست

(۱۵)

اے اہلِ دِلان در آرزوئے تو ہمہ
خوبانِ جہان فروغِ روئے تو ہمہ
از پر تو روئے تست بود ہمہ چیز
سُرخ شدہ جبہ جستجوئے تو ہمہ

(۱۶)

روزے کہ ترا بنیم اے راحت جاں
بیزار ز عمر خویش اے جاں جاں
نا آمدنت اگر ز ہستی من بست
رفتم بکنارتا تو آئی بمیاں

(۱۷)

اے ذاتِ تواز کنہ بذاتِ یکتا
وہیں جملہ بود و نبودِ ذاتِ توجہ
اُس کس کہ بہ تحقیق و قیس دید ترا
از خود بد آمد بخدا دید خدا

(۱۸)

اے اُن کہ ہمہ سیر نہاں می دانی
ہر چند کنم وصف تو صد چندانی
گر جاں بدہم بوصلِ توازاں ست
زیرا کہ بصمد ہزار جاں از رانی

(۱۹)

آنی کہ ترانیست مقام و منزل
چیزے غیر تو نیست مارا حاصل
در ہر دو جهان ذاتِ تو کے می گنجد
یارب تو چکو نہ جائے کر دی در دل

(۲۰)

وقتے کہ ترا از خود جدا می بینیم
از بختِ سیاہِ خود چہا می بینیم
در وقتِ سجود اگر بنیم رویت
من طاعتِ خود ہمہ ریا می بینیم

(۲۱)

عشق ست کہ جا بجز رگِ جان نکند
جاں آرزوئے بغیرِ جانان نہ کند
در دلِ خویش با کہ گویم چہ کنم
معشوقِ طیب آمد و در مان نہ کند

ربامیات

(۲۲)

تا گشتہ سر کوئے فنا منزل من
واقف نہ شدہ کسے زرا زول من
گویند طیب حل کند مشکل تو
مشکل کہ نہ شود حل ز کسے مشکل من

(۲۳)

تا عشق گرفته در دل بندہ مقام
از بندہ نماند پیچ چیزے جز نام
شاہنشہ عشق خیمہ تا در دل زد
اسباب حیات رفت برباد تمام

(۲۴)

از محنت انتظار جان نام کشت
دشوار آمد بدست آسانم کشت
جان دادم و درد خود نہ کردم اظهار
فریاد کہ درد عشق نہ نام کشت

(۲۵)

فسریاد که عشق عقل مایرد تمام
معیشوقہ در آمد بدلم کرد مقام
از ما اثرے نماز بے او باقی

چیزے کہ درائے اوست برماست حرام

(۲۶)

عشق آمد و جائے کرد در ملک وجود
ہستی وجود را تمامی بر بود

زوخیمہ سلطنت بملک باطن
از حکم وے مست این ہمہ گفت و شنود

(۲۷)

ما از کوئے یار ہست امن ایم
وز روزِ استے پرست امن ایم
قانع گشتہ بوصلِ روئے دیگر

بیزار ز ہرچہ بود مست امن ایم

(۲۸)

آنها که بیارِ خویش آمیختہ اند
از ہر چہ کہ غیرِ اوست بگرنختہ اند
از روزِ ازل از وارداتِ غیبی
شیرِ عشقش بجامِ جانِ رنختہ اند

(۲۹)

وقتے کہ نویدِ وصل جانان آمد
ہستی و وجودِ بر تو نادان آمد
چون یارِ زپردہ روئے خود بنماید
چیزے کہ نثارِ او بود جان آمد

(۳۰)

شہبازِ عشقِ ما بجائے کہ پرند
جبریل و ملائکہ از وہ بے خبر اند
گر جملہ کائنات موجودِ دیند
آن قوم کہ محرم اند قوے دگر اند

(۳۱)

آنها که از اسرار خدا آگاه اند
برسند فقر خویش شاهنشاه اند
گشته بصفات حضرت حق موصوف
از خویش بریده اند و با الله اند

(۳۲)

قومی که مجرد اند در را خدا
هستند به تحقیق همه قوم جدا
رو از سر اخلاص در ایشان آمیز
گرمی خواهی که باشی از اهل صفا

(۳۳)

عاشق باید که ز رو باشد رنگش
وز جمله کائنات آید تنگش
روز صد بار اگر کند توبه به عشق
چون شیشه دیگر بار زند بر سنگش

(۳۴)

عاشق باید کہ بے سرو پا گردد
و نذر طلبش بر در دہما گردد
چون در ہمہ چیز ذات او کردہ ظہور
در ذات تو ذرہ ہویدا گردد

(۳۵)

تا ماند زہستی تو یک جو باقی
از عشق اگر نفس زنی ز راقی
حاصل تو وقتے بودا بے حاصل
تو رفت ز دل باشی و دلبر باقی

(۳۶)

رندی و قلندری اگر آموزی
از کوشش سعی خود ندانی روزی
از ہستی خود اگر بدر آئی حقاً
روشن شدہ چون مہر جان افروزی

(۳۷)

ابے عقل شریف از بدن بیرون شو
وے دیدہ ز بجزیرِ یارِ خود پر خون شو
خواہی بحالِ یارِ گردن بنیا
از جملہ تعلقات خود محزون شو

(۳۸)

گر میل تو وصلِ یارِ جانی باشد
باید کہ ز جہان ترا گرائی باشد
تاجان ندہی طلب کنی دیدارش
از دوست جوابِ لِنِ ترا نی باشد

(۳۹)

آن را کہ سرِ کوئے فنا منزلِ نیست
گویا کہ و را مہرِ خدا در دل نیست
از بہرِ طلبِ گارِ می او عمرِ خوش ست
آن را ز حیاتِ خود جوے حاصلِ نیست

(۴۰)

آنی که رسی بدرسته مسئله دان
علم ظاهر نه قدر دارد چندان
بر تخته دل سبق بخوان ایجب عشق
شاید که ز لوح دل بیایی عرفان

(۴۱)

عقل تو عقیده است علم تو حجاب
هستی تو بروئے آب مانند حباب
معلوم که سرمایه عمرت چند است
بشباب و جمال یار خود را دریاب

(۴۲)

مائیم که از هستی خود بیزاریم
فانی ز وجود خویش با دلداریم
دوری زمیان تمام برداشته ایم
در بحر شهو و فارغ از اغیاریم

(۴۳)

حقانربان دوست گویا شده ام
در بحر محیط و بیگیتا شده ام
فانی ز وجود خویش گردیده تمام
چون قطره تمام محض دریا شده ام

(۴۴)

دل از غم خویش تن چو بیگانه شده
بیگانه ز خویش و محو جانانه شده
چون قطره درون بحر گرم گردیده
باولبر خود چو در یک دانه شده

(۴۵)

عمریست که دل در آرزویش دارم
جان بهر نثار سر کوش دارم
گر روزه نگار دیده ام عیب نیست
آئینه خویش رو برویش دارم

(۳۶)

چشمم چو بروئے آن دلارام افتاد
فی الحال برآمد از نهادم فریاد
از شوقِ مصال او شدم جامه دران
عشق آمد صبر و عقل برد از بنیاد

(۳۷)

گر سالک راهی که نشان است
گر اهل صفا و گردل آگاه است
گوئی بحقیقت از خدا آگاهم
گوئی که محبِ لا اله الا الله است

(۳۸)

گر مردِ ربی قدم ز سر باید کرد
سودائے همه ز سر بر باید کرد
گویم سخنِ فاش ز روئے تحقیق
از خوشتنت قطع نظر باید کرد

(۴۹)

نویسے کہ دل ترا منور سازد
ہر چیز کہ بد بود ز دل اندازد
باشد یقین سفیرِ چین جلوہ کنند
صافی گردی و تیرگی بگزارد

(۵۰)

گوئی کہ ز نور حق دلم شد روشن
افعالِ زمیمہ شد مبدلِ بحسن
یعنی کہ شدست طور در ملکِ جهان
برگوئے فنا و طورِ دلِ حسیتِ بمن

(۵۱)

آں طور کہ سرِ خویشتن را دانی
زنہار از ان مقام روگردانی
گفتم سخن کہ تا ترقی شودت
انکار کنی ازان تو از نادانی

(۵۲)

آن جا که همه کشف و کرامات بود
طالب بوجودِ خود چو مرآت بود
البتہ در آن مقام خود بین گردد
گوید کہ صفات او ہمہ ذات بود

(۵۳)

از ملک اگر گزر کنی بر ملکوت
وارستہ شوی بلب نہی مُہر سکوت
چون خضر اگر خوری مے آبِ حیات
داغِ کم کہ گزشتی از مقامِ جبروت

(۵۴)

آن جا کہ مقامِ صوفیان باشد و بس
صوفی نشوی چو زان مقامِ واپس
گر ملکِ تو نیست آن مقامِ تیرہ
خود را مفلک بدوغ مانند لکس

(۵۵)

درستی خود اگر طلب کنی دیدارش
 باشد طمع خام ترا انوارش
 جائے کہ بود خاصیتش جان دادن
 خود را برسان و لے مکن اظهارش

(۵۶)

آن چسبیت کہ زندہ می شود مردہ ازو
 وان چسبیت کہ مردہ می شود زندہ ازو
 ہم مردہ و ہم زندہ خبردار ازوے
 رخصت نیست نہان تو دانیش با من گو

(۵۷)

خالیست سیاہ بر رخس ہر کہ ولیست
 وان چسبیت مگر علامت زندہ ولیست
 از صافی باطن ست آن خال سیاہ
 پندار کہ آن سعادت لم یزلیست

(۵۸)

آن نورِ سی کہ نورِ دانش خوانی
کردی غلطی بغایت از نادانی
آن جا کہ بود تجلّی ذاتِ خدا
سرخ و سیاه ہی نبود نادانی

(۵۹)

می باش بودی توکل فیروز
ز راق رساند بہ توروزی ہر روز
از سوسہ خیال کج حاصل نیست
از ہر دو جهان چشم طمع را بردوز

(۶۰)

یارانِ زمنِ فقیرِ نپدے شنوید
از بہرِ خدا ازین غلط در گزید
گویند کہ مافوقِ سیاہ رنگے نیست
پس مونے سیاہ ما چر گشت سفید

(۶۱)

جائے کہ بتحقیق سر کوئے فناست

دائم کہ ہنوز دلبرت ناپید است

فانی گردی و لے بقایت نبود

برگوئے نشانیش بمن بے کم و کاست

(۶۲)

خواہی کہ بنور عشق دانا گردی

باید بہ عقیق رنگ بینا گردی

ملک ست چو شد یقین سر منزل عشق

آن گہ ز وجود خویش بکیتا گردی

(۶۳)

آن جا کہ نہ مردہ باشی و نہ زندہ

دل از حرکات خویش تن تابن

این را چہ مقام خواندہ اند اہل کمال

گر اہل حق راست بگو باہن

(۶۴)

دانی کہ کجاست کفر و ایمان یکسان
بیگانه و آشنا از آن جا ترسان
آن جا حیرت ست اندر حیرت
با این ہمہ قہر گاہ گاہ ہے احسان

(۶۵)

جائے ست کہ اسلام بود کفر تمام
وان کفر بمبدل شودت با اسلام
خاصیت آن مقام تبدیل بود
تعمیل کن وزود بد انجائے فرام

(۶۶)

اے آن کہ ہمہ دم زمقامات زنی
دعویٰ کنی وم زکرامات زنی
خود را شناختی بہ تحقیق ہنسوز
وام نفس از تجلی ذات زنی

(۶۷)

صاحبِ حلّے که نوریند شبِ روز
از دیدنِ نورِ نجتِ گرد و فیروز
وروش کسے بود که در پرده غیب
ہمد شدہ بادِ لبرِ عالمِ افروز

(۶۸)

کامل نہ بود کہ نور ہارا بیند
یا از سرِ کشفِ ارض و سما را بیند
کامل بود آن کہ از سرِ تحقیقات
در ہر چہ نظر کند خدا را بیند

(۶۹)

بے چون و چگونہ ہست آن دلبرِ ما
در ہستی ذاتِ خویش باشد کیتا
ہر کس گویند کند او با مردم
کفرِ محض ست با خدائی خدا

(۷۰)

تا چند زنی لاف که مرو کارم
وز کعبه مقصود خبر با دارم

بر گوئے بمن نشان آن منزل نور
تا از تو به تحقیق همان پندارم

(۷۱)

آن جا که تمام دیده ها گردیده
وز نیک و بد خویش طمع بریده

آن اچہ مقام خوانده اند اہل شہود
بر گوئے اگر ترا خدا بگزیده

(۷۲)

جمعے کہ ز خویش تن مجرورہ شدہ اند
اندر نظر خلق ہمہ رود شدہ اند

آئینہ صفت گشتہ ہمہ پاک نہاد
از روئے خویش جلگی بد شدہ اند

(۷۳)

تا بر سر کوئے عشق منزل کردم
واقف نہ شدہ پہنچ کسے از دروم
ہر چند جفا بدل رسد از بستمش
باغیر اگر نفس زخم نامردم

(۷۴)

المنت للہ کہ از اہل دروم
بے دروم اگر از درگمش برگردم
گر جان طلبد ز بنوعِ مخلص خویش
اہمال اگر درو کنم نامردم

(۷۵)

درد ہر بسانِ ذرہ ام سرگردان
خورشید جمالِ او ہمہ جاتا بان
در کعبہ و تہخانہ و در مسجد و دیر
ہر جا دیدم ظہورِ او بود دران

(۷۶)

دروہر کسے بے الم باشد کیست
شادی زمانہ من نمی دامن چیت
آن کس کہ وراجوے بود عقل و تمیز
باید ہزار دیدہ بر خود نگریست

(۷۷)

دنیا کہ تمام محنت و غم باشد
شادی و نشاط اندر و کم باشد
چیزے کہ درو یافت شود درد و غم ست
گر ساغر بر ایام دما دم باشد

(۷۸)

افسوس کہ عاقبت فنا بایشد
وزیم نفسان خود جدا بایشد
این عالم فانی چو نماند کبے
دل بستہ این و آن چر بایشد

(۷۹)

بر عمر کن تکیہ کہ برباد ہو است
یاراں بہہ رفتہ اندواین نوبت ماست
خوش حال عزیزے کہ دین دار فنا
فانی از خویش گشتہ باقی بجا است

(۸۰)

من رفتم و دل ماند برت زار و نزار
بگزر ز جفا کار بی خود اے دلدار
ز نہار ز روئے محنت صد ز نہار
از روئے وفا بیاد گارش بگزار

(۸۱)

شخصے کہ عزیز حضرتِ معبود است
ہر کس کہ بود دشمن او مردود است
و آن کس کہ از خلاص محبتش باشد
بیشک و گمان خدا از خوشنود است

(۸۲)

در عالم فانی که زرا ندود بود
 آیا چه کنم که عاقبت بود بود
 باشی تو و کیل بنده اندر هر کار
 و انم هم هر آن کنی که با سود بود

(۸۳)

عمری طلب گاری او گردیدیم
 و زنیک و بد خویش طمع بریدیم
 چون نیک نگاه کرده ام از روی یقین
 با او نبشتم و ز خود هریدیم

(۸۴)

در آینه تاجمال لب بریدیم
 با او نبشتم و ز خود بریدیم
 هستی وجود من تباه برود
 بر نیک و بد هر دو جهان خندیدیم

(۸۵)

اے ہمنفساں زمن جدائی مکنید
از بہر خدا کہ بے وفائی مکنید
چوں نور و ضوے خولیتن دریا بید
زنہار کہ دعویٰ خدائی مکنید

(۸۶)

اے زلفِ تو دامِ این دلِ غم دیدہ
دل از دو جهان ہمین ترا بگزیدہ
خواہم کہ علی الدوام پیشیت باشم
کز دیدنِ تو سیرِ نگر دود دیدہ

(۸۷)

عاشق شدہ ام بدلِ ربائے عاشق
بر چہرہ خوبِ جاں فرائے عاشق
جائے کہ و را نام باشد نہ نشان
باشد بخندِ چنین بجائے عاشق

رباعیات

(۸۸)

گرایِ دلی مهرِ علی در دل کن
وز مهرِ علی مراد جان حاصل کن
خواهی که عزیزِ بهر دو عالم گردی
خود را چو علی بذاتِ او اصل کن

(۸۹)

گر چنبرِ نه فلک برایت گردد
ورعِ رشِ مجیدِ مشکایت گردد
گر شیرِ خدانه رهنمایت باشد
ختمت بخدا که هم خدایت گردد

